تۈرك تىلى

TÜRK DİLİ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

تۈرك تىلى

ISBN 7—228—02071—5
H·36(民文)定价:15.80元

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا

تۈرك تىلى

TÜRK DİLİ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

كىرىش سۆز

بۇ كىتاب ئىككى قىسىمغا بۆلۈنگەن بولۇپ، بىرىنچى قىسىمغا 34 دەرس، ئىككىنچى قىسىمغا 32 دەرس كىرگۈزۈلدى. ھەر جۈپ دەرسنىڭ ئاخىرىدا گىراممatikىدىن ساۋات بېرىلدى. بۇنىڭدا ئىلىم - پەن نەشرىياتى 1959 - يىلى نەشر قىلغان تېنىشېۋنىڭ «تۈرك تىلى گىراممatikىسى» (خەنزۇچە) دېگەن كىتابىتىن پايدىلىنىلدى. ھەربىر قىسىمنىڭ ئاخىرىغا شۇ قىسىمدا ئۇچرايدىغان سۆزلەرنىڭ لۇغىتى قوشۇمچە قىلىندى.

تۈرك تىلىنى ئۆگىنىش ئۇيغۇر تىلىنىڭ تەرەققىياتىنى تەتقىق قىلىشتا، تۈرك تىلى ۋە ئۇيغۇر تىلى بويىچە سېلىشتۇرما تەتقىقات ئېلىپ بېرىشتا بەلگىلىك ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنىڭدەك تۈرك تىلىنى ئۆگىنىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش جەھەتتىمۇ مەلۇم دەرىجىدە رول ئوينايدۇ.

تۈرك تىلى ئۇيغۇر تىلى بىلەن قېرىنداش تىل. لېكىن بۇ تىللارنىڭ بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ چىقىپ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل تىل بولۇپ شەكىللەنگىنىگە ئۇزۇن زامانلار بولغىنى ئۈچۈن، تۈرك تىلى فونېتىكا، لېكسىكا ۋە گىراممatikا جەھەتلەردىن ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە.

تۈرك تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى قېرىنداش تىل بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئۆگىنىش بەزى جەھەتلەردىن ئاسان، لېكىن تۈرك تىلى ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولغىنى ئۈچۈن، ئۆگىنىش بەزى جەھەتلەردىن قىيىن. بولۇپمۇ ئۇنىڭ

لېكسىكىسىنى ئۆگىنىش بىر قەدەر قىيىن تۈرۈنگەنلىكى مىسالغا قاراڭ:

ئۇيغۇرچە	تۈركچە
نەۋرە	torun
ئەتە	yarın
ئىنقىلاب	devrim
تەنقىد	eleştir
زىياپەت	şölen
ۋەزىيەت	durum
ئىملا	yazım
ئىملا قائىدىسى	yazımkuralları

يۇقىرىقى مىساللار تۈرك تىلىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن زور كۈچ سەرپ قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

تۈرك تىلىدىكى بەزى سۆزلەر ئۇيغۇر تىلىدىكى بەزى سۆزلەر بىلەن شەكىل ۋە تەلەپپۇز جەھەتتىن ئوخشىسىمۇ، مەنە جەھەتتىن ئوخشىمايدۇ. مەسىلەن: çirkin دېگەن سۆزنى ئالساق، ئۇيغۇرلار «پاسكىنا، مەينەت» دېگەن مەنىدە قوللانسا، تۈركلەر «سەت» دېگەن مەنىدە؛ sebze دېگەن سۆزنى ئۇيغۇرلار كۆكتاتنىڭ بىر تۈرى مەنىسىدە قوللانسا، تۈركلەر پۈتۈن ئوتياش ـ كۆكتات مەنىسىدە؛ kilit دېگەن سۆزنى ئۇيغۇرلار «ئاچقۇچ» دېگەن مەنىدە قوللانسا، تۈركلەر «قۇلۇپ» دېگەن مەنىدە؛ eski دېگەن سۆزنى ئۇيغۇرلار «يامان، ناچار» دېگەن مەنىدە قوللانسا، تۈركلەر «قەدىم، كونا» دېگەن مەنىدە قوللىنىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا تۈرك تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى ئوتتۇرىسىدا فونېتىكا، گراممatikىلىق شەكىل ۋە ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتلەردىمۇ خېلىلا ئوخشىماسلىقلار بار. مۇشۇ ئوخشىماسلىقلار ياخشى ئىگىلەنمىسە، تۈرك تىلىنى ياخشى ئۆگىنىش مۇمكىن ئەمەس.

TÜRK ALFABESİ

تۈرك ئېلىپبەسى

Türkçe		ئۇيغۇرچە	Türkçe		ئۇيغۇرچە
A	a	ئا	M	m	م
B	b	ب	N	n	ن
C	c	ج	O	o	ئو
Ç	ç	چ	Ö	ö	ئۆ
D	d	د	P	p	پ
E	e	ئە	R	r	ر
F	f	ف	S	s	س
G	g	گ	Ş	ş	ش
Ğ	ğ	غ①	T	t	ت
H	h	ھ	U	u	ئۇ
I	ı	ئې②	Ü	ü	ئۈ
İ	i	ئى	V	v	ۋ
J	j	ژ	Y	y	ي
K	k	ك	Z	z	ز
L	l	ل			

ئىزاھلار:

① تۈركچىدىكى ğ ئۇيغۇرچىدىكى غ نىڭ ئەينى ئەمەس، گ بىلەن غ نىڭ ئارىلىقىدىراق يۇمشاق تەلەپپۇز قىلىنىدۇ.

② تۈركچىدىكى I ئۇيغۇرچىدىكى ئې نىڭ ئەينى ئەمەس، ئى بىلەن ئې ئارىلىقىدىراق تەلەپپۇز قىلىنىدۇ.

تۈرك تىلىدا 29 فونېما بار، بۇلار سوزۇق تاۋۇش ۋە ئۈزۈك تاۋۇش دەپ ئىككى چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدۇ. تۈرك تىلىدا سەككىز سوزۇق تاۋۇش، 21 ئۈزۈك تاۋۇش بار.

سوزۇق تاۋۇشلار لەۋ ھالىتىگە قاراپ لەۋلەشكەن سوزۇق تاۋۇش ۋە لەۋلەشمىگەن سوزۇق تاۋۇش دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. لەۋلەشكەن سوزۇق تاۋۇشلار o، ö، u، ü لەردىن؛ لەۋلەشمىگەن سوزۇق تاۋۇشلار a، e، ı، i لەردىن ئىبارەت.

ئۈزۈك تاۋۇشلار تاۋۇش پەردىسىنىڭ تىترەش - تىترىمەسلىكىگە قاراپ جاراڭلىق ۋە جاراڭسىز دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇشلار 13 بولۇپ، ئۇلار b، c، d، g، ğ، j، l، m، n، r، v، y، z لاردىن ئىبارەت.

جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشلار سەككىز بولۇپ، ئۇلا ç، f، h، k، p، s، ş، t لاردىن ئىبارەت.

تۈرك تىلىدا مەيلى يېزىق شەكلىدە بولسۇن، مەيلى ئېغىز تىلى شەكلىدە بولسۇن، تۆۋەندىكىدەك ئەھۋاللار مەۋجۇت:

1. تۈرك تىلىدا a، e تاۋۇشلىرىنىڭ ئاجىزلىشىش ھادىسىسى يوق. مەسىلەن: çanta (سومكا) — çantası (سومكىسى)، şeker (شېكەر) — şekeri (شېكىرى).

2. تۈرك تىلىدا لەۋلەشكەن سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ماسلىشىش ناھايىتى كۈچلۈك. مەسىلەن: gönlümü (كۆڭلۈمنى) دېگەندەك.

3. تۈرك تىلىدىمۇ بەزى ئىسىملار شەخس بىلەن تۈرلەنگەندە بوغۇم قىسقىراش ھادىسىسى بار. مەسىلەن: kabir (قەبرە) — kabri (قەبرىسى)، gönül (كۆڭۈل) — gönlü (كۆڭلى) دېگەندەك.

4. k، t تاۋۇشلىرى بىلەن ئاخىرلاشقان ئىسىملار شەخس بىلەن تۈرلەنگەندە k تاۋۇشى ğ تاۋۇشى بىلەن، t تاۋۇشى d تاۋۇشى بىلەن نۆۋەتلىنىشىدۇ. مەسىلەن: tavuk (توخۇ) — tavuğu (توخۇسى)، iktisar (ئىقتىساد) — iktisadi (ئىقتىسادى).

5. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان t تاۋۇشى تۈرك تىلىدا d تاۋۇشى بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: dil (تىل)، damak (تاماق)، dağ (تاغ)، dilek (تىلەك)، duman (تۇمان)، deri (تېرە)، deve (تۆگە).

6. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان k تاۋۇشى تۈرك تىلىدا g تاۋۇشى بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: göz (كۆز)، gündüz (كۈندۈز)، gün (كۈن)، gök (كۆك).

7. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان m تاۋۇشى تۈرك تىلىدا b بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: bin (مىڭ)، buz (مۇز)، ben (مەن).

8. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان p تاۋۇشى تۈرك تىلىدا b بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: batak (پاتقاق)، but (پۇت)، bacak (پاچاق)، budak (پۇتاق)، balta (پالتا).

بۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان b تاۋۇشى تۈرك تىلىدا p بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: parmak (بارماق).

9. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغا ç تاۋۇشى تۈرك تىلىدا d بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: diş (چىش)، dişi (چىشى).

10. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان ç تاۋۇشى تۈرك تىلىدا s بولۇپمۇ كېلىدۇ. مەسىلەن: saç (چاچ)، siçmak (چىچماق).

11. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان b تاۋۇشى تۈرك تىلىدا v بولۇپمۇ كېلىدۇ. مەسىلەن: vermek (بەر-مەك) varmak (بارماق).

12. ئۇيغۇر تىلىدا بوغۇم بېشىدا كېلىدىغان y تاۋۇشى تۈرك تىلىدا ı ياكى i بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن: irin (يىرىڭ)، ip (يىپ)، ırak (يىراق).

İÇİNDEKİLER

بىرىنچى قىسىم

Birinci ders: Okuma sevinci 3

İkinci ders: Kardan adam 10

Gramer: 1. ئىسىملارنىڭ شەخس قوشۇمچىلىرى 14

2. ئىسىملارنىڭ خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرى 15

Üçüncü ders: Ne güzel ev yaptık 19

Dördüncü ders: Ninemize gittik 24

Gramer: 1. ئىسىملارنىڭ ياسىلىشى 28

2. ئىسىملارنىڭ كۆپلۈك قوشۇمچىلىرى 28

Beşinci ders: Köyde yangın oldu 29

Altıncı ders: Akıllı tavşan 35

Gramer: 1 — تۈرك تىلىدىكى كېلىشلەر 40

Yedinci ders: Bu kimin kızı 42

Sekizinci ders: Güneşin İlk ışıkları 47

Gramer: 2 — تۈرك تىلىدىكى كېلىشلەر 51

Dokuzuncu ders: Sansar ve tavuklar 53

Onuncu ders: Biraz da gülelim 59

Gramer: سۆپەت — ئەسلى سۆپەت توغرىسىدا 66

On birinci ders: Leylekler geldi 70

www.uyghurkitap.com

On ikinci ders: Göl kenarında 75
Gramer: سۈپەت توغرىسىدا — نىسپىي سۈپەت 80
On üçücü ders: Bahar geldi 82
On dördüncü ders: Temiz hava 89
Gramer: تۈرك تىلىدىكى پېئىل 95
On beşinci ders Geçmiş olsun 100
On altıncı ders: Küçük Ali 104
Gramer: پېئىل دەرىجىلىرى توغرىسىدا — 1 109
On yedinci ders: Güneş ve ay 113
On sekizinci ders: Anneler gününde 119
Gramer: پېئىل دەرىجىلىرى توغرىسىدا — 2 125
On dokuzuncu ders: Çiçekler dalında güzeldir 128
Yirminci ders: İnci ve bebeği 135
Gramer: پېئىللارنىڭ شەخس ۋە سان بىلەن تۈرلىنىشى ... 140
Yirmi birinci ders: Minik kuzum 143
Yirmi ikinci ders: Karabaş'ın armaganı 148
Gramer: ھازىرقى زامان پېئىلى 153
Yirmi üçüncü ders: Tatil geldi 156
Yirmi dördüncü ders: Tavuk ile inek 161
Gramer: كەلگۈسى ھازىرقى زامان پېئىلى 166
Yirmi beşinci ders: Tilki ile leylek 170
Yirmi altıncı ders: Köpek ile gölgesi 175
Gramer: ھازىرقى زامان داۋام پېئىلى 181
Yirmi yedinci ders: Kurt ile öküzler 184
Yirmi sekizinci ders: Öldürülen kuş 190

Gramer: ئېنىق ئۆتكەن زامان پېئىلى 196
Yirmi dokuzuncu ders: Birlik 198
Otuzuncu ders: Geyik ve boynuzları 203
Gramer: سۇبيېكتىپ ئۆتكەن زامان پېئىلى 209
Otuz birinci ders: At ile eşek 212
Otuz ikinci ders: Tilki ile çömlek 218
Gramer: 1. ئۆتكەن ھازىرقى زامان پېئىلى 224
2. ئېنىق كەلگۈسى زامان پېئىلى 226
Otuz üçüncü ders: At ile kurt 228
Otuz dördüncü ders: Kedi ile kartal 235
Gramer: 1. ئۇزاق ئۆتكەن زامان پېئىلى 241
2. ئۇزاق ئۆتكەن زاماننىڭ 1 - تۈرى 242
Sözlük 245

ئىككىنچى قىسىم

Birinci ders: Sincap 287
İkinci ders: Tilki ile keçi 292
Gramer: ئۇزاق ئۆتكەن زاماننىڭ 2 - تۈرى 298
Üçüncü ders: Hangisi daha korkunç 300
Dördüncü ders: Ōdlek 308
Gramer: كەلگۈسى زامان مەقسەت پېئىلى 314
Beşinci ders: Kirpi ile yılan 317
Altıncı ders: Faydalı bilgiler 323
Gramer: بۇيرۇق پېئىلى 329
Yedinci ders: Hoş geldiniz 332
Sekizinci ders: Ayı ile tilki 339

www.uyghurkitap.com

Gramer: خالاش پېئىلى 344
Dokuzuncu ders: Söz dinlemiyen kuzu 347
Onuncu ders: «Boncuk» 353
Gramer: زۆرۈرىيەت پېئىلى 360
On birinci ders: Hindi ile tarla kuşu 363
On ikinci ders: Eşek ile köpek 369
Gramer: شەرت پېئىلى 376
On üçüncü ders: Horoz ile köpek 380
On dördüncü ders: Küçük kusurlar 387
Gramer: 1 — رەۋىشداش توغرىسىدا 393
On beşinci ders: Tavşanın Üzüntüsü 396
On altıncı ders: Kurt ile kedi 402
Gramer: 2 — رەۋىشداش توغرىسىدا 408
On yedinci ders: Güneşle rüzgar 411
On sekizinci ders: «Çalıkuşu» romanından
parça 417
Gramer: 1 — سۈپەتداش توغرىسىدا 424
On dokuzuncu ders: En iyi şey 427
Yirminci ders: Karga ile tilki 433
Gramer: 2 — سۈپەتداش توغرىسىدا 438
Yirmi birinci ders: Fena alışkanlık 440
Yirmi ikinci ders: «Çalıkuşu» romanından
parça 446
Gramer: 1 — رەۋىش توغرىسىدا 451
Yirmi üçüncü ders: «Çalıkuşu» romanından
parça 453
Yirmi dördüncü ders: Tatlılık 460

Gramer: 2 — رەۋىش توغرىسىدا 465
Yirmi beşinci ders: «Çalıkuşu» romanından
parça 467
Yirmi altıncı ders: Kuşların dileği 474
Gramer: 3 — رەۋىش توغرىسىدا 479
Yirmi yedinci ders: «Çalıkuşu» romanından
parça 481
Yirmi sekizinci ders: Ağaçarın kanı 487
Gramer: 1 — سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى 494
Yirmi dokuzuncu ders: İyi ilaç 497
Otuzuncu ders: Darı tanesiyle manda 502
Gramer: 2 — سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى 509
Otuz birinci ders: Küçük kahraman 512
Otuz ikinci ders: Kar nedir? 519
Gramer: 3 — سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى 525
Sözlük 527

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكىتى ئادرېسى

بر ینچی قسم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

BİRİNCİ DERS

1· Kelimeler

2· anne	ئانا، ئاپا
3· armağan	ھەدىيە، سوۋغا
armağan etmek	ھەدىيە (سوۋغا) قىلماق
4· aşaği	تۆۋەن، پەس
aşağida	تۆۋەندە
aşağilik	پەسكەشلىك، رەزىللىك
aşağilamak	كەمسىتمەك، پەس كۆرمەك
aşağilanmak	كەمسىتىلمەك
5· diyalog	دىئالوگ
6· duvar	تام، قورۇق
duvarci	تامچى
7· ev	ئۆي
evkadini	ئۆي خوتۇنى، ئائىلە ئايالى
evli	ئۆيلەنگەن، ياتلىق بولغان
Benevliyim.	مەن ئۆيلەنگەن (ياتلىق بولغان).
evlenmek	ئۆيلەنمەك، ياتلىق بولماق
8· göstermek	كۆرسەتمەك

Ben size evimi gōstereyim.

مەن سىزگە ئۆيۈمنى كۆرسىتەي.

www.uyghurkitap.com

yol göstermek — يول كۆرسەتمەك

9· gün aydin — ئەتىگەنلىك سالاملىشىش سۆزى

10· güzel — چىرايلىق، ياخشى

Işi güzel yap. — ئىشنى ياخشى قىل.

güzellik — گۈزەللىك

güzelleşmek — گۈزەللەشمەك

11· hep — ھەممە، تامامەن، پۈتۈنلەي، ھەمىشە

Bu işlari hep ben yaptim.

بۇ ئىشلارنى پۈتۈنلەي مەن قىلدىم.

Hep seni düşünüyorum.

ھەمىشە سېنى ئويلايمەن.

12· iskemle — يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق

13· iyi — ياخشى

iyi adam — ياخشى ئادەم

iyi bir konuşma — ياخشى (كۆڭۈللۈك) سۆھبەت

iyi haber — ياخشى خەۋەر، خۇش خەۋەر

iyilik. — ياخشىلىق

İnsanlara iyilik yapmali.

كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش لازىم

iyileşmek — ياخشى بولۇپ قالماق

14· kelime — سۆز

Sizden bir kelime dinliyelim.

سىزدىن بىر ئېغىز گەپ ئاڭلايلى.

kelime oyunu — سۆز ئويۇنى

15· kucaklamak — قۇچاقلىماق

çocuğunu kucaklamak — بالىسىنى قۇچاقلىماق

16· kutu — قۇتا

kutu gibi bir ev قۇتۇدەك (كىچىك) ئۆي

17· masa ئۈستەل، جوزا

yemek masasi تاماق جوزىسى

ütü masasi دەزمال جوزىسى

18· merhaba «خۇش كېلىپسىز»، «قارشى ئالىمىز» دېگەن مەنىدىكى سالاملىشىش سۆزى

19· mendil (ئەرەبچە) قول ياغلىق

mendil kadar ئالىقانچىلىق

20· nasil قانداق

Durumunuz nasıl? ئەھۋالىڭىز قانداق؟

Nasil geldiniz? قانداق كەلدىڭىز؟

Nasil kağit istiyorsunuz?

سىز قانداق قەغەز ئالماقچى؟

21· ne نېمە؛ قايسى، نېمىدېگەن

Ne gördün? نېمە كۆردۈڭ؟

Negüngeleceksin? قايسى كۈنى(قاچان)كېلىسەن؟

Ne çare? نېمە چارە؟

22· oda (بۆلمە) بىر ئۆي ئىچىدىكى بۆلۈنگەن ئۆيلەر (بۆلمىلەر)

çalişma odasi ئىش ئۆيى

yatak odasi ياتاق (ئۆي)

23· okul مەكتەپ

ilk okul باشلانغۇچ مەكتەپ

orta okul ئوتتۇرا مەكتەپ

yüksek okul ئالىي مەكتەپ

24· öğretmen ئوقۇتقۇچى

25· öğrenci ئوقۇغۇچى

26· okuma ئوقۇش

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

27. yazma — يېزىش

Ben okuma yazmayi öğrendim.

مەن ئوقۇشنى، يېزىشنى ئۆگەندىم.

28. pen cere — دېرىزە، پەنجىرە

29. sevinç — خۇشاللىق، شادلىق

sevinçinden ağlamak — خۇشاللىقتىن يىغلىماق

sevinçle — خۇشاللىق بىلەن، خۇشال هالدا

sevinçli haber — خۇش خەۋەر

30. sevgi — مۇھەببەت، سۆيگۈ

yurt sevgisi — ۋەتەن مۇھەببىتى

aile sevgisi — ئائىلە مۇھەببىتى

31. sevmek — سۆيمەك، ياخشى كۆرمەك

Ben vatanimi severim.

مەن ۋەتىنىمنى سۆيىمەن.

32. soru — سوئال

çetin bir soru — قىيىن (تەس) سوئال

33. söylemek — سۆزلىمەك، دېمەك، ئېيتماق

Ben düşüncemi söyledim.

مەن چۈشەنچەمنى سۆزلىدىم.

34. şarki — ناخشا

şarki söylemek — ناخشا ئېيتماق

şarkici — ناخشىچى

35. teşekkür — رەھمەت، تەشەككۈر

Size teşekkür ederim.

سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن.

36. yapmak — قىلماق؛ سىزماق؛ پەيدا قىلماق

Annem yemek yapiyor.

ئانام تاماق قىلىۋاتىدۇ.

Kardaşim resim yapiyor.

ئىنىم رەسىم سىزىۋاتىدۇ.

Durgun sular sitma yapar.

ئۆلۈك (توختام) سۇ بەزگەك پەيدا قىلىدۇ.

37. var — بار

Sizde para varmi?

سىزدە پۇل بارمۇ؟

38. vermek — بەرمەك

Anneme verdim. — ئاناەغا بەردىم.

39. sinif — سىنىپ، دەرسخانا

40. bayram — بايرام

41. şiir — شېئىر

7. Tekst

Okuma Sevinçi

Bugün sevinçle okuldan eve geldim, Anneme Türkçe kitabimi gösterdim:

— Anneciğim, sinifta okuma bayrami yaptik, şiirler okuduk, şarkilar söyledik, ögretmen hepimize birer kitap verdi, dedim.

Annem bana:

— Murat, okuma yazmayi ögrendin, Benimde

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

sana bir armağanım var, dedi.

Annemde bana bir kitap verdi. kıtaplarımı sevgiyle kuçakladım.

— Okumak ne güzel anneciğim, dedim.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. öğrenciler sinifta ne yapmışlar?
2. Murat kitaplarını seviyormu?

4. Diyalog

— Bu nedir?	Bu odadır.
— şu nedir?	şu duvardır.
— O nedir?	O penceredir.
— Bu ne (dir)?	Bu mendil (dir).
— şu ne?	şu kutu.
— O ne?	O saat.
— Bu nedir?	Bu masadır.
— şunlar nelerdir?	şunlar iskemledir.

— Günaydın Bay özgen, nasılsınız?

— İyiyim, teşekkür ederim. Siz nasılsınız?

— Ben de iyiyim. Teşekkürler.

— Allaha ısmarladık.

— Merhaba Demir, nasılsın?

— İyiyim. Ya sen?

— Ben de iyiyim.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

İKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. arkadaş — دوست، ھەمراھ، يولداش
   yol arkadaşı — ھەمسەپەر، ھەمراھ
   okul arkadaşı — ساۋاقداش
   iş arkadaşı — خىزمەتداش.
   arkadaşlık — ئاغىنىدارچىلىق
2. bakmak — قارىماق، باقماق
3. yer — يەر
4. yüz — يۈز
5. kömür — كۆمۈر
6. burun — بۇرۇن
7. baş — باش
8. süpürge — سۈپۈرگە
   Anne babayı iyi bakmalı.
   ئاتا - ئانىغا ياخشى قاراش لازىم.
   Evimizin arkası dereye bakıyor.
   ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسى دەرياغا قارايدۇ.
9. Çocuk — بالا

İki çocuğum var. — ئىككى بالام بار.

çocuk bahçesi — باللار باغچىسى

çocuklaşmak — باللىق قىلماق

10· Çok — كۆپ، نۇرغۇن؛ بەك، ئىنتايىن

Çok çalıştık. — نۇرغۇن ئىشلىدۇق.

Çok yoruldum. — ناھايىتى ھاردىم.

Çok iyi. — ئىنتايىن ياخشى.

11· el — قول

eli açık — قولى ئوچۇق، مەرد

ele geçirmek — قولغا كىرگۈزمەك

12· eldiven — قولقاپ، پەلەي

13· evet — ھەئە، شۇنداق

14· geçmek — ئۆتمەك، ئۆتۈپ كەتمەك

Onun sözü geçer. — ئۇنىڭ سۆزى ئۆتىدۇ.

Soğuklar geçti. — سوغۇق ئۆتۈپ كەتتى.

Sınavların hepisinden iyi geçtim.

ئىمتىھانلارنىڭ ھەممىسىدىن ياخشى ئۆتتۈم.

15· giymek — كىيمەك

elbise giymek — كىيىم كىيمەك

16· giysi — كىيىم

17· havuç — سەۋزە

18· hayır — ياق، ئۇنداق ئەمەس، بولمايدۇ.

Paran varmı? Hayır.

پۇلۇڭ بارمۇ؟ يوق.

19· kaç — قانچە، نەچچە

Ona kaç kez söyledim, gene dinlemedi.

ئۇنىڭغا قانچە قېتىم سۆزلىدىم، يەنە ئاڭلىمىدى.

www.uyghurkitap.com

20· karşı	ئۇدۇل، قارشى
erin karşısı	ئۆيىنىڭ ئۇدۇلى
karçı partı	قارشى پارتىيە
21· kartopo	قار پومزىكى
22· kenar	قىرغاق، قاسناق
yolun kenarı	يولنىڭ قاسنىقى
mendilin kenarı	قول ياغلىقنىڭ قىرغىقى
kenar mahalle	چەت ياقا مەھەللە
23· kibrit	سەرەڭگە
24· kocaman	چوڭ، زور، بەستلىك
kocaman adam	بەستلىك ئادەم
kocaman bir böcek	چوڭ بىر قۇرت
25· Olmak	بولماق
Hergün fırtına oluyor	ھەر كۈنى بوران چىقىۋاتىدۇ.
Evonun oldu.	ئۆي ئۇنىڭ بولدى.
Böyle işolmaz.	بۇنداق ئىش بولمايدۇ.
26· palto	پەلتە
27· sabab	سەھەر، ئەتىگەن.
Bugün sabahtan beri çalışıyorum.	بۈگۈن ئەتىگەندىن بېرى ئىشلەۋاتىمەن.
28· sigara	تاماكا
29· sokak	كوچا
sokağa çıkmak	كوچىغا چىقماق
sokakta kalmak	كوچىدا قالماق
çıkmaz sokak	خالتا كوچا
sokak çocuğu	كوچا بالىسى

sokak kadını كوچا خوتۇنى

Sokağa atsan yüz lira eder.

كوچىغا تاشلىۋەتسەڭمۇ يۈز لىراغا يارايدۇ.

30· sonra كېيىن

Bir saattan sonra gelirim.

بىر سائەتتىن كېيىن كېلىمەن.

21· şapka قالپاق (كىگىز ياكى چىغدىن قىلىنغان)

32· şişman سېمىز، بوۋدروق

şişman çocuk سېمىز بالا

33· yontmak يونۇماق، كەسمەك

taşı yontmak تاشنى يونۇماق

34· yuvarlamak دومىلىماق.

2· Tekst

Kardan Adam

Sabahleyin pencereden baktım. Çok kar yağmış Paltomu eldivenlerimi giydim. Sokağa çıktım. Arkadaşlarımda geldiler, Kartopunuyerdeyuvarladik. Kocaman oldu. Kenarlarını yonttuk. kardan adam yaptık.

Kardan adam çok şişmandı. Yüzüne iki kömür koyduk. Göz oldu. Havuçtan burun yaptik. Başına şapka giydirdik. Eline bir süpürge verdik.

Sonra kardan adamın karşısına geçtik. Onu kartopuna tuttuk.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

3. Aşağidaki sorulara cevap verin:

1. Çocuklar kardan adamı nasıl yaptılar?
2. Sonra kardan adamı ne yaptılar?

4. Diyalog

— Burada ne var? Burada masa var.

— şurada ne var? şurada giysiler var.

— Odada neler var? Odada masalar. iskemleler var

— Masada ne var? Masada kibrit var.

— Bu bir kalem midir?

— Evet efendim, bu bir kalemdir.

— O bir kitap midir?

— Hayır efendim, O bir defterdir.

— Orada kaç sıgara var?

— Orada ondokuz sigara var,

5. Gramer

1. ئىسىملارنىڭ شەخس قوشۇمچىلىرى

سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەر ئۈچۈن

بىرلىك كۆپلۈك

1 - شەخس	-m	-mız//miz, -muz//-müz
2 - شەخس	-n	-nız//-niz, -nuz//-nüz
3 - شەخسى	-sı//si, -su//sü	-ıs//-si, -su//-sü

قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

كۆپلۈك		بىرلىك	
سومكىمىز	Çanta + mız	سومكام	Çanta + m
سومكاڭلار	Çanta + nız	سومكاڭ	Çanta + n
سومكىسى	Çanta + sı	سومكىسى	Çanta + sı

ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەر ئۈچۈن

	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	-ım//-im,	-ımız//-imiz,
	-um//üm	-umuz//-ümüz.
2 - شەخس	-ın//-in,	-ınız//-iniz,
	-un//ün	-unuz//-ünüz.
3 - شەخس	-ı//-i, -u//-ü	-ı//-i, -u//-ü

قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

كۆپلۈك		بىرلىك	
مەكتىپىمىز	okul + umuz	مەكتىپىم	okul + um
مەكتىپىڭلار	okul + unuz	مەكتىپىڭ	okul + un
مەكتىپى	okul + u	مەكتىپى	okul + u

2. ئىسىملارنىڭ خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرى

تۈرك تىلىدىكى ئىسىملار خەۋەر بولۇپ كەلگەندە، ئىسىملارنىڭ خەۋەرلىك مەنىسى قوشۇمچىلار بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرى مۇنداق ئۇلىنىدۇ:

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	-ım//-im, -um//-üm	-ız//-iz, -uz//-üz
2 - شەخس	-sın//sin, -sun//-sün	-sınız//-siniz, -sunuz//-sünüz
3 - شەخس	-dır//-dir, -dur//-dür, -dırlar//-dirler, -durlar//-dürler	-tır//-tir, tur//-tür, -tırlar//-tirler, -turlar//-türler

مەسىلەن:

بىرلىك

مەن ئەسكەرمەن	Ben asker + im
سەن ئەسكەرسەن	Sen asker + sin
ئۇ ئەسكەردۇر	O asker + dir

كۆپلۈك

بىز ئەسكەرمىز	Biz asker + iz
سىلەر ئەسكەرسىلەر	Siz asker + siniz
ئۇلار ئەسكەردۇر	Onlar asker + dirler

1 - شەخسنىڭ خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرى سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە قوشۇلغاندا، تۇپ سۆز بىلەن خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرى ئارىسىدا بىرلا پەيدا بولىدۇ. مەسىلەن:

مەن كېسەلمەن.	Ben hasta + yım
بىز كېسەلمىز.	Biz hasta + yız

بۇ فورمىنىڭ ئىنكار شەكلى خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرىنىڭ ئالدىغا ئىنكار سۆزى değil نى قوشۇش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

Ben hasta değil + im	مەن كېسەل ئەمەس
Sen hasta değil + sin	سەن كېسەل ئەمەس
O hasta değil + dir	ئۇ كېسەل ئەمەس

كۆپلۈك

Biz hasta değil + iz	بىز كېسەل ئەمەس
Siz hasta değil + siniz	سىلەر كېسەل ئەمەس
Onlar hasta değil + dirler	ئۇلار كېسەل ئەمەس

بۇ فورمىنىڭ سوراق شەكلى خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرىنىڭ ئالدىغا سوراق قوشۇمچىلىرى -mı، -mi، -mu، -mü نى قوشۇش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

Ben hasta mı + yım?	مەن كېسەلمۇ؟
Sen hasta mı + sın?	سەن كېسەلمۇ؟
O hasta mı + dır?	ئۇ كېسەلمۇ؟

كۆپلۈك

Biz hasta mı + yız?	بىز كېسەلمۇ؟
Siz hasta mı + sınız?	سىلەر كېسەلمۇ؟
Onlar hasta mı + dırlar?	ئۇلار كېسەلمۇ؟

www.uyghurkitap.com

بۇ فورمىنىڭ ئىنكار سوراق شەكلى سوراق قوشۇمچىلىرى قوشۇلغان خەۋەرلىك قوشۇمچىلىرىنىڭ ئالدىغا ئىنكار سۆزى değil نى قوشۇش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

Ben hasta değil miyim?	مەن كېسەل ئەمەسمۇ؟
Sen hasta değil misin?	سەن كېسەل ئەمەسمۇ؟
O hasta değil midir?	ئۇ كېسەل ئەمەسمۇ؟

كۆپلۈك

Biz hasta değil miyiz?	بىز كېسەل ئەمەسمۇ؟
Siz hasta değil misiniz?	سىلەر كېسەل ئەمەسمۇ؟
Onlarhasta değil midirler?	ئۇلار كېسەل ئەمەسمۇ؟

ÜÇÜNCÜ DERS

1· Kelimeler

1. bahçıvan	باغۋەن
bahçıvanlık	باغۋەنلىك
2. boyacı	سىرچى؛ مايلامچى
ayakkabı doyacısı	مايلامچى
boyacilik	مايلامچىلىق؛ سىرچىلىق
3. camcı	ئەينەكچى
camcılık	ئەينەكچىلىك
4. çabuk	تېز، چاپسان
çabuk yaz	تېز ياز
çabuk ye	چاپسان يە
çabukluk	تېزلىك، چاپسانلىق
çabuklaşmak	تېزلەشمەك
çabuklaştırmak	تېزلەتمەك
5. çalışmak	ئىشلىمەك
Babam tarlada çalışıyor.	دادام ئېتىزدا ئىشلەۋاتىدۇ.
6. çevre	ئەتراپ
çevremıze	ئەتراپىمىزغا

www.uyghurkitap.com

çevremizde — **ئەتراپىمىزدا**

7. çiçek — گۈل، چېچەك

   çiçek bahçesi — گۈل باغچىسى

   çiçek hastalığı — چېچەك كېسىلى

   çiçekçi — گۈلچى

   çiçeklik — گۈل قاچىسى، ۋازا

   çiçekleşmek — چېچەك ئاچماق

8. görev — ۋەزىپە، خىزمەت

   öğretmenlik görevi — ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتى

   görevli — مەمۇرىي خادىم، خىزمەتچى

   Bugün tatil olduğu için dairede hiç bir görevli yok.

   بۈگۈن ئارام ئېلىش كۈنى بولغىنى ئۈچۈن، ئىدارىدە خىزمەتچىلەر يوق.

9. halı — گىلەم

   halıcı — گىلەمچى

   halıcılık — گىلەمچىلىك

10. hemen — دەرھال، تېزدىن، ھايال بولماستىن

   Hemen eve dön. — دەرھال ئۆيگە قايت.

11. karton — كارتون قەغەز

12. kırmızı — قىزىل

   kırmızı biber — قىزىل لازا

   kırmızı turp — قىزىل تۇرۇپ

13. küçük — كىچىك

   küçük ev — كىچىك ئۆي

   küçük bahçe — كىچىك باغچە

14. makas — قايچا

makasçı — ئاچال باشقۇرغۇچى (تۆمۈريولدا)

makaslamak — قايچىلىماق، قىرقىماق

15. marangoz — ياغاچچى

16. mavi — كۆك، زەڭگەر

mavı boncuk — كۆك مونچاق

17. mor — پورەك

18. pembe — ئاچ قىزىل، شاپتۇل چېچىكى

19. renk — رەڭ

renkli — رەڭلىك

20. sarı — سېرىق

sarılık — سېرىقلىق

21. toplanmak — توپلانماق، يىغىلماق

Bir araya toplandı.

بىر يەرگە يىغىلدۇق.

Bütün kitaplarını topladık.

پۈتۈن كىتابلىرىنى توپلىدى.

Kırlardan çiçek topladı.

دالىدىن گۈل يىغدى.

Epey para topladı. — خېلى پۇل تاپتى.

22. turuncu — سارغۇچ قىزىل

23. yeşil — يېشىل

yeşillik — يېشىللىق، چىمەنلىك

yeşillenmek — يېشىللىققا ئايلانماق

24. zamk — يېلىم

zamk sürmek — يېلىم سۈرمەك

zamklamak — يېلىملىماق، يېلىم سۈرمەك

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

2. Tekst

Ne Güzel Ev Yaptik

Bugün arkadaşlarımla Orhanlarda toplandık. Kartondan ev yapacağız.

Cengiz duvarcı, Orhan camcı, Oğuz marangoz, Ayşe boyacı, Suna bahçıvan oldu.

Kartonları, boyaları, makası, zamkı aldık. Hemen işimize başladık.

Orhan,ın annesi:

— Çok yaşayın, küçük ustular, dedi. Ne güzel çalışıyorsunuz.

Karton evimiz çabuk bitti. Evin çevresine bahçe yaptık. Suna bahçeye çiçekler dikti.

Evimiz ne güzel oldu.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Çocuklar nasıl görevlerde bolundular?
2. Orhan,ın annesi çocuklara ne dedi?

4. Diyalog

— Bu ne renktir? Bu sarıdır.

— Şu kalem ne renktir? Şu kalem kırmızıdır.

— O kıtap sarımıdır? Hayır efendim, yeşildir.
— Defter sarımıdır? Evet sarıdır.
— Şuşapka ne renktir? Şu şapka pempeve mordur.
— O palto mavımıdır? Hayır, opalto yeşildir.
— Duvar ne renktir? — Dnrar turuncudur.
— Halı ne renktır? — Halı kırmızı, yeşil, pempe ve mordur.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

DÖRDÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. beklemek — ساقلىماق، كۈتمەك

Ben seni bir saat bekledim.

مەن سېنى بىر سائەت ساقلىدىم.

2. büyük — ئۇلۇغ، زور چوڭ

büyük adam — ئۇلۇغ ئادەم

büyük başarı — ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەت

büyüklük — ئۇلۇغلۇق

3. dolma kalem — قەلەم

4. dört yol ağzi — تۆت يول ئاغزى، تۆت كوچا

5. gitmek — كەتمەك

6. durmak — تۇرماق؛ توختىماق

Yaz gitti, kiş geldi.

ياز كەتتى، قىش كەلدى.

7. hasta — كېسەل، ئاغرىق

hastalik — كېسەللىك

gŏz hastalığı — كۆز كېسەللىكى

hasta olmak — كېسەل بولماق

hastalanmak — ئاغرىپ قالماق، كېسەل بولماق

hasta bakıcı	**كېسەلگە قارىغۇچى، ھەمشىرە**
8. hızlı	**ئىتتىك، تېز**
hız	**سۈرئەت**

Çalışmaya hiz vermeli.

ئىشقا سۈرئەت بېرىش كېرەك (ئىشنى تېزلىتىش لازىم).

hizlanmak	**تېزلەشمەك**
hizlandırmak	**تېزلەتمەك**
9. ışık	**نۇر**، يورۇقلۇق
güneş ışığı	كۈن نۇرى
ışıklandırmak	يورۇتماق
10. Kaldırım	(چوڭ كوچىلاردا) پىيادىلەر يولى
11. kamyon	يۈك ئاپتوموبىلى
12. kapamak	ئەتمەك، يۇمماق
Kapıyı kapa.	دەرۋازىنى تاقا.
Gözünü kapa.	كۆزۈڭنى يۇم.
13. kapı	ئىشىك، دەرۋازا
oda kapısı	ئۆينىڭ ئىشىكى
kapı komşu	ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قوشنا
kapıcı	دەرۋازىۋەن
14. kardaş	قېرىنداش
kardaşlık	قېرىنداشلىق
15. nine	موما (ياشانغان ئاياللار ئۈچۈن مۇ ئىشلىتىلىدۇ)
16. otomobil	ئاپتوموبىل
17. pek	ناھايىتى، ئىنتايىن
pek iyi	ئىنتايىن ياخشى
pek soğuk	ناھايىتى سوغۇق
18. sevinmek	خۇشال بولماق

www.uyghurkitap.com

Bu habere çok sevindim. — بۇ خەۋەرگە كۆپ خۇش بولدۇم.

19. torun — نەۋرە

20. yarın — ئەتە

yarın giderim. — ئەتە كېتىمەن.

21. yavru — ئادەم ياكى ھايۋان بالىسى

kedı yavrusu — ئاسلان (مۈشۈك بالىسى)

yavrulamak — تۇغماق (ھايۋانلار)

22. yavaş — ئاستا، ياۋاش

yavaş yürüyüş — ئاستا مېڭىش

yavaş adam — ياۋاش ئادەم

yavaşlamak — ئاستىلىماق

Tren yavaşladı. — پويىز ئاستىلىدى.

Fırtına yavaşladı. — بوران ئاستىلىدى.

2. Tekst

Ninemize Gittik

Murat ve Ayşegül, ninelerini görmeye gittiler. Murat kardeşinin elinden tuttu. Kaldırımlardan yürüdüler. Yolda kamyonlar, otomobiller pek çoktu.

Dört yol ağzına geldiler. Murat Ayşegül'e:

— Bekleyelim, bak kırmızı ışık yanıyor, dedi.

Az sonra otomobiller durdu. Karşıda yeşil ışık yandı. İki kardeş karşıya geç tiler. Ninelerinin evine vardilar.

Nineleri onlara,

— Hoş geldiniz yavrularım. Beni sevindirdiniz, dedi.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Dört yol ağzında çocuklar ne yaptilar?
2. Nine torunlarına ne dediler?

4. Aşağıdaki cümleleri okuyun:

1. Kapıyı yavaş yavaş kapayalım.
2. Şapkayı alınız, kapıyı açınız ve gidiniz.
3. Kalemi vermesin, kitabi versinler!
4. Hızlı kapamayınız!
5. Kitabi yavaş yavaş okuyunuz!
6. Şu dolmakalemi alınız ve yavaş yavaş yazınız!
7. Bu akşam gitmeyiniz, yarın gidelim!
8. Odalar büyüktür.
9. Bayangül hastadır.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

5· Gramer

1. ئىسىملارنىڭ ياسىلىشى

① سوزۇق تاۋۇش ۋە جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇشلاردىن كېيىن cı، ci، cu، cü قوشۇمچىلىرى، جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشلاردىن كېيىن çı، çi، çu، çü قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ، بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغۇچىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىملار ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

araba + cı	ھارۋىكەش	çevri + çi	تەرجىمان
ambar + cı	ئامبارچى	aş + çı	ئاشپەز
dökme + ci	قۇيمىچى	emek + çi	ئەمگەكچى
aylık + ci	ئايلىقچى	güreş + ci	چېلىشچى
örgüt + çü	تەشكىلاتچى		

② cık، cik، cuk، cük: çık، çik، çuk، çük قوشۇمچىلىرى بىلەن ئەركىلىتىش - كىچىكلىتىش ئىسىملىرى ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

anne + cik	ئانىجان	kuzu + cuk	قوزىچاق

2. ئىسىملارنىڭ كۆپلۈك قوشۇمچىلىرى

تۈرك تىلىدا كۆپلۈك سانلار lar، ler قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسىلىدۇ. بۇ قوشۇمچىلار ئىسىملارغىلا ئەمەس، پېئىللارنىڭ 3 - شەخسكىمۇ قوشۇلالايدۇ. مەسىلەن:

çocuk + lar	باللار	ev + ler	ئۆيلەر
yazdı + lar	(ئۇلار) يازدى	geldi + ler	(ئۇلار) كەلدى

BEŞİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· alev	يالقۇن
alevlenmek	يالقۇنجىماق
2· bağırmak	ۋارقىرىماق، توۋلىماق
3· büyümek	چوڭايماق، زورايماق
Çocuk büyüdü	بالا چوڭايدى.
4· çalışkan	ئىشچان، تىرىشچان
çalışkan çocuk	تىرىشچان بالا
5· dayı	تاغا (ئانىسنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى)
6· değil	ئەمەس
Ben değilim·	مەن ئەمەسمەن.
Sen değilsin·	سەن ئەمەسسەن.
O değildir·	ئۇ ئەمەس.
7· diye	... دەپ
Çocuk annem geldi diyi bağırdı,	بالا ئانام كەلدى دەپ ۋارقىرىدى.
8· gece	كېچە
9· duman	تۇمان، تۇتەك، ئىس تۇتەك
dumanlı	تۇمانلىق

www.uyghurkitap.com

dumanlı zirreler — تۇمانلىق تاغ چوققىلىرى
dumanlamak — تۇمانلاشماق، تۇتەكلەشمەك

10· genç — ياش
gençlik — ياشلىق
gençleşmek — ياشلاشماق
Kadrolar gençleşti· — كادىرلار ياشلاشتى.
gençleştirmek — ياشلاشتۇرماق
Kadroları gençeşırmeli·
كادىرلارنى ياشلاشتۇرۇش لازىم.

11· hangi — قايسى
hangisi — قايسىسى
Hangisi daha iyi? — قايسىسى تېخىمۇ ياخشى؟

12· köy — يېزا
köy halyı — يېزا خەلقى

13· yari — يېرىم
köklü — يېزىلىق، دېھقان

14· kalkmaq — تۇرماق (ئولتۇرغان ۋە ياتقان يېرىدىن)
Sabahları erken kalkarım·
ئەتىگەنلىكى ئورنۇمدىن بالدۇر تۇرىمەن.

15· kova — چېلەك

16· kürek — گۈرجەك، پالاق (قېيىقنىڭ)
kürek çekmek — پالاق ئۇرماق

17· ses — ئاۋاز، تاۋۇش، ئۈن
davul sesi — دۇمباق ئاۋازى
sesini kesmek — جىم بولماق
sesi çıkmamak — ئۈن چىقماسلىق
ses çıkarmamak — ئۈن چىقارماسلىق، زۇۋان

سۇرەسلىك

sesli ئاۋازلىق، سوزۇق تاۋۇش

sesli okuma ئاۋازلىق ئوقۇماق

sessiz ئاۋازسىز، ئۇزۇك تاۋۇش

See bilgisi فونېتىكا

18· söndürmek ئۆچۈرمەك (چىراغنى، ئوتنى)

ateşi söndürmek ئوتنى ئۆچۈرمەك

ışığı söndürmek چىراغنى ئۆچۈرمەك

19· tembel ھۇرۇن، ئىش خۇشياقماس

tembel adam ھۇرۇن ئادەم

tembellik ھۇرۇنلۇق

20· uyanmak ئويغانماق (ئۇيقۇدىن)

21· üzülmek قايغۇرماق، مەيۇسلەنمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق

22· yanmak كۆيمەك، تۇتاشماق؛ ئۆچمەك؛ قىزىماق؛ ئېچىنماق

Orman yandı· ئورمانغا ئوت كەتتى.

Odun yandı· ئوتۇن كۆيدى.

Mum yandı· شام كۆيدى (ياندى)

Kumaş boyadanyandı·· رەخت ئۆكۈپ كەتتى.

Güneşten kollari yandı·
ئاپتاپتا قوللىرى كۆيۈپ كەتتى.

Kaçırdığım firsata hala yanarım·
قولدىن كەتكۈزۈپ قويغان پۇرسەتكە ھېلىمۇ ئېچىنىمەن.

Hasta dünden beri yanıyar·
كېسەل تۈنۈگۈندىن بېرى قىزىۋاتىدۇ.

23· yatak ئورۇن (ياتىدىغان)

yatak odasi ياتاق ئۆي

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

yatak takımı   ياتاقنىڭ نەرسە - كېرەكلىرى

yatağa düşmek   ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالماق

yataklı   ياتاقلىق

yataklı okul   ياتاقلىق مەكتەپ

yataklı vagon   ياتاقلىق ۋاگون

24. yangın   **ئوت** ئاپىتى، يانغىن؛ قىزىتما

Yangın söndürüldü.   ئوت ئۆچۈرۈلدى.

25. yardım   **ياردەم**

yardımci   ياردەمچى، مۇئاۋىن

yardım etmek   ياردەم قىلماق

26. yaşlı   **قېرى**، ياشانغان

yaşlı adam   ياشانغان ئادەم

yaşlılık   قېرىلىق

27. yüksek   **ئالىي**، يۇقىرى، ئېگىز

yüksek ögretim   ئالىي مائارىپ

yüksek okul   ئالىي مەكتەپ

yükseklik   ئۈستۈنلۈك، ئالىيلىق

yükselmek   ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك

Uçak on bin metre yükseldi.

ئايروپىلان ئون مىڭ مېتىر ئېگىزلىدى.

yükseltmek   ئۆستۈرمەك، ئېگىزلەتمەك

28. koca   **ئەر** (ئايالغا نىسبەتەن)؛ يوغان، چوڭ

29. taşımak   **توشۇماق**

30. toprak   **توپا**، تۇپراق

31. büyümek   **چوڭايماق**، ئۇلغايماق

32. nerede   **نەدە**، قەيەردە

2. Tekst

Köyde Yangın Oldu

Gece yarısıydı. Sokaktan sesler geliyordu. Hasanin annesi yatağından kalkti. Pencereden daktı:

— Vay, diye bağırdı. kocasına:

— Veli uyan kangın var, dedi.

Hasan da ukandı, Pencereden baktı. Yangın yerinden dumanlar alerler yüksrliyordu,

Sokokta çok insan vardi. köylüler kovalarla su taşıdılar. küreklevle yangına toprak attılar. Yangını büyü meden söndürdüler,

Ahmrt Dayının samanlığı yanmıştı,

Köylülar:

— Geçmiş olsun Ahmet Dayı, Üzülme. Sana yardım ederiz, dediler.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Köylüler yangını nasıl söndürdü?
2. Köylüier Ahmet dayına ne dediler?

4. Diyalog

— Kim yaşlıdır? — O yaşlıdır.

— Hangı genç çalışkandır?

— Mehmet çalışkandır.

— Bu oda büyükmüdür?

— Hayir, bu oda büyük değildir.

— Demir çalışkanmıdır? — Hayir, tembeldir.

— Sen kasta mısın? — Hayır, ben hasta değilim.

— Biz gençmiyiz? —Evet genciz.

— Siz nerede siniz? — Ben odadayim.

— Bay Demir nere dedir? — Bay Demir kapı dadir.

www.uyghurkitap.com

ALTINCI DERS

1· Kelimeler

1· akıllı — ئەقىللىك

akıllı çocuk — ئەقىللىك بالا

Bu akılı size kım verdı?

بۇ ئەقىلنى سىزگە كىم ئۆگەتتى؟

Adı aklımda kalmadı.

ئىسمى يادىمدا قالماپتۇ.

2· aralık — ئارىلىق؛ دېكابىر

3· av köpeği — ئوۋ ئىتى

4· cici — ئوماق، سۆيۈملۈك، چىرايلىق

cici bebek — ئوماق بوۋاق

5· elli — ئەللىك

6· götürmek — يەتكۈزمەك، توشۇماق، چىدىماق

haber götürmek — خەۋەر توشۇماق (يەتكۈزمەك)

Yüreğin nasıl götürbü?

يۈرىكىڭ قانداق چىدىدى؟

7· güneş — قۇياش، كۈن

Güneş altında çalışmak kolay değil·

ئاپتاپتا ئىشلىمەك (ئەمگەك قىلماق) ئوڭاي ئەمەس.

8· ilk bahar — ئەتىياز، باھار

www.uyghurkitap.com

9. inanmak ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق

Bu habere inanmadım.

بۇ خەۋەرگە ئىشەنمىدىم.

Ben size inanırım. مەن سىزگە ئىشىنىمەن.

tanrıya inanmak خۇداغا ئېتىقاد قىلماق

10. istemek خالىماق، ئارزۇ قىلماق، ياخشى كۆرمەك

Bilardo oynamryı isterim.

بىلىيارت ئويناشنى ياخشى كۆرىمەن.

11. kaçıncı قانچىنچى، نەچچىنچى

Eviniz kaçıncı katta?

ئۆيىڭىز قانچىنچى قەۋەتتە؟

12. köpek ئىت

köpek balığı ئىت بېلىقى

köpekleşmek ئىت خۇيىغا كىرمەك

13. kandırmak ئىشەندۈرمەك، قانائەتلەندۈرمەك

O beni tatlı sözlerle kandırdı.

ئۇ مېنى شېرىن سۆزلەر بىلەن قانائەتلەندۈردى.

14. lahane كاللەك بەسەي

15. ocak ئوچاق؛ كان؛ يانۋار

maden ocağı مەدەن كانى

bilim ocağı بىلىم كانى

ocağı batmak يوق بولماق

ocağı sönmek نەسلى قۇرۇماق

16. ora ئۇ يەر

Oralarda ne yapıyorsun?

ئۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسەن؟

Oranın havası nasil?

ئۇ يەرنىڭ ھاۋاسى قانداق؟

17· sene — يىل

bu sene — بۇ يىل

18· sis — تۇمان، تۇتەك

sisli — تۇمانلىق، تۇتەكلىك

sisli hava — تۇمانلىق كۈن

sislenmek — تۇمانلاشماق، تۇتەكلەشمەك

19· sokmek — كىرگۈزمەك، پاتۇرماق، تىقماق

Anahtarı kilide soktu.

ئاچقۇچنى قۇلۇپقا تىقتى.

Bizi içeriye soktu·

بىزنى ئىچكىرىگە ئېلىپ كىردى.

20· şubat — فېۋرال، 2 ـ ئاي

21· tavşan — توشقان

tavşan yavrusu — توشقان بالىسى (بۆجەن)

tavşan yürekli — توشقان يۈرەك

22· taze — يېڭى

taze balık — يېڭى بېلىق

taze sebze — يېڭى سەي

taze ekmek — يېڭى نان

23· temmuz — 7 ـ ئاي، ئىيۇل

24· uzaklaşmak — يىراقلاشماق، قول ئۈزمەك

Ben o işten uzaklaştım.

مەن ئۇ ئىشتىن قول ئۈزدۈم.

25· yaprak — يوپۇرماق، ۋاراق، بەت

Bu deftrin yaprakları eksik.

بۇ دەپتەرنىڭ ۋاراقلىرى كەم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

yapraklanmak يوپۇرماق چىقارماق

Ağaçlar yapraklanmaya başladı.

دەرەخلەر يوپۇرماق چىقىرىشقا باشلىدى.

26. yıl başı يىل بېشى، يېڭى يىل

27. yuva ئۇۋا، چاڭگا

kartal yuvası بۈركۈت ئۇۋىسى

hırsız yuvasi ئوغرىلار ئۇۋىسى

yuvasını bozmak ئائىلىسىنى بۇزماق

yuvasını yıkmak ئائىلىسىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولماق

yuvalamak ئۇۋا ياسىماق، چاڭگا سالماق

Serçeler yuvalamaya başladi.

قۇشقاچلار چاڭگا سېلىشقا باشلىدى.

2. Tekst

Akıllı Tavşan

küçük bir tavşan vardi. Bir gün yuvasından burnunu çıkardi:

— Bir büyüsem, dedi. Ozaman uzaklara gideram. Yeşil yapraklar yerim.

Bir av köpeği, oradan geçiyordu. ona:

— Cici tavşan. Seni uzaklara götüreyim. Orada tatlı havuçlar, taze lahanalar var, dedi.

Küçük tavşan. av köpeğinin şözlerine inanmedı

Tavşan, başını yuvasına saktu. Kōpek, oradan uzaklaşıp gitti.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Küçük tavşan neyi istiyordu?
2. Av köpeği tavşanı kandıra bildimi?
3. Tavşan av köpəğinin sözlerine inanıp onunla birlikte gitseydi başına nelergele bilirdi?

4. Diyalog

— Bugün nedir? — Bügün perşembedir.
— Yarın nrdir? — Yarın cumadır.
— Hangi mevsim güzeldir?
— İlk bahar çok güzeldir.
— İlkbahardr sis varmıdır?
— İlkbaharda sis yoktur, güneş vardır.
— Bir senede kaç hafta vardir?
— Bir senede elli iki hafta vardır.
— Ocak hangi aydır? — Ocak birinci aydir.
— Şubar hangi aydir? — Şubat ikinci aydir.
— Temmuz altıncı aymıdır?

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

— Hayır efendim, fammuz yedinci aydir.
— Kaçıncı ay aralıktıv?
— On ikinci ay aralıktır.
— Yılbaşı bu aydamidir?
— Hayır, yılbaşı bu ayda değil, ocaktadir.

5· Gramer

تۈرك تىلىدىكى كېلىشلەر —1

تۈرك تىلىدىمۇ ئۇيغۇر تىلىدىكىدەك باش كېلىش، ئىگىلىك كېلىش يۆنىلىش كېلىش، چۈشۈم كېلىش، ئورۇن كېلىش، چىقىش كېلىش، دېگەندەك ئالتە كېلىش بار. تۆۋەندە باش كېلىشتىن باشقا كېلىشلەر ئۈستىدە توختىلىمىز.

1. ئىگىلىك كېلىش

① سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا nın، nin، nun، nün قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

kapı + nın	ئىشىكنىڭ	cephe + nin	فرونتنىڭ
ordu + nun	ئارمىيىنىڭ	süngü + nün	سىداۋنىڭ

② ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا ın، in، un، ün قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

kardaşım + ın	ئىنىمنىڭ	evim + in	ئۆيۈمنىڭ
tabur + un	باتالىيوننىڭ	yüz + ün	يۈزنىڭ

2. يۆنىلىش كېلىش

① سوزۇق تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا ye، ya قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

karşı + ya ئۇدۇلغا sinema + ya كىنوغا
gese + ye كېچە görme + ye كۆرۈشكە

② ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا a، e قو-
شۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

okul + a مەكتەپكە ev + e ئۆيگە

3 - شەخس بىلەن تۈرلەنگەن ئىسىملارغا na، ne
قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

başı + na بېشىغا odasi + na ئۆيىگە
evi + ne ئۆيىگە eli + ne قولىغا

3. چۈشۈم كېلىش

①سوزۇق تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە yı، yi،
yu، yü قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

kapı + yı ئىشىكنى çanta + yı سومكىنى
çiçekçi + yi گۈلچىنى sesi + yi ئاۋازىنى
gönlü + yü كۆڭلىنى

② ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە ı، i، u، ü
قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

kitab + ı كىتابنى yel + i شامالنى
okul + u مەكتەپنى

3 - شەخس بىلەن تۈرلەنگەن سۆزلەرگە nı، ni، nu،
nü قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

ablası + nı ھەدىسىنى şapkası + nı قالپىقىنى
evı + ni ئۆيىنى tabutu + nu تاۋۇتىنى

www.uyghurkitap.com

YEDINCI DERS

1. Kelimeler

1. abla — ئاچا، (ئۆزىدىن چوڭلارغا نىسبەتەن ھۆرمەت سۆزى)
2. anlatmak — چۈشەندۈرمەك
3. bilmece — تېپىشماق

   Ninem bizden bilmece sordu.

   مومام بىزدىن تېپىشماق سورىدى.
4. benzemek — ئوخشىماق

   Çocuk babasına çok benziyor.

   بالا دادىسىغا ناھايىتى ئوخشايدۇ.
5. delmek — تەشمەك، تۆشۈك ئاچماق
6. ekmek — نان

   ekmekçı — ناۋاي
7. entari — ئاياللار كۆڭلىكى
8. et — گۆش

   et tutmak — ئەت قونماق؛ يارا پۈتمەك، سەمرىمەك؛ ئەت ئالماق

   Eti senin, kemiği benim.

   گۆشى سېنىڭ، ئۇستىخىنى مېنىڭ.

   Etle tirnak gibı؛ چىش بىلەن كالپۇكتەك؛

etçil — گۆشخور

etçil hayvanlar — گۆشخور هايۋانلار

9· gene — يەنە

Gene geldi· — يەنە كەلدى.

10· gök — كۆك، ئاسمان

gök gözlü — كۆك كۆزلۈك

gök bilim — ئاسترونومىيە

gök cismi — ئاسمان جىسىملىرى

gök taşı — مېتېئورىت

11· karpuz — تاۋۇز

12· manto — ئاياللار پەلتوسى

13· mektup — خەت

mektuplaşmak — خەت يېزىشماق

14· melemek — مەرىمەك

Kuzuların melemeleri uzaktan duyuluyor·

قوزىلارنىڭ مەرەشلىرى يىراقتىن ئاڭلىناتتى.

15· meyva — مېۋە

16· pamuk — كېۋەز، پاختا

pamuk gibi — پاختىدەك

pamuklu — پاختا يىپىدىن توقۇلغان

pamukçuluk — پاختىچىلىق

pamuklu kumaş — پاختا رەخت

pamuk yağı — چىگىت يېغى

17· satın almak — سېتىۋالماق

18· sebze — سەي، ئوتياش، كۆكتات

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

yeşil sebze	يېشىل سەي
19· şeker	شېكەر
şeker gibi	شېكەردەك، بەك تاتلىق
şeker kamışı	شېكەر قومۇشى
20· şimdi	ئەمدى، ھېلى
Şimdı geldi·	ھېلى (ئەمدى) كەلدى.
Şimdi gitti	ھېلى (ئەمدى) كەتتى.
21· tat	تەم، لەززەت، زوق
tatlı	تاتلىق، لەززەتلىك
tatsız	تەمسىز
tat almak	لەززەت ئالماق، خۇش بولماق
tadı damağında kalmak	تەمى تامىقىدا قالماق
22· tren	پويىز
23· koyun	قوي
koyun eti	قوي گۆشى
koyun sürüsü	قوي پادىسى .

2· Teksı

Bu Kimin Kızı

Ninemin yanına taplandik· Ninem bize bilmeceler sordu:

— Kara koyun meler gider,
Dağı, taşı deler gider·

Ayşegül bilemedi· Ben bildim:

— Tren, dedim·

Ninem gene sordu:

— Şekere benzer tadı yok,

Gökte uçar kanadı yok·

Ali:

— Pamuk dedi, bilemedi·

Suna:

— Kar, dedi, bildi·

Fatma abla da nineme sordu:

— Mantosu yeşil, entarisi kırmızı

Bil bakalım bu kimin kızı?

Ninem:

— Bu bir yaz meyvesidir· Karpuz, dedi·

3· Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1· Hangi bilmece treni anlatıyor?

2· Kar şekere benzermi?

3· Bilmeceyegöre yeşilmantokarpuzunnesidir?

4· Diyalog

— Bayangül ne yazıyor?

— Bayangül mektup yazıyor·

— Siz ne çalışıyorsunuz?

— Ben türkçe ders çalışıyorum.

— Bay Demir kütüphanede mi çalışıyor?

— Hayır efendim, Bay Demır bankada çalışıyor.

— Nereye gidiyorsun?

— Eve gidiyorum.

— Nereye bakıyorsun?

— Size bakıyorum.

— Şimdi ne yapıyorsunuz?

— Pencereyi kapıyorum.

—Bugün ne satın alıyorsunuz? Etmi, sütmü?

— Bugün meyve ve sebze satın alıyorum, Yasız ne alıyorsunuz?

— Ben bugün **ekmek** ve süt satın alıyorum.

SEKİZİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. açık	ئوچۇق، يالىڭاچ
acık kapı	ئوچۇق ئىشىك
açık şehir	ئوچۇق شەھەر
açık dükkan	ئوچۇق دۇكان
eli açık	قولى ئوچۇق، مەرد
üstü açık yatmak	يالىڭاچ ياتماق
açık göz	كۆزى ئوچۇق
2. dışarı	سىرت، تاشقىرى، تالا
Çocuk dışarıya kaçtı	بالا سىرتقا قاچتى.
dışarıya çıkmak	سىرتقا چىقماق
3. doğmak	دۇنياغا كەلمەك، چىقماق (ئاي، كۈن)؛ پەيدا بولماق
4. erken	بالدۇر
Geç kalma, erken gel.	كەچ قالما، بالدۇر كەل.
Bugün erken kalktım.	بۈگۈن بالدۇر قوپتۇم.
5. geç kalmak	كېچىكمەك، كەچ قالماق

Dün işe (okula) geç kaldım.

تۈنۈگۈن ئىشقا (مەكتەپكە) كەچ قالدىم.

6· horoz — خوراز
  horoz dövüştürmek — توخۇ سوقۇشتۇرماق
7· içmek — ئىچمەك، چەكمەك
  su içmek — سۇ ئىچمەك
  tütün içmek — تاماكا چەكمەك
  nargile içmek — چىلىم چەكمەك
8· ilk — تۇنجى، دەسلەپكى، باشلانغۇچ
  ilk ders — تۇنجى دەرس
  ilk kez — دەسلەپكى قېتىم
  ilk çağ — باشلانغۇچ دەۋر
  ilk öğretim — باشلانغۇچ مائارىپ
  ilk yaz — باھار، ئەتىياز
9· konser — كونسېرت
10· kümes — كاتەك
11· yeniden — يېڭىدىن، باشقىدىن، قايتىدىن
12· uyumak — ئۇخلىماق
13· zaman — زامان، ۋاقىت
14· otobüs — ئاپتوبۇس
15· ötmek — سايرىماق (قۇش)، چىللىماق (خوراز)
  Bülbül ötüyor· — بۇلبۇل سايراۋاتىدۇ.
  Horoz otüyor· — خوراز چىللاۋاتىدۇ.
16· salı — سەيشەنبە
17· serçe — ئاق قۇشقاچ
  serçe yuvası — ئاق قۇشقاچ چاڭگىسى
18· taksi — تاكسى
  Kentimizde taksi çoğalmaya başladı·

www.uyghurkitap.com

شەھرىمىزدە تاكسى كۆپىيىشكە باشلىدى.

19· tavuk تونۇ

tavukçuluk تونۇچىلىق

20· ulaşmak بارماق، يەتمەك، ئېرىشمەك

Iyi günlere ulaştık· ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشتۇق.

Mektup yerine ulaştı خەت جايىغا يېتىپ باردى.

Insan ulaşamayacağı şeylerın peşinden koşmamalı·

ئادەم بالىسى ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرمەسلىكى كېرەك.

2· Tekst

Güneşin ilk Işıkları

Güneş sabahleyin erken doğdu· ilk ışıkları serçenin yuvasına ulaştı· Serçe uyandı· Yuvasından uçtu·

ikıncı ışık, bir kümese geldi· Horoz öttü: Üüüü· Tavuklar, kümesten dışarıya çıktılar·

Üçüncü ışık, Ayla'nın odasına girdi· Ayla, gözlerini açtı· Yatağından kalkmadı· Ayla yeniden uyudu· O gün okuluna geç kaldı·

öğretmeni:

— Her öğrenci okula zamanında gelir. Sen nerede kaldın Ayla? dedi.

3. Aşağıdaki **sorulara cevap verin:**

1. Serçe ne yaptı?
2. Horoz ne yaptı?
3. Ayla okula niçin geçikti?

4. Aşağıdaki diyalog ve cümleleri ouyun:

— Kapı kapalımıdır?

— Hayır açıktır.

— Nereden geliyorsunuz?

— Evden geliyorum.

— Siz neden korkuyorsunuz?

— Köpekten korkuyorum.

— Kim konserden geliyor?

— Bayangül konserden geliyor.

Bugün salıdır.

Sokakta bir otobüs ve bir taksi var.

www.uyghurkitap.com

5. Gramer

تۈرك تىلىدىكى كېلىشلەر — 2

4. ئورۇن كېلىش

① سوزۇق تاۋۇش ۋە جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە da، de قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

sinema + da كىنودا، كىنوخانىدا   okul + da مەكتەپتە
çin + de جۇڭگودا   ev + de ئۆيدە

② ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە ta، te قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

uçak + ta ئايروپىلاندا   saat beş + te سائەت بەشتە

3 – شەخس بىلەن تۈرلەنگەن سۆزلەرگە nda، nde قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

yatağı + nda ياتىقىدا   evi + nde ئۆيىدە

5. چىقىش كېلىش

① سوزۇق تاۋۇش ۋە جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاخىرلاشقان سۆزلەرگە dan، den قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

hastana + dan دوختۇرخانىدىن   ve + den ئۆيدىن
okul + dan مەكتەپتىن   sinema + dan كىنودىن
devrim + den ئىنقىلابتىن

② جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە tan، ten قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

dolap + tan ئىشكاپتىن   uçak + tan ئايروپىلاندىن

Beşten ikiyi alırsanız üç kalacak.
بەشتىن ئىككىنى ئالسىڭىز ئۈچى قالىدۇ.

www.uyghurkitap.com

3 ـ شەخس بىلەن تۈرلەنگەن سۆزلەرگە ndan، nden قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

قولىدىن eli + nden   ياتىقىدىن yatağı + ndan

Birlik sinemasından geliyorum.

ئىتتىپاق كىنوخانىسىدىن كېلىۋاتىمەن.

Dayımın evı + nden geldi.

تاغامنىڭ ئۆيىدىن كەلدى.

DOKUZUNCU DERS

1. Kelimeler

1. anlamak — چۈشەنمەك؛ مەنپەئەت كۆرمەك

Dediğinizi hiç anlamadım.

دېگىنىڭىزنى چۈشەنمىدىم.

Bu ilaçtan hiç bir şey anlamadım.

بۇ دورىدىن ھېچ بىر مەنپەئەت (پايدا) كۆرمىدىم.

anlamazlık — چۈشەنمەسلىك

2. beğenmek — ياقتۇرماق، ياخشى كۆرمەك؛ تاللىماق

O gençi beğendim. ئۇ ياشنى ياقتۇرۇپ قالدىم.

Bu kıtapların bir tanesini beğeniniz.

بۇ كىتابلاردىن بىر پارچىسىنى تاللىۋېلىڭ.

beğenmemek — ياقتۇرماسلىق، ياخشى كۆرمەسلىك، گۇمانلانماق

Ben bu işin sonunu beğenmiyorum.

مەن بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن گۇمانلىنىۋاتىمەن.

Halk demokrat partinin yaptıklarını beğenmedi

خەلق دېموكراتلار پارتىيىنىڭ قىلمىشلىرىدىن گۇمانلاندى.

3. bir şey değil — ھېچ ۋەقەسى يوق

4. bura — بۇ يەر (ئورۇن كېلىش ۋە چىقىش كېلىش قوشۇمچىسى قوشۇلغاندا «burda» بولىدۇ)

Buraları də görmüş olduk.
بۇ يەرلەرنىمۇ كۆرگەن بولدۇق.

Burada (burda) rahatım iyi.
بۇ يەردە كەيپىم چاغ.

Ben burada (burda) yım. مەن بۇ يەردىمەن

5. çanta — سومكا، پورتمال
- el çantası — قول سومكىسى
- yol çantası — سەپەر سومكىسى
- para çantası — پورتمال

6. dadanmak — ئۆگىنىپ قالماق، ئادەتلىنىپ قالماق

Kediler mutfağa dadanmiş.
مۈشۈكلەر ئاشخانىغا ئۆگىنىپ قاپتۇ.

Çocuk çikolataya pek dadanmış.
بالا شاكىلاتقا بەك ئۆگىنىپ كېتىپتۇ.

7. delik — تۆشۈك
- fare deliği — چاشقان تۆشۈكى
- iğne deliği — يىڭنە كۆزى
- delik kalemi — سۇمبە
- kulağı delik — قۇلىقى ئۇزۇن
- delik açmak — تۆشۈك ئاچماق
- deliğe tikmak — تۈرمىگە تاشلىماق

www.uyghurkitap.com

delik siz — تۆشۈكى يوق

8. doktor — دوختۇر؛ دوكتور

doktorluk — دوختۇرلۇق؛ دوكتورلۇق

9. duymak — تۇيماق، سەزمەك

İçeridekiler konuştuklarımızı duydu.

ئىچىدىكىلەر سۆزلەشكەنلىرىمىزنى تۇيدى.

Yaptıklarını duydum

قىلغانلىرىڭىزنى تۇيدۇم.

Yemekte ayrı bir koku duydum.

تاماقتىن غەيرىي بىر پۇراق سەزدىم.

10. gire bilmek — كىرمەك (ئىمكان پەيئىل)

Orduya gire bilmek için...

ئارمىيىگە (ئەسكەرلىككە) كىرىش ئۈچۈن....

11. güzelçe — ياخشىلاپ

12. ilaç — دورا

ilaçlı — دورىلانغان

13. kapatmak — ئەتمەك، تاقىماق

14. karşılık — بەدەل؛ جاۋاب؛ ئىنكاس

karşılıklı — جاۋابەن

15. yemek — يېمەك

16. erte — ئەتە؛ بالدۇر

17. hile — ھىيلە، ھىيلە ـ مىكىر

18. pul

پوچتا ماركىسى؛ تەڭگە (زىننەت ئۈچۈن كىيىملەرگە ئاسىدىغان)

posta pulu — پوچتا ماركىسى

balığın pulu — بېلىقنىڭ قاسىرقى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

19 postane — پوچىخانا
posta — پوچتا
posta treni — پوچتا پويىزى
postalamak — پوچتىغا سالماق
20· sansar — يۇلغۇن
21 sinema — كىنو، كىنوخانا
22· seslenmek — ئۈن چىقارماق، ۋارقىرىماق؛ زۇۋان سۈرمەك
seslendim duymadı. — ۋارقىرىدىم تۇيمىدى.
23· telefon etmek — تېلېفون بەرمەك
24· tekir — تاغىل
tekir kedi — تاغىل مۈشۈك
25 yakalamak — تۇتماق
Hırsız yakalandı. — ئوغرى تۇتۇلدى.
26· uçak — ئايروپىلان
uçakla geldim. — ئايروپىلان بىلەن كەلدىم.
27· çabuk — تېز، چاققان، دەرھال
28· çağırmak — چاقىرماق، ئىچقىرماق
29· ama — ئەمما، لېكىن، بىراق
30· yoğurt — قېتىق

2· Tekst

Sansar ve Tavuklar

Sansarın biri tavuklara dadanmış, Tavukları yakalayıp yakalayıp yiyormuş.

Ahmet Dayı, kümesin bütün deliklerini güzelçe kapatmış. O gece sansar, kümese girememiş. Ertesi gece, sansar eline bir doktur çantası almiş. Kümese gelmiş. Tavuklara seslenmiş:

— Tavuk kardeşlerim. Hasta olduğunuzu duydum, size ilâçlar getirdim, demiş.

Tavuklar sansàrın hilesini anlamışlar,ona:

— Biz hasta değiliz. Çabuk buradan git. şimdi koca Tekir' i çağırırız ha! demişler.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Ahmet dayı ne yapmış?
2. sansar kümese gire bilmek için ne yapmış?

4. Diyalog

— Kime telefon edeceksiniz?

— Kütüphanede çalışan bir arkadaşa.

— Yarın ne yapacaksın?

— Yarın iâım yok, (uyuyacagım)şimdi bize gelmiyormusun?

— Evet geliyorum, teşekkür!

— Bir şey değil.

5. Aşağıdaki cümleleri okuyun:

Postaneye gide ceğim, pul alacağim.

Postaneden telefon etmek istiyorum.

Alacagım, çünkü beğeniyorum.

Gitmiyeceğim, çünkü hastayım.

Sinemaya gidecekmiyiz, gitmiye cekmiyiz?

Baydemir süt satmiyacak ama yogürt satacak.

Bir karşılık vermiyecekmisiniz?

Pekine uçakla gideceğım

www.uyghurkitap.com

ONUNCU DERS

1. Kelimeler

1. amca	تاغا (ئاتىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى)
amcazade	«amca» نىڭ ئوغۇل - قىزلىرى
2. aslan	شىر؛ بەستلىك ۋە باتۇر
3. bekçi	كۆزەتچى
gece bekçisi	كېچە كۆزەتكۈچىسى؛ پاششاپ
mahalle bekoisi	مەھەللە كۆزەتكۈچىسى
bekçilik	كۆزەتچىلىك
4. bozuk	پارچىلانغان؛ پارچە (پۇل)
buzuk para	پارچە پۇل
5. çekilmek	تارتىلىپ كەتمەك (سوغۇلماق)؛ ئۇزاقلاشماق تارتماق؛ چېكىنمەك؛ ئىستىپا بەرمەك؛ ئايرىلماق (ئىشتىن)
Başa gelen çekilir	باشقا كەلگەن تارتىلىدۇ.
Düman çekildi	دۇشمەن چېكىندى.
Çekil oradan	ئۇ يەردىن كەت.
Kuyunun suyu çekildi	قۇدۇقنىڭ سۇيى تارتىلىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

inegin sütü çekildi.

ئىنەكنىڭ سۈتى تارتىلىپ كەتتى.

Pencereye kırmızı perde çekildi.

دېرىزىگە قىزىل پەردە تارتىلدى

6. bulunmak تەييار بولماق؛ ياردىمى تەگمەك؛ ھازىر بولماق

بار بولماق؛ قىلماق؛ ئىجاد قىلماق، تېپىلماق

O herkese daima bulunur.

ئۇ ھەممە ئادەمگە دائىم تەييار بولىدۇ.

Siz sabahları kaçta bulunursunuz?

سىز ئەتىگەنلىرى سائەت قانچىدە بار بولىسىز؟

Siz sabahları nered bulunursunuz?

سىز ئەتىگەنلىرى نەدە بولىسىز؟

Bu dükkanda her zaman iyi mallar bulunur.

بۇ ماگىزىندا ھەممە ۋاقىت ياخشى ماللار بولىدۇ.

Onunla tartışmada bulundum.

ئۇنىڭ بىلەن تالاش - تارتىش قىلدىم.

Yeni bir tarihi şehir bulundu.

يېڭى بىر تارىخىي شەھەر تېپىلدى.

Yeni tip bir silah bulundu.

يېڭى تىپتىكى بىر قورال ئىجاد قىلىندى.

7. düdük ئۈشتەك

8. esmer قىڭىق بۇغداي رەڭ

esmer kız بۇغداي ئۆڭ قىز

9. fazla كۆپ؛ ئارتۇق؛ ئارتۇقچە

Bu yıl fazla kar yağdı.

بۇ يىل كۆپ قار ياغدى.

Pekinin nüfüsü Nankınınkiden fazladır.

بېيجىڭنىڭ نوپۇسى نەنجىڭنىڭكىدىن جىق

Fazlası senin olsun. ئارتۇقى سېنىڭ بولسۇن.

iltifatınızı fazla gördüm.

ئىلتىپاتىڭىزنى ئارتۇقچە كۆردۈم.

10. gezmek كەزمەك، سەيىر قىلماق، ئايلانماق

Bahçede gezelim. باغچىدى ئايلىنايلى.

Hasta iyileşti. yavaş yavaş gezmeye başladı

كېسەل ياخشى بولۇپ قالدى، ئاستا - ئاستا مېڭىشقا باشلىدى.

O bütündünyayı gezmiştir.

ئۇ پۈتۈن دۇنيانى ئايلانغان.

11. gülmek كۈلمەك

Herkes senden gülüyor.

ھەممە ئادەم سەندىن كۈلۈۋاتىدۇ.

Dün akşam güldük, eglendik.

تۈنۈگۈن ئاخشام كۈلدۇق، ئوينىدۇق.

Adamcağız ömtünde hiç gülmedi

بىچارە ئۆمرىدە كۈلۈپ باقمىدى.

Bu herketinden dolayı ona herkes gülüyor.

بۇ قىلىقى تۈپەيلى، ئۇنىڭدىن ھەممە ئادەم كۈلمەكتە.

12. geri كېيىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى يېتىكى ئادرېسى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

Saatım on dakıka geri.

سائىتىم 10 مىنۇت كېيىن.

geri kalmak — ئارقىدا قالماق

13· kağıt — قەغەز؛ مەكتۇپ

yazı kağıdı — خەت يازىدىغان قەغەز

Oğlundan kağıtgelmiş. — ئوغلىدىن خەت كەپتۇ.

kağıt para — قەغەز پۇل

14· kapamak — ئەتمەك؛ يۇمماق؛ سولىماق؛ ياپماق پۈكمەك؛ تاقىماق

dolabı kapamak — ئىشكاپنى ئەتمەك

kitabı kapamak — كىتابنى ياپماق

kapıyı kapamak — دەرۋازىنى ئەتمەك

gözlerini kapamak — كۆزلىرىنى يۇمماق

tavukları kümese kapamak

توخۇلارنى كاتەككە سولىماق

yüzünü kapamak — يۈزىنى ئەتمەك

Hesabı kapadım. — ھېسابنى بوغدۇم.

15· kafes — قەپەس

kuş kafesi — قۇش قەپىسى

aslan kafesi — شىر قەپىسى

kafese girmek — ئالدانماق

kafesçi ② ئالدامچى ① قەپەس ياساپ ساتقۇچى

16· kedi — مۈشۈك

kedinin fare ile oynaması gibi

مۈشۈك بىلەن چاشقاننىڭ ئوينىشىدەك

Kedinin usluluğusıçan görünceye kadar.

مۈشۈكنىڭ ئەدەبلىكلىكى چاشقاننى كۆرگىچىلا.

Kedi yetişemediği ciğere pıs der.

مۈشۈك بويى يەتمىگەن جىگەرنى پاسكىنا دەر

17· kırık — سۇنۇق؛ دەز؛ تۆۋەن نومۇر

kırık cam — سۇنۇق ئەينەك

cam kırığı — ئەينەك سۇنۇقى

Bunun kırıgı neresinde?

بۇنىڭ سۇنۇقى نەدە؟

Kolunda kırık yok ama çıkık var.

قولىدا سۇنۇق يوق ئەمما چىقىپ كەتكەن

Üç dersten kırığı var.

ئۈچ دەرستىن نومۇرى تۆۋەن.

kırıkçı — سۇنۇقچى

kırıkçılık — سۇنۇقچىلىق

kalbı kırık — كۆڭلى يېرىم (سۇنۇق)

18· müdür — مۇدىر؛ دىرېكتور

19· para — پۇل

Daranın yüzü sıcaktır. — پۇلنىڭ مېھرى ئىسسىق.

parasını saçmak — پۇلنى بۇزۇپ چاچماق

parasını sokağa atmak — پۇلنى بىھۇدە خەجلىمەك

Kaç para eder? — قانچە پۇل بولار؟

para buzmak — پۇل پارچىلىماق

20· saç — چاچ

saçını başını yolmak — ئىنتايىن قايغۇرماق

saçını süpürge etmek — كۆپ ئەجىر سىڭدۈرمەك

21· sarışen — تېنى ئاق، چېچى سېرىق

22· demir — تۆمۈر

23· öttürmek چالماق (ئۇشتەكنى)

24· kızgın قىزدق، ئىسسىق: خاپا

25· kapmak تۇتۇۋالماق

26· tasalamak قايغۇرماق

27· yaklaşmak يېقىنلاشماق، ئاز قالماق

Hareket saatı yaklaşıyor

يولغا چىقىش سائەتلىرى يېقىنلىشىۋاتىدۇ.

Bayram yaklaştı. بايرام يېقىنلاشتى.

Masaya yaklaştı جورىغا يېقىنلاشتى.

2· Tekst

Biraz Da Gülelim

Küçük bir çocuk, annesiyle hayvanat bahçesini geziyormuş. Aslanların bulunduğu demir kafeslerin yanına gelmişler.

Çocuk, kafese fazlaca yaklaşmiş. Bekçi çocuğu görmüş. Düdük öttürmüş. Ona:

— Fazla yaklaşma yavrum. Çekil, geriden bak, demiş.

Çocuk bekçiye kızgın bakmış:

— Tasalanma bekçi amca, senin aslanlarını kapmadım, ya, demiş.

www.uyghurkitap.com

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin

1. Bekçi çocuğa ne demiş?

2. Çocuk bekçiye ne demiş?

4. Diyalog

— Benim elimde ne var?
— Senin elinde mendil var.
— Sizin elinizde ne var?
— Bizim elimizde bozuk para var.
— Onların elinde kağıt para varmi?
— Evet var. Kimin elinde pul var?
— Ahmedin elinde pul var.
— O kara kedi sizinmidir?
— Hayır okara kedi benim değildir.
— Ke dinizin' rengi nedir?
— Ke dimin rengi karadır.
— Bu yeşil ev kimin evidir?
— Müdürün evidir.
— Hangi iskemle kırıktır?
— Şu sarı iskemle kırıktır.
— Sizin saçınız ne renktir?
— Benim saçım sarıdır. Bayangül esmerdir.

Saçları karadır.

— Sarışınlarmı güzeldir, esmerlermi?

— Sarışınlarda güzeldir, esmerlerde.

5. Gramer

سۈپەت توغرىسىدا — ئەسلى سۈپەت

تۈرك تىلىدىمۇ سۈپەتلەر ئۇيغۇر تىلىدىكىدەك ئەسلى سۈپەت ۋە نىسپىي سۈپەت دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. بۇ دەرستە ئەسلى سۈپەتلەر توغرۇلۇق توختىلىمىز.

① رەڭگىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر: mavı كۆك، kırmızı قىزىل، sarı سېرىق، yeşil يېشىل، beyaz ئاق ...

② بوشلۇق ياكى ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر: kısa قىسقا، sağ ئوڭ، sol سول، uzak ئۇزاق، ırak يىراق، uzun ئۇزۇن، geniş كەڭ، derin چوڭقۇر ...

③ ئادەمنىڭ جىسمانىي سۈپىتىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر: topal ئاقساق، tok توق، ça ئاچ، sağır پاڭ. şaşı ئالغاي، kör قارىغۇ ...

④ نەرسىلەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر: sıcak ئىسسىق، sert قاتتىق، acı ئاچچىق، soğuk سوغۇق، ekşi چۈچۈمەل ...

⑤ ئادەمنىڭ مىجەز - خاراكتېرىنى، ئىچكى خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر: güzel چىرايلىق، kötü يامان، iyi ياخشى ...

تۈرك تىلىدىكى ئەسلى سۈپەتلەر تۆۋەندىكىدەك دەرىجىلەرگە ئىگە:

سېلىشتۇرما دەرىجە — سېلىشتۇرما دەرىجە مۇنداق ياسىلىدۇ: سېلىشتۇرۇلىدىغان نەرسە چىقىش كېلىش بىلەن تۈرلىنىدۇ، ئاندىن سۈپەت كېلىدۇ. مەسىلەن:

O benden büyüktur. ئۇ مەندىن چوڭ.

Evimiz sizin evinizden yüksektir.

ئۆيىمىز سىزنىڭ ئۆيىڭىزدىن ئېگىز.

سېلىشتۇرما دەرىجە تۈركىي تىللىرىدىكىگە ئوخشاش rak، rek قوشۇمچىلىرى بىلەنمۇ ياسىلىدۇ. k بىلەن ئاخىرلاشقان سۈپەتلەرگە rak، rek قوشۇمچىسى ئۇلانغاندا، k چۈشۈپ قالىدۇ. مەسىلەن:

alçak + rak = alçarak تۆۋەنرەك

küçük + rek = küçürek كىچىكرەك

تەڭلىك دەرىجە — بۇ دەرىجە kadar سۆزىنىڭ ياردىمى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

Bu su buz kadar soğuk.

بۇ سۇ مۇزغا ئوخشاش سوغۇق.

Onun kadar genç. ئۇنىڭغا ئوخشاش ياش.

ئاشۇرما دەرىجە — بۇ دەرىجە ئەسلى سۈپەتلەرنىڭ ئالدىغا en سۆزىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

en büyük ئەڭ زور en güzel ئەڭ چىرايلىق

en iyi ئەڭ ياخشى

كىچىكلىتىش - ئەركىلىتىش دەرىجىسى — بۇ دەرىجە تۆۋەندىكىدەك قوشۇمچىلار بىلەن ياسىلىدۇ:

cık، cik، cuk، cük؛ çık، çik، çuk، çük مەسىلەن:

dar(a)cık yükse(k)cik

cak، cek: çak، cek. مەسىلەن:

çabu(k)cak büyü(k)cek

cacık، cecik: çaçık، çeçik. مەسىلەن:

güzelcecik، darcacık kolaycacık

بۇ خىل سۈپەتلەر ئۇيغۇرچىدا «غىنا، قىنا، گىنە، كىنە» قوشۇمچىلىرى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

كۈپەيتمە دەرىجە — سۈپەتنىڭ بۇ خىل دەرىجىسى ئەسلى سۈپەتلەرنىڭ تەكرارلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. بۇ تەكرارلىنىش تولۇق تەكرارلىنىش ۋە قىسمەن تەكرارلىنىش دەپ ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

1. تولۇق تەكرارلىنىشتا مۇنداق ئۈچ خىل ئەھۋال بولىدۇ:

① تەكرارلىنىدىغان سۆزلەرنىڭ ھەر ئىككىسى مەنىلىك بولىدۇ. مەسىلەن:

büyük büyük uzun uzun

sıcak sıcak soğuk soğuk

② تەكرارلىنىدىغان سۆزلەرنىڭ ئالدىنقىسى مەنىلىك، كېيىنكىسى مەنىسىز بولىدۇ. مەسىلەن:

ufak tefek eski püskü

③ تەكرارلىنىدىغان سۆزلەرنىڭ ھەر ئىككىسى مەنىسىز بولىدۇ. مەسىلەن:

abuk sabuk

2. قىسمەن تەكرارلىنىشتا سۈپەتنىڭ ئالدىدا سۈپەت يىلتىزىنىڭ بىرىنچى بوغۇمى بولغان سوزۇق تاۋۇش ياكى ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن

ياسالغان ئۇلانما بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن m، r، p، s تاۋۇشلىرىنىڭ بىرى كېلىدۇ. ئۇلانما يىلتىز بىلەن قوشۇلۇپ يېزىلىدۇ. مەسىلەن:

apaçık upuzun dıpdiri bomboş

çırçıplak büsbütün

بەزى ۋاقىتلاردا ئۇلانمىدىن كېيىن a ياكى e تاۋۇشلىرى پەيدا بولىدۇ. مەسىلەن:

sapasağlam düpedüz

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ON BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. ad — ئىسىم، نام؛ داڭق، شۆھرەت

   Adı çıktı dokuza, inmez sekize.

   ئىسمى چىقتى توققۇزغا، چۈشمەس سەككىزگە.

   adı anılmak — ئىسمى تىلغا ئېلىنماق

   adı çıkmak — نامى چىقماق (يامانلىقتا)

   adı belirsiz — نامى نامەلۇم

2. anahtar — ئاچقۇچ

   Altın anahtar her kapıyı açabilir.

   ئالتۇن ئاچقۇچ ھەرقانداق ئىشىكنى ئاچالايدۇ.

3. çatı — پېشايۋان

4. durak (پويىز، ئاپتوبۇسلارنىڭ)؛ تۇراق (شېئىرىيەتتە) — بېكەت

   otobüs durağı — ئاپتوبۇس بېكىتى

5. güz — كۈز

6. gibi «گويا» ئوخشىتىش سۆزى. ئۇيغۇرچىدا «خۇددى، دېگەندەك سۆزلەر بىلەن؛ «دەك، تەك» قوشۇمچىلىرى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

   aslan gibi adam — شىردەك ئادەم

7. kahve — قەھۋە

kahve ocağı — قەھۋە پىشۇرىدىغان يەر
kahveci — قەھۋە ساتقۇچى
kahvehane — قەھۋە خانا

8. konuşmak — سۆزلىمەك، سۆزلەشمەك؛ سۆھبەتلەشمەك

Çocuk daha konuşamıyor.
بالا تېخىچە سۆزلىيەلمەيدۇ.

Konuşmak insana özgüdur.
سۆزلەش ئىنسانغا خاستۇر.

ikiarakdaş konuşa konuşa yürüdüler.
ئىككى ئاغىنە سۆزلىشە ـ سۆزلىشە مېڭىشتى.

9. leylek — لەيلەك

10. misafir — مېھمان
misafer etmek — مېھمان قىلماق
misaferhane — مېھمانخانا
misafirperver — مېھماندوست

11. onarmak — رېمونت قىلماق (قىلدۇرماق)

Eski evini onardılar.
كونا ئۆيىنى رېمونت قىلدۇردى.

12 öteki — نېرىقى؛ يەنە بىرى

öteki oda bundan genişrir.
نېرىقى ئۆي بۇنىڭدىن كەڭ.

13. pahalı — قىممەت
pahalılaşmak — قىممەتلەشمەك
pahacı — قىممەتچى
paha — نەرق، باھا
pahaya şıkmak — باھاسى ئاشماق
pahası bişilmez — باھاسىز

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ يىڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

14. park — باغچە؛ چوڭ كوچىلاردا ئاپتوموبىللارنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىدىغان يېرى

15. pasta — ئىچىگە شاكىلات، مېۋە شىرنىسى قاتارلىقلار سېلىپ تەييارلانغان يېمەكلىك

16. takmak — سالماق؛ ئاسماق؛ تاقىماق؛ قويماق

yüzük takmak — ئۈزۈك سالماق

gözlük takmak — كۆزەينەك تاقىماق

beline kılış takmak — بېلىگە قىلىچ ئاسماق

lakap takmak — لەقەم قويماق

17. ucuz — ئەرزان

ucuz kumaş — ئەرزان رەخت

Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti.
ئەرزان بولغان بىلەن قۇسۇرى بار، قىممەت بولغان بىلەن ئارتۇقچىلىقى بار.

ucuzcu — ئەرزانچى، ئەرزان ساتقۇچى

ucuzlamak — باھاسى چۈشمەك

18. yemek — يېمەك، تاماق

akşam yemeği — كەچلىك تاماق

Yemekten henüz gelmiştim.
تاماقتىن ھېلىلا كەلگەنىدىم.

öğle yemeğine gidiyorum.
چۈشلۈك تاماققا كېتىۋاتىمەن.

yemekhane — تاماقخانە (مەكتەپ، فابرىكىلاردا)

yemeklik yağ — يېمەكلىك ياغ

yemeklik buğday — ئوزۇقلۇق بۇغداي

19. uçmak — ئۇچماق

20. ötmek — سايرىماق

2. Tekst

Leylekler Gelici

Evimizin çatısında bir leylek yuvası vardı. Güzün, ben okula başladım. Leylekler uçup gittiler.

Bugün okuldan geliyordum. Baktım, Leyleklerimiz gelmişlerdi. Yuvalarını onarıyorlardı. Anneme:

— Leyleklerimiz gelmiş diye bağırdım.

Annem de bahçeye çıktı. Leyleklere baktık. Leylekler, «Tak, tak, biz gene geldik» der gibi öttüler.

Anneme:

— Leyleklerimize ad takalım, dedim.

Birisine Hacı Tak tak, ötekine Bacı Tıktık adını verdik.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Çocuk ne diye bağırdı?
2. Leyleklere hangi adları verdiler?

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

4· Diyalog

— Otobüs burada duruyormu?
— Hayır, burada durmuyor.
— Otobüs şu durakta duracakmı?
— Evet duracak.
— Benım kahve rengi şapkam acaba nerede?
— Küçük sarı iskemlededir.
— Türfana nasıl gideceksiniz?
— Otomobille gideceğiz.

5· Aşağıdaki cüleleri okuykn:

Bu evin anahtarıdır· odanınkı de budur.
Sizin paltonuz çok pahalı, benimki çok ucuz.
Bana çay, ona kahve getiriniz.
Ona pasta veriniz, bana yemek getiriniz.
parkta bir kuş ötüyor.
Sizinle sonra konuşacağız.
Bugün saat üçte misafirler gelecek.

ON İKİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· baba دادا، ئاتا

baba anne موما (ئاتىسىنىڭ ئاپىسى)

2· barış تىنچلىق؛ سۈلھ؛ ئىناقلىق

Karı kocanın ömrü sürekli barış içinde geçti.

ئەر ـ خوتۇننىڭ ئۆمرى داۋاملىق هالدا ئىناقلىقتا ئۆتتى.

barışçı تىنچلىقپەرۋەر

3· beyaz ئاق

beyaz köpek ئاق ئىت

beyaz bayrak çekmek ئاق بايراق چىقارماق

beyaze çekmek ئاققا كۆچۈرمەك

beyaz kuvvet سۇ كۈچى

beyaz perde كىنو ئېكرانى

beyazlanmak=beyazlaşmak ئاقارماق

4· binmek مىنمەك؛ ئولتۇرماق (چۈشمەك)

Attan inip eşeğe bindi.

ئاتتىن چۈشۈپ ئېشەككە مىندى.

vapura (trene) binmek

پاراخوتقا (پويىزغا) چۈشمەك

bindiği dalı kesmek

www.uyghurkitap.com

ئۆزى ئولتۇرغان شاخنى كەسمەك

5. cep — يانچۇق

ceket cebi — چاپاننىڭ يانچۇقى

yan cep — يان يانچۇق

cep saatı — يانچۇق سائىتى

6. Cumartesi — شەنبە

7. Çamaşır — كىيىم

Çamaşırlarını bavula yerleştirdin mi?

كىيىملەرنى چامادانغا سالدىڭمۇ؟

Çamaşırları yıkadın mı? — كىرلارنى يۇدۇڭمۇ؟

Çamaşır değiştirmek — كىيىم يەڭگۈشلىمەك

Çamaşır dolabı — كىيىم ئىشكاپى

Çamaşır makinesi — كىر ئالغۇ

Çamaşır suyu — يۇندى (كىر سۈيى)

Çamaşırcı — كىر يۇغۇچى

Çamaşırhane — كىرخانا

8. Çekmek — تارتماق، ھەيدىمەك؛ سۈمۈرمەك؛ ئالماق،سۇغۇرماق

adamı bir yana çekmek

ئادەمنى بىر يانغا تارتماق

araba çekmek — ھارۋا ھەيدىمەك

dumanı içine çekmek — ئىسنى سۈمۈرمەك

parayı bankadan çekmek

پۇلنى بانكىدىن ئالماق

taş çekmek — تاش توشۇماق

tabanca çekmek — تاپانچا سۇغۇرماق

Sesi diktatımı sekti — ئاۋازى دىققىتىمنى تارتتى.

Oğlan dayıya kız halaya çeker.

ئوغۇل ئاغىسىنى، قىز ھاممىسىنى تارتىدۇ.

Bu yol iki saat çeker.

بۇ يول ئىككى سائەت داۋام قىلار.

Kumaş yıkanınca çektı.

كىر يۇيۇلۇپ كىرىشىپ كەتتى.

Bir kat boya çektim. بىر قەۋەت سىر بەردىم.

9. elma suyu ئالما سۈيى

10. el sallamak قول پۇلاڭلاتماق

11. göl كۆل

12. gümüş كۈمۈش

gümüşi كۈمۈش رەڭ

13. ilerlemek.

ئىلگىرىلىمەك؛ ئۆسمەك؛ ئۇزارماق؛ ياماڭلاشماق.

Üş adım ilerledi. ئۈچ قەدەم ئىلگىرىلىدى.

İlerlemiş, müdür olmus. ئۆسۈپ مۇدىر بولۇپتۇ.

Ordu güneye doğru ilerliyor.

قىسىملار جەنۇبقا قاراپ ئىلگىرىلىمەكتە.

Gece epeyce ilerledi. كېچە خېلىلا ئۇزاردى.

Hastalığı günden güne ilerledi.

كېسىلى كۈندىن كۈنگە ياماڭلاشتى.

14. istasyon (فرانسۇزچە) ئىستانسا، پونكىت

demir yolu istasyonu تۆمۈريول ئىستانسىسى

meteroloji istasyonu ھاۋارايى ئىستانسىسى

15. kapak قاپقاق، تۇۋاق

tencere kapağı كورىنىڭ تۇۋىقى

sandık kapağı ساندۇقنىڭ ئاغزى

www.uyghurkitap.com

	kitap kapağı	كىتاب تېشى
16·	kaşık	قوشۇق
	Çay kaşiğı	چاي قوشۇقى
	tahtakaslk	ياغاچ قوشۇق
	kaşık atmak	تېز تېز يېمەك
	kaşıkçı	قوشۇق ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى
	kaşıklamak	قوشۇق بىلەن يېمەك
	kaşıksı	قوشۇقسىمان
17·	köprü	كۆۋرۈك
	asma köprü	ئاسما كۆۋرۈك
18·	öte	نېرىسى، باشقا
	dağın ötesi	تاغنىڭ نېرىسى
	derenin öte kıyısı	دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقى
19·	sandal (ئەرەبچە)	سەندەل (دەرەخ)؛ قېيىق؛ سەندەل (ئاياغ كىيىمنىڭ بىر خىلى)
20·	tepsi	پەتنۇس
21·	toz şekeri	قۇم شېكەر
22·	tüy	تۈك، يۇڭ
	deve tüyü	تۆگە يۇڭى
	tüy atmak	تۈيلىمەك (تۈك تاشلىماق)
	tüy değiştirmek	تۈك تاشلىماق
	tüy gibi	بەك يېنىك
	tüy kalem	موي قەلەم
23·	kenar	بوي، قىرغاق
24·	yıkamak	يۇماق

2. Tekst

Göl Kenarında

Veli'nin köyü bir göl kenarındaydı. Veli'nin babasının bir sandalı vardı. Bugün babası Veliyi sandala bindirdi. Babası kürekleri çekti, sandal suda ilerlemeye başladı. Veli çok sevindi. O durmadan gülüyordu.

Velinin annesi, az ötede, gölün kenarında çamaşır yıkıyordu. Suna, ona yardım ediyordu

Veli, sandaldan onlara baktı, el salladı. Sandal, uzaklaragitti, görünmez oldu.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verın

1. Veli ne yaptı?
2. Velinin annesi neyapıyordu?

4. Aşağıdaki cümleleri okuyun

Pekin istasyonu büyükmübür?
Evde toz şekeri varmı?
Cumartesi günü Barış sinemasına gideceğiz?

Kibrit kutusunda kibrit yok.
Bu küçük cep defteri benimdir.
Bu kedinin tüyü beyazdır.
Ahmet bana bir gümüş kaşik veriyor.
Şu tahta köprüden kim geçecek?
Bayangül bir kahve tepsisi satınalacak.
Bu adamın dört taksisi var.
Bu elma suyunu içecekmisiniz?
Saatın kapağı açıktır.

5. Gramer

سۈپەت توغرىسىدا — نىسپىي سۈپەت

نىسپىي سۈپەت ئىسىملارغا تۆۋەندىكى قوشۇمچىلارنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. ① lı، li، lu، lü قوشۇمچىلىرى بىلەن بىرەر خۇسۇسىيەتنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

sakal + lı	ساقاللىق	akıl + lı	ئەقىللىك
şehır + li	شەھەرلىك	kut + lu	قۇتلۇق
köy + lü	يېزىلىق		

② sız، siz، suz، süz قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان سۈپەتلەر بولۇشسىزلىقنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

tat + sız	تەمسىز	sılah + sız	قورالسىز
şeker + siz	شېكەرسىز	eğitim + siz	تەربىيەسىز

www.uyghurkitap.com

tuz + suz تۇزسىز ordu + suz ئارمىيىسىز

ölçü + süz ئۆلچەمسىز tüy + süz يۇڭسىز

③ ki، kü قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان سۈپەتلەر ۋاقىت ياكى ئورۇننى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

öğle + ki چۈشتىكى akşam + kı ئاخشامقى

öte + ki نېرىقى dün + kü تۈنۈگۈنكى

bugün + kü بۈگۈنكى

④ dakı، deki، takı، teki قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان سۈپەتلەر ئورۇننى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

su + dakı سۇدىكى bahçemiz + deki باغچىمىزدىكى

dolap + takı ئىشكاپتىكى süt + teki سۈتتىكى

⑤ sı، si، su، sü شۇنداقلا (ı)msı، (i)msi، (u)msu، (ü)msü قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان سۈپەتلەر ئوخشاشلىقنى بىلدۈرىدۇ. بۇ خىل سۈپەتلەرنى ئۇيغۇرچىدا «سىمان» قوشۇمچىسى بىلەن ئىپادىلىگىلى بولىدۇ. مەسىلەن:

adam + sı ئادەمسىمان maymun + su مايمۇنسىمان

evkek + sı ئەركەكسىمان dalğa + msı دولقۇنسىمان

iğne + msi يىڭنىسىمان süt + ümsü سۈتسىمان

www.uyghurkitap.com

ON ÜÇÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. ağaç — دەرەخ، تاختا، تاختاي، ياغاچ

ağaç tekne — تەگنە

ağaçın altında oturmak

دەرەخ تۈۋىدە ئولتۇرماق

ağaç kazık — ياغاچ قوزۇق

ağaç kömürü — ياغاچ كۆمۈرى

ağaç kütüğü — دەرەخ كۆتىكى

Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.

دەرەخ ھەرقانچە ئۆسسىمۇ ئاسمانغا يېتەلمەيدۇ.

ağaççılık — ئورمانچىلىق

ağaçlık — دەرەخلىك، ئورمانلىق

2. alış veriş — ئېلىم - سېتىم؛ سودا - سېتىق؛ مۇناسىۋەت

alış verişi kesmek — ئالاقىنى ئۈزمەك

alış veriş etmek

سودا قىلماق؛ مۇناسىۋەت ئورناتماق

alış veriş yapmak — سېتىۋالماق

Son günlerde alış veriş çok durgun.

كېيىنكى كۈنلەردە بازار ناھايىتى كاسات.

Benim seninle hiç bir alış verişim yok.
مېنىڭ سەن بىلەن ھېچبىر ئالدى - بەرگىم يوق.

3· arı ھەسەل ھەرىسى، ھەرە، بوغۇن

bal arısı ھەسەل ھەرىسى

arının yuvasına kazık sokmak
ھەرىنىڭ ئۇۋىسىغا قوزۇق تىقماق

Arı bal alacak çiçeği bilir.
ھەرە ھەسەل چىقىدىغان گۈلنى بىلىدۇ.

arı gibi بەك تىرىشچان

arıcı ھەسەل ھەرىسى باققۇچى

4· bahar ئەتىياز؛ باھار؛ گۈل ۋە يوپۇرماق

Bahçelerde bahar açmış.
باغچىلاردا گۈللەر ئېچىلىپتۇ.

ömrün baharı ھايات باھارى

baharlanmak
ئەتىياز كەلمەك، ھاۋا ئىسسىقا باشلىماق

5· başarı مۇۋەپپەقىيەت

başarıcı ئىشنى نەتىجىگە ئېرىشتۈرگۈچى

başarılı مۇۋەپپەقىيەتلىك

6· böcek ھاشارات؛ قۇرت

böcek çıkarmak يىپەك قۇرتى باقماق

böceklenmek ھاشارات (قۇرت) پەيدا بولماق

7· desen رەسىم؛ سۈرەت؛ كۆرۈنۈش؛ نۇسخا

mürekkepli kalemle yapılmış desen
سىياھ قەلەم بىلەن سىزىلغان رەسىم

desenli رەسىملىك

8· doğum günü تۇغۇلغان كۈن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

9. duyurmak تۇيدۇرماق، ھېس قىلدۇرماق، سەزدۈرمەك

Söyledim ama, ağır işittiği isin duyuramadım.

سۆزلىدىم، ئەمما قۇلىقى ئېغىر بولغانلىقى ئۈچۈن ئاڭلىتالمىدىم.

Bu haber sizde kalsın, kimseye duyurmayın.

بۇ خەۋەرنى ئۆزىڭىزلا بىلىڭ، باشقىلار تۇيمىسۇن.

10. çay takımı چاي داستىخىنىدا ئىشلىتىدىغان سايمانلار

11. erik ئۆرۈك

erik ağacı ئۆرۈك دەرىخى

erik reçeli ئۆرۈك مۇراببىاسى

eriksi ئۆرۈكسىمان

12. fiyat باھا

fiyat biçmek باھا توختاتماق

fiyat indirimi باھانى چۈشۈرمەك

fiyat kırmak باھانى چۈشۈرمەك

fiyat kontrolu باھانى تىزگىنلىمەك

fiyat politikası باھا سىياسىتى

13. göz كۆز

iğnenin gözü يىڭنىنىڭ كۆزى

göz açamamak ۋاقىت (پۇرسەت) تاپالماسلىق

göz atmak كۆز يۈگۈرتمەك، نەزەر تاشلىماق

göz kulak olmak كۆز - قۇلاق بولماق

göz önünde tutmak كۆز ئالدىدا تۇتماق

göz yummak كۆز يۇمماق (ئىنكار قىلماق)

gözü açılmak كۆزى ئېچىلماق

göz bağlamak كۆز باغلىماق

göz boyamak ئالدىماق، كۆز بويىماق

14. hediye	ھەدىيە، سوۋغا
hediye etmek	(سوۋغا) ھەدىيە قىلماق
hediyelik	سوۋغاتلىق
15. kelebek	كېپىنەك
16. koku	پۇراق، ھىد، بۇي
güzel koku	ياخشى پۇراق، خۇش پۇراق
pis koku	بەدبۇي، سەت پۇراق
koku sürünmek	ئەتىر چاچماق
kokuşmak	پۇراپ قالماق
kokutmak	پۇراق چىقارتماق
17. lira	تۈركىيە، ئىتالىيە پۇللىرىنىڭ بىرلىكى، لىرا
18. önce	ئاۋۋال: دەسلەپ؛ بۇرۇن
önce o söyledi	ئاۋۋال ئۇ سۆزلىدى
bir yıl önce	بىر يىل ئاۋۋال
Senden önce geldi.	سەندىن بۇرۇن كەلدى.
O evden önceki evler	بۇ ئۆيدىن بۇرۇنقى ئۆيلەر
19. pazarlık	سودا - سېتىق
20. piknik takımı	دالا تاماقى سايمانلىرى
piknik	دالا تاماقى
piknik yapmak	دالىدا تاماق يېمەك
21. süslemek	بېزىمەك، زىننەتلىمەك
süs	بېزەك، زىننەت، گىرىم، پەرداز
süse çok düşkün	پەردازغا بەك ئامراق
süslü	بېزەلگەن بەردازلانغان
süslü bir kadın	پەردازلانغان بىر ئايال
22. şey	نەرسە، شەيئى، جىسىم

— Hayır, başka ne var?

— Gümüş tabaklarımız çok güzeldir.

— Şu pembe desenli takım nasıl?

— Güzel!

— Fiatı nedir?

— Bin lira.

— Biraz pahalı değilmi? son fiatı nedir?

— Hayır, olmıyor.

www.uyghurkitap.com

ON DÖRDÜNCÜ DERS

1· Kelimeler

1· ayak ئاياغ، پۇت

iskemlenin ayağı kırık ئورۇندۇقنىڭ پۇتى سۇنۇق.

ayakları yere değmemek پۇت پۇتىغا تەگمەسلىك

ayak basacak yer olmamak

پۇت قويغۇدەك يەر بولماسلىق

ayak basmamak ئاياغ باسماسلىق

ayak kirasi تاپان ھەققى

2· kadar قەدەر؛ ئوخشاش، -دەك/ -تەك

3· bakır مىس

bakır tancere مىس كورا

bakır akça (para) مىس پۇل

bakır çağı kültürü مىس دەۋرى مەدەنىيىتى

bakırcı مىسكەر

4· bol جىق، نۇرغۇن، مول

bol yiyecek مول يېمەكلىك

bol ağız گېپى تولا، كۆپ سۆزلەيدىغان

5· büyükler چوڭلار، ئۇلۇغلار

6· çelik پولات

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

çelik dolap — پولات ئىشكاپ (ساندۇق)
çelik başlık — دوبۇلغا (پولات بۆك)
çelik kalem — پولات قەلەم

7· dayanaklı — چىداملىق
dayanaklı bir kumaş — چىداملىق رەخت

8· daha — تېخىچە، تېخى، يەنە، باشقا، تېخىمۇ
Daha kimse gelmedi — باشقا بىرى كەلمىدى.
Daha bir saat olmadı — تېخى بىر سائەت بولمىدى.
Oraya daha bir git — ئۇ يەرگە يەنە بىر قېتىم بارغىن.

9· demir — تۆمۈر
demir parmaklık — تۆمۈر رېشاتكىلىق
demir kapı — تۆمۈر دەرۋازا
Demir tavında dövülür — تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق.
demirci — تۆمۈرچى
demirci körüğü — تۆمۈرچى كۆرىكى (شامالچىسى)
demircilik — تۆمۈرچىلىك

10· derin — تېرەن، چوڭقۇر
derin bir kuyu — تېرەن قۇدۇق
derin incelemeler — چوڭقۇر (ئىنچىكە) تەتقىقات
derinleşmek — چوڭقۇرلاشماق
derinlik — چوڭقۇرلۇق

11· eşya — نەرسە - كېرەك، ئەشيا
Eşyayı bugün taşıyacağız
نەرسە - كېرەكلەرنى بۈگۈن توشۇيمىز.
eşya vagonu — يۈك ۋاگونى

12· fena — يامان، ناچار، ئارتۇقچە (ناھايىتى)
fena huy — يامان خۇي

fena adam ناچار ئادەم
Fena yoruldum. ناھايىتى ھاردىم.
fena gōzle bakmak يامان كۆز بىلەن قارىماق
Bu lokantanın yemekleri fanalaşti.
بۇ ئاشخانىنىڭ تاماقلىرى ناچارلاشتى.
Bugün kendimde bir fenalık duyuyorum.
بۈگۈن ئۆزۈمدە بىر كەيپسىزلىك ھېس قىلىۋاتىمەن.
fanalık etmek يامانلىق قىلماق

13. hafif يېنىك، يەڭگىل
hafif bir iş يېنىك ئىش
hafif bir baş ağrısı يېنىك باش ئاغرىقى
hafif sigara (içki) بوش تاماكا (ھاراق)
hafif ceza يېنىك جازا
hafif giyinmek يۇققا كىيىنمەك
hafifleşmek يەڭگىللەشمەك
hafiflik يەڭگىللىك

14. havalanmak ھاۋا ئالماشتۇرماق؛ ئۇچماق، لەپىلدىمەك
Ev bugün havalanmalı.
بۈگۈن ئۆينىڭ ھاۋاسى ئالماشتۇرۇلۇشى لازىم.
uçak havalandı. ئايروپىلان ئۇچتى.
Bayrak havalanıyor. بايراق لەپىلدەۋاتىدۇ.

15. kaldırmak كۆتۈرمەك، يۆتكىمەك
Sandığı oradan kaldırın.
ساندۇقنى ئۇ يەردىن يۆتكىۋېتىڭ.
Ben bu lakırdıları kaldıramam.
مەن بۇ قۇرۇق گەپلەرنى كۆتۈرەلمەيمەن.

16. karanlık قاراڭغۇ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

karanlıkta çalışılmaz.

قاراڭغۇدا ئىشلىگىلى بولمايدۇ.

karanlık oda — قاراڭغۇ ئۆي

karanlık basmak — قاراڭغۇ چۈشمەك

17. kir — دالا

kır gezisi — دالا ساياھىتى

18. köşe — بۇرجەك، بۇلۇڭ، گىرۋەك

mendilin köşesi — قول ياغلىقنىڭ گىرۋىكى

dört köşeli bir direk — تۆت بۇرجەكلىك تىرەك

bir köşeye çekilmek — بىر بۇلۇڭغا چېكىنمەك

yurdun her bir köşesi — يۇرتنىڭ ھەربىر بۇلۇڭ-پۇچقىقى

19. mutlu — بەختىيار، بەختلىك

Bugünleri göreler ne mutlu!

بۈگۈنلەرنى كۆرگەنلەر نېمىدېگەن بەختىيار!

mutluluk — سائادەت، بەخت

20. niçin — نېمە ئۈچۈن، نېمە سەۋەبتىن

Buraya niçin geldiniz?

بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلدىڭىز؟

İnsan niçin çalışır? yalnız para kazanmakiçinmi?

ئادەم نېمە ئۈچۈن ئىشلەيدۇ؟ يالغۇز پۇل تېپىش ئۈچۈنمۇ؟

21. pazar — بازار؛ يەكشەنبە

tavuk pazarı — توخۇ بازىرى

saman pazarı — سامان بازىرى

pazar pazarı — يەكشەنبە بازىرى

pazara çıkarmak — بازارغا چىقارماق

pazar kesmek — باھا توختاتماق

22· sert قاتتىق
keçi eti sert olur. ئۆچكە گۆشى قاتتىق بولىدۇ.
sert elma قاتتىق ئالما
sertleşmek قاتماق، قاتتىقلاشماق
23· sevimli سۆيۈملۈك، شىرىن
sevimli bir çocuk سۆيۈملۈك بالا
24· son bahar كۈز
25· temiz پاكىز، ساپ، تازا، پاك
temiz hava ساپ هاۋا
temiz natak پاكىز ئورۇن
temiz hayat پاك هايات
temiz giyinmek پاكىز كىيىنمەك
temizlemek تازىلىماق، پاكىزلىماق
Bu otelin temizliği çok iyi.
بۇ مېھمانخانىنىڭ تازىلىقى ناهايىتى ياخشى.
çocukları temizliğe alıştırmalı.
بالىلارنى تازىلىققا ئادەتلەندۈرۈش لازىم.
26· yaramaz ئىشقا يارىمايدىغان؛ گەپ ئاڭلىمايدىغان؛ بەڭباش
yaramaz çocuk بەڭباش بالا
yaramazlık بەڭباشلىق
yaramazlık etmek بەڭباشلىق(ئەدەبسىزلىك)قىلماق
27· yararlı پايدىلىق
yarar مەنپەئەت، پايدا
Bu kitabın hiç bir yararı yok.
بۇ كىتابنىڭ هېچ پايدىسى يوق.
yararlanmak پايدىلانماق
28· zengin باي

zengin bir dil | باي تىل

zenginin horozu bile yumurtlar.

بايىنىڭ خورىزىمۇ تۇخۇم تۇغىدۇ.

zenginleşmek | باي بولماق، بېيىماق

zenginlik | بايلىق

2. Tekst

Temiz Hava

Bir gün, Murat, arkadaşlarına şunları anlattı:

— Her sabah, erken uyanırım. Ellerimi,yüzümü, ayaklarımı bol suyla yıkarım. Derin derin nefes alırım.

Her sabah, annem, odaların pencerelerini açar. odalar havalandırır.

Teneffüslerde sınıfımızın pencerelerini acarız. sınıfımızı havalandıvıvız.

pazar günleri kıra gideriz. Temiz hava ne-güzeldir!

3. Aşağıdaki sorulara ˆavap verin:

1. Murat sabahları ne yapıyor?
2. Kırlara gitmek niçin yararlıdır?

www.uyghurkitap.com

4. Aşağıdaki cümleleri okuyunuz:

Babası kadar zengin.

Tüy kadar hafıf

O benden. daha mutludur.

Gümüş bakırdan daha az dayanaklıdır.

Çocuklar büyüklerden daha erken yatıyorlar.

Bayangül ablasındah daha güzeldir.

çelik demirden serttir.

ilk bahar son bahardan daha güzeldir.

Evin en karanlık köşesinde oturuyor.

Eşyaların en pahalısı bumudur?

işin en fenası, hastayım, gitmiyeceğım.

Bu çocuk öğrencilerin en yaramazıdır.

Hayvanların en akıllısı maymundur.

5. Gramer

تۈرك تىلىدىكى پېئىل

تۈرك تىلدا پېئىل ئىككى ئۇسۇل بىلەن، يەنى سىنتېتىك يول بىلەن (سۆزگە قوشۇمچە قوشۇش يولى بىلەن) ۋە ئانالىتىك يول بىلەن (سۆزگە ياردەمچى پېئىل قوشۇش يولى بىلەن) ياسىلىدۇ.

تۈرك تىلىدا بەزى پېئىللار تۈپ سۆزلەرگە ھەر خىل

قوشۇمچىلارنى ئۇلاش يولى بىلەن ياسىلىدۇ. تۈرك تىلىدىكى پېئىل ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنىڭ ئاكتىپلىرىدىن تۆۋەندىكىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

1. la، le قوشۇمچىلىرى ئىسىم، سۈپەت ۋە ئىملىق سۆزلەرگە ئۇلىنىپ پېئىل ياسايدۇ. مەسىلەن،

bas + la باشلا ucuz + la ئەرزانلا

iş + le ئىشلە diş + le چىشلە

2. سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان سۆزلەرگە r قوشۇمچىسى، ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان سۆزلەرگە يەنى نەرسىلەرنىڭ رەڭگىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەرگە ar، er قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ پېئىل ياسىلىدۇ. مەسىلەن،

kız + ar + mak قىزارماق kara + r + mak قارايماق

3. ئىسىم ۋە قىسمەن سۈپەتلەرگە a، e قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ پېئىل ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

yaş + a + mak ياشىماق san + a + mak سانىماق

boç + a + mak بوشىماق

4. سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە l قوشۇمچىسى، ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە al، el قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ پېئىل ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

diri + l + mek تىرىلمەك az + al + mak ئازايتماق

dūz + el + mek تۈزەلمەك

5. ır، ir، ur، ür ياكى ıl، il، ul، ül ئۇلانمىلىرى ئۇلانغان ئىملىق سۆزلەرگە da، de قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن پېئىل ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

çatır çatır غىچىر - غىچىر

çatır + da + mak غىچىرلىماق

gūrūl gūrūl گۈر - گۈر

gürül + de + mek گۈرۈلدىمەك

6. ük ،uk ،ik ،ık قوشۇمچىلىرىنىڭ بىر قىسىم ئىسىم ۋە سۈپەتلەرگە قوشۇلۇشىدىن پېئىل ياسىلىدۇ. مەسىلەن،

بىرىكمەك bir + ik + mek قورساق ئاچماق aç + ık + mak

geç + ik + mek كېچىكمەك

7. sü ،su ،si ،sı ،se ،sa قوشۇمچىلىرى ئارزۇ ـ تىلەك ۋە ئەسلەش مەنىلىرىدىكى پېئىللارنى ياسايدۇ. مەسىلەن:

خۇمارى تۇتماق tütün + se + mek ئۇسسىماق su + sa + mak

ئەسكەرتىش: بەزى ۋاقىتلاردا sa، sı قوشۇمچىلىرى san، sın بولۇپمۇ كېلىدۇ. مەسىلەن:

çok + san + mak ⟩ ئارتۇق دەپ بىلمەك
çok + sın + mak

ياردەمچى پېئىللار سۆزلەرگە ئۇلىنىپ قوشما پېئىل هاسىل قىلىدۇ. قوشما پېئىللارنىڭ ئىملاسىغا كەلسەك، بىر بوغۇملۇق سۆزلەر بىلەن ياردەمچى پېئىللار قوشۇپ يېزىلىدۇ. مەسىلەن: aff + etmek (ئەپۇ قىلماق) دېگەندەك. كۆپ سۆزلەر ئايرىم ـ ئايرىم يېزىلىدۇ. ياسالما پېئىللار تۈرلەنگەندە ئاساسىي پېئىل تۈرلەنمەيدۇ، ياردەمچى پېئىللارلا تۈرلىنىدۇ.

كۆپرەك قوللىنىدىغان ياردەمچى پېئىللار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت.

1. etmek (قىلماق) بۇ ياردەمچى پېئىل تۈركچىدە مۇستەقىل قوللىنىلمايدۇ.

teşekkür etmek تەشەككۈر بىلدۈرمەك
ümit etmek ئۈمىد قىلماق
yarış etmek مۇسابىقىلەشمەك

2. eylemek بۇ etmek دېگەن ياردەمچى پېئىل بىلەن مەنىداش بولۇپ، رەسمىي ئۇسلۇبلاردا قوللىنىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى

مەسىلەن:

teşekkür eylemek — تەشەككۇر ئېيتماق

yardım eylemek — ياردەم قىلماق

3. buyurmak ياردەمچى پېئىلى بولسا سىپايىلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

kabul buyurmak — قوبۇل قىلماق

ziyaret buyurmak — زىيارەت قىلماق

4. kılınmak ۋە kılmak ياردەمچى پېئىللىرى خەت ـ ئالاقە ئىشلىرىدا قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

namaz kılmak — ناماز ئوقۇماق (ئۆتۈنمەك)

takdım kılınmak — تەقدىم قىلىنماق

5. olmak

memnun olmak — خۇشال بولماق

koyu olmak — قويۇقلاشماق

6. görmek

iş görmek — ئىشلىمەك

tahsil görmek — بىلىم ئالماق

7. vermek

cevap vermek — جاۋاب بەرمەك

karar vermek — قارار قىلماق

8. çekmek

el çekmek — قول تارتماق

ziyafet çekmek — زىياپەت بەرمەك

9. sürmek

el sürmek — قول تەگكۈزمەك

safa sürmek — كەيپ ـ ساپا سۈرمەك

10. gelmek

غالىپ كەلمەك	galip gelmek
لازىم بولماق	lazım gelmek

11. bulmak

شىپا بولماق	şifa bulmak
ۋۇجۇدقا چىقماق	vücut bulmak

بەزىدە ياردەمچى پېئىل قوشۇلىدىغان ئاساسىي سۆزلەر كىشىلەر بىلەن تۈرلىنىپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

ئەسكە كەلتۈرمەك	akla getirmek
ئىزغا چۈشمەك	yola gelmek
سایاھەتتە بولماق	gezide bulunmak

www.uyghurkitap.com

ON BEŞİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· bardak — ئىستاكان، جام

bir bardak suda fırtına çıkarmak — يوق يەردىن تۈك ئۈندۈرمەك

2· budala — ئەخمەق، ئەقىلسىز

budalaca — ئەخمەقلەرچە

budalaşmak — ئەخمەقلەشمەك

budalalik — ئەخمەقلىق، ئەقىلسىزلىق

3· cam — ئەينەك

pencere camı — دېرىزە ئەينىكى

cam dolap — ئەينەك ئىشكاپ

cam kırığı — ئەينەك سۇنۇقى

4· değnek — هاسا

değnekli — هاسىلىق

5· dün — تۈنۈگۈن

dünkü — تۈنۈگۈنكى

6· eczane = eczahane — دورىخانا

7· fıncan — چاي ۋە قەھۋە ئىچىدىغان قاچا

8· iyileşmek — ياخشى بولۇپ قالماق، تۈزەلمەك

Hava iyileşti. هاۋا ياخشى بولۇپ قالدى.

Hasta iyileşti كېسەل تۈزۈلۈپ قالدى.

9. kesilmek كېسىلمەك. بوغۇزلانماق، ھالسىزلانماق، توختىماق

Ağaç kesildi دەرەخ كېسىلدى.

Koyun kesidi. قوي بوغۇزلاندى.

Koşuculardan biri kesildi.

يۈگۈرگۈچىلەردىن بىرى ھالىدىن كەتتى.

Süt kesildi. سۈت ئېرىپ قالدى.

Rüzgar kesildi. شامال توختىدى.

10. kız kardeş سىڭىل

11. mum شاخ، موم

12. rahatçe جاپا تارتمايلا، ئوڭايلا

13. ilaç دورا؛ چارە، ئىلاج، ئامال

14. sarmak ئورىماق، قورشىۋالماق، يۆگىمەك

Ordu düşmanı sardı.

قوشۇن دۈشمەننى قورشىۋالدى.

ipliği sarmak يىپنى ئورىماق

sigara sarmak تاماكا ئورىماق

kıtabı kağıda sarmak كىتابنى قەغەزگە ئورىماق

15. silmek سۈرتمەك، ئۆچۈرمەك

göz yaşını silmek كۆز يېشىنى سۈرتمەك

cam(tahta) silmek ئەينەكنى (تاختاينى) سۈرتمەك

Defterden adını silmeş

دەپتەردىن ئىسمىنى ئۆچۈرۈۋېتىپتۇ

16. zeki زېرەك، ئەقىللىك

17. zor مەجبۇرىيەت؛ تەس: ئەرەز

Oraya gitmek zorunda idim.

www.uyghurkitap.com

ئۇ يەرگە كېتىشكە مەجبۇر ئىدىم.

Zoran ne?	غەرەزىڭ نېمە؟
18· sürmek	سۈرمەك
19· çabucak	تېز، دەرھال، چاپسان
20· doğru	توغرا. دۇرۇس
21· vurmak	ئۇرماق، چەكمەك؛ ئاتماق
22· asker	ئەسكەر، ھەربىي
23· uzun	ئۇزۇن
24· fakat	ئەمما. لېكىن
25· güçsüz	كۈچسىز، ئاجىز
26· soğuk	سوغۇق
27· terbiyeli	تەربىيە كۆرگەن، ئوقۇغان

2· Tekst

Geçmiş Olsun

Orhan yerde güzel renkli bir cam buldu. Ahmet, bu camı Orhandan almak istedi. ikisinin de eli kesildi.

Annesi, Orhan'ın elini kaynamış su ile sildi. ilaç sürdü.

Ahmet, yakındaki eczaneye gitti. Eczacı, onun elini temizledi, sardı. Ona:

— Geçmiş olsun, dedi.

ikkisinin de eli çabucak iyileşti.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin

1. Orhan'ın ve Ahmetin elleri niçin kesildi?
2. Çocukların elleri niçin çabucak iyileşti?

4. **Aşağıdaki cümleleri okuyun:**

Sizce bu iş zor mudur?

Bence bu doğru değildir.

Kız kardeşim kapıyı hafifçe vuruyor.

O iskemlede rahatçe oturuyor.

Küçük çocuklar askerce yürüyorlar

Bana daha temiz bir tabak veriniz.

Bu mum uzundur. ama şu değnek daha uzundur.

Şu çocuk güçsüzdür. fakat arkadaşından daha zikidir.

Bugün dünden soğuktur.

Şu bardak küçüktür, ama şu fincan daha da küçüktür.

Bu budala çocuk, şu zeki çocuktan daha terbiyelidir.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ON ALTINCI DERS

1. Kelimeler

1. baraj — توسما، توغان
2. bıyık — بۇرۇت
   bıyıklanmak — بۇرۇت چىقارماق
   bıyıklı — بۇرۇتلۇق
   bıyıksız — بۇرۇتسىز
3. bomboş — قۇپقۇرۇق
4. çirkin — سەت، يامان
   çirkin ses — سەت ئاۋاز
   çirkin kiz — سەت قىز
   çirkin huy — سەت خۇي
   çirkin söz — سەت گەپ
   çirkinlik — يامانلىق
   çirkinleşmek — سەتلەشمەك، يامانلاشماق
5. dolaşmak
   كەزمەك، ئايلانماق، ساياھەت قىلماق؛ چىگىشلەنمەك
   sokaklarda dolaşmak — كوچىدا ئايلانماق
   denizlerde dolaşmak — دېڭىزدا ساياھەت قىلماق
   iplikler dolaşmiş, açılmıyor.

يىپ چىگىشلىشىپ قاپتۇ، يېشىلمەيۋاتىدۇ.

6· budak — كالپۇك، لەۋ

7· er — ئەر، يىگىت، قەھرىمان

Eri eskere gitti — ئېرى ئەسكەرلىككە كەتتى

er oğlu — قەھرىمان، باتۇر

8· hala — هامما (دادىسىنىڭ ئاچىسى ياكى سىڭلىسى)

9· hemşire — سىڭىل؛ سېسترا

hemşirelik — سىڭىللىق، سېستراللىق

hemşirezade — سىڭلىنىڭ باللىرى

10· kızılay — قىزىل كرېست

11· kolay — ئاسان، ئوڭاي، قولاي

Yeni harflerın ögrenilmesi, eskisinden kolaydır.

يېڭى يېزىقنى ئۆگىنىش، كونا يېزىقتا قارىغاندا ئاسان.

kolayca — ئوڭايلىقچە، ئاسانلىقچە

kolay kolay — ئاسان

kolaylaşmak — ئاسانلاشماق

kolaylaştırmak — ئاسانلاشتۇرماق

kolaylık — ئاسانلىق

kolaylıkla — ئاسانلىق بىلەن، ئوڭايلا

12· komutan — قوماندان

takım komutanı — پەيجاڭ

tümen komutanı — شىنجاڭ، دىۋىزىيە باشلىقى

13· lokanta — ئاشپۇزۇل، رېستوران

lokanta vogonu — تاماق ۋاگونى

lokaotacı — رېستوران ئاچقۇچى

www.uyghurkitap.com

14· masmavı — كۆپكۆك

15· mezarlık — قەبرىستان، مازار

Salgın şehri mezarlığa çevirdi.

يۇقۇملۇق كېسەل شەھەرنى قەبرىستانلىققا ئايلاندۇردى.

16· mosmor — قېنىق پوررەڭ

Mosmor bir şapka almiş·

قېنىق پوررەڭ بىر قالپاق ئاپتۇ.

Soğuktan yüzü mosmor olmuş·

سوغۇقتىن يۈزى كۆكىرىپ كېتىپتۇ.

17· muhtar — يېزا ياكى مەھەللە باشلىقى

mahalla muhtarı — مەھەللە باشلىقى

köy muhtari — يېزا باشلىقى

18· olay — ھادىسە

olay çıkarmak — ھادىسە چىقارماق

19· piyes — سەھنە ئەسىرى

20· sapsarı olmak — ساپسېرىق؛ سۇنۇق (يۈزى)

sapsarı — يۈزى سارغىيىپ كەتمەك

21· serri — ئارچا

22· sıra — قاتار، رەت، سەپ؛ نۆۋەت، قۇر؛ ئەسنا

bir sıra dükkan — قاتار - قاتار دۇكان

Sırayı bozmayın. — رەتنى (قاتارنى) بۇزماڭ.

boy sırasıyla — بوي رېتى بىلەن

Bize daha sıra gelmedi.

بىزگە تېخى نۆۋەت كەلمىدى.

O sırada biz gelmiştik.

شۇ ئەسنادا بىز كەلگەنىدۇق.

Bir kaç sıra yazı yazdı.

	بىرقانچە قۇر خەت يازدى.
23· sipsivri	بەك ئۇچلۇق
24· siyah	قارا
Karga siyahtır.	قاغا قارىدۇر.
siyah ekmek	قارا نان
siyaha boyamak	قارىغا بويىماق
siyahı	نېگىرلار
25· son	كېيىنكى، ئاخىرقى؛ نەتىجە
son zamanlar	كېيىنكى چاغلار
son dünya savaşı	كېيىنكى دۇنيا ئۇرۇشى
son vagon	ئاخىرقى ۋاگون
kışın sonu	قىشنىڭ ئاخىرى
Sona kalan dona kalır	كېيىنگە قالغان سوغۇققا قالىدۇ
sona ermek	ئاخىرلاشماق
sonunu düşünmek	ئاخىرىنى ئويلىماق
26· tahta	تاختا
çam tahtası	قارىغاي تاختىسى
tahta perde	ياغاچ پەردە
kara tahta	قارا تاختاي (دوسكا)
27· torbâ	خالتا (يىپ ياكى يۇڭدىن توقۇلغان)
torbalamak	خالتىغا قاچىلىماق
28· tüfek	مىلتىق
tüfek atmak	مىلتىق ئاتماق
tüfekşi	مىلتىق ياسىغۇچى (رېمونت قىلغۇچى) ياكى ساتقۇچى
29· upuzun	ناھايىتى ئۇزۇن

Upuzun yatıyor — سۇنايلىنىپ يېتىۋاتىدۇ.

30· yemyeşil — ياپيېشىل

yemyeşil bir ova — ياپيېشىل ۋارى

2· Tekst

Küçük Ali

Murat halasına bir mektup yazdı.

Halacağım

23 Nisan akşamı okulda piyes oynadık.

Piyeste ben Küçük Alı oldum. Süleyman komutau oldu, Hasan köy muhtarı oldu. Hüseyin ismail de düşman eri oldular. Hepimize sıyah bıyıklar taktılar. Tahtadan tüfeklerimiz vardı. Piyeste düşmanları yendik. Ben yaralandım. Kızılayın hemşireleri yaramı sardılar. Sonra:

> Küçük asker, küçük asker
> Vatan senden hızmet ister

şarkısını söyledik.

3· Aşagıdaki sorulara cevap verın:

1· Pıyeste neler oldu?

2· cocuklar piyesin sonunda hangı şarkıyı

çöylediler?

3. Murat halasına yazdığı mektuptahangi olayı anlatıyor?

4. Aşağıdaki cümleleri okuyun:

Onun torba torba paraları var.
Mezarlıkta sıra sıra serviler vardi.
Hizmetçi kız çok çivkindi.
Öğretmenimiz kolay kolay dersler veriyor.
Gökte kara bulutlar dolaşıyor.
Bayangül çok selamlar gönderdi.
Barajda yeşil ağaçlar, mavı sular var.
Bayangülün kıpkırmızı dudakları var.
Odalar bomboş.
Baydemir korkudan sapsarı kesildi.
Sizin ne güzel masmavı gözleriniz var.
İlk baharda kırlar yemyeşil olacak
Adamın elinde sipsivri bir bıçak gördüm.
Öğretmenimiz upuzun bir hikaye anlattı.

5. Gramer

1— پېئىل دەرىجىلىرى توغرىسىدا

تۈرك تىلىدىمۇ ئۇيغۇر تىلىدىكىگە ئوخشاش پېئىلنىڭ بەش خىل دەرىجىسى بار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

1 ئاساسىي دەرىجە (ئېنىق دەرىجە)

ئاساسىي دەرىجىنىڭ ئۆزىگە خاس گىراماتىكىلىق شەكلى يوق (يەنى مەخسۇس قوشۇمچىسى يوق). ئاساسىي دەرىجىدىكى پېئىللار پېئىللارنىڭ باشقا گىراماتىكىلىق شەكىللىرى بىلەن تۈرلىنىپ كېلىدۇ.

2. ئۆملۈك دەرىجە

بۇ دەرىجە ئىش - ھەرىكەتنىڭ بىرقانچە شەخس تەرىپىدىن ئورۇندالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ دەرىجە مۇنداق ياسىلىدۇ:

سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا «ş» قوشۇمچىسى؛ ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا ış، iş، uş، üş قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئۆملۈك دەرىجە ياسىلىدۇ

مەسىلەن:

سۆزلەشمەك	şöyle + ş + mek
يېزىشماق	yaz + ıs + mak
ئۇرۇشماق	vur + uş + mak

3. مەجبۇرىي دەرىجە

تۈرك تىلىدىكى مەجبۇرىي دەرىجە تۆۋەندىكىدەك قوشۇمچىلار بىلەن ياسىلىدۇ.

1. ئاخىرى جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا dır، dir، dur، dür قوشۇمچىلىرىنىڭ؛ جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشلار بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا tır، tir، tur، tür قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن

مەجبۇرىي دەرىجە ياسىلىدۇ. مەجبۇرىي دەرىجە ئاساسەن ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللاردىن ياسىلىدۇ (بۇنىڭدا r، l بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللار كىرمەيدۇ).

بىر بوغۇملۇق ئاساسلار

bil + dir + mek	بىلدۈرمەك
al + dır + mak	ئالدۇرماق
dur + dur + mak	تۇرغۇزماق

كۆپ بوغۇملۇق ئاساسلار

inan + dır + mak	ئىشەندۈرمەك
değiş + tir + mek	تېگىشتۈرمەك

2. t قوشۇمچىسى بىلەن ياسالغان مەجبۇرىي دەرىجىلەر l، r تاۋۇشلىرى بىلەن ئاياغلاشقان كۆپ بوغۇملۇق پېئىللاردىن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

çoğal + t + mak	كۆپەيمەك
çağır + t + mak	چاقىرتماق

3. ئاخىرقى تاۋۇشى t، s، ğ، ç بىلەن ئاياغلاشقان بىر بوغۇملۇق پېئىللارغا ır، ir، ur، ür قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن مەجبۇرىي دەرىجە ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

doğ + ur + mak	تۇغدۇرماق
kaç + ır + mak	قاچۇرماق
bat + ır + mak	پاتۇرماق
düş + ür + mek	چۈشۈرمەك

4. ıt، it، ut، üt قوشۇمچىلىرىنىڭ ئاز ساندىكى پېئىللارغا ئۇلىنىشى بىلەن مەجبۇرىي دەرىجە ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

ak + ıt + mak	ئېقىتماق
ürk + üt + mek	ئۈركۈتمەك

www.uyghurkitap.com

ئەسكەرتىش: تۈرك تىلىدا مەجبۇرىي دەرىجە قوشۇمچىلىرى قەۋەتمۇ قەۋەت ئۇلىنىش ئەھۋالى بار. مەسىلەن:

anla + t + tır + mak	ئاڭلاتقۇزماق
dol + dur + t + mak	تولدۇرتماق
söyle + t + tir + mek	سۆزلەتكۈزمەك

ON YEDİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. buçuk

سانلاردىن كېيىن كېلىپ «يېرىم» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

dört buçuk — تۆت يېرىم

beş buçuk — بەش يېرىم

2. dar — تار؛ قىس

dar elbise — تار كىيىم

dar sokak — تار كوچا

dar düşünce — تار چۈشەنچە

vaktımız dar — ۋاقتىمىز قىس

daralmak — تارايماق، قىسىلماق

Elbise daraldı — كىيىم تارىيىپ كەتتى

daraltmak — تارايتماق

3. değişmek — ئۆزگەرمەك، يەڭگۈشلىمەك، تېگىشمەك، ئالماشماق

Hava değişti. — هاۋا ئۆزگەردى.

Okulun müdürü değişti — مەكتەپ مۇدىرى ئالماشتى

Çakılarımızı değiştirelimmi?

قەلەمتىراشلىرىمىزنى تېگىشەيلىمۇ؟

Durum değişti. — ئەھۋال ئۆزگەردى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

Onu dünyaya değişmem.

ئۇنى دۇنياغا تېگىشمەيمەن.

4· dikmek — قادىماق، تىكمەك، ئورناتماق

şamdana mum dikmek

شامدانغا شام قادىماق

fidan dikmek — كۆچەت تىكمەك

direk dikmek — موما تىكمەك

elbise dikmek — كىيىم تىكمەك

5· esmek — چىقماق (شامال)

Rüzgar esıyor. — شامال چىقىۋاتىدۇ.

6· pamuk — پاختا، كېۋەز

7· kararmak — قارايماق

8· Geceniz hayr olsun. — ياخشى چۈش كۆرۈڭ.

9· geniş — كەڭ، ئەنلىك

geniş salon — كەڭ زال

geniş kumaş — ئەنلىك (ئېنى كەڭ) رەخت

gönlü geniş — قورسىقى كەڭ

genişlemek = geniçlenmek — كېڭەيمەك

Şu koca dolap kalksa oda genışleyecek.

شۇ چوڭ ئىشكاپ ئېلىپ تاشلانسا ئۆي كېڭەيگۈدەك.

genişletmek — كېڭەيتمەك

genişlik — كەڭلىك

bir metre genışleğindeki kumaş

بىر مېتىر كەڭلىكتىكى رەخت

10· ilk önce — باشتا، ئالدىدا

İlk önce babam gitti, sonra annem.

باشتا دادام (ئۆلۈپ) كەتتى، كېيىن ئانام.

11· mühendis — ئىنژېنېر

askeri mühendis — ھەربىي ئىنژېنېر

mühendislik — ئىنژېنېرلىك.

inşaat mühendisliği — قۇرۇلۇش ئىنژېنېرلىقى

12· nezle — زۇكام

13· bazan = bazen — بەزىدە، گاھىدا

14· çalişkan — تىرىشچان، ئەمگەكچان، ئىشچان

15· öyle — ئۇنداق، شۇنداق

öyle bir şey yok — ئۇنداق بىر ئىش يوق

öyle yemek yemişimki···

شۇنداق بىر تاماق يېگەن ئىدىمكى

öyle olsun — شۇنداق بولسۇن

öyle ya — تەبىئىي ئەلۋەتتە

16· sağol — سالامەت بول، ئامان بول

sağolsun — سالامەت بولسۇن، ئامان بولسۇن

17· saklamak — (يوشۇرماق) ساقلىماق

Buğdaylar silolarda saklanir.

بۇغدايلار ئاشلىق ئامبارلىرىدا ساقلىنىدۇ.

Prasını sakladı. — پۇلنى يوشۇردى.

Allah saklasın! — خۇدا ساقلىسۇن.

18· sevgili — سۆيۈملۈك؛ ئوماق؛ قەدىرلىك؛ قەدىردان.

sevgili çocuklar — سۆيۈملۈك بالىلار

sevgili vatanım — سۆيۈملۈك ۋەتىنىم

19· şimşek — چاقماق

şimşek çakmak — چاقماق چاقماق

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

Şimşek çakmadan gök gürlemez.
چاقماق چاقماقتىن ئاسمان گۈلدۈرلىمەيدۇ.

20. terzi	كىيىم تىككۈچى: سەيپۇڭخانا
terzilik	سەيپۇڭلۇق
21. yıldırım	چاقماق
yıldırım savaşı	چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش
yıldırımgibi	چاقماق تېزلىكىدە
yıldırımlik	چاقماق قايتۇرغۇچ
22. yusyuvarlak	يۇپيۇملاق
23. zil	قوڭغۇراق
kapı zili	ئىشىك قوڭغۇرىقى
elektrikli zil	توك قوڭغۇرىقى

2. Tekst
Güneş Ve Ay

Bir gün Ay, Güneşe seselnmiş:

— Sevgili Güneş. Bana bir elbise diker misin?

Güneş, Ay,a cevap vermiş:

— Dikeyim, Fakat elbisen nasıl olacak? Sen her gece değişiyorsun? Bazendar, bazen geniş, bazen yusyuvarlak oluyorsun. Elbiseni hangi gününe göre dikeyim?

Ay:

— Doğru söylüyorsun Güneş, demiş.

Sonra, Ay bulutların arasına girmiş, saklanmiş.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Ay güneşten ne istedi?

2. Güneş niçin aya elbise dikemmiş?

4. Diyalog

— Ali sen ne olacaksın?

— Ben asker olacağım.

— Mehmet, ya sen ne olacaksın?

— Ben mühendis olacağım.

— Ayşe sen ne olacaksın?

— Ben ev kadını olacağim.

— Ya sen?

— Ben hiç bir şey olmiyacağım, ögretmenim.

— Öyle şey söyleme kızım,sende elbette bir şey olacaksın.

— Negibi öğretmenim?

— Belki terzi olacaksın.

— Sağol, ögretmenim.

— Hayatta bir şey olmak gerek.

— Evet, hayatta mutlu olmak için çalışkan olmak gerek.

— Bugün Nadir yok hasta mi oldu?

— Nezle oldu, ögretmenim, iki gün daha gelmiyecek.

— Ona geçmiş olsun deyiniz.

— Saat yedi buçuk oldu, zil çalıyor.

— Allaha ısmarladık, ögretmenim.

— Güle güle kızim, geceniz hayr olsun.

5. Aşağıdaki parçayi okuyunuz ve uygurcaya çevirin:

Geçen sene çok kar yağdı. Soguk yeller esti. çocuklar hasta oldu. Sonra tekrar güneş çıktı.

Gökte bulutlar pamuklara benzedi. Ama, biraz sonra hava yavaş yavaş karardı, bir fırtına başladı. İlkönce şimşekler çaktı, sonra yıldırımlar düşıü. Daha sonra yağmur yağdı.

www.uyghurkitap.com

ON SEKİZİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· ahır ئېغىل

2· anneler günü ئانىلار كۈنى (ھەر يىلى 5 - ئايدا[1] ئۆرغۈن ئانىلىلەردە قۇتلىنىدىغان بىر كۈن)

3· bırakmak قويۇپ قويماق، تاشلىماق، قالدۇرماق

Mektubu masanın üstüne bırakınız.

خەتنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويۇڭ.

Elindeki değneği bırak.

قولۇڭدىكى كالتەكنى تاشلا.

Bu işi size bırakıyorum·

بۇ ئىشنى سىزگە قالدۇرىمەن.

Bıyık bırakıyorum بۇرۇت قويىمەن.

işini bırakmak ئىشنى تاشلاپ قويماق

küçük çocuklar bırakmaya gelmez·

كىچىك باللارنى تاشلىۋەتكىلى بولمايدۇ.

Bırakın beni, gideyim

قويۇۋېتىڭ مېنى، كېتەي.

4· biriktirmek توپلىماق، يىغماق

asker biriktirmek — ئەسكەر توپلىماق (يىغماق)

para biriktirmek — پۇل توپلىماق

Bir yıldan beri biriktirdiklerini bir anda harcadı.

بىر يىلدىن بېرى توپلىغانلىرىنى بىردەمدىلا خەجلىۋەتتى.

5. çarpı — كۆپەيتمىش (ماتېماتىكىدا)

6. geime — كېلىش

7. dergi — ژۇرنال، مەجمۇئە (ھەپتىلىك، يىللىق، ئايلىق)

edebiyat dergisi

ئەدەبىي ژۇرنال

8. ezberi mek — يادقا ئوقۇماق، ئەيىنەن ئەستە ساقلىماق

9. hamal — ھاممال

10. beklemek — ساقلىماق، كۈتمەك

11. harclik — خەجلىك (ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەر ئۈچۈن خەجلەيدىغان)

Bu parayı harçlık olarak ayırdım.

بۇ پۇلنى خەجلىك ئۈچۈن ئايرىپ قويدۇم.

12. havalanmak — ساپ ھاۋا ئالماق؛ ھاۋا يەڭگۈشلىمەك ئۇچماق، لەپىلدىمەك

Ev bügün havalanmalı.

بۈگۈن ئۆينىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرۇش لازىم.

uçak havalandı. — ئايروپىلان ئۇچتى.

Bayrak havalanıyor. — بايراق لەپىلدەۋاتىدۇ.

13. kazanç — كىرىم؛ پايدا؛ مەنپەئەت؛ دارامەت.

Son günlerde onun kazancı arttı.

كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭ كىرىمى ئاشتى.

Bencil kişi yalnız kendi kazancını gözetır.

www.uyghurkitap.com

شەخسىيەتچى ئادەملەر يالغۇز ئۆز مەنپەئەتىنى ئويلايدۇ.

kazanç vergisi — دارامەت بېجى

14. kazanmak — ئېرىشمەك؛ ئىگە بولماق؛ تاپماق.

Bu demirci haftada iki yüz lira kazanir.

بۇ تۆمۈرچى ھەپتىدە ئىككى يۈز لىرا تاپىدۇ(كىرىم قىلىدۇ).

birinciliği kazanmak — بىرىنچىلىككە ئېرىشمەك

15. kez — قېتىم؛ نۆۋەت.

Buraya bir kez daha gelmiştim.

بۇ يەرگە بىر قېتىم كەلگەن ئىدىم.

16. kutlu — مۇبارەك، قۇتلۇق

kutlu olsun! — مۇبارەك بولسۇن!

17. mayis — ماي، 5 - ئاي

18. ödül — مۇكاپات، سوۋغا

ödül alan şair — مۇكاپاتلانغان شائىر

19. öğle — چۈش (ۋاقتى)

öğleden önce — چۈشتىن بۇرۇن

öğleye doğru — چۈشكە يېقىن

ögle dinlenmesi — چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋە تاماق يېيىش ۋاقتى

20. oğünmek = ovünmek — پەخىرلەنمەك؛ ماختانماق، مەغرۇرلانماق

insan zenginliğiyle.

ئادەم بايلىقى بىلەن ماختانماسلىقى كېرەك.

21. öpmek — سۆيمەك

gözlerinden öpmek — كۆزىگە سۆيمەك

yanağina (eline) öpmek — مەڭزىگە (قولىغا)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سۆيمەك

22. sahife = sayfe — بەت، سەھىپە

tarihimizin şanli sayfalari
تارىخىمىزنىڭ شانلىق سەھىپىلىرى

sayfalik — بەتلىك

elli sayfalik kitap — ئەللىك بەتلىك كىتاب

23. sali — سەيشەنبە

24. satir — قۇر؛ قىڭغىراق

satir başi — قۇر بېشى، باش قۇر

satir arasi — قۇر ئارىلىقى

25. spor — تەنھەرىكەت

26. su — سۇ؛ ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرگە ۋە سانلارغا ئۇلىنىپ تەخمىنىيلىكنى بىلدۈرىدۇ.

gül suyu — گۈلاپ (گۈل سۈيى)

suya boğulmak — سۇغا غەرق بولماق

suya gömmek — سۇغا دەپنە قىلماق

Bu biçağin suyunu iyi vermemişler.
بۇ پىچاقنىڭ سۈيى ياخشى بېرىلمەپتۇ.

on· on buçuk sularinda
سائەت ئون ئون يېرىم ئەتراپلىرىدا

27. büyümək — چوڭايماق، زورايماق

28. ikişer ikişer — ئىككىدىن ئىككىدىن

29. tarla — ئېتىز

30. yatakli — ياتىقى بار، ياتاقلىق

yatakli vagon — ياتاقلىق ۋاگون

yüz yatakli hastane — يۈز كارۋاتلىق دوختۇرخانا

2. Tekst

Anneler Gününde

öğretmenimiz:

— Çocuklar, dedi. Bu pazar anneler günü olacak. Anneler şiirini ezberleyelim. Harçlıklarımızi biriktirelim. Annelerimize armağan alalım.

şiirimizi ezberledik. Armağanlarımızı aldik. pazarın gelmesini bekledik.

pazar günü erkenden kalktım. Ayşegülü de uyandırdım. Annemizin yanına gittik.

— Anneciğim, gününüz kutlu olsun, dedik.

Annemize armağanlarımızı verdik.

Annem bizi öptü:

— Siz büyüyorsunuz, sizinle öğünüyorum, dedi.

3. Asagıdaki sorulara cevap verin:

1. öğretmen çocuklara ne dedi?
2. Murat «Anneler günü» nde ne yaptı?

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

4. **Asagıdaki cümleleri okuyun:**

Dört çarpı beş yirmi eder.
Birinci ödülü kazandınız.
Bu soruyu üçüncü kez soruyorum.
Hayvanlar ikişer ikişer ahıra girdiler.
Tarlasının dörtte üçünü miras bıraktı.
Kazancının beşte ikisini ablasına verdi.
Kitabımızin yirmibir sahifesinin onuncu
Satırını okuyunuz.
Hamallara onbeşer lira verdiler.
istanbulda yü elli gazete ve dergi çikiyor.

5. Diyalog

— Saat kaçtır?
— Saat onbir buçuktur.
— Arkadaşınız ne zaman geldi?
— Geçen salı günü saat yediye on kala geldi.
— uçak maydandan ne zaman havalanacak?
— Saat ondört otuzda havalanacak.
— Yataklı tren saat kaçta kalkıyor?
— Dokuzu beş geçe kalkiyor.

— Telgrafı ne zaman aldınız?

— Saat beş sularında aldim.

—Bay demir öğledenöncemi. öğleden sonrami gidecek.

6· Gramer

پېئىل دەرىجىلىرى توغرىسىدا — 2

4. ئۆزلۈك دەرىجە

بۇ خىل دەرىجە ھەرىكەت قىلغۇچى شەخسنىڭ ئۆزىگە قارىتىلغان بولىدۇ. ھەرىكەتنى قوبۇل قىلغان نەرسىنىڭمۇ شۇ شەخسنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئۆزلۈك دەرىجە مۇنداق ياسىلىدۇ:

سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا n قوشۇمچىسى: ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا ın، in، un، ün قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ئۆزلۈك دەرىجە ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

bak + ın + mak	قارانماق
bul + un + mak	تېپىلماق
giy + in + mek	كىيىنمەك
gör + ün + mek	كۆرۈنمەك
kaşı + n + mak	تاتىلماق
yıka + n + mak	يۇيۇنماق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

5. مەجھۇل دەرىجە

جۈملىنىڭ ئىگىسى تەرىپىدىن ئەمەس، چىقىش كېلىشتە كەلگەن شەخس ۋە نەرسىلەر تەرىپىدىن ئورۇنلانغان ھەرىكەتنى بىلدۈرىدىغان پېئىل دەرىجىسى مەجھۇل دەرىجە بولىدۇ. بۇ دەرىجىدە كەلگەن پېئىللار لوگىكا جەھەتتىن ھەرىكەتنىڭ ھەقىقىي ئوبيېكتىنىڭ جۈملىدە ئىگە بولۇپ كەلگەن سۆز ئىكەنلىكىنى؛ ھەرىكەتنى قىلغۇچىنىڭ بولسا، نامەلۇم شەخس ياكى نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

Ruhsat verildi دېگەن جۈملىدە «ruhsat» ئىگە، verildi دېگەن پېئىلدىن ئاڭلىشىلغان ھەرىكەتنى قىلغۇچى شەخس نامەلۇم.

مەجھۇل دەرىجە مۇنداق ياسىلىدۇ:

1. ئۆزلۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا ıl، il، ul، ül قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

قويۇلماق	koy + ul + mak
يېزىلماق	yaz + ıl + mak
بېرىلمەك	ver + il + mek

2. سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا n قوشۇمچىسىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

باشلانماق	başla + n + mak
بويالماق	boya + n + mak

مەجھۇل دەرىجىدىكى پېئىللار بەزىدە ئۆزلۈك دەرىجە مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

aç + ıl + mak

ئېچىلماق

yor + ul + mak

هارماق

مەجھۇل دەرىجىدىكى ئۆتۈمسىز پېئىللار شەخسسىز ھەرىـ
كەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

tütün içelecek mahal.

تاماكا چېكىدىغان يەر.

Buradan geçilmez

بۇ يەردىن ئۆتكىلى بولمايدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ON DOKUZUNCU DERS

1· Kelimeler

1· **alt** — ئاستى تۆۋى، تەگتى

Tencevenin altı delinmiş.

كورىنىڭ تۆۋى تېشىلىپ كېتىپتۇ

çocuğun altını temizlemek.

بالىنىڭ ئاستىنى تازىلىماق.

alt kat — ئاستىنقى قەۋەت

alt dudak — ئاستىنقى كالپۇك

güneş altında çalışmak — ئاپتاپتا ئىشلىمەك

5· bacak — پۇت، پاچاق

bacak arası — چات ئارىسى

3· burun — بۇرۇن

4· diz — تىز

5· bere — چېكىلىكى يوق يۇمشاق بۆك

6· dal — شاخ (دەرەخ ۋە باشقا گىياھلارنىڭ)؛ ساھ ، شۆبە

Rüzgar iki dal kırdı.

بوران ئىككى شاخنى سۇندۇرۇۋەتتى.

bilim dalı — **بىلىم ساھەسى**

daldan dala konmak — شاختىن شاخقا قونماق

dallanmak — شاخلىماق

7. dış — تاشقى، سىرتقى، سوت

Bu evin içi dışından güzel.

بۇ ئۆينىڭ ئىچى سىرتىدىن چىرايلىق.

Eve dışından baktı — ئۆيگە سىرتتىن قارىدى

Bardağın dışı kirli — ئىستاكاننىڭ سىرتى پاسكىنا

dış siyaset — تاشقى سىياسەت

dış ticaret — تاشقى سودا

dış kapı — تاشقىرىقى دەرۋازا

dış işler bakanlığı — تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى

8. düşmek — چۈشمەك، يىقىلماق، زەئىپلەشمەك

Ağactan (yere) bir yaprak düştü.

دەرەختىن يەرگە بىر يوپۇرماق چۈشتى.

Çocuk koşarken (yere) düştü.

بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

Dağlara kar düştü. — تاغلارغا قار چۈشتى.

Pek yaşlı değil ama hastalıktan düştü.

بەك قېرى ئەمەس، ئەمما كېسەلدىن زەئىپلىشىپ كەتتى.

9. günaşırı — كۈن ئارىلاپ

günaşırı gezmeye çıkmak.

كۈن ئارىلاپ ساياھەتكە چىقماق.

Hastaneye günaşırı giderim.

دوختۇرخانىغا كۈن ئارىلاپ بارىمەن.

10· kokmak پۇرىماق

Gül gibi kokuyor گۈلگە ئوخشاش پۇرايدۇ.

Bu et kokmuş بۇ گۆش پۇراپ قاپتۇ.

11· kol قول؛ يەڭ؛ شاخ (دەرەخنىڭ) دەستە (دۇتارنىڭ) تارماق؛ پاترول؛ شۆبە (بۆلۈم)

Kollarını açtı. قوللىرىنى ئاچتى.

Bu ceketin kolları dar.

بۇ چاپاننىڭ يەڭلىرى تار.

Çınarın bir kolu bütün avluyu gölgeliyor.

چىنارنىڭ بىر شېخى پۈتۈن هويلىغا سايە تاشلايدۇ.

O ırmak iki kola ayrılıyor.

بۇ دەريا ئىككى تارماققا بۆلۈنىدۇ.

kola çıkmak پاترولغا چىقماق

dil kurumunun sözlük kolu.

تىل جەمئىيىتىنىڭ لۇغەت بۆلۈمى

12· kumaş (ئەرەبچە) رەخت

Elbisenin kumaşı iyi değil ama iyi terzi elinden çıktığı belli.

كىيىمنىڭ رەختى ياخشى ئەمەس، ئەمما ئۇستا بىر ماشىنچىنىڭ قولىدىن چىققانلىقى ئېنىق.

13· merdiven پەلەمپەي

14· kanamak قانىماق

15· kulak قۇلاق

16· ön ئالد (ئالدى)

evin önü bahçe ئۆينىڭ ئالدى باغچە

önüne arkasına bakmadan

ئالدى ئارقىسىغا قارىماستىن

önüne çıkmak — ئالدىغا چىقماق

önünü almak — ئالدىنى ئالماق

göz önünde tutmak — كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك

önlemek — ئالدىنى ئالماق

17· Piyanonu — پىئانىنو

18· radyatör — رادىئاتور

19· sağ — ئوڭ (تەرەپ)؛ ساق ـ سالامەت؛ ئامان

sağ kulak — ئوڭ قۇلاق

Kara ciger sağdadır — جىگەر ئوڭ تەرەپتە

Sağa sola bakmadan — ئوڭ سولغا قارىماستىن

Sağdan soldan — ھەر تەرەپتىن

Sağ gözünü sol gözünden kıskanmak.

ئوڭ كۆزىنى سول كۆزىدىن قىزغانماق.

sağ taraftan kalkmak — ئوڭ يېنىدىن قوپماق

20· sefer — سەپەر؛ قېتىم؛ ھەربىي يۈرۈش

üç sefer — ئۈچ قېتىم

Kitabı on sefer okudum.

كىتابنى ئون قېتىم ئوقۇدۇم.

21· sık sık — پات ـ پات

22· sulamak — سۇغارماق

tarlayı sulamak — ئېتىزنى سۇغارماق

sulanmak — سۇغىرىلماق

23· uslu — (بالىلار ئۈچۈن) ئەقىللىك؛ ئەدەبلىك؛ (ھايۋانلار ئۈچۈن) خۇيى يوق

uslu çocuk — ئەقىللىك (ئەدەبلىك) بالا

ئۇيغۇر كىتابلىرى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

uslu durmak (oturmak) قىلىقسىزلىق قىلماسلىق

24. üzeri ئۈست، يان

Masanın üzeri tozlu.

ئۈستەلنىڭ ئۈستى چاڭ - توزان.

Hırsızın üzerini aradılar.

ئوغرىنىڭ يېنىنى ئاختۇردى.

üzerinizde kaç para var?

يېنىڭىزدا قانچىلىك پۇل بار؟

25. halı گىلەم

26. bulmak تاپماق، تېپىۋالماق

2. Tekst

Çiçekler Dalında Güzeldir

Ben çicekleri çok severim. Çicekler venk venktir. Kırmızı, mavı, sarı.

Evimizin bahçesinde de çok çiçek var. Akşamları, babamla bahçeye çıkarız. Çiceklerimizi sularız. Ben de küçük kovamla su taşırım.

Babam bana dediki.

— Murat, çicek dalında güzeldir. Çiçek dalında güzel kokar, Arılar, kelebekler de çicekleri dalında severler.

Her sabah bahçeye çıkarım. Çiceklerime bakar, sonra okuluma giderim.

3- Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1- Murat bahçede akşamları ne yapıyor?
2- Babasi Murata ne dedi?

4- Aşağıdaki parçayi okun ve uygurçaya çevirin:

Aydın cok yaramaz bir çoçuktur. Daha altı yaşındeyken sağ kolunu kırdı. iki sene sonra merdivenden düştü. Bu sefer bacağını kırdı. Her zaman yüzünde, elinde, kolunda, dizinde yaralar bereler vardı.

Geçen gün Aydın eve hasta geldi. Annesi sordu: «gene ne oluyorsun, Aydın?» Aydının bu sefer burnu kanıyor, kulağı ağrıyor. Annesi aile dokturunu çağırdı. Doktur geldi «sen sıksık hasta oluyorsun, Aydin! yaramazlık etme, her zaman uslu çocuk ol» dedi.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

5- Aşağıdaki cümleleri okun:

iki kumaş arasında benzerlik yok.

Piyanonun önünde bir küçük iskemle vardı.

Odanın dışında bekleyiniz.

Yatağın altında dört köşe bir halı vardı.

Müdürler masa başında toplandılar.

Sütcü bize gün aşırı iki şişe süt bırakıyor.

Yolun kenarında bir çanta buldum.

üzerinde beş lira varmı?

Radyatörün önünde durmayınız, hasta olacaksınız.

YİRMİNCİ DERS

•1 Kelimeler

1·bebek — بوۋاق؛ باللار قورچىقى

Kızıma bir bebek aldım.

قىزىمغا بىر قورچاق ئالدىم.

2· çimen — چىمەن

Bu yıl çimenler erken sarardı·

بۇ يىل چىمەنلەر بالدۇر سارغايدى.

çimenli avlu — چىمەنلىك هويلا

çimenlendirmek — چىم ياتقۇزماق

çimenlik — چىمەنلىك

3· dōnmek — ئايلانماق، چۆگىلىمەك؛ قايتماق، ئۆزگەرمەك، بۇرۇلماق.

Dūnya yirmi dōrt saatta bir kere ekseni etrafında, yılda bir defada gūneşin etrafında dōner.

يەر شارى يىگىرمە تۆت سائەتتە بىر قېتىم ئۆز ئوقى ئەتراپىدا، يىلدا بىر نۆۋەت قۇياشنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ.

Tūrfana gidip ūç gūn sonra dōneceğim.

تۇرپانغا بېرىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن قايتىمەن.

Hava döndü. ھاۋا ئۆزگەردى.

Bana dönerek cevap verdi.

ماڭا بۇرۇلۇپ جاۋاب بەردى.

4. oyuncak ئويۇنچۇق

5. düşünmek ئويلىماق، خىيال قىلماق، چۈشەنمەك

Bu konuyu uzun uzun düşündüm.

بۇ تېمىنى ئۇزۇن - ئۇزۇن ئويلىدىم.

Yalnız kendini düşünüyor, başkılarını düşün-müyor. يالغۇز ئۆزىنىلا ئويلايدۇ، باشقىلارنى ئويلىمايدۇ

Türfana gitmeyi düşünüyorum.

تۇرپانغا كېتىشنى ئويلاۋاتىمەن.

Bunu hiç düşünmemiştim.

بۇنى ھېچ ئويلىمىغانىدىم.

Bende sizin gibi düşünüyorum.

مەنمۇ سىزگە ئوخشاش ئويلايمەن.

6. ishal ئىچ سۈرۈش؛ تولغاق؛ دىزىنتېرىيە

ishal olmak ئىچ سۈرمەك

7. kazak يەڭلىك ياكى يەڭسىز ئالدى ئېتىك پوپايكا

8. merhem مەلھەم (ياغلىق دورا)

merhem olmak دەردكە دەرمان بولماق

9. merak ئارزۇ، ئىستەك، ئىشتىياق؛ زوق؛ غەم - قايغۇ ئەندىشە

Onun yemeğe o kadar merakı yok.

ئۇنىڭ تاماققا ئۇ قەدەر زوقى يوق.

Meraktan çatliyorum, bu çocuk nerede kaldı.
ئەندىشىدىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولۇۋاتىمەن. بۇ بالا نەگە كەتكەندۇ.

meraka düşmek قايغۇرماق
merakta bırakmak ئەندىشىگە سالماق
merakta kalmak ئەندىشىدە قالماق
merak etmek ئارزۇ قىلماق
10· ovmak سىلىماق، ئۇۋۇلىماق، سۈرتۈپ تازىلىماق
Sizlayan yerlerini ovdu.
ئاغرىغان يەرلىرىنى سىلىدى.
Tencereyi ovuyor. كورىنى سۈرتۈۋاتىدۇ
11· öksürük يۆتەل
Kapının arkasında bir öksürük duyuldı.
ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا بىر يۆتەل ئاڭلاندى.
öksürük olmak يۆتەل بولۇپ قالماق
12· örmek توقۇماق؛ قوپارماق
çorap örmek پايپاق توقۇماق
sepet örmek سېۋەت توقۇماق
Kız saçlarını örmüş قىز چاچلىرىنى ئۆرۈۋاپتۇ.
Bu duvarı iki günde ördüler.
تامنى ئىككى كۈندە قوپۇرۇپ بولدى.
13· sadece پەقەت، يالغۇز
14· sancı سانجىق
sancısı tutmak سانجىقى تۇتماق
15· sızı يېنىك ئاغرىش
16· şiş ئىشىشىق؛ زىخ
Kebab şişi كاۋاپ زىخى
Ne şiş yansın, ne kebab.
كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن، زىخمۇ كۆيمىسۇن.
örgü şişi بىر نەرسە توقۇغاندا ئىشلىتىدىغان زىخ

www.uyghurkitap.com

17. yormak — ھارغۇزماق، چارچاتماق

Beni boşuboşuna yordunuz.

مېنى بىكاردىن – بىكارغا چارچاتتىڭىز.

Bu iş beni yordu — بۇ ئىش مېنى ھاردۇردى.

Fazla ışık gözü yorar

ئارتۇقچە يورۇقلۇق كۆزنى تالدۇرىدۇ.

18. yün — يۇڭ

19. inmek — چۈشمەك؛ كىرمەك؛ يانماق

20. yarin — ئەتە

21. hemen — ھامان؛ دەرھال

22. yumak — كاللەك (ئېگىرىلگەن يىپنىڭ)

bir yumak iplik — بىر كاللەك يىپ

yumaklamak — كاللەكلىمەك

2. Tekst

Inci Ve Bebeği

inci beş yaşındadır. Daha okula gitmiyor. Oyuncaklarıyle oynuyor. inci, en çok bebeğini seviyor. Onu, güzel, güzel giydiriyor.

Bu sabah, inci annesine:

—Benim çok işim var, anneceğim. Bebeğime kazak öreceğim, dedi.

Sonra, inci, yün ynmağını, şişlerini aldı.

Bahçeye çikti. Çimenlerin üstüne oturdu. örmeğe başladi.

Ağaçtakı kuşlar «cik, çik» diye öttüler. İnci'ye «kolay gelsin» demek istediler.

3· Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1· İnci annesine ne dedi?

2· İnci kazak örmek için neler yaptı?

4· Aşağıdaki cümleleri okuyun:

Düşünmek insanı yorar.

İki ile üç beş eder.

İyi insanı herkes sever.

Bu akşam bize gelirmisiniz? ne olur, gelin iz!

Ben her yaz denize girerim.

Bir sigara vevirmisiniz.

Kuşlar havada uçar, balıklar suda yaşar.

O her akşam deniz kenarına iner, yarım saat gezer, sonra aynı yoldan döner.

Merak etmeyiniz, ben yarın giderim.

Çocuklar çiceklere benzer.

www.uyghurkitap.com

5. Aşağıdaki parçayı okun ve uygurçaya çevirin:

Aydin ilk önce dizini, sonra bacaklarını, kollarını daha sonra başını, gösterdi. Doktor güldü «sen nezle oluyorsun, yavrum, hemen yatağa gir. Çay iç ve terle» dedi ve odadan çikti. Doktor annesine sordu: «öksürük yok, sancı, sızı yok. Sadece bir nezle. ishal oldumu?» Annesi: «ishal olmadı, doktor dedi.»... Merhemle bacaklarını ovunuz dedi.

6. Gramer

پېئىللارنىڭ شەخس ۋە سان بىلەن تۈرلىنىشى

تۈرك تىلىدا پېئىللارنى تۈرلەيدىغان شەخس قوشۇمچىلىرى قوللىنىلىشتىكى ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ:

1. بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى

بىرلىك

(y)ım, (y)im, (y)um, (y) (üm)

sın, sin, sun, sün

كۆپلۈك

(y)ız, (y)iz, (y)uz, (y)ūz

sınız, siniz, sunuz, sūnūz

(lar, ler)

2. ئىككىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى

بىرلىك

m

n

كۆپلۈك

k

nız, niz, nuz, nūz

(lar, ler)

تۈرك تىلىدا ھەربىر پېئىل تۆت تۈرلۈك تۈرلىنىش شەكلىگە ئىگە، يەنى بولۇشلۇق، بولۇشسىز، ئىمكانىيەتلىك، ئىمكانىيەتسىز شەكلىگە ئىگە.

1. بولۇشلۇق پېئىللارنىڭ مەخسۇس قوشۇمچىسى يوق.

2. بولۇشسىز شەكىل پېئىل ئاساسىغا ma، me نى قوشۇش بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

yaz + ma + mak gel + me + mek

3. ئىمكانىيەت شەكلى بولسا، ھەرىكەتنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنىڭ مۇمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. (y)a، (y)e قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان ھال پېئىل بىلەن «bilmek» دېگەن پېئىلدىن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

yaz + a + bilmek gel + e + bilmek

4. ئىمكانىيەتسىزلىكنى بىلدۈرىدىغان شەكىل ھەرىكەتنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ خىل

شەكىل پېئىل ئاساسىغا ‎(y)ama‎، ‎(y)eme‎ قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ.
مەسىلەن:

gel + eme + mek　　　yaz + ama + mak

پېئىل زامانلىرىنىڭ سوئال شەكلى ‎mı‎، ‎mi‎، ‎mu‎، ‎mü‎ قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

YİRMİ BİRİNCİ DERS

1· Keilmeler

1· ateş ئوت؛ هارارەت، قىزغىنلىق

ateşle oynamak ئوت بىلەن ئويناشماق

ateş almak تۇتاشماق، ئوت ئالماق

Ateş dudakları yarı açıktı.

قىزىل كالپۇكلىرى يېرىم ئوچۇق ئىدى.

O bir zamanlar çok çoşkundu. sonra ateşini kaybetti.

ئۇ بىر ۋاقىتلاردا بەك جۇشقۇن ئىدى، كېيىن قىزغىنلىقىنى يوقاتتى.

Hastanın ateşi cüştü. كېسەلنىڭ هارارىتى چۈشتى.

Yemeği ateşten indirdinmi?

تاماقنى (قازاننى) ئوچاقتىن چۈشۈردۈڭمۇ؟

Kendinizi ateşe atıyorsunuz. dikkat.

ئۆزىڭىزنى ئوتقا (خەتەرگە) ئۇرۇۋاتىسىز، دىققەت.

Yanaklarının ateşi gitmiş.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئەگزىدىكى قىزىللىق كېتىپتۇ.

2. defa   قېتىم، نۆۋەت؛ ھەسسە

Kaç defa söyledim.   بىرقانچە قېتىم دېدىم.

Bu ondan iki defa büyük.

بۇ ئۇنىڭدىن ئىككى ھەسسە چوڭ.

Her defasında daha iyi oluyor.

ھەر قېتىمدا تېخىمۇ ياخشى بولۇۋاتىدۇ.

3. gürültü   ۋاراڭ - چۇرۇڭ، غەلۋە، غوۋغا

Gürültüden sesini duyamadım.

ۋاراڭ - چۇرۇڭدا ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدىم.

öğrenciler gürültü çıkardılar.

ئوقۇغۇچىلار غوۋغا چىقاردى.

gürültücü çocuk   غوۋغاچى بالا

gürültülü   ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆپ

gürültülü sokak   ۋاراڭ - چۇرۇڭلۇق كوچا

gürültüsüz   جىمجىت

4. hırsız   ئوغرى

hırsız gibi   ئوغرىلىقچە، ئوغرىلاردەك

hırsız malı   ئوغرىلانغان مال؛ زاڭ مال

hırsızlamak   ئوغرىلىماق

hırsızlık   ئوغرىلىق، ئوغرىلىق جىنايىتى

hırsızlık etmek   ئوغرىلىق قىلماق

5. inmek   چۈشمەك (يۇقىرىدىن پەسكە)؛ يانماق؛ ئولتۇرۇشماق

merdivendin inerken   پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ

arabadin inmek   ھارۋىدىن چۈشمەك

attan inmek   ئاتتىن چۈشمەك

Dağdan kurt indi.   تاغدىن بۆرە چۈشتى.

Biz alt kata iniyoruz.

بىز تۆۋەن قەۋەتكە چۈشۈۋاتىمىز.

öteberi almak için kente ineceğim.

ئۆتە - بۆتە ئېلىش ئۈچۈن شەھەرگە چۈشمەكچىمەن.

Hangi otele ineceksiniz.

قايسى مېھمانخانىغا چۈشمەكچىسىز.

Yüzünün şişi indi. يۈزىنىڭ ئىششىقى ياندى.

İki lira daha indim gene olmadı.

يەنە ئىككى لىرا چۈشتۈم، يەنە بولمىدى.

Şeker fiyatları indi. شېكەر باھاسى چۈشتى.

Yağmurdan duvar inmiş

ياغمۇردىن تام ئۆلتۈرۈشۈپ كېتىپتۇ.

6. kendi ئۆز، ئۆزى

Bunu kendime ayırdım.

بۇنى ئۆزۈمگە ئايرىدىم.

O kendine göveniyor ئۇ ئۆزىگە ئىشىنىدۇ.

Kendisi gelsin ئۆزى كەلسۇن.

Kendi düşen ağlamaz.

ئۆزى يىقىلغان يىغلىمايدۇ.

Bu kendi düşünceniz. بۇ ئۆز پىكرىڭىز

kendi eliyle ئۆز قولى بىلەن

kendi halınde ئۆز ھالى بىلەن

kendi yagıyla kavrulmak

ئۆز يېغى بىلەن قورۇلماق

7. kınalı قوڭۇر

8. kuzu قوزا

kuzu gibi بەك ياۋاش، مۇلايىم

kuzu dişi
سۈت چىشى (يەتتە ياشتا يەڭگۈشلىنىدىغان)
kuzulamak قوزىلىماق
kuzulu قوزىلىق
9· minik كىچىك ۋە ئوماق
10· nişanlı تۇرمۇش قۇرۇش ئۈچۈن ۋەدىلىشىپ قويۇلغان
11· öbür باشقا؛ يەنە بىرى
öbür adam ne dedi?
يەنە بىر ئادەم نېمە دېدى؟
öbür bir gün باشقا بىر كۈن
öbür dünya يەنە بىر دۇنيا (باقىي ئالەم)
12· yaralamak يارىدار قىلماق

2· Tekst

Minik Kuzum

Bu sabah Gül okuluna gidiyordu. Evden çıktı. Yolda bir ses duydu:

—Me···Me···

Neydi bu ses? Gül arkasına baktı. Kınalı kuzusu'nu gördü.

Kuzu.

—Me, me, diyor. Bende okula geleceğim. Ben de okuyacağım, yazacağım.

Gül ona;

—Olmaz Kınalı kuzu. Me, me dersin. Gürültü edersin. Seni okula almazlar. Okuldan dönünce seninle oynariz, dedi.

Kınalıkuzu bahçedeki otları yedi. Gü,lün dönüşünü bekledi.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Kınalıkuzu gülden ne istədi?
2. Gül kınalıkuzuyu niçin okula götürmdi?

4. Aşağıdai cümleleri okuyun:

Ben bu kıtabı ikı defa okudum.

Biz salıvеperşembe günleri Türkçe ders alırız.

Düşenmek insanı yormaz, çalışmak yorar.

Şu iki kızdan biri kardeşim. öbürü nişanlımdır.

Bazan hırsız kendi kendini yaralar.

Sütü kaynar kaynamaz ateşten indiririz.

O kapıyı kapar kapamaz zil çaldı.

Uçaktan iner ınmez başı döndüve hasta oldu.

Biri kapıyı çalar çalmaz, açınız.

Olur olmaz adamla konuşmayınız.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

YİRMİİKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. ancak — پەقەت، يالغۇز، پەقەتلا؛ ئەمما

   Bu kapıancak bu anahtarla açılabilir.

   بۇ ئىشىك پەقەت مۇشۇ ئاچقۇچ بىلەنلا ئېچىلىدۇ.

   Bu işe başlıyorum, ancak bugün bitiremem.

   بۇ ئىشنى باشلايمەن، ئەمما بۈگۈن تۈگىتەلمەيمەن.

2. ard — ئارقا؛ كېيىن؛ داۋام

   Bu sözün ardı var — بۇ سۆزنىڭ داۋامى بار.

   Ardına düşmek — ئارقىسىغا چۈشمەك.

   Güneş dağların ardında kayboldu.

   قۇياش تاغلارنىڭ ئارقىسىدا غايىب بولدى.

3. artık — كۆپ، زىيادە، ئېشىپ قالغان؛ ئاخىرقى ھېسابتا

   Bu ondan artık — بۇ ئۇنىڭدىن كۆپ.

   Artık yemek — ئېشىپ قالغان تاماق

   Artık ben gelmiyeceğim.

   ئاخىرقى ھېسابتا مەن كېلەلمەيمەن.

   artıklık — ئارتۇقلۇق، زىيادىلىك

4. bavul — سەپەر چامادانى

5. beslemek — قورسىقىنى باقماق، سەمرىتمەك؛ ساقلىماق

باغلىماق

Sekiz can beslıyorum.

سەككىز جاننى بېقىۋاتىمەن.

Besle kargayı, oysun gözünü.

قاغىنى سەمرىتسەڭ، كۆزۈڭنى ئويىدۇ.

ümit beslemek ئۈمىد باغلىماق

kin beslemek ئاداۋەت ساقلىماق

6. bildirge بايانات

7. çalılık چاتقاللىق

çalı چاتقال

8. eğlence ئويۇن - تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش

Bu akşam bir eğlencede idik.

بۇ كېچە بىر كۆڭۈل ئېچىشتا ئىدۇق.

9. gezi ساياھەت

Çin gezisi جۇڭگو ساياھىتى

Genel parklar halka açık gezi yerleridir.

ئومۇمىي باغچىلار خەلقلەرگە ئوچۇق ساياھەت يەرلىرىدۇر.

10. gümrük تاموژنا

11. işte مانا

Hanl kitap? işte. كىتاپ قېنى؟ مانا.

işte kalem, işte kağıt, otur, yaz.

مانا قەلەم، مانا قەغەز، ئولتۇر، يازغىن.

işte size anlattığım adam.

مانا سىزگە دېگەن ئادەم.

12. koşmak يۈگۈرمەك؛ قوشماق

Çocuk koşarken düştü.

بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

Herkes onu gōrmeye koştu.

ھەممە ئادەم ئۇنى كۆرۈشكە يۈگۈردى.

Arabayı koştular. ھارۋىنى قوشتى.

13. leke داغ؛ ھاقارەت؛ كەمچىلىك

Kan lekesi قان دېغى

Gūneş lekesi كۈندىكى داغ

Gōzūnde lekesi var. كۆزىدە ئېقى بار.

O adamın hiç lekesi yoktur.

ئۇ ئادەمنىڭ ھېچبىر كەمچىلىكى يوق.

iki yıldır buişin peşinden koşuyorum.

ئىككى يىلدىن بېرى بۇ ئىشنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرۈپ يۈرىمەن.

14. opera ئوپېرا

15. ōzlūk ماھىيەت؛ ئۆز

ōzlūk işlerim شەخسىي ئىشلىرىم

16. paket بولاق، تېڭىق

17. lahane كاللەكبەسەي، كاپۇستا

18. tane دانە

19. bay memur خىزمەتچى ئەپەندىم

20. yoksa ياكى

21. susmak جىم بولماق

çocuk sustu. بالا جىمىدى.

22. şura شۇ يەر، مۇشۇ يەر

şuraya oturmuştu مۇشۇ يەرگە ئولتۇرغانىدى.

23. turist ساياھەتچى

24. vize ۋىزا

2. Tekst

Karabaşin Armağanı

Bazı günler, arkadaşlarımla kıra gideriz. Karabaş da arkamızdan gelir. Kırda top oynarız. Karabaş topun ardından koşar. Onu yakalar, bize getirir.

Bir gün karabaş uzaklara gitti. Çalılıklara saklandı Ağzında bir tavşanla yanımıza geldi.

Karabaş'ın ağzından tavşanı aldım. Evimize geldim. Tavşanı babama verdim.

Babam tavşana yuva yaptı. Ben tavşana lahana yaprakları veriyorum. Onu besliyorum.

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin

1. Bir gün Karabaş ne yaptı?
2. Çocuk tavşanı neyle besliyor?

4. Aşağıdaki cümleleri okuyunuz:

Yarın akşam operaya gidebileceğiz.
Çok konuştun, artık susa bilirsin.

www.uyghurkitap.com

Dün onunla ancak yarım saat konuşa bildim.
Aydakı lekeleri göre biliyor musunuz?
Murat geziye çıktılar.

5. Diyalog

— Gümrük burası mı?
— Evet, bavullarınızı göstere bilirmisiniz?
— Iki tanesi şurada, ama üçüncusü yok.
— Bavulunuz ne renkti?
— Kahve rengi, küçük bir bavuldur.
— Hamal, şu kahve rengi bavulu getire bilirmisin?
— Buyrun efendim, getirdim.
— Teşekkür ederım.
— Bay memur, bavullarımız geldı, işte şu üç parça bizim.
— Gümrüge bildirecek bir şeyiniz varmı?
— Hayır, bir iki küçük hediyeden başka bir şeyimiz yok.
— Içindekiler özlük eşyalarınız mıdır?
— Evet, bavulları açmak gerekli mi?
— Gerek yok, şu pakette ne var?
— Bu pakette bir giysi ile iki kutu kahve var.

— Hediye midir? Kumaş var mı?

— Bir parça kumaş var. Bir dostuma hediye getirdim.

— O halda bildirge doldurmak gerek.

— Turistler için vize gerekli değil.

— Bu bir iş ziyareti mi, yoksa eglence için mi?

— Gezmek için geliyoruz.

— Çok güzel!

6. Gramer

هازىرقى زامان پېئىلى

هازىرقى زامان پېئىلى ، سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا yor قوشۇمچىسىنىڭ؛ ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا ıyor، iyor، uyor، üyor قوشۇمچىلىرىنىڭ ئاندىن بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

oku + yor + um	ئوقۇۋاتىمەن
oku + yor + sun	ئوقۇۋاتىسەن
oku + yor	ئوقۇۋاتىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆپلۈك

oku + yor + uz	ئوقۇۋاتىمىز
oku + yor + sunuz	ئوقۇۋاتىسىلەر
oku + yor + lar	ئوقۇۋاتىدۇ

بىرلىك

gel + iyor + um	كېلىۋاتىمەن
gel + iyor + sun	كېلىۋاتىسەن
gel + iyor	كېلىۋاتىدۇ

كۆپلۈك

gel + iyor + uz	كېلىۋاتىمىز
gel + iyor + sunuz	كېلىۋاتىسىلەر
gel + iyor + lar	كېلىۋاتىدۇ

ئەسكەرتىش: سوزۇق تاۋۇش a، e بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا yor - قوشۇمچىسى ئۇلانغاندا، a، e تاۋۇشلىرى ı، i تاۋۇشلىرىغا ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن:

bağlamak — bağlıyorum	باغلاۋاتىمەن
dilemek — diliyorsun	تىلەۋاتىسەن

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
okumuyorum	okumuyoruz
okumuyorsun	okumuyorsunuz
okumuyor	okumuyorlar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazabiliyorum	yazabiliyoruz
yazabiliyorsun	yazabiliyorsunuz
yazabiliyor	yazabiliyorlar

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
gelemiyorum	gelemiyoruz
gelemiyorsun	gelemiyorsunuz
gelemiyor	gelemiyorlar

سوراق شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
görüyor muyum?	görüyor muyuz?
görüyor musun	görüyor musunuz?
görüyor mu?	görüyorlar mı?

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

YİRMİ ÜÇÜNCÜ DERS

1. Kelimeler.

1. aydın ئايدىڭ؛ نۇرلۇق؛ يورۇق؛ ئېنىق؛ ئوقۇ-ۇشلۇق؛ زىيالىي
   uygur aydınları ئۇيغۇر زىيالىيلىرى
   aydınlık يورۇقلۇق، ئېنىقلىق
2. çayır ئوتلاق
3. dağıtmak تارقاتماق؛ بىسەرەمجان قىلىۋەتمەك
   yemek dağıtmak تاماق تارقاتماق
   para dağıtmak پۇل تارقاتماق
   Rüzgar bulutları dağıttı. شامال بۇلۇتلارنى تارقىتىۋەتتى.
4. ehliyet ئىقتىدار؛ قابىلىيەت؛ لاياقەت؛ سالاھىيەت ئالاھىدىلىك؛ ئارتۇقچىلىق؛ گۇۋاھنامە.

   Polis şoförün ehliyetini aldı.

   ساقچى شوپۇرنىڭ گۇۋاھنامىسىنى (پىراۋىسىنى) ئالدى.
   ehliyetli ئىقتىدارلىق، ماھىر
5. ekmekçi ناۋاي
   ekmek نان
6. gazeteci گېزىت چىقارغۇچى؛ ژۇرنالىست؛ گېزىت ساتقۇچى
   gazetecilik گېزىتچىلىق، ژۇرنالىستلىق

7· **kahvaltı** — **ناشتىلىق**

kahvaltılık tere yağı — ناشتىلىق سېرىقماي

8· **karne** — **كۆرسەتكۈچ** (دەرس نەتىجىلىرى يېزىلغان)

9· **kitapsı** — **كىتابپۇرۇش**

kitapçılık — كىتابچىلىق

10· **kilitlemek** — **قۇلۇپلىماق؛ سولىماق؛ ئەتمەك.**

Yiyecekleri dolaba kilitlemişler·

يەيدىغان نەرسىلەرنى ئىشكاپقا سولاپ قويۇپتۇ.

ağzını kilitlemek — ئاغزىنى تۇۋاقلىماق

11· lastik — رېزىنكە؛ تۇرۇبا؛ كامېر

lastik boru — رېزىنكە نەيچە

lastik çizme — رېزىنكە ئۆتۈك

Elbisenin beline lastik gaçirmiş·

كىيىمنىڭ بېلىگە رېزىنكە ئۆتكۈزۈۋاپتۇ.

çorap lastiği — پايپاق رېزىنكىسى

lastik ağacı — كاۋچۇك دەرىخى

dış lastik — تاشقى كامېر

iç lastik — ئىچكى كامېر

12· meyveci — مېۋە يېتىشتۈرگۈچى ياكى مېۋە ساتقۇچى

13· öfkelenmek — ئاچچىقلانماق، غەزەپلەنمەك

öfke — ئاچچىق؛ غەزەپ

öfkeci — تېز ئاچچىقى كەلگۈچى

14· patlamak — پارتلىماق؛ يېرىلماق

Su borusu patladı· — سۇ تۇرۇبىسى يېرىلىپ كەتتى.

Balon patladı· — بالون يېرىلىپ كەتتى.

Savaş patladı· — ئۇرۇش پارتلىدى.

15· peçete — سالفېتكا

16· pırasa	كۇدە، جۇسەي
17· portakal	ئاپېلسىن
18· postacı	پوچتىكەش، پوچتالىيون
19· rica etmek	ئۆتۈنمەك، ئىلتىماس قىلماق
20· sebzeci	كۆكتات ساتقۇچى
21· türist klübü	ساياھەتچىلەر كۇلۇبى
22· uluslarası	خەلقئارا
23· üye	ئەزا
kurum üyesi	كومىتېت ئەزاسى
aile üyeleri	ئائىلە ئەزالىرى

Göz vücudun üyelerinden biridir·

كۆز بەدەن ئەزالىرىنىڭ بىرى.

2· Tekst

Tatil Geldi

Ders yılı bitti, Tatil geldi· Okullarda karneler dağıtıldı·

Murat da karnesını aldı· Koşa koşa eve geldı·

— Gözün aydın onneciğim· Gözün aydın babacığım· Ben ikinci sınıf öğrencisi oldum· dedi·

Murat, kardeşine:

— Bak Ayşegül, dedi· Kitablari güzel güzel okuyabiliyorum· Tatilde, her akşam sana bir

www.uyghurkitap.com

hikaye okuyacağım, dedi.

Babası Murata:

— Yarın kıtapçıya gidelim. Sana daha çok kitap alalim, dedi.

3. Aşağıdaki sorulara cevap vern:

1. Murat eve gelince ne dedi?
2. Babası Murata ne dedi?

4. Aşağıdaki cümleleri okuyunuz:

Otomobilin lastiği patlıyabilir.,

Hayranlar çayırda otlıyacaklar.

Kahvaltıyı hazırladınızmı?

Kapıyı kilitliyemedik.

Rica ederim. öfkelenmeyiniz!

Gazeteci bu sabah gazete bırakmadımı?

Meyvacidan portakal ve elma almışlar.

Bu sabah ekmekçiden taze ekmek aldım.

Sebzeci Mehmet pırasa satıyormuş.

Yoğurtcu Bay Ahmede postacı bir mektup getirdi.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

5. Diyalog

— Türkiyeyi otomobille dolaşmak istiyorum.

— Şöför ehliyetiniz var mı?

— Uluslararası şöför ehliyetim var. ve türist-klübü üyesiyim.

— Çok güzel.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. azarlamak ئەيىبلىمەك، كايىماق

   öğretmen çocuğu azarladl.

   ئوقۇتقۇچى بالىنى ئەيىبلىدى.

   azarlanmak ئەيىبلەنمەك

   kimse azarlanmak istemez.

   ھېچ كىشى ئەيىبلىنىشنى خالىمايدۇ.

2. avlu قورۇ، ھويلا
3. bahçe باغچە
4. boy قەبىلە؛ قەد، قامەت، تەن، ئۇزۇنلۇق

   halinin boYu گىلەمنىڭ ئېنى

   minarenin boyu مۇنارنىڭ ئېگىزلىكى

5. bir kaç بىرقانچە

   bir kaç adam بىرنەچچە ئادەم

   bir kaç kitap بىرقانچە كىتاب

6. boğmak تۇنجۇقتۇرماق، غەرق قىلماق، بوغۇپ ئۆلتۈرمەك

   hayvani suda boğmak

   ھايۋاننى سۇدا تۇنجۇقتۇرماق

   Zavalliyi iple boğmuşlar.

   بىچارىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپتۇ.

7. dayanmak چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك؛ يۆلەنمەك

ağaca dayanmak دەرەخكە يۆلەنمەك

Bu kumaş çok dayandi.

بۇ رەخت ناھايىتى چىدىدى.

Bu haksizliga kim olsa dayanamazdi.

بۇ ھەقسىزلىككە كىم بولسا چىدىيالمايتتى.

yalnız baba zenginliğine dayanan, yarın yoksul kalabilir.

يالغۇز ئاتىسىنىڭ بايلىقىغا يۆلەنگەن ئەتە پەقىر بولۇپ قالىدۇ.

8. ısıtmak قىزىتماق، ئىسسىتماق

suyu ısıtmak سۇنى ئىسسىتماق

odayı ısıtmak ئۆينى ئىسسىتماق

9. ile بىلەن (باغلىغۇچى)

Ben kimse ile konuşmam.

مەن ھېچكىم بىلەن سۆزلەشمەيمەن.

çocuk arkadaşıyle geldi

بالا دوستى بىلەن كەلدى.

10. inek سىيىر

11. iyiki ھېلىمۇ ياخشى

iyiki geldiniz. yoksa şimdi çıkıyorduk.

ھېلىمۇ ياخشى كەلدىڭىز، بولمىسا بىز چىقىۋاتاتتۇق.

12. izin رۇخسەت ئالماق

izin almak رۇخسەت بەرمەك

izin vermek رۇخسەت، ئىجازەت

13. Üzerine توغرىسىدا، ھەققىدە

14. kent شەھەر

15. kapmak تارتىۋالماق، يۇلۇۋالماق، تۇتۇۋالماق

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېشقەدەم تورى

kalemi elimden kapti·

قەلەمنى قولۇمدىن تارتىۋالدى.

Kartal kuzuyu kaptı·

بۈركۈت قوزىنى تۇتۇۋالدى.

Makine onun parmağını kapmış

ماشىنا ئۇنىڭ قولىنى ئۈزۈۋېتىپتۇ.

sürüden ayrılanı kurt kapar·

پادىدىن ئايرىلغاننى بۆرە يەر.

16· methetmek = övmek ماختىماق، مەدھىيىلىمەك

17· ortada ئارىدا. ئوتتۇرىدا

18· övmek ماختىماق، مەدھىيىلىمەك

19· pantalon ئىشتان، شىم

20· sevine sevine خۇشال هالدا، خۇشاللىق بىلەن

21· şal شارپا

22· ütü دەزمال

Bu kadın iyi ütü bilir·

بۇ ئايال دەزمالنى ياخشى سالىدۇ.

ütülemek دەزمال سالماق

23· yumurta تۇخۇم

yumurtlamak تۇخۇم تۇغماق

Tavuk yumurtladi توخۇ تۇخۇم تۇغدى

24· zahmet جاپا، ئېغىرلىق

zahmet çekmek جاپا تارتماق

zahmet olmazsa ئېغىر كەلمىسە

ئۇيغۇر كىتاب تورىيكى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

2. Tekst

Tavuk İle İnek.

Tavuk bir yumurta yumurtlamış. ve bütün köyün işitmesi için kendisini methetmeğe başlamış.

inek tuvuğun bu halıne dayanamamış ve onu azarlayarak:

—ortada bir şey yokken. bütün avluyu gürültüye boğdun

Bunun üzerine tavuk sormuş:

—Yumurtladiğım yumurta az şey mi?

inek:

—yumurtan az şey değil. fakat kendini övmen fazla, demiş.

3. Aşağıdaki Parçayı okuyun:

ülkerütüyü isitti. ülkünün pantolonunu paltosunu ve şalını ütüledi.

Annesine:

—Anne, ver senin şalını da ütüleyim, dedi.

Annesinin başka işleri vardı. ülkere:

—ütüle yavrum. ütüle benbe ev işine bakayım dedi.

4· Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1· ülker ne yaptılar?

2· Annesi ülkere ne dedi?

5 Aşağidaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Arkadaşımın ne zaman gelecegini bilmıyorum·

Ben hasta değilim·

Ben eve gidiyorum·

Ben zahmetten kaçmam·

çocuk bahçedi oyniyor·

çocuk benim yanıma sevine sevine koştu·

Dün okula geç kaldım·

Evin önünde duran uzun boylu adam beni bekliyordu·

Herkes onu görmeye koştu·

Hasta iyileştı·

izinsiz dışarı çıkılmaz·

kapının önünden bir kaç kişi geçtiler·

sabah kente döneceğim·

iyiki geldiniz· yoksa şimdi çıkıyorduk·

kalemi elimden kapti·

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگى ئادرېسى

6. Gramer

كەلگۈسى هازىرقى زامان پېئىلى

كەلگۈسى هازىرقى زامان پېئىلى ئادەتتە يۈز بېرىپ تۇرىدىغان ئىش ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ مۇنداق ياسىلىدۇ:

1. سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارغا r قوشۇمچىسى ۋە بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

başla + r + ım	باشلايمەن
başla + r + sın	باشلايسەن
başla + r	باشلايدۇ

كۆپلۈك

başla + r + ız	باشلايمىز
başla + r + sınız	باشلايسىلەر
başla + r + lar	باشلايدۇ

2. ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان بىر بوغۇملۇق پېئىللارغا ar، er قوشۇمچىلىرى ۋە بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

یازىمەن	yaz + ar + ım
یازىسەن	yaz + ar + Sın
یازىدۇ	yaz + ar

كۆپلۈك

یازىمىز	yaz + ar + ız
یازىسىلەر	yaz + ar + sınız
یازىدۇ	yaz + ar + lar

3. ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان كۆپ بوغۇملۇق پېئىللارغا ır, ir, ur, ür قوشۇمچىلىرى ۋە بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

ئىشلەيمەن	çalış + ır + rım
ئىشلەيسەن	çalış + ır + sın
ئىشلەيدۇ	çalış + ır

كۆپلۈك

ئىشلەيمىز	çalış + ır + ız
ئىشلەيسىلەر	çalış + ır + şınız
ئىشلەيدۇ	çalış + ır + lar

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بولۇشسىز شەكلى

بۇ شەكىل تۆۋەندىكىدەك ئالاھىدىلىككە ئىگە؟
① 1 - شەخسنىڭ بىرلىكىدە زامان قوشۇمچىسى r چۈشۈپ قالىدۇ. مەسىلەن: yazmam. 1-شەخسنىڭ كۆپلۈكىدە، بولۇشسىزلىق قوشۇمچىسى بىلەن شەخس قوشۇمچىسى ئارىسىدا y پەيدا بولىدۇ. مەسىلەن: yazmayız.
② 2 - ۋە 3 - شەخسلەرنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكىدە زامان قوشۇمچىسى r z غا ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. مەسىلەن: yazmazsın.

بىرلىك	كۆپلۈك
geçikmem	geçikmeyiz
geçikmezsin	geçikmezsiniz
geçikmez	geçikmezler

ئىمكانىيەت شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
görebilirim	görebılriz
görcbilirsın	görebilirsiniz
görebilir	görebilirler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
okuyamam	okuyamayız

okuyamazsın	okuyamazsınız
okuyamaz	okuyamazlar

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazarmıyım?	yazarmıyız?
yazarmısın?	yazarmısınız?
yazar mı?	yazarlar mı?

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

YİRMİ BEŞİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. bulgur ① سۇدا قاينىتىلىپ قۇرۇتۇلۇپ پوستى چىقىرىپ تاشلانغان بۇغداي، ② قاتتىق ۋە دانە ـ دانە ياغقان قار
2. çorba قوشۇق بىلەن ئىچىلىدىغان سۇلۇق تاماقلار
3. çömlek (ساپال) خۇمرا
   çömlekçi كۇلالچى
4. dil تىل؛ تىل (ئەزا)
   eski dillar قەدىمكى تىللار
5. gaga قۇش تۇمشۇقى
   ördek gagası ئۆردەك تۇمشۇقى
   gaga burun ئىلمەك بۇرۇن
   gagalamak چوقۇلىماق
6. ihtiyar قېرى، ياشانغان
   intiyar adam قېرى ئادەم
   ihtiyarlamak قېرىماق، ياشانماق
   ihtıyarlatmak قېرىتماق
   ihtiyarlik قېرىلىق
7. ıslak نەم، ھۆل
   Islak yerde oturma نەم يەردە ئولتۇرما
8. kaymak تېپىلىپ كەتمەك؛ قايماق

kaymak bağlamak قا ماق تۇتماق

Buz yada kar üzerinde kaymak eğlenceli bir spordur.

مۇز ياكى قار ئۇستىدە تېيىلماق كۆڭۈللۈك تەنھەرىكەتتۇر.

9. komşu قوشنا

komşu ülkeler قوشنا دۆلەتلەر

kapı komşu ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قوشنا

komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

قوشنىنىڭ توخۇسى قوشنىغا غاز كۆرۈنىدۇ.

10. kanmak قانماق، رازى بولماق، قانائەتلەنمەك

suya kanmak سۇغا قانماق

Haber vermekle kanmadı, kendide gitti.

خەۋەر بېرىش بىلەن قانائەتلەنمەي، ئۆزىمۇ كەتتى.

11. karayel قارا بوران

karayel yağmur ve kar getirir.

قارا بوران يامغۇر ۋە قار ئېلىپ كېلىدۇ.

12. laf سۆزلەر تىزمىسى؛ گەپ؛ قۇرۇق گەپ

lafa tutmak گەپكە تۇتماق

laf etmek ئەپلەشمەك

laf taşımak گەپ توشۇماق

laf işitmek گەپكە قالماق (ئازار يېمەك)

lafçı تولا گەپ قىلىدىغان، ۋالاقتەككۈر

faflamak مۇڭداشماق؛ پاراڭلاشماق

Hele gelde biraz laflıyalım

تېز كەل، بىرئاز مۇڭدىشايلى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

13· sofra داستىخان

Onun sofrası herkese açıktır·

ئۇنىڭ داستىخىنى ھەممە ئادەمگە ئوچۇق.

şimdi sofradan kalktım·

ئەمدىلا داستىخاندىن ياندىم.

14· tilki ①تۈلكە ② قۇۋ، مەككار

tilki gibi تۈلكىدەك، قۇۋ

15· tarhana قېتىق ئارىلاشتۇرۇپ قورۇتۇلغان خېمىرنىڭ ئۇۋۇتۇلغىنى

16· teyze ھامما (ئاپىسىنىڭ ئاچىسى ياكى سىڭلىسى)

teyzezade teyze نىڭ ئوغۇل - قىزلىرى

17· yudum يۇتۇم

iki yudum şarap ئىككى يۇتۇم شاراب

yudumlamak ئىچمەك

18· zavallı بىچارە؛ بىتەلەي؛ ئاجىز

2· Tekst

Tilki İle Leylek

Tilki ile leylek dost olmuşlardı· Bir gün tilki bu uzun gagalı dostunu evine misafir aldı· çorbayı bir tepsi içine koydu·

Böyle bir tepsiden yemek yemek tilkiye göre kolaydı· Hemen dili ile yalayıp yuttu· Zavallı leylek uzun gagası ile tepsiden bir yudum

bile alamadi. sofradan aç kalktı.

Bir kaç gün sonra leylek de tilkiyi mısafir aldı. Yemegi bir çömlek içine koydu. Leylek uzun gagası ile kolay kolay alıp yıyordu. Tılki hiç bir şey yiyemedi. Sofradan kalkran sonra leylek tilkiye.

Gelişine göre varışım. Tarhanıya göre bulgur aşım. dedi.

3. Aşağıdaki diyaloga okuyun

Hakkı ile Halil okuldan dönüyorlardı. önlerinden ihtiyar bir kadin yürüyorlardı. yol ıslaktı, ihtiyar kadın kaydı ve düştü.

Hakkı Halile:

– Tut şu kıtaplarımı, diyerek çantasını verdi, ve ihtiyar kadının yardımına koştu, Döndükten sonra Halil sordu:

—Hakkı bu kadın annen mi?

—Hayır.

—Halan mı?

—Hayır.

—Belki de teyzen iz, yahut ya komşunuz.

—Hayır, hayır! bir ihtıyar kadın.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

4· Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1· Halil ne yapti?

2· Hakkı Halile ne dedi?

5· Aşağıdaki cümleleri okuyun ve

uyğurcaya Çevirn:

Anne, sinemaya bende gıdeyimmi?
Bugün sabahtan beri çalışıyorum·
çocuk günden güne büyüyor·
çocuk yatağında uyuyor·
Dolaptan ne aldınız?
Hasta olduğumdan işe gidemedim·
Haber vermekle kanmadı· kendide gitti·
Kara yel yağmur ve kar getirir·
Ne yağmur yağdı, ne de soğuk oldu·
Onungeldiğinigördüm·fakatgıttiğinigörmedim·
Orada ne yapıyorsunuz?
Onun süyledikleri laftan ibaret·
Sabahları erkenden kalkarım·
Tencere kaynamaya başladı·
Yağmur yağacak gibi·

YİRMİ ALTINCI DERS

1. Kelimeler

1. açgözlü — ئاچ كۆز؛ تويماس؛ تەمەگەر
   açgözlülük — تەمەگەرلىك
   açgözlülükle — ئاچكۆزلۈك بىلەن،
2. armut — ئامۇت، نەشپۈت
   armudi — ئامۇت شەكلىدە
   Armut piş ağzıma düş.
   ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش.
3. birdenbire — تۇشتۇمتۇت، بىردىنلا، تۇيۇقسىز
   Birdenbire yağmur başladı.
   تۇشتۇمتۇت يامغۇر يېغىپ كەتتى.
4. bayır — تاغ باغرى؛ تاغ ئېتىكى
5. çabalamak — تىركەشمەك، جان تالاشماق، تىرىشماق
   Kitabı bitirmek için çabalıyorum.
   كىتابنى تۈگىتىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن.
   Adamcağız olmayacak şeyler için çabalayıp durdu.
   بىچارە ئادەم ھەل بولمايدىغان ئىشلار ئۈچۈن ئاۋارە بولۇۋاتىدۇ.

www.uyghurkitap.com

6. daracık — ئار، تارغىنا
7. dere — جىلغا (كىچىك دەريا)
8. dip — ئاستى، تەكتى، تۈۋى
denizin dibi — دېڭىزنىڭ ئاستى
duvarın dibi — تامنىڭ تۈۋى (تۈلى)
Ağacın dibinde oturduk.
دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇردۇق.
Kulağımın dibinde ne bağırıyorsun?
قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدە نېمىگە ۋارقىرايسەن؟
dibigörünmek — تۈۋى كۆرۈنۈپ قالماق
9. gölge — سايە؛ كۆلەڭگە؛ قاراڭغۇلۇق
ağaç gölgesi — دەرەخ سايىسى
Gölgeye oturdu. كۆلەڭگىدە ئولتۇردى.
Onun gölgesi altında yaşıyor.
ئۇنىڭ سايىسىدە ياشاۋاتىدۇ.
gölgesinden korkmak — سايىسىدىن قورقماق
gölge düşürmek — داغ تەگكۈزمەك
gölgelenmek — سايىدىماق
gölgelik — سايىۋەن
10. gözdikmek — قولغا كىرگۈزۈش نىيىتىدە بولماق
11. gözlemek — كۆزەتمەك؛ ئوغرىلىقچە قارىماق؛ ئىنتىزار
بىلدۈرمەك
Havayı gözlüyorum. ھاۋانى كۆزىتىۋاتىمەن.
Pencereden gelenleri gözlüyorum.
دېرىزىدىن كەلگەنلەرنى كۆزىتىۋاتىمەن.
12. geçen gün — ئۆتكەن كۈن
13. hatırlamak — ئەسكە ئالماق؛ ئەسلىمەك
Burasının bir bilim yuvası olduğunu hatır-

lamanız lazım.

بۇ يەرنىڭ بىر بىلىم ئوچىقى ئىكەنلىكىنى ئەسلىشىڭىز لازىم.

14. havlamak هاۋشىماق

15. hızla تېزلا

hız سۈرئەت، تېزلىك

16. kemik سۆڭەك

kemik tarak سۆڭەك تارغاق

kemik düğme سۆڭەك تۈگمە

kemikleri sayılmak قوۋۇرغىلىرى كۆرۈنۈپ قالماق

kemik gibi قۇرۇپ قېتىپ كەتكەن

Ekmek kemik gibi olmuş.

نان قېتىپ ئۇستىخاندەك بولۇپ كېتىپتۇ.

17. kaybetmek يوقاتماق؛ ئايرىلماق؛ ئېزىپ قالماق

Çok küçük yaşta kaybettiğim annemden aklıma pek fazla bir şey kalmamıştı.

تولىمۇ كىچىك تۇرۇپ ئايرىلغان ئانامدىن ئېسىمدە نۇرغۇن نەرسىلەر قالمىغانىدى.

Geceleyin yollarını kaybettiler.

كېچىدە يولدىن ئېزىپ قالدى.

18. kızak چانا

19. megerse دېمەك، ئېھتىمال

20. mutfak تاماقخانا (تاماق ئېتىدىغان)

21. örtmek ياپماق؛ ئەتمەك؛ پۈركىمەك؛ يوشۇرماق

yüzünü örtmek يۈزىنى ياپماق

kapıyı örtmek دەرۋازىنى ئەتمەك

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

birinin kabahatını örtmek
بىراۋنىڭ جىنايىتىنى يوشۇرماق
22· özellik خۇسۇسىيەت
23· patırtı تاراق - تۇرۇق
içeride bir patırtı duydum·
ئىچكىرىدىن بىر تاراق - تۇرۇق ئاڭلىدىم.
Bir patırtı işittim بىر تاراق-تۇرۇق ئاڭلىدىم.
patırtı çıkarmak غوۋغا چىقارماق
patırtı kopmak غوۋغا چىقماق
24· pis پاسكىنا؛ مەينەت
Durgun sular genellikle pistir·
توختام سۇ ئومۇمەن مەينەتتۇر.
Şu ekmek pistir, kenarını fare yemiş·
بۇ نان پاسكىنا. چۆرىسىنى چاشقان يەپ قويۇپتۇ.
pis sözler پاسكىنا گەپلەر
pislemek تەرەت قىلىپ قويماق (هايۋانلار)
kedi halıya pislemiş·
مۈشۈك گىلەمگە تەرەت قىلىپ قويۇپتۇ.
pislenmek پاسكىنىلاشماق
25· rastlamak = raslamak دۇچ كەلمەك؛ ئۇچرىتىپ قالماق.
26· sanmak پەرەز قىلماق؛ ئەخمەق قىلماق؛... دەپ بىلمەك ... دەپ ھېسابلىماق
Evde misafir var sanıyorum·
ئۆيدە مېھمان بار دەپ پەرەز قىلدىم.
27· sepet سېۋەت
sepetçi سېۋەت توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى
sepetlemek سېۋەتكە قاچىلىماق

28. sendelemek سەنتۇرۇلمەك، هولۇقماق

Ayağı taşa takılıp sendeledi.

تاشقا پۇتلنشپ سەنتۇرۇلۇپ كەتتى.

Bü haberi alınca sendeledi.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ هولۇقۇپ كەتتى.

29. takı!mak پۇتلاشماق، تاقاشماق؛ قوشماق (قوشۇمچە قلماق)؛ ئويناتماق (ئەخمەق تاپماق)؛ زاڭلق قلماق.

2. Tekst

Köpek İle Gö!gesi

Bir gün bir köpek ağzında bir kemik olduğu halda bir daracık köprüden geçiyormuş. Birdenbire derede bir köpek görmüs. Sudakı köpeğin ağzında da bir kemik varmiş Açgözlü köpek bu kemiğe göe dikmiş. Deredeki köpeği biraz gözledikten sonra hızla suya atılmış. Suyun altında biraz çabalamış. sonra üzerine çıkmış. Etrafta ne köpek, nede başka bir şey görmüs. Havlarken ağzından düşen kemik de suyun dibini boylamış. Meğerse bu açgözlü köpek derede kendi gölgesini görmüs, bunu başka bır köpek sanarak ağzındakı kemiği almağa kalkmış, Böylece kendi kemiğini de kaybetmiş.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

3. Aşağıdaki parçayı okuyun:

Hava soğuk, Heryer karla örtülü.

Nacı ile Bahriye okuldan geldiler. Kızağı hazırladılar. bayıra koştular. Yolda Halide anneye rasladılar. Elinde ağır bir sepet vardı.

Nacı ile Bahriye durdular. Kadıncağıza:

— Halide anne, sepeti kızağa koy dediler. Biz evine kadar götürürüz. sen hiç merak etme, dedi.

Halide anne çok sevindi.

— Sağ olun çocuklar, dedi.

4. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Nacı ile Bahriye okuldan döndükten sonra ne yaptılar?

2. Onlar Halide anneye ne dedi?

.5 Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Ayağı takılıp sendeledi.

Bu ilaçtan hiç bir şey anlamadım.

Bu kapı ancak bu anahtarla açıbılır.

Bahçede iki kişi dolaşıyor.

Ben sabahtan akşama kadar bekledim.

Ben hemen o sıralarda gelmiştim.

Çocuk korkusundan titriyor.
Ders imi iyice pişirdim.
içeride bir patırtı duydum.
Korla armudunun özelliği küçük ve lezzetli olmasıdır.
Masa kalkınca oda büyüdü.
öğrenciler sınıfa girdi
öğleden sonra yağmur yağacak
Şu mutfağın pisligine bakın.

6. Gramer

هازىرقى زامان داۋام پىئىلى

بۇ خىل پىئىل هازىر بولۇۋاتقان ئۆزۈن بىر ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ هازىرقى زامان ئورنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ.

هازىرقى زامان داۋام پىئىلى ئورۇن كېلىشتە كەلگەن پىئىللارغا بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ.

مەسىلەن:

بىرلىك

almak + ta + yım	ئالماقتىمەن
almak + ta + sın	ئالماقتىسەن
almak + tadır	ئالماقتا

www.uyghurkitap.com

كۆپلۈك

ئالماقتىمىز	almak + ta + yız
ئالماقتىسىلەر	almak + ta + sınız
ئالماقتا	almak + ta + dırlar

بولۇشسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
almamaktayız	almamaktayım
almamaktasınız	almamaktasın
almamaktadırlar	almamaktadır

ئىمكان شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
gelebilmekteyiz	gelebilmekteyim
gelebilmektesiniz	gelebilmektesin
gelebilmektedirler	gelebilmektedir

ئىمكانسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
alamamaktayız	alamamaktayım

alamamaktasin	alamamaktasınız
alamamaktadır	alamamaktadırlar

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
vermekte mıyım?	vermekte mıyız?
vermekte misin?	vermekte misiniz?
vermekte midir?	vermekte midiler?

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

YİRMİ YEDİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. azizim ھۆرمەتلىكىم، ئەزىزىم
2. affdilemek ئەپۇ سورىماق
3. birlik ئىتتىپاقلىق؛ بىرلىك؛ جەمئىيەت؛ ئوخشاشلىق

Çin ulusunun birliği
جوڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقى

öğretmenler birliği ئوقۇتقۇچىلار جەمئىيىتى

Aralarında bir birlik var.
ئارىسىدا ئوخشاشلىق بار

4. bulmak تاپماق

Saatımı buldum. سائىتىمنى تاپتىم.

bilmeceyi bulmak تېپىشماقنى تاپماق

Aradığım kıtabı hiç bir yerde bulamadım.
ئىزدىگەن كىتابنى ھېچبىر يەردىن تاپالمىدىم.

Atılan kurşun ozavallıyı buldu.
ئېتىلغان ئوق ئۇ بىچارىنى تاپتى

5. beraber بىرلىكتە

Başbakan beraberinde eşi ve çocukları vardı.
باش مىنىستىر بىلەن بىرلىكتە رەپىقىسى ۋە بالىلىرى

بار ئىدى،

6· boynuz مۈڭگۈز

boyüuzlamak ئۈسمەك

7· fırsat پۇرسەت

Fırsat her zaman ele geçmez.

پۇرسەت ھەر زامان قولغا كەلمەيدۇ.

fırsattan istifade etmek

پۇرسەتتىن پايدىلانماق

firsatçı پۇرسەتپەرەس

8· gökmen كۆك كۆزلۈك

9· hilekarlık =hilecilik ھىيلىگەرلىك

10· kurk بۆرە

11· kovmak قوغلىماق

12· öküz كالا، ئۆكۈز

öküz arabası كالا ھارۋىسى

öküz damı كالا ئېغىلى

13· parçalamak بۆلۈۋەتمەك، پارچە - پارچە قىلىۋەتمەك

تۇيۇقسىز ئۇچرىشىپ قالماق، يولۇقماق، تەگمەك

14· rast geimek

Bugün yolda babanıza rastgeldim.

بۈگۈن يولدا دادىڭىزغا يولۇقۇپ قالدىم.

Kumaşın iyisi bana rastgeldi

رەختنىڭ ياخشىسى ماڭا تەگدى.

Çok aradim, ama hiçbir yerde rast gelmedim

كۆپ ئىزدىدىم، ئەمما ھېچبىر يەردە تاپالمىدىم.

15· rüzgar شامال

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

Rūzgar esmeyince yaprak oynamaz.
شامال چىقمىغۇچە يوپۇرماق قىمىرلىماس.
Rūzgara tūkūren kendi yūzūne tūkūrūr.
شامالغا تۈكۈرگەن ئۆز يۈزىگە تۈكۈرەر.
rūzgar gibi geçmek شامالدەك ئۆتۈپ كەتمەك

16· sıçramak سەكرىمەك
çekirge sıçrar چېكەتكە سەكرەيدۇ.

17· suç جىنايەت
suç işlemek جىنايەت ئۆتكۈزمەك
Suç ūstūnde yakalanmak
جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلماق
suçlamak سوتلىماق
suçlanmak جازالانماق
suçlu جىنايەتلىك، گۇناھلىق

18· senlibenli سەممىي، تەكەللۇپسىز

19· şōyle شۇنداق
Şōyle yazmalı. شۇنداق يېزىش لازىم.
Şōyle sōylūyor. شۇنداق دەيدۇ.
Bardağı şōyle yıkadıki...
ئىستاكاننى شۇنداق يۇدىكى...

20· şaşırmak ھولۇقماق؛ ئېزىپ كەتمەك
Şōyleceğini şaşırmak گېپىدىن ئاداشماق
yolunu şaşırmak يولىدىن ئېزىپ قالماق
Beni gōrūnce şaşırdı.
مېنى كۆرۈپ ھولۇقۇپ كەتتى.

21· tanımak تونۇماق
Arkadaşımı onyıl sonra gōrūnce hemen-

tanıdım.

ئاغىنەمنى ئون يىل گىيىن كۆرۈپلا تونۇدۇم.

Onu beş yıldan beri tanıyorum

ئۇنى بەش يىلدىن بېرى تونۇيمەن.

Arkadaşını tanımam, alacağımı senden isterim.

ئاغىنەڭنى تونۇمايمەن، ئالىدىغىنىمنى سەندىن ئالىمەن.

22. tūtūn — تاماكا: ئىس

tūtūn içmek — تاماكا چەكمەك

tūtūncūlūk — تاماكىچىلىق

23. yanyana — يانمۇيان

iki kardeş yolda yanyana gidiyorlar

ئاكا - ئۇكا ئىككىيلەن يولدا يانمۇيان كېتىۋاتىدۇ.

2. Tekst

Kurt Ile öküzler

Çayırda iki ōkūz otluyordu. Bir kurt onları gōrdu çok sevindi. Bunu bir firset bilerek ōküzlere hūcūm etti. ōkūzler yanyana gelerek boynuzları ile kurdu kovdular. Kurt bunların b rliğini gōrdū ve geri çekildi. ōkūzleri parçalaya bilmek için hilekarlıktan başka çare olmadığını anladı.

ōkūzlerin birine yaklaşıp şōyle dedi:

— Azizim bak, şu güzel çayırı sana veriyorum. Tatlı otlarını istediğin kadar otla yalnız ogökmen öküzden ayril.

Akılsız öküz kurdun hilesine aldandıve iyi arkadaşından uzaklaştı Böylece kurt öküzleri ayrı ayrı parçaladı ve yedi.

3· Aşağıdakı parçayı okuyun:

Cemile ile Cevdet kardaştılar. Bir gün onlar odada oynuyorlardı, ansız camı kırdılar Cevdet korkarak dedikı:

— Şimdi annemize ne cevap veririz?

Cemile de:

— Bilmiyoruz, der, cezadan kurtuluruz, dedi, ama biraz düşündükten sanra:

— Hayir, cezayimizi çekmeliyiz, suçumuzu tanımalı, annemizden affdilemeliyiz, dedi ve öyle yaptılar.

4· Aşağıdakı sorulara cevap verin:

1· Cemile ile Cevdet ne yaptılar?

2· Cevdet Cemileye ne dedi?

3· Cemile ne dediler?

www.uyghurkitap.com

5. Aşağıdakı **cümleleri** uygurcaya çevirin:

Burada tütün içilmez.

Bir saat daha beklemeli.

Ben kendime ev bulmağa gidiyorum

Bu kalem iyi yazmıyor, başkası yokmu?

Bayram yaklastı.

Biz onunla senlibenli konuşuyoruz.

Çocuk sıçrayarak gitti.

Çocuk sıçrayarak uyandı.

Evin arkası dereye bakıyor.

Rüzgar bulutları dağıttı.

Sabah sokakta giderken arkadaşıma rast geldim:

Sizinle beraber belki bende giderim.

Yarın sizinle beraber gelecegini söyledi.

Yangın öteki mahelleye sıçradı.

Yolunu şaşırdı.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

YİRMİ SEKİZİNCİ DERS

1· Kelimeler·

1· bayılmak — بىھوش بولماق؛ ئۆزىنى يوقىتىپ قويماق؛ ھاياجانلانماق؛ ھەيران قالماق.

Adam sıcaktan bayılmıştı

ئادەم ئىسسىقتىن ھوشىدىن كەتكەندى.

Bu atın yürüşüne bayılırum.

بۇ ئاتنىڭ مېڭىشىغا ھەيران قالدىم.

2· bile — ھەتتا؛ مۇ (ئۇلانما)

Ahmet geldi mi? Gitti bile.

ئەخمەت كەلدىمۇ؟ ھەتتا كەتتى.

Uzaktakıler bile duydu·

يىراقتىكىلەرمۇ ئۇيدى.

Benden bile sakladı. مەندىنمۇ يوشۇردى.

Bana bile söyledi. ماڭىمۇ دېدى.

Yemin etsa bile inanmam.

قەسەم قىلسىمۇ ئىشەنمەيمەن.

3· çevirici — تەرجىمان

4· doğru — ئۇدۇل؛ تۈز، توغرا؛ ھەقىقەتەن

Bu yol doğru ırmağa gider.
بۇ يول توپتوغرا دەرياغا بارىدۇ.

İşin doğrusunu onlayamadım.
ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشىنەلمىدىم.

Doğru söylediniz. توغرا سۆزلىدىڭىز.

doğrudan doğruya بىۋاسىتە

5 duman almak تۈتەك باسماق؛ تۇمان باسماق

6· galiba ئېھتىمال

galiba gelmeyecek. ئېھتىمال كەلمەس

7· haylaz ھۇرۇن؛ ئىزدىلەڭگۈ.

haylazlık ھۇرۇنلۇق

haylazlaşmak ھۇرۇنلاشماق

8· haykırmak ۋارقىرىماق؛ توۋلىماق

9· iyi. ياخشى

iyi niyet ياخشى نىيەت

iyi ilaç ياخشى دورا

iyi olmak ياخشى بولۇپ قالماق

iyi olacak hastanın hekimi ayağma gelir.
تۈزەلگىسى كەلگەن كېسەلنىڭ تېۋىپى ئۆزى كېلەر.

iyileşmek تۈزەلمەك؛ ئوڭشالماق

Hava iyileştı. ھاۋا ئوڭشالدى.

iyilik ياخشىلىق

iyilik yapmak ياخشىلىق قىلماق

iyilik etmek ياخشىلىق قىلماق

iyilikle ياخشىلىقچە، ياخشىلىق بىلەن

10· küçücük كىچىككىنە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر تارقىتىش تور بېكىتى

Küçücük gözleri var.

كىچىككىنە كۆزلىرى بار.

11. kötülük — ياماnlıق؛ ئەسكىلىك

kötülük etmek (yapmak) — يامانلىق قىلماق

12. kurnaz — قۇۋ، مەككار

kurnazlık — مەككارلىق

13. masal — چۆچەك

halk masalları — خەلق چۆچەكلىرى

masalcı — ① چۆچەك سۆزلىگۈچى ②يالغان توقۇغۇچى

masal okumak — رىۋايەت ئوقۇماق

14. sapan — ① رەگەتكە ② سالغا

15. salon — زال

16. sahip — ئىگە

17. şen — شاد، خۇشال

şenlik — خۇشاللىق، شادلىق، تەنتەنە

şenlenmek — خۇشاللىققا چۆممەك

18. şatrkıcı — ناخشىچى

19. tane — دان؛ دانە

buğday tanesi — بۇغداي دېنى

üzüm tanesi — ئۈزۈم دانىسى

tane bağlamak — دان تۇتماق

20. tek — تاق، يالغۇز، بىرلا

Bunun için tek bir yol var.

بۇنىڭ ئۈچۈن يالغۇز بىرلا يول بار.

üç, beş, yedi sayıları tek sayılardır.

ئۈچ، بەش، يەتتە تاق سانلاردۇر.

tek başına — يالغۇز بېشىغا

21· tavsiye — تەۋسىيە، تونۇشتۇرۇش

Bu fikirden vaz geçmenizi tavsıye ederim.

بۇ پىكىردىن ۋاز كېچىشىڭىزنى تەۋسىيە قىلىمەن.

22· toplantı — يىغىن، يىغىلىش، مەجلىس

Buğün salonda toplantı var·

بۈگۈن زالدا يىغىن بار.

23· teslim etmek — بەرمەك (ئىگىسىگە)

Aldığımız evi bize daha teslim etmedi.

ئالغان ئۆينى بىزگە تېخى بەرمىدى.

Kitabı sahibine teslim ettim.

كىتابنى ئىگىسىگە بەردىم.

24· vurmak — ئۇرماق؛ چىقماق؛ سوقماق

masaya vurmak — ئۈستەلگە ئۇرماق

Rüzgar buraya vurmuyor.

بۇ يەرگە شامال تەگمەيدۇ.

2· Tekst

Öldürülen Kuş

Bir kuş erik ağacına kondu ve ötmeye başladı Bu şen şarkıcı biraz sonra yakındaki ormana üçtu.

Fakat birdenbire sokakta bir ses işitildi.

Yaramaz bir çocuk çabucak kuş sesinin gel-

diği tarafa doğru koştuve elindeki sapanla kuşu vurdu.

Çocuk küçücük eliyle sevimli şarkıcıyı ziyan etti.

Kuş ağacın dalında şen şen öterken yere yuvarlandı.

Kuş:

— Ben sana ne kötülük ettim. Ben yalniz şarkı söyleyip uslu uslu yaşar dururdum. şimdi küşük yavrucaklarıma kim tane verecek, demek istiyordu.

3. Aşağıdaki parçayı okuyun:

Horz bir sabah haylazlara:

— Kukuriku, yeter uyke! diyordu.

Kurnaz bir tilki horaza yaklaşarak:

— Sabahlar hayır olsun horaz arkadaş! Ah ne hoş ötüyorsunuz,yere inseniz de yakından dınlesem, sesinize bayılırım, dedi.

Horaz da:

— Olur, inerim, ama. bekleyin biraz, bizim Hav, hava haykırayım, dedi.

www.uyghurkitap.com

Tilki Hav hav adını işitir işitmez derhal kaçıp ormana saklandı.

4- Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1- Tilkı horaza ne dedi?

2- Horaz tilkiye ne dedi? Sonunda tilki ne yaptılar?

5- Aşağıdakı cümleleri uygurcaya çevirin:

Annem yillarce evi tek başına çevirdi.

Beni görünce şaşırdı.

Bu işten vaz geçmenizi tavsiye ederim.

Bugün salonda taplantı var.

Bu kitapların hiç yararı yoktur.

Bu kitabın çevricisi Fransizçayı iyi bilir.

Bu saln bin kişi alır.

Dağ başını duman almış.

Galiba gelmiyecek beklemiyelim.

Kitabın yaprağını çevirdi.

Kitabı sahibine teslim ettim.

Size bu arkadaşı tavsıye ederım, çok çalışkandır.

www.uyghurkitap.com

Uzaktakiler bile duydu.

Üzerinizde kaç para var?

Yarın gele ceğim diyorsunuz, ama ben evde bulamam.

6. Gramer

ئېنىق ئۆتكەن زامان پېئىلى

بۇ پېئىل ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ سۆز قىلىنىۋاتقان ۋاقىتتىن بۇرۇن تاماملانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ پېئىل زامانى سوزۇق تاۋۇش ياكى جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا dı، di، du، dü قوشۇمچىلىرىنىڭ؛ ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا tı، ti، tu، tü قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. زامان قوشۇمچىلىرىدىن 2 ـ تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك

başla + dım	باشلىدىم
başla + dın	باشلىدىڭ
başla + dı	باشلىدى

كۆپلۈك

başla + dık	باشلىدۇق
başla + dınız	باشلىدىڭلار
başla + dılar	باشلىدى

بولۇشسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
başlamadık	başlamadım
başlamadınız	başlamadın
başlamadılar	başlamadı

ئىمكان شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
gōrebildık	gōrebildim
gōre bildiniz	gōrebildin
gōrebildiler	gōrebildi

ئىمكانسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
satamadık	satamadım
satamadınız	satamadın
satamadılar.	satamadı

سوئال شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
aldık mı?	aldım mı?
aldınız mı?	aldın mı?
aldılar mı?	aldı mı?

www.uyghurkitap.com

YİRMİ DOKUZUNCU DERS

1. Kelimeler:

1. aramak — ئىزدىمەك؛ ئاختۇرماق؛ يوقلىماق

    kitabını arıyor — كىتابىنى ئىزدەۋاتىدۇ.

    Ceplerini arıyor — يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇۋاتىدۇ.

    Komşular bizi aramaz oldu.

    قوشنىلار بىزنى يوقلىماس (ئىزدىمەس) بولدى.

2. aman — ئۈندەش سۆز: ۋاھ؛ ۋايىيەي، ۋايجان، دىققەت

    Aman, öyle söylemeyin!

    دىققەت ئۇنداق دېمە!

    Aman, bırak beni! — ۋايجان، مېنى قويۇۋەت!

    Aman, ne güzel şey!

    پاھ، نېمىدېگەن چىرايلىق نەرسە بۇ!

3. dağılmak — تارقىماق، چېچىلماق، چۇۋۇلماق

    Bulutlar dağıldı — بۇلۇتلار تارقالدى.

    Saçları dağıldı. — چاچلىرى چۇۋۇلدى.

    Boncuklar dağıldı. — مونچاقلار چېچىلدى.

    Toplantı dağıldı. — يىغىن تارقىدى.

4. durum — ئەھۋال: ۋەزىيەت

    Durum değişti. — ئەھۋال ئۆزگەردى.

tvajik durum پاجىئەلىك ئەھۋال

Benim durumumda olsaniz sizde böyle düşünürsünüz.

مېنىڭ ئەھۋالىمدا بولسىڭىز سىزمۇ مۇشۇنداق ئويلىغان بولاتتىڭىز.

5. deri تېرە

deri hastalıkları تېرە كېسەللىكى

derisini yüzmek تېرىسىنى سويماق

Bir deri bir kemik بىر تېرە، بىر ئۇستىخان

deri sanayii كۆن - خۇرۇمچىلىق سانائىتى

6. eglenmek ئوينىماق، ئويناشماق

Dün gece sizde iyi eglendik.

تۈنۈگۈن ئاخشام سىزلەرنىڭكىدە ياخشى ئوينىدۇق.

7. gözlük كۆزەينەك

güzlük takmak كۆزەينەك تاقىماق

gözlüklü yılan كۆزەينەكلىك يىلان

8. gülümsemek كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق

9. içki ئىچىملىك

İçki iyi sonuçlar vermez.

ئىچىملىك ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كەلمەيدۇ.

içkici هاراقكەش

içkicilik هاراقكەشلىك

10. karınca چۈمۈلە

11. öteye beriye ئۇيانغا، بۇيانغا، ھەر تەرەپكە

12. öbek دۆۋە، توپ

13. ötesinden berisinden ئۇياندىن، بۇياندىن

14. peş پەش (كىيىمنىڭ): ئارقا

www.uyghurkitap.com

peşinden koşmak — ئارقىسىدىن يۈگۈرمەك
peşinden gelmek — سوڭىدىنپ كەلمەك
peşime dūşmek — ئارقىسىغا چۈشمەك
peşini bırakmamak — تەقىپ قىلماق
peşpeşe — ئارقىمۇئارقا

15· seyretmek (seyir etmek) — تاماشا قىلماق

16· telaş

قىت ـ تىت بولۇش، دىققەت بولۇش، جىددىيلىشىش
هودۇقۇش، ئەنسىرەش

Telaş edecek bir şey yok.

ئەنسىرىگۈدەك بىر ئىش يوق.

17· yorulmak — هارماق؛ چارچىماق

Bugūn epey yoruldum.

بۈگۈن خېلىلا هاردىم.

18· ....yūzden — ...سەۋەبى. .....تۈپەيلى

2· Tekst

Birlik

Karıncalar ōteye beriye dağılmışlardı. kendilerine yiyecek bir şey arıyorlardı Bir karınca ōbeğinin yanında durdum. Onları seyretmeğe başladım Bir karınca bir buğday tanesi buldu. Onu yuvasına gōtūrmeye kalktı. ōtesinden çekti, berisinden çekti. fakat bir iş beceremedi. Buğday

tanesi ağırdı. Yuvasının yolunu tuttu. Ben kendi kendime:

«zavallı: Yoruldu, taneyi götüremiyeceğini anlayıp vaz geçtı» dedim. Aldanmışım. Azsonra buğday tanesinè dört karınca birden yaklaştı. Megerse evvelki karınca arkadaşlarını da yardıma çağırmaya gitmiş. Dördü de işe girişti. Taneyi yuvalarına kolayca çekip götürdüler.

3. Aşağıdaki parçayı okuyun:

Galıp üç yaşındaydı, ama, dedesi gibi gazete okumak istiyordu. Bir gün dedesi gazete okurken Golıp de gazeteye baktı, baktı, fakat bir kelime bile okuyamadı. Düşündü: dedesinin gözlerinde gözlük vardı. Sonra dedesin:

— Dede. bana da gözlük alsana, dende okuyayım, dedi.

Dedesi gülümsedi ve gözlüklerini Galipa verdi. Galıp okuyamadı. Ozaman dedesiona:

— Büyü, okula git, ozaman okursun, dedi.

4. Aşağıdakı sorulara cevap verin:

1. Galip ne yapmak istiyordu?
2. Dedesi ne yaptı ve ne dedi?

5. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Aman, bir daha yapmam!
Aman, öyle söylemeyin!
Aman, bırak beni!
Aman, ne güzel şey!
Bana bile söyledi.
Görmüş gibi söylüyor.
Gündüz çalışmalı, gece uyumalı.
Dün gece güldük eglendik,
İçki insan için çok zararlıdır.
İki yıldır bu işin peşinden koşuyorum.
Hastanın durumundan telaş edecek bir şey yok.
Tren saat onda kalktı.
Yağmur yağdı, bu yüzden gelemedim.
Yüzünün derisi kalktı.
Zahmetinize teşekkür ederim.

www.uyghurkitap.com

OTUZUNCU DERS

1. Kelimeler.

1. avcı — ئوۋچى
   av — ئوۋ
   av köpeği — ئوۋ ئىتى
   av tüfeği — ئوۋ مىلتىقى
   avcılık — ئوۋچىلىق
2. bakınca — قاراپ... كۆرۈپ...
3. boyunbağı — گالستۇك
4. çavdarça — پىشونېر
5. çaydanlık — چۆگۈن
6. çay — جىلغا (ئېقىنسۇ)
   Çayı görmeden paçaları sıvamak
   سۇنى كۆرمەي پۆچقاقلىرىنى تۈرمەك
7. dinlemek — ئاڭلىماق، قۇلاق سالماق
8. delinmek — تېشىلمەك
   kızın kulağı delindi. قىزنىڭ قۇلىقى تېشىلدى.
   Tencere delinmiş — كورا تېشىلىپ قاپتۇ.
9. dargın — ئاچچىق، غەزەپ، ئۇغىسى قاينىماق، تېرىكىش
   dargınlık — چېچىلىش، قىزىققانلىق
10. enişte — بىراۋنىڭ قىز قېرىندىشىنىڭ ئېرى.

www.uyghurkitap.com

11. geyik — بۇغا

12. gizlenmek — يوشۇرۇنماق

Dolabın arkasına gizlendi.

ئىشكاپنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇندى.

giz. — سىر، مەخپىيەت

gizli — يوشۇرۇن، مەخپىي، سىرلىق،

gizlice — يوشۇرۇنچە، ئوغرىلىقچە

13. genişlemek=genişlenmek — كېڭەيمەك

Çalılar temizlenince tarla genişledi.

چاتقاللار ئېلىپ تاشلانغاندىن كېيىن ئېتىز كېڭەيدى.

Şu koca dolap kalksa oda genişleyecek.

شۇ چوڭ ئىشكاپ ئېلىۋېتىلسە ئۆي كېڭىيىدۇ.

14. gelengiden — كەلگەن - كەتكەنلەر

15. gerçek — رېئال؛ ھەقىقىي، راست، ھەقىقەت

Paranın gerçek diğeri — پۇلنىڭ ھەقىقىي قىممىتى

Söyledikleri tamamen gerçek.

دېگەنلىرى تامامەن راست.

Yüzügünüz gerçek elmas mı?

ئۈزۈكىڭىز راست ئالماسمۇ؟

Yer yuvarlağının güneş çevresinde
döndüğü bir gerçektır.

يەر شارىنىڭ قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىشى ھەقىقەتتۇر.

gerçekçı — رېئالىست

gerçekçılık — رېئالىزم

gerçekleşmek — رېئاللىققا ئايلانماق

16. gerınmek — كېرىلمەك

Yataktan kalktan sonra uzun uzun gerindi.

ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن ئۇزۇن كېرىلدى.

17· ince — ئىنچىكە، ئۇششاق، نەپىس؛ زىل

ince iplik — ئىنچىكە يىپ

ince kum — ئۇششاق قۇم

ince iş — نەپىس ئىش، ئىنچىكە ئىش

ince adam — زىل ئادەم

ince hastalık — سىل كېسىلى

ince bağırsak — ئىنچىكە ئۈچەي

incelik — ئىنچىكىلىك

incelemek — ئىنچىكىلىمەك

18· kederlenmek — قايغۇرماق، ئېچىنماق، ھەسرەت چەكمەك غەم قىلماق، ئەندىشە قىلماق

keder — قايغۇ، ھەسرەت، غەم، ئەندىشە

keder çekmek — ئېچىنماق

keder vermek — ئېچىندۇرماق

kederlendirmek — ئېچىندۇرماق

kederli — قايغۇلۇق

Kederli günlerininen vefalı dostudur.

قايغۇلۇق كۈنلىرىدە ئەڭ ۋاپادار دوستى ئىدى.

kedersiz — غەم ـ قايغۇسىز

Kedersiz insan olmaz.

غەم ـ قايغۇسىز ئادەم بولماس.

19· susamak — ئۇسسىماق، تەشنا بولماق

Halk yeniliğe ve bilgiye susamıştır.

خەلق يېڭىلىققا ۋە بىلىمگە تەشنادۇر.

20· tenefūs — نەپەس، ئارام

tenefūs etmek — نەپەس ئالماق، ئارام ئالماق

21. tatlı — تاتلىق، شىرىن. لەززەتلىك
tatlı nar — تاتلىق ئانار
tatlı söz — شىرىن سۆز
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır
تاتلىق تىل يىلاننى ئۇۋىسىدىن چىقىرىدۇ.
tatlımsı — تاتلىقىنا
22. utanmak — ئىزا تارتماق؛ ئۇيالماق، خىجىل بولماق؛ ئەيمەنمەك؛ تەپتارتماق؛ تارتىنماق؛ قورۇنماق
Arkadaşlarının bu davranışlarından pek utandı.
ئاغىنىلىرىنىڭ بۇ قىلىقلىرىدىن بەك ئىزا تارتتى.
Bunu istemeye utandı. بۇنى سوراشقا خىجىل بولدى.
Yanınıza girmeye utandı.
يېنىڭىزغا كىرىشكە خىجىل بولدى.
utanmaz — ئىزا تارتمايدىغان، هاياسىز
utanç — ئىزا، هايا
utandırmak — ئىزا تارتقۇزماق، يەرگە قاراتماق
utanacak — ئىزا تارتقۇدەك
utangaç = utangan — تارتىنچاق
23. verem — تۇبېركۇليوز
24. yazık — گۇناھ؛ ئەپسۇس، ئىسىت
Yazık, ben böyle olmasını istemezdim
ئىسىت، مەن بۇنداق بولۇشنى ئويلىمىغان ئىدىم.
Yazık sana, böyle mi yapacaktın!
ئەپسۇس ساڭا، مۇنداقمۇ قىلامسەن!
yazıksız — گۇناھسىز

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

25. yararlanmak — پايدىلانماق
yarar — مەنپەئەت، پايدا
yararlı — پايدىلىق، كېرەكلىك

2. Tekst

Geyik Ve Boynuzları

Geyik bir defa çok susamıştı. Su içmek için çayın kenarına geldı. suda kendi boynuzlarını görüp sevindi. Fakat ayaklarına bakınca kederlendi ve kendi kendine:

— Neyazık ki, ayaklarım ince ve çirkin, dedi. Oanda bir avcı çıkıp, onu vurmak istedi Geyik kaçmaya baçladı Ormana girdi. Avcı peşinibırakmadı. Geyik kaçıp kurtulmak için ormanın sık yerine girmek istedi. Fakat boynuzları ağaç dallarına takıldığı için hızla koşamıyordu. Ormana gizlenince kendi kendine:

— Ben de ne budala imişim. ince ve çirkinmiş diye ayaklarımı beğenmezdim. Fakat beni düşmandan onlar kurtardi, serindiğim boynuzlarım ise, benı ölümün kucağına atmak istedi, diye düşürdü.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

3. Aşağıdaki parçayı okuyun:

Zil çalmış, ders başlamıştı Sınıfta derin bir sessizlik vardı. öğrenciler öğretmenin tatlı tatlı anlatmakta olduğu dersi dikkatla dinliyorlardı.

Yavaşça kapı açıldı. içeriye Basri girdı. Bütün öğrenciler ona dargın dargın baktılar. Basrı bu sabah yine ögretmenın dersini kesmişti utana utana ayaklarının ucuna basarak yavaşça yerine geçip oturdu. Ders devam etti.

Tenefüse çıktıkları zaman Gülten Basriye:

— Bu sabah yine geçiktin, sınıfımızı utandırıyorsun çavdarça oldugunu, mavı boyun bagı taşıdığını unutuyorsun, dedi.

Basrı üzüldü, utandı. Gültenin söylediklerine hiçbir cevap vermeden sustu.

4. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Gülten Basriye ne dedi?
2. Basri ne yaptılar?

5. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Arkadaşım parkta geziyorlardı.

Bu saat yirmi dakika geri.

Bu giysi seni gençleştiriyor.

Çaydanlığın altı delinmiş.

Geç geldiler, gene iyi.

Hangısı daha güzel?

Önce eniştem veremden öldü, arkasından halam gitti.

Komşuya gezmeyegitti.

Ögretmenin geldiğini bekliyoruz.

Öğretmenimizin derslerinden çok yararlanıyoruz.

Pencerede oturmuş, gelenı gideni gözlüyor.

Söyledikleri ıamamen gerçek.

Sen gibi adam az bulunur.

U hala çocuktur.

Yataktan kalktan sonra uzun uzun gerindi.

5. Gramer

سۇبيېكتىپ ئۆتكەن زامان پېئىلى

سۇبيېكتىپ ئۆتكەن زامان گۇمان - شۇبھە، مۆلچەر - تەخمىن، ئىشەنچسىزلىك قاتارلىق مەنىلەرنى ھەمدە زاڭلىق ۋە مەسخىرىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇبيېكتىپ ئۆتكەن زامان پېئىلغا mış، miş، muş،

www.uyghurkitap.com

mūş قاتارلىق قوشۇمچىلارنى ئاندىن بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ، مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
yapmışım	yapmışız
yapmışsın	yapmışsınız
yapmış	yapmışlar

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yapmamışım	yapmamışız
yapmamışsın	yapmamışsınız
yapmamış	yapmamışlar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
gelebilmişim	gelebilmişiz
gelebilmişsin	gelebilmişsiniz
gelebilmiş	gelebilmişler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
öğrenememişim	öğrenememişiz
öğrenememişsin	öğrenememişsiniz
öğrenememiş.	öğrenememişler

سوئال شەكلى

(ئەسكەرتىش: سوئال قوشۇمچىلىرى شەخس قوشۇمچىلىرى-
نىڭ ئالدىدا كېلىدۇ.)

بىرلىك	كۆپلۈك
gōrmūşmūyūm?	gōrmūşmūyūz?
gōrmūşmūsūn?	gōrmūşmūsūnūz?
gōrmūşmū?	gōrmūşler + mi?

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

OTUZ BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. ağlamak — يىغلىماق
   ağlamaklı — يىغلامسىرىماق
   ağlaşmak — يىغلاشماق
2. buyurun — مەرھەمەت (ئولتۇرۇش، كىرىش، ئىشلىتىش قاتارلىق ھەرىكەتلەردە قوللىنىلىدىغان تەكەللۇپ سۆزى)
3. bakım — غەمخورلۇق؛ ئېتىبار؛ باقماق،قارىماق؛خەۋەر ئالماق كۆز قاراش؛ باشقۇرۇش، تەرەپ، جەھەت؛ پەرۋىش
   bu bakımdan — بۇ جەھەتتە
   bilim bakımından — ئىلمىي جەھەتتىن
   Yağmurlar biraz zarar verdi ama, bir bakımdan yararlı oldu.
   يامغۇر بىرئاز زىيان كەلتۈردى. ئەمما بىر جەھەتتىن پايدىلىق بولدى.
   bakımlı bir bahçe — پەرۋىش قىلىنغان باغ
   bakımsız — پەرۋىشسىز، ئىگە - چاقىسىز
4. boğulmak — تۇنجۇقماق، نەپىسى قىيىنلاشماق
5. eşek — ئېشەك
6. epeyce — خېلىلا

Epeyce yoruldum. خېلىلا ھاردىم
7· göreceği gelmek كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق
8· haksızlık ھەقسىزلىق، ناھەق؛ ئادالەتسىزلىك
9· haydı = hadı قېنى؛ چاپسان
Haydı senin dediğin olsun.
قېنى، سېنىڭ دېگىنىڭ بولسۇن!
10· hazır ھازىر، تەييار
Ben hazırım, isterseniz gidelim.
مەن تەييارمەن، خالىسىڭىز كېتەيلى،
Yemek hazır. buyurun
تاماق تەييار (بولدى)، مەرھەمەت (قىلىڭ).
Hazır elbise تەييار كىيىم
Hazıra dağlar dayanmaz.
تەييارغا تاغمۇ چىدىمايدۇ،
hazır olmak تەييار بولماق، تەييار تۇرماق
hazırlamak ھازىرلىماق، تەييارلىماق
hazırlık ھازىرلىق
11· haraket مىدىرلاش - پائالىيەت، ھەرىكەت.
يولغا چىقىش
Nasıl hareket edelim ki başaralım?
قانداق (ھەرىكەت) قىلساق مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمىز؟
Harcketimiz iki gün geri kaldı.
سەپىرىمىز ئىككى كۈن كېيىنگە سۈرۈلدى.
hareket etmek يولغا چىقماق
12· ilişki مۇناسىۋەت، ئالاقە
İlişki kesildi. مۇناسىۋەت ئۈزۈلدى،
ilişki kurmak مۇناسىۋەت ئورناتماق

ilişkili مۇناسىۋەتلىك

Söylediği sözün benimle ilişkili tarafı nedir?

ئۇنىڭ سۆزىنىڭ مەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك تەرىپى نېمە؟

13. kavun قوغۇن

14. kulak asmak قۇلاق سالماق؛ ئەھمىيەت بەرمەك

15. oğuşturmak = ovuşturmak ئۇۋۇلىماق

Ellerini ovuşturmak قوللىرىنى ئۇۋۇلىماق

Gözlerini oğuşturuyor. كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىماقتا.

16. okşamak سىلىماق؛ ئاستا ـ ئاستا ئۇرۇپ قويماق، ماختىماق

17. sarılmak يۆگىمەك، قورشىماق، قۇچاقلىماق، يېپىشماق

Sılaha sarılmak قورالغا ئېسىلماق

Belini sardı. بېلىنى يۆگىدى.

Ordu düşmanı sardı

قىسىم دۈشمەننى قورشىۋالدى.

ipiliği sarmak يىپنى يۆگىمەك

sigara sarmak تاماكا ئورىماق

18. sırt دۈمبە، تۆپە

Bıcagın sırtı پىچاقنىڭ كەسمەيدىغان تەرىپى

Şu sırtakı evler شۇ دۆڭدىكى ئۆيلەر

Sırtı kaşınıyor ئۇچىسى قىچىشىۋاتىدۇ

sırtı yere gelmek يېڭىلمەك

sırtına almak ئۈستىگە ئالماق

sırtlamak يۈدىمەك

19. soba مەش

20. yüktemek باسماق، ئارتماق

www.uyghurkitap.com

Sandığı arabaya yükledik.

ساندۇقنى هارۋىغا باستۇق.

Bu işin yünetimini bana yüklediler.

بۇ ئىشنىڭ ئىجراسىنى ماڭا ئارتتى.

Bu suçu ona yüklemek istiyorlar.

بۇ جىنايەتنى ئۇنىڭغا ئارتماق بولۇۋاتىدۇ

21. yüklü ئىشى (ۋەزىپىسى) ئېغىر، ئېغىر ئاياغ

Oçok yüklü, bu işi başkasına verelim.

ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئېغىر، بۇ ئىشنى باشقىسىغا بېرەيلى.

yüklü kadın ئېغىر ئاياغ ئايال

2. Tekst

At ile Eşek

Güzel ve kuvvetli bir at ile yüklü eşek yolda sahiplarının ardından yürüyorlardı.

Eşek ata seslendi:

— Yükümün bir parçacağını sen al, yaksa bu ağırlık altında boğulacağım!

At bu ricaya kulak asmadı. Zavallı eşekderim bir nefes ve güç halle ilerledi. Fakat biraz daha dayandıktan sonra, sendeleyerek yere serildi ve canı çıktı.

Sahibi eşeğe ne kadar haksızlık yaptığını

ancak bundan sonra anlıya bildi. Epeyce üzüldü ve eşeğin bütün yükünü atın sırtına yükledi.

3. Aşağıdaki diyalogu okuyun:

Kamil bir gün elinde kağit kalen, derin derin düşünüyordu. Ablası yanına geldi:

— Ne yapıyorsun kamil orada, dedi.

Kamil ağlıyacak gibi:

— Siz sık sık babama mektup yazıyorsunuz, ben de yazayım, dedim, bir türlü yazamadim, dedi.

Ablası gülerek onun saçlarını okşadı:

— Babana söyleyecek hiçbir sözün yok mu?

— Var. Babamıçok özledim (göreceğim geldi).

— Babamız gideli okadar çok oldu mu?

— Bbir yıl geçtj. Artık gelrin.

— Daha başka bir söyliyeceğin yok mu?

— Var. gelirken bana oradan güzel kizak getirsin.

— Şimdi buna söylediklerini yaz. bakayım.

4. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya sevirin:

Bu işe başlıyorum,ancak bir günde bitiremem.

Bu yıl tarlalari erken ektik.

Gördüm, hatta konuştum.

Gözlerini oğuşturuyordu, belki uykudan, belki de karanlıktan geldiği için.

Gelmeleri ile gitmeleri bir oldu.

Haydi çocuklar yemekler hazır!

Haydi senin dediğin olsun, al götür!

Masayı biraz ileri çekelim.

Onunla hiçbir ilişkim kalmadi.

Sobanın yanında ısındı.

Yemek hazır, buyurun.

Yarın sizi nerede bulayım?

Yağmurlar biraz zarar verdi, ama bir bakimdan yararlı oldu.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

OTUZ İKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. amele — ئىشچى
2. avukat — ئادۋوكات
3. acaba (ئەرەبچە) — ناتايىنلىقى؛ بىر قارارغا كېلەلمىگەنلىكىنى، ئىككەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

    Acaba gelecek mı? — كېلەرمۇ؟
    Acaba kim geldi? — كىم كەلگەندۇ؟
    Acaba gitsemmi? — كېتەرمەنمۇ؟
    Acaba gelmiyecekmi? — كەلمەسمۇ؟

4. bekar — ئۆيلەنمىگەن (ياتلىق بولمىغان) تۇل، بويتاق

    bekarlık — بويتاقلىق، تۇللۇق
    bekar kalmak (ئەرگە تەگمەسلىك) — ئۆيلەنمەسلىك

5. daire — چەمبەر، هالقا، دائىرە، ئايلانما

    Katşıkı apartmanda kiralık daire var.
    ئۇدۇلدىكى بىنادا ئىجارىگە بېرىلىدىغان ئۆيلەر بار.

6. dünkü — تۈنۈگۈنكى؛ ئەھلى بولمىغان، پىشمىغان

    Dünkü fırtınada kazalar olmuş.
    تۈنۈگۈنكى بوراندا بىرمۇنچە ھادىسە يۈز بەردى.

Ö daha dünkü memur.

ئۇ ئېخى يېڭى (يېشمىغان) مەمۇر (خادىم)

7 dam — ئام؛ ئېغىل: سولاقخانا

8. demet — دەستە؛ باغ (باغلانغان)

bir demet çiçek — بىر دەستە گۈل

demet demet — دەستە دەستە

demetlemek — دەستىلىمەك، دەستە قىلماق

9.evli — نىكاھلانغان. ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولغان (ئەر - ئايال)

evli kadın — ياتلىق بولغان ئايال

10 gürevli — ۋەزىپىلىك، مەمۇر، خادىم

11 geçenler — كۆچكەنلەر (سىنىپتىن)

12. hınzır — چوشقا (تىل ھاقارەت ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ)

13· halkarası — خەلقئارا

14· iyilik — ياخشىلىق

Okumanın şu iyiliki de varki...

ئوقۇشنىڭ شۇ ياخشىلىقىمۇ بار (كى)...

iyilıkle — ياخشىلىقچە

iyilik sever — ياخشىلىق قىلغۇچى

iyilik bilir — ياخشىلىقنى بىلىدىغان

15· izinli — رۇخسەت سورىغان؛ رۇخسەتلىك

16· kütü — ئەسكى، ناچار، يامان، زەرەرلىك

kötü adam — ناچار ئادەم

kötü resim — ناچار رەسىم

kötü hava — ناچار ھاۋا

kötü koku — بەد بۇي

kütü alışkanlık — يامان ئادەت

kötülemek — يامان كېپىنى قىلماق

kötöleşmek ناچارلاشماق
kötülük يامانلىق، ئەسكىلىك
Okimseye kötülük etmez.
ئۇ ھېچ كىشىگە يامانلىق قىلمايدۇ.
17· kalanlar (سىنىپتا) قېپقالغانلار
18· kasırga شىددەتلىك بوران
19· kiremit خىش، كاھىش
kiremit ocağı خىش خۇمدىنى
kiremitçilik خۇمدانچىلىق
20· kalabalık ئادەملەر توپى
21· memur خادىم، خىزمەتچى؛ ئەمەلدار
22· ne yapsın قانداق قىلسۇن
23 ne derse desin نېمە دېسىمۇ، شۇنچە گەپ قىلسىمۇ
24· orak biçimi ئورما
25 uğraşmak شۇغۇللانماق، بەند بولماق، ئاۋارە بولماق
Bu olmayacak iş değil. ancak uğraşmak ister.
بۇ قىلغىلى بولمايدىغان ئىش ئەمەس، پەقەت تىرىشىشنى تەلەپ قىلىدۇ.
26· öfke غەزەپ، ئاچچىق
öfkesini kabarmak قاتتىق غەزەپكە كەلمەك
öfkesini yenmek ئاچچىقىنى يەڭمەك
öfkeci خاپىغان، پات - پات ئاچچىقلىنىدىغان
öfkelendirmek ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك
öfkelenmek ئاچچىقلانماق
27· saklamak ساقلاپ قويماق، يىغىپ ساقلىماق؛ يوشۇرماق، ئاسرىماق
Sakla samanı, gelir zamanı.

سامانىنى ساقلا، لازىم بولىدىغان ۋاقتى كېلىدۇ.

Şu parayı alın da, saklayın.

شۇ پۇلنى ئېلىڭ ـ دە، ساقلاپ قويۇڭ.

Mektubu saklamaya çalıştı.

خەتنى يوشۇرۇشقا تىرىشتى.

Ondan hiç bir sırımı saklamam.

ئۇنىڭدىن ھېچبىر سىرىمنى يوشۇرمايمەن.

28· sinsi sinsi — تۈيدۇرماستىن، ئوغرىلىقچە، مەككار، قۇۋ

sinsi sinsi bakıyor· — ئوغرىلىقچە قاراۋاتىدۇ.

sinsi bir adam — مەككار ئادەم

sinsi bir gülüş — مۇغەمبەرلەرچە كۈلۈش

29· sallamak — تەۋرەتمەك، پۇلاڭلاتماق، ساڭگىلاتماق

beşik sallamak — بۆشۈك تەۋرەتمەك

el sallamak — قول پۇلاڭلاتماق

başini sallamak — بېشىنى ساڭگىلاتماق

30· sürüklemek — سۆرەپ كىرىپ كەتمەك، سۆرەپ كەتمەك

Ayağını üzengiden kurturamadı, at kendisini sürükledi.

پۇتىنى ئۈزەڭگىدىن چىقىرالمىدى. ئات ئۆزىنى سۆرەپ كەتتى.

Bacağından sürüklüyor — پۇتىدىن سۆرىدى.

Her gittiği yete arkadaşını da çürüklüyor.

نەگە بارسا دوستىنى سۆرەپ بارىدۇ.

Şavaşa sürüklemek — ئۇرۇشقا سۆرىمەك

Bu roman insanı sürüklüyor.

بۇ رومان ئادەمنى تەسىرلەندۈرىدۇ.

31· şakalaşmak — چاقچاق قىلىشماق، ئويناشماق

www.uyghurkitap.com

şaka	چاقچاق، ھەزىل
şakacı	ھەزىلكەش، چاقچاقچى
şaka yapmak	چاقچاق قىلماق

2. Tekst

Tilki İle Çōmlek

Kadının biri ovak biçmeye gitmiş. Süt dolu bir çōmleği demetletin ardına saklamış. Tılki sinsi sinsi çōmleğe yaklaşmış. basşını içine sokmuş. Sütü içtikten sonra gitmek istemış. Fakat işin kōtüsü, başını çōmlekten çıkaramamış Ne yapsın? Bōylece yola çıkmış. Başını sallayıp duruyor ve şōyleniyormuş:

— Hey çōmlek! şakalaştıgın veter, bırak beni çōmlekçigim. yeter artık revgilim. Eglendın oynadın. bu kadar yeter! Fakat ne derse dersin çōmlek sōz antamıyor ve kafasından çıkmıyormuş. Tilki ōfkelenmiş:

— Dur sen hınzır! Mademki laf anlamıyorsun, seni boğayım da gōr!

Tilki dereye koşmus ve çōmleğı boğmaya başlamış.

Çümlek suya batmış. fakat ardından tilkiyı de sürüklemis.

3. Aşağıdaki diyalogu okuyun:

Aileniz kaç kişiden ibarettir?

Siz evlimisiniz?

Ben evliyim (bekarim).

Refikam avukattır (ev kadınıdır).

Siz burada refikanızla (kocanızla) beraber misiniz?

Kocanız ne işlerle uğraşıyor?

Kocam ameledir (mühendistir, memurdur).

Çocuğunuz var mi?

iki çocuğum var.

Çocuklarınız nerede okuyor?

Nerede çalışıyorsunuz?

Ben bir fabrikada çalışıyorum.

Yaşasın halklararasınde dostuk!

Aramızda bozulmaz bir dostluk olsun!

4. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin

Ben onunla geçen yıldan beri konuşmuyorum.

Bütüm öfkesini benden çıkardı.

Bugün tatil olduğu için dairede hiç bir

görevliyok.

Bu kumaş benim aldığım gibi değil.

Bu adam herkese iyilik eder.

Çocukların içinde kalanlarda var, geçenlerde.

Çok şükür, bu günleri de gördük.

Dün izinıi olduğum için daireye gitmedim.

Dünkü kasırga damlardan kiremitleri uçurdu.

İki aydir iş bulamadim.

İki kardeş konuşa konuşa yürüdüler.

Kim bilir belki de gelmez

okumamin şu iyiliki de varki....

öyle bir yağmur yağdiki...

Şurada bir kalabalık var, acaba ne oluyor.

5. Gramer

1. ئۆتكەن هازىرقى زامان پېئىلى

ئۆتكەن هازىرقى زامان پېئىلى هازىرقى زامان بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۆتكەن زاماندا يۈز بەرگەن ئىش - هەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ يەنە نەتىجىسىنىمۇ بىلدۈرىدۇ.

بۇ پېئىل سۈبىيكتىپ ئۆتكەن زامانغا 3 - شەخس بىرلىك قوشۇمچىلىرى dır، dir، dur، dür؛ tır، tir، tur، türلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
almışımdır	almışızdır
almışındır	almşsınızdır
almıştır	atmışlardır

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
almamışımdır	almamışızdır
almamışsındır	almamışsınızdır
almamıştır	almamışlardır

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
görebilmişimdir	görebilmişizdır
görebilmişindır	görebilmişsinizdır
görebilmiştir	gösebilmışlerdir

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
gelmiş miyimdir?	gelmiş miyizdir?

www.uyghurkitap.com

gelmiş misindır? | gelmiş misinizdir?
gelmiş midir? | gelmiş midirler?

2. ئېنىق كەلگۈسى زامان پېئىلى

ئېنىق كەلگۈسى زامان كەلگۈسىدە قىلىنىدىغان ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. بۇ پېئىلغا (y)acak، (y)ecek قوشۇمچىلىرىنىڭ ئاندىن بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. 1 - شەخسنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكىدە كېيىنكى جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇش k سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئارىسىغا كەلگەندە جاراڭلىقلىشىپ «ğ» غا ئايلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
okuyacağım	okuyacağız
okuyacaksın	okuyacaksınız
okuyacak	okuyacaklar
بىرلىك	كۆپلۈك
bileceğim	bileceğiz
bileceksin	bileceksiniz
bilecek	bilecekler

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
okumıyacağım	okumıyacağız
okumıyacaksın	okumıyacaksınız
okumıyacak	okumıyacaklar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك

yazabileceğim
yazabileceksin
yazabilecek

كۆپلۈك

yazabileceğiz
yazabileceksiniz
yazabilecekler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك

alamıyacağım
alamıyacaksın
alamıyacak

كۆپلۈك

alamıyacağız
alamıyacaksınız
alamıyacaklar

سوئال شەكلى

بىرلىك

verecek miyim?
verecek mısin?
verecek mi?

كۆپلۈك

verecek miyiz?
verecek misiniz?
verecekler mi?

www.uyghurkitap.com

OTUZ ÜÇÜNÇÜ DERS

1. Kelimeler

1. akşam üstü — كەچكە يېقىن
2. algöz — كۆزى قىزىل
3. atlamak — سەكرىمەك، ئاتلىماق
   duvardan atlamak — تامدىن سەكرىمەك
   pencereden atlamak — دېرىزىدىن سەكرىمەك
   sınıf atlamak — سىنىپ ئاتلىماق
4. adi — ئاددىي
   adilik — ئاددىيلىق
5. cami — جامە
   Cami ne kadar büyük olsa, imam gene bildiğini okur.
   جامە قانچە چوڭ بولغىنى بىلەن، ئىمام بىلگىنىنى ئوقۇيدۇ.
6. çarşı — بازار
   mısır çarşısı — قوناق بازىرى
7. çoktan — ئۇزۇن راماندىن بېرى
8. dalğa — دولقۇن
   deniz dalgası — دېڭىز دولقۇنى

dörtdalğalı radyo تۆت دولقۇنلۇق رادىئو

dalğalanmak دولقۇنلانماق، ئۆركەشلىمەك

9. dahi مۇ (ئۆلانما)؛ ھەتتا؛ ھەم

Ben dahi bilmiyorum. مەنمۇ بىلمەيمەن.

10. emek ئەجىر، جاپا

Bu işte benimde emeğim var.

بۇ ئىشتا مېنىڭمۇ ئەجرىم بار.

çocuk emekle büyür.

بالا جاپا بىلەن چوڭ بولىدۇ.

emekçi ئىشچى

emek çekmek جاپا چەكمەك

11. gelenek ئەنئەنە

geleneksel ئەنئەنىۋى

12. harcamak سەرپ قىلماق، ئىشلەتمەك؛ يىدا قىلماق

çocuk çok para harcıyor.

بالا كۆپ پۇل خەجلەيدۇ.

Bu yapıya beş ton çimento harcadı.

بۇ قۇرۇلۇشقا بەش توننا سېمونت ئىشلىتىلدى.

Ogençliğini harcadı

ئۇ ياشلىقىنى يىدا قىلدى.

13. inşa etmek ياسىماق، قۇرماق

Okulumuz bört bina inşaettiler.

مەكتىپىمىز تۆت بىنا سالدى.

inşa قۇرۇلۇش

köprü inşası كۆۋرۈك قۇرۇلۇشى

inşaatçı قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسى

14. içeri ئىچى، ئىچكى قىسىم

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

içeride ئىچىدە
içeriden ئىچىدىن، ئىچكى جەھەتتىن
içeriye ئىچكىرىگە
içeri girmek ئىچىگە كىرمەك
15. konuk sever مېهماندوست
Uygur halkı konuksever halktır.
ئۇيغۇر خەلقى مېهماندوست خەلقتۇر.
konuk مېهمان
konuk etmek مېهمان قىلماق
konuk olmak مېهمان بولماق
konuk evi = konuk odasi مېهمانخانا
konuklamak مېهمان قىلماق
16. kuruş بىر لىرانىڭ يۈزدىن بىرى
17. kısa قىسقا، كالتە، پاكار
kısa pantolon قىسقا پەلتو
kısa adam پاكار ئادەم
uzun lafın kısası ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى
kısa boylu پاكار
kısa haberler قىسقا خەۋەرلەر
kisaca قىسقىچە
kısacik بەك قىسقا
kısalmak قىسقىرىماق
kısaltmak قىسقارتماق
18. kovalanmak قوغلىماق، ئارقىسىغا چۈشمەك، ئىزدىمەك
19. kıvranmak تولغانماق، ئازابلانماق، زارلانماق
Mide ağrısından kıvranıyor.
ئاشقازاننىڭ ئاغرىشىدىن ئازابلىنىۋاتىدۇ.

Yoksulluk kıvranıyor.

يوقسۇللۇق ئىچىدە زارلىنىۋاتىدۇ.

Su su diye kivrandı. سۇ سۇ دەپ زارلاندى.

20. lamba چىراغ

gaz lambası گاز چىرىغى

21. nal تاقا، چىش (ساپانىنىڭ)

nal çakmak تاقىلىماق

nallamak = nal çakmak ناهال

nalça

22. ne kadar قانچىلىك، نېمىدېگەن

Ne kadar kaldı? قانچىلىك قالدى؟

Ne kadar sıcak! نېمىدېگەن ئىسسىق!

23. oldukça خېلىلا، خېلى

Oldukça parası var. خېلى پۇلى بار.

Hava oldukça soğuk. هاۋا خېلىلا سوغۇق.

Oaldukç zengin adamdır. خېلىلا باي ئادەم.

24. Posta پوچتا

posta arabası پوچتا ئاپتوموبىلى

posta çantası پوچتا خالتىسى

posta idaresi پوچتا ئىدارىسى

posta vagonu پوچتا ۋاگونى

postacı پوچتالىيون

postalamak پوچتىغا سالماق

postayı kesmek مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك

25. sürü پادا

Sürüye kurt saldırmış. پادىغا بۆرە تېگىپتۇ.

koyun sürüsü قوي پادىسى

www.uyghurkitap.com

Sürüden ayrılanı kurt kapar. — پادىدىن ئايرىلغاننى بۆرە يەيدۇ

26. sokulmak — (يېنىغا) بېرىۋالماق، مۆكۈۋالماق

27. tekme — تېپىك

tekmelemek — تەپمەك

28. umumi telefon — ئاممىۋى تېلېفون

29. yavaşlamak — ئاستىلىماق

Tren yavaşladı. — پويىز ئاستىلىدى.

Fırtına yavaşladı. — بوران ئاستىلىدى.

30. zarf — كونۋېرت

zarflamak — كونۋېرتقا سالماق

2. Tekst

At İle Kurt

Akşam üstü idi. Sürü kirdan köye dönüyordu. Algöz atın tayı geride kalmış, otlaya otlaya geliyordu. At birz yavaşlayip kişnedi, tayını çagirdi. Fakat bir kurt tayi görmüştü. Tay annesinin yanına doğru koşunca, onu kovalamaya başladı. Fakat kurt yetişenceye kadar tay annesinin yanına sokuldu.

Kurdun dişine çoktan hayvan eti değmemiş,

aç kalmıştı. Koşarak gellyordu. Birdefaatlasaydı, tayıparçalayacakti.

At onu gördü ve tayını onüne alip, arkasını kurda çevirdi. Kurt başka taraftan hücüm etmek istedi. At yine arkasını onu döndü ve nallı ayağı ile kurdun ağzına bir tekme vurdu.

Kurt sızıdan kıvrandı ve dişine göre et bulamkiarak, yeniden ormana doğru kaçtı.

3. Aşağıdaki cümleleri okuyun:

Bu şehrin nüfusu ne kadardır?

Şehrin en güzel meydanı hangisidir?

Tarihi yerleri gezmek istiyoruz.

Parka (bahçeye) nereden eirilir?

Bu cami ne zaman inşa edilmiştir?

Cami içerine gire bilirmiyiz?

Müslüman mezarligini gezmek istiyoruz.

Carşı nerededir?

Et (sebze, meyva) nerede satılır?

En yakın Postaya hangı yoldan gidilir?

Bu adı mektup için kaç kuruşluk pul lazim?

Bir zarfın fiyatı kaç kuruştur?

Buraya en yakın umumi telefon nerededir?

Bu radyo kaç lambalıdır?

Bu radyonun kaç dalğası var?

Bu radyonun kisa (orta, uzun) dalğasi varmidir?

4. Aşağıdaki cümleri uygrucaya çevirin:

Anne çocuğunu koynuna aldı

Ben sizin yazınızı kolaylıkla okurum.

Bu haberin gelmesiyle iş bozuldu.

Bugün dahı bu yerleri gezip görüyorlar.

Benim yerimde olsan ne yaparsın?

Bu yolda çok emek harcandı.

Hava oldukça soğuk.

Konukseverlik geleneklerimizden biridir.

Ne sen vardın nede arkadaşın.

Ne eve nede okula gelmiyor.

Nerede ise yağmur yağacak.

Niye doğrusunu söylemiyorsunuz?

O gelmedi. ben geldim.

www.uyghurkitap.com

OTUZ DÖRDÜNCÜ DERS

1· Kelimeler

1· ayakkabı — ئاياغ كىيىمى

ayakkabıcı — موزدۇز

2· alaca — ئالا ـ بۇلا، ئالا، ئالىچىپار؛ خۇي ـ مىجەز؛ مەكر

Hayvan alacası dışında, insanın alacası içindedir·

ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا، ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە،

alaca bulacac — ئالا ـ بۇلا

3· bir aralık — شۇئاندا، شۇ ئەسنادا

4· başucu — باش تەرەپ

Hastanın başucuda ağladı·

كېسەلنىڭ باش تەرىپىدە تۇرۇپ يىغلىدى.

5· boğuşmak — بوغۇشماق؛ ئېلىشماق؛ ياقىلاشماق

6· çetin — قىيىن، مۇشكۈل، قاتتىق

çetin adam — قاتتىق ئادەم

çetin yoı — مۇشكۈل يول (ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يول)

çetin mesele — قىيىن مەسىلە

çetinleşmek — قىيىنلاشماق

çetinleştirmek — قىيىنلاشتۇرماق

www.uyghurkitap.com

çetinlik قىينلىق، قاتتىقلىق

7. darılmak ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق؛ ئەدەبلەپ قويماق

Annem bana darıldı. ئاپام ماڭا خاپا بولدى.

Çocuğa biraz darıl, çok yaramazlık ediyor.

بالىنى بىرئاز ئەدەبلەپ قوي. بەك شوخلۇق قىلىۋاتىدۇ.

8. geçmiş ئۆتمۈش؛ ئۆتۈپ كەتكەن

Onun geçmişi iyi bilmiyorum.

ئۇنىڭ ئۆتمۈشىنى ياخشى بىلمەن.

geçmiş olaylar ئۆتكەن ۋەقەلەر

9. ısırmak چىشلىمەك

Kōpek çocuğun bacağından ısırmış.

ئىت بالىنىڭ چاپىنىنى چىشلىۋاپتۇ.

ısıracak it dişini gōrtesmez.

چىشلەيدىغان ئىت چىشىنى كۆرسەتمەس.

10. itmek ئىتتەرمەك؛ ئاران دېگەندە

masayı itmek ئۈستەلنى ئىتتەرمەك

Çocuğu ite kaka bu hala getirdik.

بالىنى ئاران دېگەندە مۇشۇ هالغا كەلتۈردۇق.

11. kartal شۇڭقار؛ بۈركۈت

12. koparmak يۇلۇۋالماق، ئۈزۈۋالماق

teli koparmak سىمنى ئۈزۈۋەتمەك

fidani koparmak كۆچەتنى يۇلۇۋەتمەك

13. meydan vermemek پۇرسەت ياكى ئىمكان بەرمەسلىك

14. özlemek سېغىنماق، كۆرگۈسى كەلمەك

kōyūnū özlemek يېزىسىنى سېغىنماق

anne babasını özlemek ئاتا - ئانىسىنى سېغىنماق

15. özle خۇسۇسىي، شەخسىي، مەخسۇس؛ ئالاھىدە

Bura ya özel işlerim için geldim.

بۇ يەرگە خۇسۇسىي ئىشلىرىم ئۈچۈن كەلدىم.

derginin özel sayısı ژۇرنالنىڭ مەخسۇس سانى

özel durumları hesaba almak

ئالاھىدە ئەھۋاللارنى ھېسابقا ئالماق

özellik خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك

özelikle بولۇپمۇ، خۇسۇسىيەت

16. öğrenmek ئۆگەنمەك

dersini öğrenmek دەرسنى ئۆگەنمەك

okumayazmayı öğrenmek

ئوقۇش - يېزىشنى ئۆگەنمەك

17. öksürmek يۆتەلمەك

Çocuk öksürüyor, sokağa çıkarmamalı.

بالا يۆتىلىۋاتىدۇ، كوچىغا چىقارماسلىق لازىم.

öksürük olmak يۆتەل بولماق

Sıgara dumanı beni öksürtür.

تاماكا ئىسى مېنى يۆتەلدۈرىدۇ.

18 Parlamak نۇر چاچماق؛ ئاچچىقلانماق؛ نام چىقارماق، ئوت ئالماق، ئەكس ئەتمەك

ayna gibi parlamak ئەينەكتەك پارقىرىماق

...kısa zamanda parladı. قىسقا زاماندا نام چىقاردى.

Güneş parlıyor قۇياش نۇر چېچىۋاتىدۇ.

Benzin parladı. بېنزىن ئوت ئالدى.

19. saldırmak ھۇجۇم قىلماق، (ئۇستىگە) ئېتىلماق

Bu köpek gelene geçene saldırır.

بۇ ئىت ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە ئېتىلىدۇ.

20. süzülmek سۈزۈلمەك؛ قانات قاقماستىن ئۇچۇش؛

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خۇمالاشتۇرماق

Bal süzüldü. ھەسەل سۈزۈلدى.

Kartal süzüle süzüle uçuyordu.

بۈركۈت قانات قاقماستىن ئۇچۇۋاتاتتى.

Gözlerini süzüyordu.

كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇراتتى.

21. sermek يايماق؛ سالماق؛ ياتقۇزماق

Çamaşır sermak كىر يايماق

üzümü güncşe sermek ئۈزۈمنى ئاپتاپقا يايماق

yatağıyere sermek ئورۇننى يەرگە سالماق

22. tıklatmak تىرىقلاتماق

23. yükselmek ئۆرلىمەك؛ ئۆسمەك؛ ئېگىزلىمەك

Uçak yükseld. ئايروپىلان ئېگىزلىدى.

Aşaması yükseldi دەرىجىسى ئۆرلىدى.

Altın fiyatları yükseldi

ئالتۇننىڭ باھاسى ئۆستى.

2. Tekst

Kedi ile Kartal

Kedi bir gün üç yavrusu ile bir bahçeye oynuyordu. Bıraralık bir kartal bahçede süzülerek yavrularından birisini yakaladı. Kedi kartalın yükselmesine meydan vermeden, yıldırım gibi üzeri-

ne atildı· Kartal kedi yavrunsuu bırakarak annesine saldırdı· iki hayvan arasında korkunç bir savaş boşladı· Kedi tırnaklarıyle kartalın tüylerini yoluyor, her tarafını kaniçinde bırakıyordu· Kartal ise gagasıyle kedinin neresine rasgelirse ısırıyor ve et koparıyordu· Her ikiside birbirini yok etmeğe çalışıyordu· kedi kuvvetli kartalla boğuşurken pek fazla yoruldu, kuvveti kesilmeğe başladı· Biraralik kartal gagasıyle kedinin bir gözünü çıkardı· Kedi büyük bir acı duyarak kartala daha çetin bir kuvvetle saldırdi· Boğazına yapıştı ve kartalı öldürünceye kadar bırakmadı·

Kartalıyere seren Kediyavrularının yaninakoştu· Hayvancağız kendi yaralannı unutarak, hemen yavrusunun yarasını yalamağa başladı·

3· Aşağıdakı masali okuyun:

Sevimbirgünhastalandı·Uzunyazmanyattı·Ağaçları· çiçekleri ve alaca kanatlı kelebekleri özledi veağlamağa başladı· Yukarıdan herşeyi gören güneş bunu farketti· Yaklaşarak pencereyi tıklatti:

— Kim tıklatıyor penceremi?

Güneş:

— Ben, diye cevapverdi.

— Ne istiyorsun?

— Sal beni yanina.

— Niçin?

— Biraz konuşalım.... Aç pencereyi!

— Annem darılacak.

— Hayır! darılmıyacak, ben ona sordum. Güneş penkereyi itti, odaya girdi, ışıklarını yaydı ve parladı. Sevimin baş ucuna oturdu ve sevinçten gülmeğe başladı.

4. Aşağıdaki soruya cevap verin:

Sevim ile güneş neler konuştular?

5. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin

Artık gelmez oldu.

Ben kendi düşüncmi söyledim.

Bunu o zaman bilmeyordum sonra öğrendim.

Bu yere özel işlerim için geldim.

Bu kalemi değil ötekiniverin.

Bu ayakkabı size olur.

Bu işte benim de emeğim vardır.

Çocuk öksürüyor, sokağa çıkarmamalı.

www.uyghurkitap.com

Çocuklara söyleyin gürültü etmesinler,
Evin önünde bahçe var,
Her iş yoluyla yapılmalı.
Kitabin buralarda ne geziyor?
O gideli iki yil oldu.
Onun geşmişini iyi bilirim.

6· Gramer

1· ئۇزاق ئۆتكەن زامان پېئىلى

ئۇزاق ئۆتكەن زامان، هازىرقى زامان داۋام پېئىلىغا ئوخشاش ئۆتمۈشته ئۇزاق داۋام قلغان هەرىكەتنى بلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
okumaktaydım	okumaktaydık
okumaktaydın	okumaktaydınız
okumaktaydı	okumaktaydılar

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
okumamaktaydım	okumamaktaydık
okumamaktaydın	okumamaktaydınız
okumamaktaydı	okumamaktaydılar

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ ئېلېكترونلۇق نۇسخىسى

ئىمكان شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
okuyabilmekteydik	okuyabilmekteydim
okuyabilmekteydiniz	okuyabilmekteydi
okuyabilmekteydilez	okuyabilmekteydi

ئىمكانسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
okuyamamaktaydık	okuyamamaktaydım
okuyamamaktaydınız	okuyamamaktaydın
okuyamamaktaydılar.	okuyamamaktaydı·

سوئال شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
okumakta mıydık?	okumakta mıydım?
okumakta mıydınız?	okumakta mıydın?
okumakta mıydılar?	okumakta mıydıydı?

2. ئۇزاق ئۆتكەن زاماننىڭ 1 - تۈرى

بۇ پېئىل بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. بۇ پېئىل ئىككى خىل بولىدۇ.

بىرىنچى خىلى:

بىرلىك	كۆپلۈك
verdiydim	verdiydik
verdiydin	verdiydiniz.
verdiydi	verdiydiler.

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
vermediydim	vermediydik
vermediydin	vermediydiniz
vermediydi	vermediydiler

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
verebildiydim	verebildiydik
verebildiydin	verebildiydiniz
verebildiydi	verebildiydiler.

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
veremediydim	veremediydik
veremediydin	veremediydik
veremediydi	veremediydiler

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
verdi miydim?	verdi miydik?
verdi miydin?	verdi miydiniz?
verdi miydi?	verdi miydiler?

ئىككىنچى خىلى:

بىرلىك	كۆپلۈك
verdimdi = verdim idi	verdikti
verdindi	verdinizdi
verdiydi	verdilerdi.

بۇ زاماننىڭ بولۇشسىز، ئىمكان، ئىمكانسىز ۋە سوئال شەكىللىرى يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش ئومۇمىي قائىدە بويىچە ياسىلىدۇ.

Sözlük

A

abla	ئاچا، ھەدە، ئايلا
acaba	ئەجەبا؛ بەلكى
acı	ئاچچىق؛ ئەلەم؛ ئاغرىق
açgözlü	ئاچكۆز
açık	ئوچۇق؛ يالىڭاچ
ad	ئىسىم، ئات، نام داڭق، شۆھرەت
adi	ئاددىي
affetmek	ئەپۇ قىلماق
affdilemek	ئەپۇ سورىماق
ağabey	ئاكا، ئاغا
ağaç	دەرەخ، تاختا؛ تاختاي
aglamak	يىغلىماق
ahır	ئېغىل
akıllı	ئەقىللىك
akşamüstü	كەچقۇرۇن، كەچكە يېقىن
alaca	ئالا - بۇلا، ئالىچىپار، تاغىل
alan	مەيدان؛ ساھە
alev	ئوت يالقۇنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

algöz	قىزىل كۆز
alışveriş	سودا - سېتىق؛ مۇئامىلە
allaha ısmarlamak(1)	خۇداغا تاپشۇردۇم. خۇداغا ئامانەت
Almanca	نېمىسچە
alt	ئاست، تەكتى، تېگى
aman	ۋاھ، ۋايىيەي؛ دىققەت
amca	تاغا (ئاتىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى)
amele	ئىشچى
anahtar	ئاچقۇچ
ancak	پەقەت، پەقەتلا؛ يالغۇز
anlamak	چۈشەنمەك؛ مەنپەئەت كۆرمەك
anlatmak	چۈشەندۈرمەك
anne	ئانا، ئاپا
anneler günü	ئانىلار كۈنى، (ئانىلار بايرىمى)
araba	هارۋا، ئاپتوموبىل
aralık	دېكابىر، 12 - ئاي، ئارىلىق
aramak	ئىزدىمەك
araştırmak	تەكشۈرمەك؛ تەتقىق قىلماق
ard	ئارقا، كەينى
arı	هەسەل هەرىسى
arkadaş	يولداش، دوست، هەمرا
armağan	سوۋغا، هەدىيە
armut	ئامۇت، نەشپۈت
artık	كۆپ، زىيادە؛ ئارتۇق؛ ئاخىرقى هېسابتا
aslan	شىر
aşağı	تۆۋەن، پەس
ateş	ئوت

atlamak	سەكرىمەك
avci	ئوۋچى
arköpeği	ئوۋ ئىتى
avlu	هويلا، قورۇ
avukat	ئادۋوكات
ayak	پۇت، ئاياغ،
ayakkabı	ئاياغ كىيىم
ayaklarını bağlamak	پۇتلىرىنى قوشتۇرماق
aydın	يورۇق؛ زىيالىي
aydınlık	يورۇقلۇق
azarlamak	ئەيىبلىمەك
azizim	ئەزىزىم
az ötede	بىر ئاز نېرىدە

B

baba	ئاتا، دادا
bacak	پۇت، پاچاق
bakımsız	ئىگىسىز
bağırmak	ۋارقىرىماق، توۋلىماق
bahar	باھار، ئەتىياز؛ گۈل ۋە يوپۇرماق
bahçe	باغچە
bahçıvan	باغۋەن
bakim	جەھەت؛ غەمخورلۇق؛ قارىماق
bakır	مىس، تۇچ
bakinca	قاراپ...، كۆرۈپ...
bakmak	قارىماق؛ ھالىدىن خەۋەر ئالماق

www.uyghurkitap.com

banka şübesi	شۆبە بانكا
baraj	تۇسما، توغان؛ چۈشۈرگە
bardak	ئىستاكان؛ جام
barış	تىنچلىق
başarı	مۇۋەپپەقىيەت
başucu	باش تەرەپ
başüstü	باش تەرەپ
bavul	سەپەر چامادانى
bayılmak	ھوشىدىن كەتمەك
bayır	تاغ باغرى
bebek	قورچاق (بالىلار ئويۇنچۇقى) بوۋاق
beğenmek	ياخشى كۆرمەك، ياقتۇرماق، تاللىماق
bekar	ئۆيلەنمىگەن، بويتاق
bekci	كۆزەتچى
beklemek	ساقلىماق، كۈتمەك
bekleme salonu	كۈتۈش زالى (ئۆي)
belli	ئاشكارا، مەلۇم، مۇئەييەن
benzemek	ئوخشىماق
beraber	بىرلىكتە
bere	ھۆررەك؛ چىكىلىكى يوق شەپكە
beslemek	باقماق، بوردىماق
beyaz	ئاق
bıcak	پىچاق
bırakmak	قويۇۋەتمەك؛ تاشلىماق، قالدۇرماق
bıyık	بۇرۇت
bildirge	بايانات
bile	ھەتتا؛ ...... مۇ

bilgili	بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق
bilmece	تېپىشماق
binmeü	ئولتۇرماق، مىنمەك
bir aralık	شۇ ئارىلىقتا، شۇ ئارىدا، شۇ ئاندا
bir çok	بىرمۇنچە
birdenbire	بىردىنلا، تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت
biriktirmek	توپلىماق، يىغماق
birkaç	بىرقانچە، بىرمۇنچە
birlik	ئىتتىپاقلىق، بىرلىك؛ ئوخشاشلىق
birşey değil	ھېچ ۋەقەسى يوق
boğmak	تۇنجۇقتۇرماق، غەرق قىلماق
boğulmak	تۇنجۇقماق
boğuçmak	ئېلىشماق؛ ياقىلاشماق، بوغۇشماق
bol	جىق، كۆپ، مول
bomboş	پۈتۈنلەي بوش، قۇپقۇرۇق
boşuna	بىھۇدە، ئورۇنسىز، بىكاردىن بىكارغا
boy	بوي، قامەت؛ قەبىلە؛ ئەن
boyacı	بىرچى، ھايلامچى
boynuz	مۈڭگۈز
boyun bağı	گالستۇك
bozuk	پارچىلانغان، پارچە
böcek	قۇرت
böylece	شۇنداق، شۇ شەكىلدە
buçuk	يېرىم
budala	ئەخمەق، كەم ئەقىل
bulğur	سۇدا پىشۇرۇپ پوستىدىن ئاجرىتىلغان بۇغداي
bura	بۇ يەر

www.uyghurkitap.com

bulmak	ئىزدەپ تاپماق
bulunmak	تەييار بولماق؛ قىلماق
buyurun	مەرھەمەت (قىلىڭ)
büsbütün	پۈتۈنلەي
büyük	چوڭ، ئۇلۇغ
büyükanne	موما، چوڭ ئانا
büyükler	چوڭلار، ئۇلۇغلار
büyümek	چوڭ بولماق، چوڭايماق

C

cam	ئەينەك
camcı	ئەينەكچى
camı	جامە، مەسچىت
cep	يانچۇق
cici	چىرايلىق، سۆيۈملۈك، ئوماق
civar	ئەتراپ
cumartesi	شەنبە

Ç

çabalamak	جان تالاشماق، تىركەشمەك؛ تىرىشماق
çabucak	تېزدىن، چاپسان
çabuk	تېز، چاپسان
çalılık	چاتقاللىق
çalışkan	ئىشچان، تىرىشچان
çalışmak	ئىشلىمەك

çamaşır	ئىچكى كىيىم، كىر (كىيىم)
çamur	لاي، پاتقاق
çanta	سومكا، پورتمال
çarpı	كەررە، كۆپەيتىش
çarşı	بازار
çatı	پېشايۋان
çavdarça	پىئونېر
çay	دەريا؛ جىلغا
çaydanlık	چۆگۈن
çayır	ئوتلاق
çaytakımı	چاي داستىخىنى سايمانلىرى
çekilmek	چېكىنمەك، ئايرىلماق
çekmek	ئۇرماق (پالاقنى)؛ ھەيدىمەك
çelik	پولات
çetin	قىيىن، تەس؛ قاتتىق
çevirmek	ئاغدۇرماق؛ تەرجىمە قىلماق
çevre	چۆرە، ئەتراپ
şevirici	تەرجىمان
çevrilmek	ئاغدۇرۇلماق، تەرجىمە قىلىنماق
çiçek	گۈل، چېچەك
çimen	چىمەن
çince	خەنزۇچە، جۇڭگوچە
çirkin	سەت، كۆرۈمسىز؛ يامان
çocuk	بالا
çok	كۆپ، نۇرغۇن
çoktan	ئۇزۇندىن بۇيان

çorba شورپا
çömlek كومزەك، خۇمرا

D

dadanmak يۆگىنىپ قالماق، ئادەتلىنىپ قالماق
dağılmak تارقالماق، چېچىلماق، چۇۋۇلماق
dağıtmak بىسەرەمجان قىلىۋەتمەك؛ تارقاتماق
daha تېخىمۇ، تېخى، يەنە؛ باشقا
dahi ھەتتا... مۇ
daira چەمبەر، ھالقا؛ ئايلانما؛ دائىرە
dakika مىنۇت
dal شاخ (دەرەخنىڭ)، ساھە، شۆبە
dalğa دولقۇن
dam تام؛ ئېغىل
dar تار؛ قىس
daracık تارچۇق، تار
dargın غەزەپ، ئاچچىق
darılmak ئاچچىقلانماق
davetetmek تەكلىپ قىلماق
dayanaklı چىدامlıq
dayanmak تايانماق؛ چىدىماق
dayı تاغا (ئاپىسىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى)
dayımak مۇرە قويماق
dede بوۋا
defa قېتىم، نۆۋەت
degnek توقماق، كالتەك؛ ھاسا،

değil	ئەمەس
değişmek	ئۆزگەرمەك، تېگىشمەك يەڭگۈشلىمەك
delik	تۆشۈك، تەشمە
delinmek	تېشىلىپ كەتمەك.
delmek	تەشمەك، تۆشۈك ئاچماق
demet	باغلانغان باغ؛ دەستە
demir	تۆمۈر
dere	دەريا (جىلغا)
dergi	ژۇرنال، مەجمۇئە
deri	تېرە
derin	چوڭقۇر، تىرەن
desen	رەسىم، سۈرەت، كۆرۈنۈش، نۇسخا
devrilmek	ئاغدۇرۇلماق
dış	سىرت، تاشقىرى
dışarı	سىرت، تاشقىرى
diğer	باشقا، ئۆزگە
dikmek	تىكمەك، قادىماق، ئورناتماق
dil	تىل
dinlemek	ئاڭلىماق، ئىشتمەك
dinlenmek	ئارام ئالماق
dip	ئاستى، تەكتى، تۈۋى
diye	...... دەپ
doğmak	تۇغماق، چىقماق (كۈن، ئاي)
doğru	ئۇدۇل، توغرا؛ ھەقىقەت
doğum günü	تۇغۇلغان كۈن
doktor	دوختۇر
dolap	ئىشكاپ

dolaşmak	ئايلانماق، چۆگىلىمەك؛ سەيلە قىلماق
dolma kalem	گاكبى
dolmak	تولماق، تۆگىمەك
domates	پەمىدۇر
donmek	قايتماق؛ ئايلانماق، چۆگىلىمەك
dörtyol ağzı	تۆت يول ئاغزى
dudak	كالپۇك، لەۋ
duman	ئىس، تۇتەك، تۇمان
duman almak	تۇمان باسماق، تۇتەك باسماق
durak	بېكەت
durum	ۋەزىيەت، ئەھۋال
duvar	تام، قورۇق
duvarcı	تامچى
duyurmak	تۇيماق، سەزمەك
duymak	ھېس قىلدۇرماق، سەزدۇرمەك
düdük	دۇدۇك، پۇشتەك
dün	تۇنۇگۇن
dünkü	تۇنۇگۇنكى
dürtmek	تۇرتمەك
düşmek	يىقىلىپ چۈشمەك، زەئىپلەشمەك
düşünmek	ئويلىماق؛ چۈشەنمەك

E

eczacl	دورىگەر
eğlence	دورىخانا؛ دورا زاۋۇتى
eğlenmek	ئويۇن، تاماشا؛ كۆڭۈل ئېچىش

www.uyghurkitap.com

eczane	ئوينىماق، ئويناشماق
ehliyet	سالاھىيەت، قابىلىيەت، لاياقەت، گۇۋاھنامە
ekin	زىرائەت
ekmek	نان
ekmekçi	ناۋاي
eksik	كەم، تولۇق ئەمەس، يېتەرسىز
el	قول
elbise	كىيىم، كىيىم - كېچەك
eldiven	قولقاپ، پەلەي
elli	ئەللىك
lema suyu	ئالما سۈيى
el sallamak	قول پۇلاڭلاتماق
emek	ئەجىر، جاپا، ئەمگەك
emeklemek	ئۆمىلىمەك
entari	ئاياللار كۆڭلىكى
enteresan	ئاجايىپ، ھەيران قالارلىق
enişte	بىراۋنىڭ قىز قېرىنداشلىرىنىڭ ئېرى
apeyce	خېلىلا
er	ئەسكەر؛ ئەر؛ قەھرىمان: ئەھل
erik	ئۆرۈك
erken	بالدۇر
esen	ئامان، ئېسەن
esmek	چىقماق (شامال)
esmer	بۇغداي ئۆڭلۈك
eşek	ئېشەك
eşya	نەرسە - كېرەك، ئەشيا
et	گۆش

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

etmek	قىلماق، ئەتمەك
ev	ئۆي
evet	ھەئە؛ بولىدۇ؛ شۇنداق
ev kadını	ئائىلە ئايالى
evli	ئۆيلەنگەن، تۇرمۇشقا چىققان
ezber lemek	ياد ئېلىش
ezber	يادقا ئوقۇماق

F

fare	چاشقان
fazla	جىق، كۆپ، نۇرغۇن
fena	ئەسكى، ناچار، يامان
fenalik	يامانلىق، ئەسكىلىك
fıkır fıkır	پاراق - پاراق (قايناش)
fırlamak	ئاتلىماق ئۆتمەك
fırsat	پۇرسەت
fırtına	بوران
fiat	باھا
fınsan	چاي ۋە قەھۋە ئىچىدىغان قاچا

G

gaga	تۇمشۇق (قۇشلارنىڭ)
galiba	ئېھتىمال، بەلكى
gar	پويىز ئىستانسىسى
gazeteci	ژۇرنالىست، گېزىت چىقارغۇچى

geçen	ئۆتكەن
geçengün	ئۆتكەن كۈن، ئۈنۈگۈن
geçenler	سىنىپتىن كۆچكەنلەر
geceniz hayirlı olsun	ياخشى چۈش كۆرۈڭ
geç kalmak	كەچ قالماق، كېچىكمەك
geçmek	ئۆتمەك؛ ئۆتۈپ كەتمەك
gecmes	ئۆتمۈش
gelenek	ئەنئەنە؛ ئۆرپ - ئادەت
gelen giden	ئۆتكەن كەچكەنلەر
genç	ياش
genclik	ياشلىق
genclik parkı	ياشلار باغچىسى
gene	يەنە؛ ئوخشاشلا
genis	كەڭ، كەڭتاشا؛ ئەنلىك
genislemek	كېڭەيمەك
gerçek	ئەمەلىيەت، رېئاللىق؛ ھەقىقەت
gerdan	گەدەن
geri	ئارقا، ئارقىدا
gerinmek	كېرىلمەك
geyik	بۇغا
gezi	ساياھەت، سەيلە
gezinti	سەيلە تاماشا
gezinmek	ئايلانماق، سەيلە قىلماق
gezmek	كەزمەك، سەپەر قىلماق
gibi	خۇددى ... دەك، ئوخشاش
girebilmek	كىرمەك
gitmek	كەتمەك

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلار بېكىتى ئادرېسى

giysi	كىيىم، كىيىم - كېچەك
giymek	كىيىمەك
gizlenmek	يوشۇرۇنماق
gögüs	كۆكسى
göş	ئاسمان
gökmen	قوڭۇر
göl	كۆل
gölge	سايە، كۆلەڭگە
gömölmek	پېتىپ قالماق
göndermek	ئەۋەتمەك، يوللىماق
görecegi gelmek	كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق
görev	ۋەزىپە، خىزمەت
görevli	مەمۇر، خادىم؛ ۋەزىپىلىك
görmek	كۆرمەك
göstermek	كۆرسەتمەك
götörmek	يەتكۈزمەك، توشۇماق؛ چىدىماق
göz	كۆز
göz dikmek	كۆز تىكمەك
gözlemek	كۆزەتمەك، كۆزلىمەك
gözlük	كۆزەينەك
greleşmek	ئېتىشكىلەشمەك
güşlü	كۈچلۈك
gülmek	كۈلمەك
gülümsemek	كۈلۈمسىرىمەك
gümrük	تاموژنا
gümüş	كۈمۈش
günşsiri	كۈن ئارىلاپ

günaydin	ئەتىگەنلىك سالاملىشىش سۆزى
güneş	كۈن، قۇياش
gürültü	ۋاراڭ - چۇرۇڭ، غەلۋە، غەۋغا
güvenmek	ئىشەنمەك
güz	كۈز
güzel	چىرايلىق؛ ياخشى، گۈزەل
güzelçe	ياخشىلاپ

H

hafif	يېنىك، يەڭگىل
haksızlık	ھەقسىزلىق، ناھەق
hala	ھامما (ئاتىنىڭ ئاچىسى ياكى سىڭلىسى
halı	گىلەم
hakllararasi	خەلقئارا
hamal	ھاممال
hangi	قايسى
harcamak	خەجلىمەك، سەرپ قىلماق
harclık	خەجلەيدىغان پۇل
hasta	كېسەل
hastalık	كېسەللىك
hastalanmak	كېسەل بولماق
hatır	يۈز - خاتىرە؛ ئەس ياد
hatirlamak	ئەسكە ئالماق، ئەسلىمەك
havalanmak	ھاۋا يەڭگۈشلىمەك؛ ئۇچماق، لەپىلدىمەك
havameydani	ئايرودروم
havlamak	ھاۋشىماق

www.uyghurkitap.com

havuç	سەۋزە
havuz	كۆل، كۆلچەك
haydi	قېنى ئەمسە
hayır	ئۇنداق ئەمەس، ياق؛ يوقسۇ، بولمايدۇ
haykırmak	تۇۋلىماق، ۋارقىرىماق
haylaz	ھۇرۇن، ئېزىلەڭگۇ
hazır	تەييار، ھازىر
hediye	ھەدىيە، سوۋغات
hemen	دەرھال، ھايال بولماستىن
hemşire	سېستىرا سىڭىل
hep	ھەممە، پۈتۈنلەي، تامامەن، ھەمىشە
hareket	سەپەر؛ ھەرىكەت
herkes	ھەممە ئادەم
hınzır	توڭگۇز، چوشقا (تىللاشتا ئىشلىتىلىدۇ)
hırsız	ئوغرى
hızla	چاپسانلا، تېزلا
hızlı	چاپسان، تېزلا
hilekarlık	ھىيلىگەرلىك
homurdanmak	غودۇڭشىماق
horoz	خوراز
hoşça kal	خەير خوش، خوش ئەمسە

I

ısırmak	چىشلىمەك
ısıtmak	ئىسسىتماق، قىزىتماق
ışık	نۇر، يورۇقلۇق
ıslak	نەم، ھۆل

I

içeri	ئىچى
içki	هاراق، ئىچىملىك
içmek	ئىچمەك؛ چەكمەك (تاماكا)
ihtiyar	قېرى، ياشانغان
ikişer ikişer	ئىككى ئىككىدىن
ilaç	دورا
ile	بىلەن
ileri gelmek	سەۋەب بولماق
ilerlemk	ئىلگىرىلىمەك
ilişki	ئالاقە، مۇناسىۋەت
ilk	دەسلەپكى، تۇنجى، باشلانغۇچ
ilk bahar	ئەتىياز، باهار
ilkönce	ئالدى بىلەن، باشتا، ئالدىدا
inanmak	ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق
ince	ئىنچىكە، زىل، نەپىس
inek	سىيىر
inmek	چۈشمەك (يۇقىرىدىن پەسكە)
inşa etmek	قۇرماق، ياسىماق
iri	زور، چوڭ
irileşmek	زورايماق، چوڭايماق
ishal	ئىچ سۈرۈش، ئىچ ئۆتۈكى
iskemle	يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق
istasyon	ئىستانسا؛ پونكىت
istemek	خالىماق، ئارزۇ قىلماق؛ ياخشى كۆرمەك

www.uyghurkitap.com

işte	مانا
itmek	ئىتتەرمەك
iyi	ياخشى ئوبدان
iyiki	ھېلىمۇ ياخشى، بەختكە يارىشا
iyileşmek	ياخشى بولۇپ قالماق
iyilik	ياخشىلىق
izin	رۇخسەت
izinli	رۇخسەت سورىغان، رۇخسەتلىك

K

kabak	كاۋا
kaç	قانچە، نەچچە
kaçıncı	قانچىنچى
kafes	قەپەس
kağıt	قەغەز
kahve	قەھۋە، كوفى
kahvaltı	ناشتا
kahverengi	قەھۋە رەڭ، كوفى رەڭ
kalabalık	ئادەملەر توپى
kalanlar	سىنىپتا قالغانلار
kaldırım	پىيادىلەر يولى (چوڭ كوچىدا)
kaldırmak	كۆتۈرمەك، يۆتكىمەك
kalkmak	تۇرماق، قوپماق
kamyon	يۈك ئاپتوموبىلى
kandırmak	ئىشەندۈرمەك، قايىل قىلماق
kanmak	قانائەت ھاسىل قىلماق، قانماق

kap	پوست
kapak	قاپقاق، تۈۋاق
kapamak	ياپماق، ئەتمەك، يۇمماق
kapatmak	ئەتمەك، تاقىماق
kapı	دەرۋازا، ئىشىك
hapmak	تۇتۇۋالماق، يۇلۇۋالماق
karaltı	غۇۋا كۆرۈنگەن شەكىل
karanlık	قاراڭغۇلۇق
karayel	قارا بوران
kardeş	قېرىنداش (ئىنى، سىڭىل)
karışmak	ئارىلىشىپ كەتمەك، قالايمىقانلىشىپ كەتمەك
karınca	چۈمۈلە
karne	كۆرسەتكۈچ (ئوقۇش نەتىجىسى)
karpuz	تاۋۇز
karşı	ئۇدۇل (تەرەپ)، قارشى
karşılık	بەدەل؛ جاۋابەن؛ ئىنكاس
kartal	بۈركۈت، شۇڭقار
karton	كاردون (قەغەز)
kartopo	قار توپى (پوڭزىكى)
kasırğa	بوران، شامال
kaşık	قوشۇق
kavuşmak	ئېرىشمەك؛ قوشۇلماق، بىر يەرگە كەلمەك
kavun	قوغۇن
kaybetmek	يوقىتىپ قويماق
kaymak	تېيىلىپ كەتمەك
kaza	ھادىسە، بالا - قازا
kazak	پوپايكا

www.uyghurkitap.com

kazanç	كىرىم، پايدا، دارامەت؛ مەنپەئەت
kazanmak	ئېگە بولماق، ئېرىشمەك؛ تاپماق
keçi	ئۆچكە
kederlenmek	قايغۇرماق
kedi	مۈشۈك
kelebek	كېپىنەك
kelime	سۆز
kemik	سۆڭەك، ئۇستىخان
kenar	قىرغاق، قاسناق
kendi	ئۆزى
kent	شەھەر
kesilmek	كېسىلمەك (قول)؛ بوغۇزلانماق، ئاجىزلاشماق
keskin	ئىتتىك. ئۆتكۈر
kez	نۆۋەت، قېتىم
kılavuz	يول باشلىغۇچى
kınalı	قوڭغۇر
kır	دالا، سەھرا
kırık	سۇنۇق، دەز؛ تۆۋەن نومۇر
kırmızı	قىزىل
kısa	قىسقا، كالتە
kıvranmak	تولغانماق
kıvrık	ئىلمەك، يۆگىمەچ
kızak	چانا
kızgın kızgın	ئاچچىق بىلەن
kızılay	قىزىل كرېست (قىزىلئاي)
kızkardeş	سىڭىل
kibrit	سەرەڭگە

kilitlemek	قۇلۇپلىماق، قۇلۇپ سالماق
kımse	ھېچ كىشى؛ ھېچبىر كىشى
kiremit	كاھىش، خىش
kıtapcı	كىتابپۇرۇش
koca	ئەر؛ چوڭ، يوغان
kocaman	يوغان، بەستلىك
kokmak	پۇرىماق
koku	پۇراق، ھىد
kokuşmak	پۇراپ قالماق، پۇراشماق
kol	قول، بەلگ؛ تارماق، پاترول
kolay	ئاسان، ئوڭاي
komşu	قوشنا
komutan	قوماندان
konser	كونسېرت
konu	تېما، ماۋزۇ
konuksever	مېھماندوست
konuşmak	پاراڭ سىلىشماق، گەپلەشمەك
koparmak	يۇلۇۋالماق، ئۈزۈۋالماق
korkunç	قورقۇنچ، قورقارلىق
korumak	قوغدىماق
koşmak	يۈگۈرمەك
kova	چېلەك
kovalamak	قوغلىماق
kovmak	قوغلىماق
koyun	قوي
kök	يىلتىز، تەكتى

www.uyghurkitap.com

köpek	ئىت
köprü	كۆۋرۈك
köşe	بۇلۇڭ، بۇرجەك
kötü	ئەسكى، يامان
kötülük	ئەسكىلىك، يامانلىق
köy	يېزا، سەھرا
köylü	يېزىلىق، دېھقان
kucaklamak	قۇچاقلىماق
kulak asmak	قۇلاق سالماق
kumaş	رەخت
kurnaz	قۇۋ، مەككار
kurt	بۆرە
kuruş	قۇرۇش (پۇل بىرلىكى)
kurşunu	كۈلرەڭ
kurtarmak	قۇتقۇزماق
kutlu	قۇتلۇق، مۇبارەك
kutu	قۇتا
kuyu	قۇدۇق
kuzu	قوزا، پاقلان
küçücük	كىچىككىنە
küçük	كىچىك
küçükler	كىچىكلەر، ياشلار
külah	بۆك، كۇلاھ
kümes	كاتەك
kürek	گۈرجەك؛ يالاق

L

laf	لاپ، پو؛ گەپ
lahana	كاللەكبەسەي
lamba	چىراغ، لامپا
lastik	چاق، بالون؛ رېزىنكە، تۇرۇبا، كامېر
leke	داغ، كەمچىلىك؛ ھاقارەت
leylek	لەگلەك
lira	لىرا (تۈركىيىنىڭ پۇل بىرلىكى)
lokanta	ئاشخانا، ئاشپۇرۇل

M

م

makas	قايچا
manto	ئاياللار پەلتوسى
marangoz	ياغاچچى
masa	ئۈستەل، جوزا
masal	چۆچەك
masmavi	كۆپكۆك
mavi	كۆك، زەڭگەر
mayıs	ماي، 5 - ئاي
meğerse	بەلكىم، ئېھتىمال
mektup	خەت مەكتۇپ
melemek	مەرىمەك (قوي)
memur	خىزمەتچى، خادىم؛ ئەمەلدار
mendil	قول ياغلىقى

www.uyghurkitap.com

merdiven	پەلەمپەي
merhaba	خۇش كېلىپسىز؛ قارشى ئالىمىز
merak	ئارزۇ - ئىستەك، غەم - قايغۇ؛ ئەندىشە
merhem	مەلھەم (ياغلىق دورا)
mesut	بەختىيار
methetmek	مەدھىيىلىمەك
meydan vermemek	ئىمكان (پۇرسەت) بەرمەسلىك
meyva	مېۋە
meyvacı	مېۋە ساتقۇچى
mezarlık	قەبرىستان، مازارلىق
mırıldamak	پىچىرلىماق، غودۇڭشىماق
minik	كىچىك ۋە ئوماق
misafir	مېھمان
mısırlik	كۆممىقوناقلىق
mor	پوررەڭ
mosmor	قېنىق پورەڭ
muayene	تەكشۈرۈش؛ دىئاگنوز
muhtar	يېزا (مەھەللە) باشلىقى
mukabil	بەدەل، جاۋاب؛ قارىمۇ قارشى
mum	شام؛ موم
mutfak	تاماقخانا (تاماق ئېتىدىغان)
mutlu	بەختىيار
mühendis	ئىنژېنېر
müdür	مۇدىر
müze	مۇزېي

N

nal	تاقا، ناھال
nasıhat	نەسىھەت
nasıl	قانداق، قانداقسىگە
ne	نېمە، قايسى، نېمە دېگەن
neden	سەۋەب؛ نېمە ئۈچۈن
ne de	يا، ياكى
nederse desin	نېمە دېسە دېسۇن
ne kadar	نەقەدەر؛ قانچىلىك
neşe	خۇشاللىق
ne yapsın	قانداق قىلسۇن
nezle	زۇكام
niçin	نېمە ئۈچۈن، نېمە سەۋەبتىن
nine	موما
nisan	ئاپرېل، 4 - ئاي
nişanlı	ئۆيلىنىش ئۈچۈن قىزنىڭ بېشىنى باغلاپ قويۇش

O

ocak	يانئۇار؛ ئوچاق؛ كان
oda	بىر ئۆي ئىچىدىكى بۆلمە ئۆيلەر
oğuşturmak	ئۇۋۇلىماق
okşamak	سىلىماق
okul	مەكتەپ،
okuma	ئوقۇش

www.uyghurkitap.com

okurlar	مۇشتىرى، كىتابخان،
olay	ۋەقە، ھادىسە
oldukça	خېلىلا، خېلى
olgunlaşmak	پىشىپ يېتىلمەك
olmak	بولماق
onarmak	تۈزەشتۈرمەك، رېمونت قىلماق
opera	ئوپېرا
ora	ئۇ يەر
orak biçimi	ئورما
ortada	ئارىدا، ئوتتۇرىدا
otobüs	ئاپتوبۇس
otomobil	ئاپتوموبىل
ovmak	ئۇۋۇلىماق

Ö

öbek	تۈپ
öbür	يەنە بىرى
ödlek	قورقۇنچاق
ödül	مۇكاپات
öfke	ئاچچىق، غەزەپ
ofkelenmek	ئاچچىقلانماق
öğle	چۈش (ۋاقتى)
öğrenci	ئوقۇغۇچى
öğrenmek	ئۆگەنمەك
öğretmen	ئوقۇتقۇچى
ögünmek	پەخىرلەنمەك، ماختانماق

öksürmek	يۆتەلمەك
öksürük	يۆتەل
öküz	كالا
ön	ئالدى (ئالدى)
önce	ئاۋۋال، دەسلەپ، بۇرۇن
önder	داھىي
önlemek	ئالدىنى ئالماق
öpmek	سۆيمەك
örmek	توقۇماق، قوپارماق
örtmek	يۆركىمەك، ياپماق، قاپلىماق
öte	نېرى؛ نېرىقى؛ باشقا
öteki	نېرىقى
ötesinden berisinden	ئۇ تەرەپتىن، بۇ تەرەپتىن
öteye beriye	ئۇيانغا - بۇيانغا؛ ھەر تەرەپكە
ötmek	چىللىماق، سايرىماق
övmek	ماختىماق
öyle	ئۇنداق
özel	شەخس، خۇسۇسىي، مەخسۇس، ئالاھىدە
özellik	خاسلىق، ئالاھىدىلىك
özle mek	كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق
özlük	ماھىيەت؛ ئۆز

P

pahalı	قىممەت
paket	تېڭىق، بولاق
palto	پەلتو (چاپان)

pamuk	پاختا، كېۋەز
pantolon	ئىشتان
para	پۇل، ئاقچا
parçalamak	ئارىنى بۇزماق، بۆلۈۋەتمەك
park	باغ؛ ئاپتوموبىللار توختايدىغان يەر
parlaklaşmak	پارقىرىماق
parlamak	نۇر چاچماق، پارىلدىماق
pasta	تورت، تۇش قاتارلىق تاتلىق يېمەكلىكلەرنىڭ ئومۇمىي نامى
patırtı	تاراق - تۇرۇق
patlamak	يېرىلماق، يېرىلىپ كەتمەك
pazar	يەكشەنبە؛ بازار
pazarlık	سودا - سېتىق
peçete	سالفېتكا (تاماق ۋاقتىدا ھەر ئادەم ئۈچۈن ھازىرلانغان قولياغلىق)
pek	ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك
pempe	ئاچ قىزىل
pencere	دېرىزە
peş	پەش؛ ئارقا
peşkir	لۆڭگە
pırasa	كۆزدە (جۇسەي)
piknik takımı	ساياھەت تامىقى سايمانلىرى
pis	پاسكىنا، مەينەت
pislik	مەينەتچىلىك، پاسكىنىچىلىق
piyano	پىئانىنو
piyes	پىيەسسە، سەھنە ئەسىرى
portakal	ئاپېلسىن

posta	پوچتا
postacı	پوچتالىيون
postane	پوچتىخانا
pul	پوچتا ماركىسى

R

radyo	رادىئو
radyatör	رادىئاتور
rahatçe	ئوڭايلا، جاپا تارتمايلا
rahatsiz etmek	كەيپىنى بۇزماق
rasgelmek	يولۇقۇپ قالماق، ئۇچرىشىپ قالماق، دۇچ كەلمەك
raslamak	يولۇقۇپ قالماق، ئۇچرىشىپ قالماق
renk	رەڭ، بوياق
rica etmek	ئىلتىماس قىلماق
rüzgar	شامال

S

sabah	ئەتىگەن، سەھەر
sabahleyin	ئەتىگەن، سەھەر
saç	چاچ
sadece	پەقەت، يالغۇز
sağ	ئوڭ (تەرەپ)، سالامەت، ئامانەت
sağıklı	سالامەت
sağol	سالامەت بول، ئامان بول
sahip	ئىگە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

sahife	بەت، سەھىپە
sakin	تىنچ، جىمجىت، خاتىرجەم؛ ئاھالە
saklamak	تىقىپ قويماق، يوشۇرۇپ قويماق
saklanmak	يوشۇرۇنماق
saldırmak	ھۇجۇم قىلماق
salı	سەيشەنبە
salkm	ئۈزۈم شىنگىلى، ساپاق
sallamak	پۇلاڭلاتماق، تەۋرەتمەك، ساڭگىلاتماق
salon	زال، سالون
sancı	سانجىق، ئاغرىق
sandal	قېيىق
sanmak	...دەپ بىلمەك پەرەز قىلماق، تەخمىن قىلماق
sansar	بۇلغۇن
sapan	رەگەتكە؛ سالغا
sap sar	ساپسېرىق
sarı	سېرىق
sarmak	يۆگىمەك، تاڭماق، قورشىماق
sarışın	سېرىققا مايىل، سارغۇچ
sarılmak	يىقىلماق، چاپلاشماق
sarkmak	ساڭگىلىماق
sarmak	تاڭماق، ئورىماق، يۆگىمەك، قورشىماق
satınalmak	سېتىۋالماق
satır	قۇر (كىتابنىڭ)؛ قىڭغىراق
savaşmak	ئۇرۇشماق، جەڭ قىلماق
sebze	كۆكتات ساتقۇچى
sefer	قېتىم، نۆۋەت؛ سەپەر
sendelemek	سەنتۈرۈلمەك ؛ ھولۇقماق

sene	يىل
senlibenli	سەنمەنمەي؛ سەنلىشىپ
serçe	ئاق قۇشقاچ
serin	سۆرۈن، سالقىن
sermek	ياتقۇزۇۋاتماق، جايلاشتۇرۇۋاتماق
sert	قاتتىق
sertleşmek	قاتماق، قېتىشماق
servi	ئارچا (دەرەخ)
sepet	سېۋەت
ses	ئاۋاز، تاۋۇش، ئۈن
seslenmek	ئۈن چىقارماق، بىر نەرسە دېمەك، ۋارقىرىماق
sevgi	مۇھەببەت
sevgili	سۆيۈملۈك، ئوماق؛ قەدىرلىك
sevimli	سۆيۈملۈك
sevinç	شادلىق، خۇشاللىق، سۆيۈنچ
sevine sevvine	شادلىق بىلەن، خۇشاللىق بىلەن
sevinmek	خۇشال بولماق
sevmek	ياخشى كۆرمەك، سۆيمەك
seyretmek	تاماشا قىلماق، سەيلە قىلماق
sıcak	ئىسسىق، قىزغىن
sıçramak	سەكرىمەك
sık sık	پات - پات، دائىم
sıkılmak	سىقىلماق، قورۇنماق، قىسىلماق
sıkıntı	جان سىقىلىش، تىت - تىت بولماق
sıra	رەت

www.uyghurkitap.com

sıra olmak	سەپكە تىزىلماق
sırt	ئۇچا، دۈمبە
sızı	ئاغرىش
sigara	تاماكا
silmek	سۈرتمەك، ئۆچۈرمەك
sincap	تىيىن (هايۋان)
sinema	كىنو، كىنوخانا
sinsi sinsi	ئوغرىلىقچە، تۇيدۇرماستىن
sipsivri	ئۇچلۇق
sis	تۇمان، تۈتەك
siyah	قارا
spor	تەنھەرىكەت
soba	مەش
sofa	كارىدور
sofra	داستىخان
sokak	كوچا
sokmak	تىقماق، پاتۇرماق، كىرگۈزمەك
sokulmak	يېنىغا بېرىۋالماق
soluma	نەپەس، تىنىق
son	ئاخىرقى، كېيىنكى
sonbahar	كۈز
sonra	كېيىن
soru	سوئال، مەسىلە
söndürmek	ئۆچۈرمەك (ئوتنى، چىراغنى)
söylemek	سۆزلىمەك

su	سانلارغا ئۆلىنىپ تەخمىنىنى بىلدۈرىدۇ
suç	جىنايەت، گۇناھ
sulamak	سۇغارماق
suret	كۆرۈنۈش، شەكىل، رەسىم
susamak	ئۇسسىماق، تەشنا بولماق
susmak	جىم بولماق، ئاغزى يېسىلماق
sürü	پادا (مال پادىسى)
sürmek	داۋام قىلماق
sürüklemek	سۆرەپ كىرىپ كەتمەك
süslemek	بېزىمەك، زىننەتلىمەك
süzülmek	قانات قاقماي ئۇچماق

Ç

şakalaşmak	چاقچاق قىلماق
şal	شارپا
şapka	قالپاق
şarkı	ناخشا، غەزەل
şarkıcı	غەزەلخان، ناخشىچى
Şaşırmak	يولدىن ئادىشىپ قالماق، ھولۇقماق
şeker	شېكەر
şen	خۇشال - خۇرام، خۇشاللىق
şey	نەرسە، شەيئى، جىسىم
şimdi	ئەمدى
şiş	زىخ؛ ئىششىق

şişman	سېمىز، ئوماق
şimşek	چاقماق (تەبىئەت ھادىسى)
şöyle	شۇنداق
şubat	فېۋرال، ئىككىنچى ئاي
şura	شۇ يەر

T

tabak	لىگەن
tabi	تەئەللۇق، تەۋە
tahta	تاختاي
takmak	قويۇشاق (ئىسىم قويماق)
takılmak	پۈتلاشماق، تاقاشماق، قوشماق
taksi	كىرا ماشىنىسى، تاكسى
tam	دەل
tamamlanmak	تۈگىمەك
tane	دان؛ دانە
tanımak	تونۇماق
tarhana	قېتىق بىلەن يۇغۇرۇلغان خېمىر ئۇگرىسىنىڭ قۇرۇتۇلغىنى
tarla	تېرىلغۇ يەر، ئېتىز
tasalanmak	ئەنسىرىمەك، غەم قىلماق
taşımak	كۆتۈرمەك، ئېلىپ ماڭماق
tat	تەم، لەززەت، زوق
tatlı	تاتلىق، شېرىن
tavsiye	تەۋسىيە، تونۇشتۇرۇش

www.uyghurkitap.com

tavşan	توشقان
tavuk	توخۇ
taze	يېڭى
tek	يالغۇز، تاق
tekir	تاغىل
tekme	تېپىك
telaş	دىققەت، جىددىيلىشىش، ھودۇقۇش
telefon etmek	تېلېفون بەرمەك
tembel	ھۇرۇن
temiz	پاكىز، ساپ
temmuz	ئىيۇل، ئاي
tencere	كورا
teneffus	نەپەس، ئارام
tepsi	پەتنۇس
terzi	سەيپۇڭ
teslim etmek	بەرمەك
teşekkür	رەھمەت
teyze	ھامما (ئاپىسىنىڭ ئاچىسى ياكى سىڭلىسى)
teyyze	ئايروپىلان
tratmvay durağı	تراموۋاي بېكىتى
tren	پويىز
tklamak	تىرىقلاتماق
tilki	تۈلكە
toplanmak	يىغىلماق، توپلاشماق
toplantı	يىغىن، مەجلىس

www.uyghurkitap.com

torba	خالتا
torun	نەۋرە
toz şekei	قوم شېكەر
tören	مۇراسىم
turist	ساياھەتچى
turit klubü	ساياھەتچىلەر كۇلۇبى
turuncu	سارغۇچ قىزىل
tüfek	مىلتىق
türkü	قوشاق
tütün	تاماكا
tüy	يۇڭ، تۈك، موي

U

ucuz	ئەرزان
uçak	ئايروپىلان
uğramak	يولۇقماق
uğraşmak	شۇغۇللانماق
ulaşmak	يېتىپ بارماق، ئېرىشمەك
uluslar arası	خەلقئارا
umumi telefon	ئاممىۋى تېلېفون
upuzun	ئۇزۇن
uslu	ئەدەپلىك، تەرتىپلىك
utanmak	ئىزا تارتماق، ئۇيالماق، تارتىنماق
uyanmak	ئويغانماق
uyumak	ئۇخلىماق
uzaklaşmak	يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق؛ قول ئۈزمەك

Ü

ütü	دەزمال
üye	ئەزا
üzeri	يان، ئۈست
üzülmek	كۆڭلى يېرىم بولماق، بىئارام بولماق

V

var	بار
vazo	ۋازا، گۈل قاچىسى، لوڭقا
verem	تۇبېر كۇليوز
vergi	باج
vermek	بەرمەك
vesile	سەۋەب، پۇرسەت
vize	ۋىزا
vurmak	ئاتماق، سوقماق، ئۇرماق

Y

yabani	ياۋايى
yakalamak	تۇتۇۋالماق
yaklaşmak	يېقىنلاشماق؛ ئاز قالماق
yakmak	كۆيدۈرمەك
yangın	ئوت ئاپىتى، يانغىن
yanmak	كۆيمەك، تۇتاشماق، ئۆچمەك، قىزىماق

yanyana	يانمۇيان
yapmak	قىلماق، ئىشلىمەك. ياسىماق
yaprak	يوپۇرماق
yaralamak	يارىلىماق، زىيان كەلتۈرمەك
yararlanmak	پايدىلانماق
yaramaz	بەڭباش، گەپ ئاڭلىمايدىغان، كارغا كەلمەيدىغان
yararlı	پايدىلىق
yardım	ياردەم
yarın	ئەتە
yaşlı	قېرى، ياشانغان
yatak	(ياتىدىغان) ئورۇن
yataklı	ياتاقلىق
yavaş	ئاستا؛ ياۋاش
yavaşlamak	ئاستىلىماق
yavru	ئادەم ۋە ھايۋانىنىڭ بالىسى
yayan	پىيادە، ياتاق
yazı	يېزىق؛ ماقالا
yazık	ئەپسۇس، ئىسىت؛ گۇناھ
yazma	يېزىش
yemek	تاماق، غىزا؛ يېمەك
yemyeşil	ياپيېشىل
yerleşmek	ئورۇنلاشماق
yeşermek	كۆكەرمەك؛ يوپۇرماق چىقارماق
yeşil	يېشىل
yeterki	قىسقىسى
yetişmek	يېتىشمەك، تەييارلانماق
yıkamak	يۇماق

www.uyghurkitap.com
كىتاب تورى ئۇيغۇر

yılbaşı	يىل بېشى
yıldırım	چاقماق (تەبىئەت ھادىسى)
yirmi	يىگىرمە
yoğurt	پىشلاق
yoksa	بولمىسا
yolcu bileti	پاساژىر بېلىتى
yolharıtası	يول خەرىتىسى
yontmak	يونىماق
yorgan	يوتقان
yormak	ھارماق، تالماق؛ جورىماق
yorulmak	ھارماق، چارچىماق
yudum	يۇتۇم
yumak	ئىگىرىلگەن يۇڭ يىپ كاللىكى
yumurta	تۇخۇم
yurt	يۇرت، ۋەتەن
yusyuvarlak	يۇپيۇمىلاق
yuva	ئۇۋا، چاڭگا
yuvarlak	يۇمىلاق
yuvrlamak	دومىلىماق
yüklemek	ئارتماق
yüktek	ئېگىز، يۇقىرى، ئالىي
yükselmek	ئېگىزلىمەك، ئۆرلىمەك
yüklü	يۈك ئارتىلغان؛ ئېغىر ئاياغ
yüzden	...سەۋەبتىن، ... تۈپەيلى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

Z

zahmat	جاپا، مۇشەققەت
zamk	شلىم
zarf	كونۋېرت
zaten	ئەسلىدە
zavallı	بىچارە، تەلەيسىز
zıki	ئەقىللىك، ئاقىل
zengin	باي
zil	زىل، قوڭغۇراق
zor	تەس؛ مەجبۇرىيەت؛ غەرەز

ئىككىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

[illegible]

BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. araba — ھارۋا؛ ئاپتوموبىل
   el arabası — قول ھارۋىسى
   öküz arabası — كالا ھارۋىسى
   iki araba saman — ئىككى ھارۋا سامان
   arabacı — ھارۋىكەش
2. almanca — نېمىس تىلى
   alman — نېمىس
   Almanya — گېرمانىيە
3. ayaklarını bağlamak — پۇتىنى قوشتۇرماق، ئالمىماق
4. başüstü — باش تەرەپ
5. çamur — پاتقاق، لاي
   çamurlamak — لاي سۇۋۇماق
   çamurluk — پاتقاقلىق
6. çinçe — خەنزۇچە، خەنزۇ تىلى
7. davrilmek — ئاغدۇرۇلماق، يىقىلماق
8. dayımak — مۆرە قويماق
9. gömülmek — پېتىپ قالماق
   Gemi sulara gömüldü. — كېمە سۇغا پېتىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

10· gögüs — كۆكس
gögüş geçirmek — چوڭقۇر ئاھ ئۇرماق
gögüs darlığı — نەپەس قىسلىقى
gögüslü — كۆكسى كەڭ، كۆكسى يوغان (ئايال)
11· göüvnmek — ئىشەنمەك
12· homurdanmak — ئۆز - ئۆزىگە غوڭشىماق
13· hoşça kal — خوش؛ خەير - خوش؛ خەير ئەمسە
14· kaza — قازا، ھادىسە
kazoya uğramak — ھادىسىگە يولۇقماق
قازا كېلىۋاتىمەن دېمەس.
kaza geliyorum demez.
15· konu — تېما؛ ماۋزۇ
kitabin konusu — كىتابنىڭ تېمىسى
16· nasıhat — نەسىھەت
nasıhat etmek — نەسىھەت قىلماق
nasıhat dinlemek — نەسىھەت ئاڭلىماق
17· uğramak — يولۇقماق
Eve giderken size uğrarım.
ئۆيگە كېتىۋېتىپ سىزگە يولۇقىمەن.
felakete uğramak — پالاكەتكە يولۇقماق
18· rahatsız etmek — كەيپىنى بۇزماق
rahatsız — كەيپسىز، ھوزۇرسىز
rahatsız olmak — كەيپى قاچماق
rahatsızlanmak — كەيپى قاچماق
rahatsızlık — ھوزۇرسىزلىق
19· sincap — تىيىن
20· sıkıntı

ھارماق، چارچىماق؛ ئازاب - ئوقۇبەت؛ جاپا - مۇشەققەت؛
موھتاجلىق؛ ئازابلانماق؛ ئىچى پۇشماق؛
بىئارام بولماق؛ تىت - تىت بولماق؛ تويۇپ كەتمەك؛ زېرىكمەك

21· sabahleyin ئەتىگەن (دە)

22· yayan پىيادە

Ben oraya kadar cayan gidemem.

مەن ئۇ يەرگە قەدەر پىيادە بارالمايمەن.

2· Tekst

Sincap

Tavşanın arabsı çamura gömülmüş. sıncap tavşanın başı üstünde bulunan bir dala oturarak, ön ayaklarını göğsünde bağlamış. sonra tavşana devrilen arabasını kaldırması için nasihatte bulunmuş:

— Şuradan kaldır ... Oradan tut ... Burasından it ...

Tavşan işe girişmiş, fakat küçük olduğundan, kuvveti yetmemiş. Eğer kirpi kardeş yardımına gelmeseymiş tavşanın arabası belki bugüne kadar orada, çamurun içide bekliyecekmiş,

Kirpi tavşancığın çektiği sıkıntıyı görmüş veçok konuşmadan sırtını arabaya dayıyarak, onun

arabasını çamurdan çıkarmış.

Tavşan buna çok sevinmiş, kirpiye teşekkür ederek erine doūru yollanmış.

Sıncap ise aūaca dargınlıkla vurarak homurdanmış:

— iyilik bilmez ki giderken bir «hoşça kal» bile demedi. Benim nasihatlarım olmasaydı, arabasını hiçbir zaman çamurdan çıkaramıyacaktı, demiş.

3. Aşağıdakiları okuyun:

Bu adresi bulmak için bana yardımde bulunmaz misiniz? Gire bilimiyim?

Sigara içebilır miyim?

Devetiniz (yardımınız) için teşekkūr ederiz.

Benim geçikmemi affetmenizi rıca ederim.

Sizi ranatsız ettim, effedersiniz.

Affedersiniz ama, bu bōyle değildir.

Teklifinizi kabul ediyoruz.

Hangi diller biliyorsunuz?

Çince biliyormusunuz?

Ben tūrkçe ōğreniyorum.

Sizinle Tūrkçe mektuplaşmak istiyorum.

www.uyghurkitap.com

Burada Almanca bilen kimse var mı?

Çince konuşuyorsunuz.

Siz çok çobuk konuşuyorsunuz.

Yavaş söyleyiniz.

Türkçe doörumu konuşuyorum?

4. Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Bizim iş hala uyuyor.

Ben biraz yürümek istiyorum.

Bu konu üzerinde kendisiyle görüştük.

Bütün gücünü toplayarak kalkmaya çalıştı.

Bu konuda size gürenicorum.

Çocuk geç kaldı, yoksa bir kazamı oidu.

Gitmek üzere kalktı.

Kalemi masa üzrine koydum.

Oda çok güzel süslenmiş.

Oraya gitmek zoruda idim

Orasi uzaktır, yayan gidilmez.

Sabahleyin gelmiş, şimdi gidecek!

Uygurlar konukseverdirler.

Vakit bulursam size uğrarım.

Yangının önü alındı,

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

İKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. civar — ئەتراپ، ئۆپچۆرە

Civar köylerden birinde kolera var.

ئەتراپتىكى يېزىلارنىڭ بىرىدە خولېرا[1] كېسەللى بار.

2. dinlemek — ئارام ئالماق

Bir kaç gün dinleneceğim.

بىرقانچە كۈن ئارام ئالماقچىمەن.

3. dürtmek — تۈرتمەك، سانجىماق

4. ekin — زىرائەت

yeni bitmiş akin — يېڭى ئۈنگەن زىرائەت

sararmış ekin — سارغىيىپ كەتكەن زىرائەت

ekin biçmek — زىرائەتنى ئورماق

ekincilik — دېهقانچىلىق

5. enteresen — قىزىقارلىق، ھەيران قالارلىق؛ دىققەتنى تارتىدىغان.

6. fırlamak

ئاتلىماق، سەكرىمەك، ئۆسۈپ كەتمەك؛ چىقىپ كەتمەك

Omuz kemiği fırlamış.

مۈرە سۆڭىكى چىقىپ كېتىپتۇ.

Altın fiyatları fırladı.

ئالتۇننىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى.

7· gezinti سەيلە - تاماشا

Sandalla bir deniz gezintisi yaptık.

قېيىق بىلەن دېڭىز سەيلىسى قىلدۇق.

8· hatır ئەس، ياد، خاتىر؛ يۈز - خاتىر، ھۆرمەت.

Hatırınız için bu işi yaptım.

كۆڭلىڭىز خاتىرىڭىز ئۈچۈن بۇ ئىشنى قىلدىم.

Atada annesinin hatırı olmasaydı.

ئوتتۇرىدا ئانىسىنىڭ يۈز - خاتىرىسى بولمىغان بولسا ئىدى

Hatırımda kaldığına gore ئېسىمدە قېلىشىچە

Hatırınızda mı, bunlar kaç tane idi?

ئېسىڭىزدىمۇ بولار قانچە دانە ئىدى؟

hatıra dokunmak	كۆڭۈل ئاغرىتماق
hatıra getirmek	ئەسكە كەلتۈرمەك
hatırda tutmak	ئەستە ساقلىماق
hatırda kalmak	ئەستە قالماق
hatırı kalmak	كۆڭلى قالماق
hatırını almak	كۆڭلىنى ئالماق

9· ileri gelmek بارلىققا كەلمەك، يۈز بەرمەك؛ سەۋەب بولماق

Cinayetlerin çoğu sarhoşluktan ileri gelir.

جىنايەتنىڭ كۆپىنچىسى مەستلىكتىن يۈز بېرىدۇ.

10· keçi ئۆچكە

dağ keçisi تاغ ئۆچكىسى

keçiye can kaygısı. kasaba yağ kaygısı.

ئۆچكىگە جان قايغۇسى. قاساپقا ياغ قايغۇسى.

keçi yolu تار يول (تاغلاردا)

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

11. kuyu — قۇدۇق
su kuyusu — سۇ قۇدۇقى
petrol kuyusu — نېفىت قۇدۇقى
kuyudan su çekmek — قۇدۇقتىن سۇ تارتماق
12. kılavuz (قىز - يىگىتنىڭ) — يول كۆرسەتكۈچ؛ قولداش (قىز - يىگىتنىڭ سايا ھەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى
13. pislik — مەينەتچىلىك؛ كىر؛ پوق
Şu mutfağın pisliğine bakın.
شۇ تاماقخانىنىڭ پاسكىنىلىقىغا قاراڭ.
Çocuğun yüzü gözü pislik içinde kalmış.
بالىنىڭ يۈز - كۆزى پاسكىنا بولۇپ كېتىپتۇ.
Şu kedi pisliğini temizliyor.
مۈشۈك پوقىنى تازىلاۋاتىدۇ.
14 serin — سالقىن، سۆرۈن؛ ئىلمان
serin hava — سالقىن ھاۋا
serin su — ئىلمان سۇ
serin kanlı — سوغۇققانلىق؛ ئېغىر - بېسىقلىق
serinlemek = serinleşmek — سالقىنلاشماق
15. sürmek — ھەيدىمەك؛ تەگكۈزمەك؛ سۈرگۈن قىلماق
arabayı sürmek — ھارۋا ھەيدىمەك
koyunları sürmek — قويلارنى ھەيدىمەك
Elini duvara sürdü. — قولىنى تامغا تەگكۈزدى.
boya sürmek — بوياق بەرمەك
pudra sürmek — ئۇپا سۈرمەك
saltanat sürmek — دەۋر (سەلتەنەت) سۈرمەك
tarlayı sürmek — يەر ھەيدىمەك
Fırtına üç gün sürdü. — بوران ئۈچ كۈن چىقتى.

16· yerleşmek ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق

Bu taş braya iyi yerleşmiş .

بۇ تاش بۇ يەرگە ياخشى ئورۇنلىشىپتۇ.

Oğlu bankaya yerleşmiş

ئوغلى بانكىغا ئورۇنلىشىپتۇ.

Halam Kaşgara yerleşti.

هاممام قەشقەردە ئولتۇراقلاشتى.

Faşındık, ama daha yerleşmedik.

توشۇپ بولدۇق، ئەمما تېخى سەرەمجانلاشتۇرمىدۇق.

17· yolcu bileti پاساژىرلار بىلىتى

18 yol haritası يول خەرىتىسى

19· zaten ئاساسەن، ئەسلى، ئەسلىدە، ئەمەلىيەتتە.

2· Tekst

Tilki ile Keçi

Tilki bir kargaının ardından koşarken, bir kuyuya düşmüş. kuyunun suyu az olduğu için boğulmamış. Fakat dışarıyada çıkamıyormuş.

Bir keçi görünmüs. sakalını oynatıyor, boynuzlarıyla sağı solu dürtüyormus. Bir arallk kuyuya bakmiş ve tilkiyi görüce sormus:

— Ne yapıyorsun orada tilkicik?

Tilki cerap vermiş:

— Dinleniyorum iki gözüm. Yukarısı çok

sıcak olduğu için kuyuya yerleşmiş.

Keçi zaten yanıyor ve su içmek istiyormuş. Tilkiye sormuş:

— Su soğukmu?

Tilki cevap vermiş:

— Hem temiz, hem soğuk. Eğer istersen sen de içeri atla.

Ahmak keçi kuyuya atlamış:

Tilki derhal keçinin sırtına, sırtından boynuzlarına çıkmış ve oradan da dışarı fırlamış.

Zavallı keçi kyeuda az kalsın açlıktan ölecekmiş. Çokgüçmeden sahibi onu bulmuşlar ve boynuzlarınban tutup cıkarmışlar.

3. Aşağıdaki cümleleri okuyun:

Hangı yoldan gidecegiz?

Yolumuz kaç saat sürer?

Bu yolda lokanta varmı?

Arabayı nerede bırakabileriz?

Bir yolcu bileti kaç kuruştur?

Bana gidilecek yol harıtasını gōstersiniz.

Bana ürümçi ve civarinin haritasi lazımdir.

Bugün hava nasıl?

Bugün hava sıcaktır (serindir).

Yarın ne gibi bir hava beklenır?

Yarın sis (rüzgar) bekleniyor.

Biz şehri gezmek istiyoruz.

Gezinti ne zaman olacaktır?

Şehır dışında ne gibi görülecek yerler vardır?

Gezinti kaç saat sürer?

Bir kilavuz çağırırız.

Gezintide çok enteresen şeyler gördük.

4· Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Bu yakınlarda onu hiç göremedim.

Bu işi hatırınız için yaptım.

Ben kimse ile dargın değilim.

Bır çok hastalıklar pislikten ileri gelir.

Giderim, yalnız yanıma arkadaş isterim.

işinizi yarına bırakmayın.

insan yarını düşünmeli.

Kapı vuruluyor.

O sözünde duran bir adamdır.

Orada yalnız başınıza mı oturuyorsunuz?

Saygılarımı sunmak istiyorum.

Vakitsiz yağmur ekınlere zarar verdi.

Yemek yağlı olmuş.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

Yarın sizi nerede bulayım?

Yetişerim diyorsunuz, ya yetişemezsiniz.

5· Gramer

ئۇزاق ئۆتكەن زامانىنىڭ 2 - تۈرى

ئۇزاق ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ 2 - تۈرى تېخىمۇ بۇرۇن بولغان ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا ئۇ خېلى بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ۋە ھەرىكەت قىلغۇچىنىڭ سۇبيېكتىپ كۆز قارىشى بىلەن بەلگىلەنگەن ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
koymuştum	koymuştuk
koymuştun	koymuştunuz
koymuştu	koymuştular

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
koymamıştım	koymamıştık
koymamıştın	koymamıştınız.
koymamıştı	koymamıştılar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
koyabilmiştim	koyabilmiştik
koyabilmiştin	koyabilmiştiniz
koyabilmişti	koyabilmiştiler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
koyamamıştım	koyamamıştık
koyamamıştınız	koyamamıştınız
koyamamıştı.	koyamamıştılar

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
koymuş muydum?	koymuş muyduk?
koymuş muydun?	koymuş muydunuz?
koymuş muydu?	koymuş muydular?

ئۇيغۇر كىتاب تورىكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

ÜÇÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. araştırmak — ئىزدىمەك، تەتقىق قىلماق

Sorunun aslını araştırmalı.

مەسىلىنىڭ تەكتىنى تەكشۈرۈش لازىم.

Odayi iyice araştırdım, ama, aradığımı bulamadım.

ئۆينى ياخشى ئىزدىدىم، ئەمما ئىزدىگەن نەرسەمنى تا-
پالمىدىم.

2. belli — مەلۇم، ئاشكارا، مۇئەييەن

3. bekleme salonu — كۈتۈش زالى

4. banka şubesi — تارماق بانكا، شۆبە بانكا

5. diğer — باشقا

diğer biri — باشقىسى، باشقا بىرى

6. emeklemek — ئۆمىلىمەك

Bizim çocuk henüz yürümüyor, ama emekliyor.

بىزنىڭ بالا تېخى ماڭالمايدۇ، ئەمما ئۆمىلەيدۇ.

7. esen — سالامەت، ساق

Tanrı esenlik versin — خۇدا سالامەتلىك بەرسۇن.

esenleşmek — سالاملاشماق، تىنچلىق سوراشماق

esenlemek — سالام بەرمەك

8. eksik — كەم؛ تولۇق بولمىغان، يېتەرسىز

Bu adamın aklı eksik بۇ ئادەمنىڭ ئەقلى كەم،
Evin eksikleribitmez.ئۆينىڭ كەم نىمىلىرى تۈگىمەيدۇ.
9. fare چاشقان
tarla faresi ئېتىز چاشقىنى
fare deliği چاشقان تۆشۈكى
Fare deliğine sığmamış, bir be kuyruğuna kabak bağlamıs.
چاشقان تۆشۈكىگە سىغماپتۇ. ئەمما قۇيرۇقىغا كاۋا باغلىۋاپتۇ.
fare kapanı تاختىمۇشۇك
10.fenalık يامانلىق، ئەسكىلىك، ناچارلىق؛ زىيان، كەيپسىزلىك
Kimseye fenalığı olmayan bir adam.
بىر كىشىگە يامانلىقى بولمىغان ئادەم.
Bugün kendimde bir fenalık duyuyorum.
بۈگۈن بىر كەيپسىزلىك ھېس قىلىۋاتىمەن.
fenalık etmek ياماللىق قىلماق
fena huy يامان خۇي
fena değil يامان ئەمەس
fena gözle bakmak يامان كۆز بىلەن قارىماق
fenalaşmak يامانلاشماق، ئوسال لاشماق
پاراق - پاراق؛ (كۆچمە مەنىدە) ئويناق، جىلۋىلىك
11. fıkır fıkır
سۇ پاراق - پاراق قايناۋاتىدۇ.
Su fıkır fıkır kaynıyor.
Fıkır fıkır bir kız. بىر قىز (ئويناق) جىلۋىلىك
12. gezinmek ئايلانماق، سەيلە قىلماق
گەدەن: سىمىر ئادەملەردىكى قوش ئېڭەك، بوغۇزلانغان ھايۋانلارنىڭ بويىنى
13. gerdan

gerdanlık زۇننار

14. gar پويىز ئىستانسىسى

15. hava meydanı=hava alanı ئايرودروم

16. karışmak ئارىلاشماق، ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتمەك

Kum toprakla karışır, yağ su ile karışmaz.

قۇم توپا بىلەن ئارىلىشىدۇ. ياغ سۇ بىلەن ئارىلاشمايدۇ.

Kağıtlarım karışmış. قەغەزلىرىم ئارىلىشىپ كېتىپتۇ

17. kıvrık ئىلمەك، يۆگىمەچ، پۈكۈكلۈك

kıvrıkbıyıklı adam يۆگىمەچ بۇرۇتلۇق ئادەم

kıvrıkgagalı kuşlar ئىلمەك تۇمشۇقلۇق قۇشلار

kıvrık elbise پۈكلىنىپ كەتكەن كىيىم

18. kimse (كىملىكى نامەلۇم) ھېچكىم

içerideki kimseler ئىچكىرىدىكىلەر

Bügün kimse gelmedi. بۈگۈن ھېچكىم كەلمىدى.

kimsesiz çocuk قارانچۇقى يوق بالا

19. korkunç قورقۇنچلۇق، مۇدھىش، ھەددىدىن زىيادە

korkunç bir manzara قورقۇنچلۇق بىر كۆرۈنۈش

korkunç bir sıcak دەھشەتلىك ئىسسىق

20. kök يىلتىز؛ تەكتى: شەجەرە

diş kökü چىشى يىلتىزى

ئائىلىمىزنىڭ تەكتى ئېنىق.

Ailemizin kökü beliidir.

köklemek يىلتىز چىقارماق

21. külah كىگىزدىن ياسالغان ئۇچى ئۇچلۇق بۆك

22. kurşunu قويۇق كۈل رەڭ، قوغۇشۇن رەڭگى

23. mırıldamak غودۇڭشىماق، ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىمەك

24. muayene (ئەرەبچە) تەكشۈرۈش، دىئاگنوز، كۆزدىن كەچۈرۈش

gümrük muayenesi ئامورنا تەكشۈرۈشى
röntgen muayenesi رېنتگېندە تەكشۈرۈش
muayeneci تەكشۈرگۈچى

25. mukabil بەدەل، جاۋاب: قارشىمۇقارشى، نىسپىي

26 neden سەۋەب: نېمە ئۈچۈن.

Böyle davranmazın nedenini anlayamadım.

بۇنداق قىلغانلىقىڭىزنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمىدىم.

nedense نېمە ئۈچۈندۇر. نېمە سەۋەبتىندۇر.

27 tabi تەۋە

28. tam دەل: تولۇق: ئۇيغۇن

Bu iş tam iki yıl sürdü.

بۇ ئىش تولۇق ئىككى يىل داۋاملاشتى.

Kundura ayağıma tam geldi.

ئۆتۈك پۇتۇمغا دەل كەلدى.

Bu adam tam benim ağabeyimdir.

بۇ ئادەم دەل مېنىڭ ئاكام.

29. tramvay durağı تراموۋاي بېكىتى

30. teyyare ئايروپىلان

31. tamamlanmak تۈگىمەك، تولۇقلانماق

Kitabı dkudum tamamladım.

كىتاپنى ئوقۇپ تاماملىدىم.

32. vergi باج

vergi dairesi باج ئىشلىرى ئىدارىسى
vergici باجگىر، باج خادىمى

33. yabanı ياۋايى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

2. Tekst

Hangisi Daha Korknç

Farenin biri gezmeğe çıkmıştı. Avluda biraz dolaştıktan sonra annesinin yanına döndü ve oıa şunları anlattı:

—Anne, iki yabani hayvan gördüm. Birisi korkunçtu. diğeri ise çok sevimli idi.

Annesi fareye:

— Anlat bakalım, nasıl yabanı hayvanlarmış onlar, dedi.

Fare annesine gördüğü yabanı hayvanlar için şunları anlattı:

—Yabanı hayvanlardan biri, korkunç olanı avluda geziniyordu. Ayakları kara idi. Başında kırmızı bir külah vardı, Gözleri dışarı fırlamış, gagası kıvrıktı. Onun yanından geçtiğim zaman ayağını kaldırdıve öylebır bağırdıki nereye kaçaçağimı şaşırdım.

ihtiyâr fare:

—Buhorozdur, diye mırıldandı. O, kimseye fenalık yapmaz. Ondan korkma, öbür yabanı hay

van nasıldı?

—öbürü güneşe karşı yatmış, ısınıyordu. Gerdanı beyaz, ayakları kurşunı renğınde ve yumuşaktı Beyaz tüylerini yalayıp duruyordu. Kuyruğunu yavaşça sallıyarak bana doğru baktı ıhtiyar fare küçük farcye şöyle dedi:

—Sen ahmaksın, ahmak, işte o, bizim en büyük düşmanımız olan kedinin tam kendisidir

3. Aşağıdaki sorulara cevap verin:

1. Küçük fare annesine neler anlattı?
2. ihtıyar fare küçük fareye ne demiş?

Aşağıdaki cümleleri uygurcaya çevirin:

Bu şeyler benimdir.
Gümrüksüz neler getire bilirim?
Gümrük muayenesi ne zaman olacaktır?
Bu eşyalar gümrük vergisine tabimidır?
Gümrük vergisi olarak kaç para vermeliyim?
Buraya en yakın banka şubesi neredeedir?
Bu çek mukabılınde burada para alabilırmıyim?
Bu otobüs nernye gider?

Tramvay durağı neredčdir?
Gelecek durak nedir?
Taksi durağı neredčdir?
Biz hangi hava mvydanından uçacağız?
Bekleme salonu neredčdir?
Hangı teyyare ile uçacağız?
Bu demir yolu nereye gider?
Bizim trenimiz hangi gava geliyor?
Biz hangi gardan gidiyoruz

5. Aşağıdaki cümleleri iyi okuyun:

İmcam ceplerini arıyor.
Akşam size geleceğim.
Bir kişi eksikti. simdi tamamlandı.
Bu korkulu işe girişmem.
Bu yıl fazla yağmur yağdı.
Çocuk emeklemeye başladı.
Herkes bilirki dünya yuvarlaktır.
işi kökünden temizlemeli.
O ailenin kökü belli değil.
O esnadc ben burada değilim.

Sen bu ışe karışmaı.
Sen ve esen kalın.
Tencere fıkır fıkır kaynıyor.
Yemek az, ama lezzetli.
Yangınınnedeni araştırılıyor.

www.uyghurkitap.com

DÖRDÜNCÜ DERS

1. Kelimeler.

1. ağabey (چوڭلارنى ھۆرمەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ) ئاكا. ئاغا
2. aydınlık يورۇقلۇق، بەختىيار.
   Karanlıktan aydınlığa çıkmak.
   قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا ئېرىشمەك
   aydınlık günler بەختىيار كۈنلەر
   ئوچۇق، روشەن، يورۇق، ئېنىق: ئايدىڭ؛ زىيالىي.
   aydın
   aydınlanmak يورۇماق
   aydınlatmak يورۇتماق
3. büyük anne = nine موما، چوڭ ئانا
4. boşuna بىھۇدە ئورۇنسىز، بىكاردىن بىكار
5. büsbütün تامامەن پۈتۈنلەي
   Büsbütün berbat oldu.
   پۈتۈنلەي بەربات بولدى.
6. bir çok بىرمۇنچە، بىر قانچىلىغان
7. çevrilmek ئاغدۇرۇلماق؛ تەرجىمە قىلىنماق: قورشالماق
   çevirmek ئاغدۇرماق؛ ئۆرۈمەك؛ ئۆزگەرتمەك
   paltoyu çevirmek پەلتونى ئۆرۈمەك
   Çevirmek bir bakıma yeniden yazmaktan

güçtüt. تەرجىمە قىلماق يېڭىدىن يازماقتىن قىيىن.

8. domates پەمىدۇر

9. güçleşmek=güçlenmek قىيىنلاشماق، ئىتتىكلەشمەك

10. iri زور، بەستلىك

iri adam بەستلىك ئادەم

11. irileşmek زورايماق، چوڭايماق

irileştirmek زورايماق، چوڭايماق

12. karaltı غۇۋا كۆرۈنۈش (شەكىل)

Uzaktan bir karaltı göründü.

ئۇزاقتىن بىر غۇۋا نەرسە كۆرۈندى.

13. küçükler كىچىكلەر

14. kobak كاۋا؛ قاپاق؛ چىلىم قاپىقى

kabak çekmek چىلىم چەكمەك

15. kap شۆپۈك، پوست

16 mesut بەختىيار، سائادەتمەن

17 mısırlık قوناقلىق

mısır كۆممىقوناق

18. nede يا، ياكى

Ne eve nede okula gelmiyor.

يا ئۆيگە يا مەكتەپكە كەلمەيدۇ.

19. olgunlaşmak پىشىپ يېتىلمەك

olgun پىشىپ يېتىلگەن

olgun armut پىشقان ئامۇت

olgun insan يېتىلگەن ئادەم

olgunluk پىشىپ يېتىلگەنلىك

20. okurlar مۇشتىرى

21. ödlnk قورقاق، قورقۇنچاق

www.uyghurkitap.com

22. peşkir لۆڭگە
23. parlaklaşmak پارقىرىماق
① ئاھالە ② تىپتىنچ، جىمجىت، خاتىرجەم
24. sakin
sakin haüa (deniz) تىپتىنچ ھاۋا (دېڭىز)
sakin bir hayat sürmek خاتىرجەم ياشىماق
köyün sakinları يېزىنىڭ ئاھالىلىرى
sakinlik جىمجىتلىق
25. sarmak يۆگىمەك، تاڭماق، قورشىماق، تەسىرلەندۈرمەك
Ordu düşmanı sardı.
قىسىملار دۈشمەننى قورشىدى.
Ateş heryeri sardı.
ئوت ھەممە يەرنى قورشىدى.
sigara sarmak تاماكا ئورىماق
Bu kumaşlar seni hiç sarmıyor.
بۇ رەختلەر مېنى ھېچ قىزىقتۇرمىدى.
Kitabı kağıda sarmak كىتابنى قەغەزگە ئورىماق
27. sıkılmak سىقىلماق، قورۇنماق، قىسىلماق
Yalnızlıktan sıkıldım. يالغۇزلۇقتىن سىقىلدىم.
Sıkıldım da söyleyemedim.
قورۇنۇپ سۆزلىيەلمىدىم.
Sıkılırsam bu parayı harcayım.
قىسىلىپ قالسام بۇ پۇلنى خەجلەرمەن.
28. soluma نەپەس تىنىق
29. suret شەكىل، كۆرۈنۈش، رەسىم
insansuretinde bir ağaç
ئادەم شەكلىدىكى بىر دەرەخ.

Bunun bir suretini almalı.

ئۇنىڭ بۇ رەسمىنى سىزدۇرۇلىشى لازىم.

30. sertieşmek قاتماق، قاتتىقلاشماق

31. salkım ساپاق

bir salkım üzüm بىر ساپاق ئۈزۈم

32. sarkmak ساڭگىلىماق

Ceketin bir kolu iskemlenin kenarından sarkıyor.

چاپاننىڭ بىر يېڭى ئورۇندۇقتىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ.

33. vesile سەۋەب، پۇرسەت

Bu vesileden faydalanarak.

بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ

34. yorgan يوتقان

yorgan döşek yatmak ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالماق

yorgan kaplamak كىرلىك قاپلىماق

35 yakmak كۆيدۈرمەك، ياندۇرماق، تۇتاشتۇرماق، ياقماق

lambayı yakmak چىراغنى ياندۇرماق

sigarayı yakmak تاماكىنى تۇتاشتۇرماق

Biber agzi yakar. لازا ئېغىزنى ئېچىشتۇرىدۇ.

Güneş ekinleri yaktı. كۈن زىرائەتلەرنى كۆيدۈردى.

36. yeterki قىسقىسى، ھاسىل كالام.

2. Tekst

Ödlek

Nuri büyük annesinden cinlere, perilere, şeytanlara dair bir çok masaılar dinlemiş. Bu masallar

onu ödlek bir çocuk yapmiş. Bunun için Nurı geceleri ne bir yere çıka biliyormuş, nede yalnızca odada kala biliyormuş. Işık olmayınca ve yanında ağabeyi bulunmayinca uyumağa bile yatmıormuş. Birgün ağabeyi eve geç dönmüş. Nurinin yatma vakti gelmiş. «Yalniz yatmam» diye bağırmış çağırmışsa da annesi kulak asmamış. Nuriyi yatağına yatırıp çıkmış. Çıkarken boşuna yanmasın diye lambayı da söndürmüş.

Nuri odada yalnız kalınca, korkudan büsbütün yorgana sarınmış. Fakat çok sıkılmış ve soıuması güçleşince başını dışarı çıkarmış. Tam bu sırada duvarda uzun bir suret görmuş. «işte cinler çıkmaga başıadılar» diyerek var sesiyle bağırmağa başlamış. Annesi: «Aceba ne oldu?» diyerek koşmuş. Nurinin yanına varınca işi anlamış. Pencereden giren ay aydınlığı duvarda asılı peşkire vuruyormuş. Nuriye «cin» gibi görünen karaltı, meğer bu peşkirin gölgesiymiş.

3. Aşağİdaki parçayİ uygurcaya çevirin:

Evlerin önö birer sebze bahçesi. biret bostanlık. hatta birer mısırlık. her yer domates! onları her-

kes seviyor. Küçüklerde, büyüklerde domatesleri aynı iştahala yiyorlar.

Geniş yapraklar arasına gizlenmiş olan kabaklar da yavaş yavaş olgunlaşıyor ve irileşiyor• kapları parlaklaşıyor ve sertleşiyor.

Fakat bu sakın ve hoş güz günlerinde küçügün büyügün bakişları bağlara şevrilmiştir, onların sikyeşil yaprakları arasında iri, kirmizi üzüm salkımları sarkıyor.

Toprağımız çok zengindir, iyi ve mesut yaşaya bilmemiz için o bize her şevi verebilir. Yeterki, onu sevelim ve koruyalim.

4. Aşağıdaki sorulara cerap verin:

1. Evimizin önünde neler var?
2. Toprağımız nasıldır? ne yapmalıyız?
3. Nuri o nəden ödlek olmuş?

5. Aşağıdaki cümleleri iyi okuyun:

Ateşı tutma, elini yakar.

Bu ondan iki kat daha pahalı.

Bana göre ikiside bir.

www.uyghurkitap.com

Bana imkan verersiniz, bu işi yaparım.

Bu derginin okurları çoktur.

Ceket iyi geldi.

Çalışmalarına hız verdiler.

Çocuk kendi kendine oynuyor, ilişmeyin!

Dağın ta tepesine kadar çıktık.

Gelmeniz tanışmamıza vesile oldu.

Kulağıma bir şey fisildadı ama, ne dediğini anlayamadim.

Odaya gitmek için sofadan geçtik.

Onun sofrası herkese açıktır.

sakın söylediklerimi unutmayın.

Günlük harcamalar çoğaldı.

6· Gramer

كەلگۈسى زامان مەقسەت پېئىلى

بۇ پېئىل ئۆتكەندە ئىشقا ئاشمىغان مەقسەتنى ياكى مۆلچەر قىلىنغان، مۇمكىنچىلىكى بولغان، ئارزۇ قىلىنغان ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
yazacaktım	yazacaktık

yazacaktın	yazacaktınız
yazacaktı	yazacaktılar.

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazmıyacaktım	yazmıyacaktık
yazmıyacaktın	yazmıyacaktınız
yazmıyacaktı	yazmıyacaktlar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazabilecektim	yazabilecektik
yazabilecektin	yazabilecektiniz
yazabilecektı	yazabilecektier

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazamıyacaktım	yazamıyacaktık
yazamıyacaktın	yazamıyacaktınız
yazamıyacaktı	yazamıyacaktılar

www.uyghurkitap.com

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
yazacak mıydım?	yazacak mıydık?
yazacak mıydın?	yazacak mıydınız?
yazacak mıydı?	yazacak mıydılar?

BEŞİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. akpak پاك ـ پاكىز؛ چاچ ـ ساقاللىرى ئاقارغان، ئاپئاق
2. atalar sözü ماقال ـ تەمسىل
3. açılmak ئېچىلماق؛ ھوشىغا كەلمەك؛ ئۇزاقلاشماق

   Yeni bir yol açıldı. يېڭى بىر يول ئېچىلدى.

   Ateşi düşünce hasta açıldı.

   قىزىتمىسى يانغاندىن كېيىن كېسەل ھوشىغا كەلدى.

   Gemi epey açıldı. كېمە خېلى يىراقلىشىپ كەتتى.

4. akıncı تاجاۋۇزچى، ھۇجۇم قىلغۇچى

   akın تاجاۋۇز، ھۇجۇم، ئىشغالىيەت

   akın etmek ھۇجۇم قىلماق؛ تاجاۋۇز قىلماق

   akın yapmak ھۇجۇمغا ئۆتمەك (پۈتبولدا)

   akın akın ئارقا ـ ئارقىدىن، ئۈزۈلدۈرەستىن

5. bir türlü ھېچ، ھېچبىر

   Birtürlü razı olmuyor. ھېچ رازى بولمايدۇ.

6. Çrapışmak سوقۇلۇپ كەتمەك؛ ئېلىشماق، سوقۇشماق

   iki araba çarpıştı. ئىككى ھارۋا سوقۇشۇپ كەتتى.

düşmanla Çarpışmak دۈشمەن بىلەن ئېلىشماق

7. Çınlümak جاراڭلىماق

Çınlayan ses جاراڭلىغان ئاۋاز

Kulağı çınlasın. قۇلىقى جاراڭلاپ كەتسۇن.

8. Çözülmek ھەل بولماق (مەسىلە)؛ كاۋاكشىماق (مۇز، قار)؛ سوزۇلماق

9. hendek خەندەك

10. kıvrılmak تولغانماق؛ تۈگۈلمەك

11. lapalapa لەپ - لەپ

lapa lapa kar yağmak لەپ - لەپ قار ياغماق

12. meme يېلىن، ئەمچەك

13. nara ۋارقىراش، نەرە؛ سۈرەن، چۇقان

14. ova تۈزلەڭلىك

15. sıvamak شىمايلىماق (يەڭنى)، تۈرمەك (پۇشقاقنى)، سىلىماق

Kollarını sıvayıp işe başladı.

يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئىشقا كىرىشتى.

Dereyi görmeden paçaları sıvadı

دەريانى (سۇنى) كۆرمەستىن پۇشقاقلىرىنى تۈردى.

16. savaş ئۇرۇش، سوقۇش

birinci dünya savaşı بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى

savaş gemisi ئۇرۇش پاراخوتى

17. ters زىت، تەتۈر، ئەكسى

Gömleğini ters giymiş. كۆڭلىكىنى تەتۈر كىيىپتۇ.

Eoşeğe ters bindirmişler ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپتۇ.

işi ters gidiyor.	ئىش تەتۈر كېتىۋاتىدۇ.
ters anlamak	تەتۈر چۈشەنمەك
ters bakmak	تەتۈر قارىماق
18. tıklım tıklım	تىقما ـ تىقما، تىقما ـ تىقماق
19. varda varda	پوش ـ پوش (پول بېرىش ھەققىدە)
20. yüzlemece	يۈزمۇ يۈز، يۈزتۈرانە، يۈزتۈرا
Yüzlemece konuşalım	يۈزمۇيۈز سۆزلىشەيلى.
21. yarım ada	يېرىم ئارال
22. yansıtmak	قايتۇرماق، ئەكس ئەتمەك (نۇر، ئاۋاز، دولقۇن قاتارلىقلار ھەققىدە).
23. yaka paça	زورلۇق بىلەن
24. serilmek	ئۈزىرىماق
serilip yatmak	ئۈزىراپ ياتماق

2. Tekst

Kirpi ile Yılan

Sıcak bır yaz günü idi. Ovaya gezintiye gidiyorduk. Bir hendeğin yanından geçerken, bir yılanla kirpinin Çarpıştıklarını gördük.

Yılan yumak gibi kıvrılıyor, sonra çözülüp kaçmak istiyordu, fakat kirpiden birtürlü kurtulamıyordu.

Kerim şöyle dedi:

— korkmayın, yakın gelin.

Muallim de bize yaklaşarak:

— Bakın, kirpi yılanın kuyruğunu ağzına almış yemek istiyor.

Yılan çabaladıkça kirpinin dikenleri ona patıyordu. Yılanın her yeri kan için deydi. Biraz sonra yılan kuvvetten düştü, yere serildi. Bunu gören kirpi başını dikenlerinin arasından çıkardı, yılanı yavaş yavaş yemeğe başladı.

3. Aşağıdaki şiiri Uygurcaya çevirin:

Kış

Lapa lapa yağar kar,
Ormanlara ovaya.
Her yer akpak, çocuklar,
Oynayın doya doya.

Zil sesleri nediyor,
Bak öterek dışarda.
«Kaçın, kızak geliyor!
Yol verin, varda! varda!...

Başında her bir evin,
Yumuşak, beyaz külah.

www.uyghurkitap.com

Sevin vatanım , sevin!

Bak, kış geldi bu sabah!...

4. Aşağıdaki Cümleleri iyi okuyun:

Ağlamayan çocuğa meme vermez (Atalar sozü).

Arkasını sıvayarak gönlünü alacak sözler söyledi

Ateşi düşünce hasta açıldı.

Ayakkabılarını ters giymiş.

Akşam tiyatro tıklım tıklımdi.

Aldığım şeyler yüz lira tuttu.

Adamı yaka paça götürdüler.

Ayna ışığı, dağ sesi yansıtır.

Anadolu bir yarım adadır.

Arkadan söylemek doğru değil! yüzlemece söylemeli.

Adamcağızın ömrü kısa imiş.

Akıncıların naralarıyla savaş alanı çınladı. (Atalar sözü).

www.uyghurkitap.com

5. Aşağidaki Cümleleri türkçeye çevirin:

شەنبە كۈنى كەلسەڭمۇ بولىدۇ، يەكشەنبە كۈنى كەلسەڭمۇ بولىدۇ.

ۋېلسىپىت بىلەن بارايلىمۇ ياكى پىيادە بارايلىمۇ؟

بۇ يىل يامغۇر كۆپ ياغدى، زىرائەتلەرگە پايدىلىق بولدى.

مەن ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى چۈشەنمىدىم.

يالىڭاچ سىرتقا چىقما، زۇكام بولىسەن.

ALTINCI DERS

1. Kelimeler

1. ahbap دوست، ئاغىنە

2. ahbapça دوستلارچە، دوستانە

Gel, senle ahbapça konuşalım

كەل. سېنىڭ بىلەن دوستانە سۆزلىشەيلى.

3. ahbaplık دوستلۇق

ahbaplık etmek يېقىن مۇناسىۋەت ئورناتماق

4. al ① قىزىل. ② ھىيلە، ئالدام

al bayrak قىزىل بايراق

Al elmaye taş atan çok olur.

قىزىل ئالمىغا تاش ئاتقۇچى كۆپ بولىدۇ.

5. anlaşılmak ئاشكارىلانماق، بىلىنمەك، ئوتتۇرىغا چىقماق

Şimdi her şey anlaşıldı.

ھازىر ھەممە نەرسە ئايدىڭلاشتى.

6. aşık ئوشۇق (پۇتنىڭ)

aşık atmak = aşık oynamak

ئوشۇق ئوينىماق

7. bağlı باغلاقلىق، مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار؛ قاراشلىق، تەۋە

www.uyghurkitap.com

bağlı aslan (köpek) باغلاقلىق شىر (ئىت)

Tarlanın sürülmesi hava durumuna bağlıdır.

يەرنىڭ ھەيدىلىشى ھاۋا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

eğitim bakanlığına bağlı okullar

مائارىپ مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق مەكتەپلەر

8. bal ھەسەل

ağzından bal akmak ئاغزىدىن ھەسەل تامماق

bal arısı ھەسەل ھەرىسى

bal gibi ھەسەلدەك (تاتلىق، شىرىن)

bal ayı شىرىن ئاي

9. bez ① بەز. ② رەخت

bezci باپكار ياكى رەخت ساتقۇچى

10. biçim شەكىل: پاسون: ئورما

Kostümün biçimini beğenmedim.

كاستۇمىنىڭ پاسونىنى ياقتۇرمىدىم.

biçim zamanı ئورما ۋاقتى

11. bilgi مەلۇمات، بىلىم: ساۋات: ئىدراك

tabiat bilgisi تەبىئەت بىلىمى، تەبىئەت ساۋاتى

bilgiye susamak بىلىمگە تەشنا بولماق

bilgili مەلۇماتلىق، بىلىملىك

12. Cuk oturmak ئالچۇ قوپماق (ئوشۇق)

13. Çalkalamak = Çalkamak چايقىماق

ilâç şişesini iyice çalkayınız.

دورا شىشىسىنى ياخشىراق چايقاڭ.

ağzını çalkalamak ئاغزىنى چايقىماق

14. Çekiştirmek سىلكىمەك، غەيۋەت قىلماق

Komşunun kızını saatlerce çekiştirdi.
قوشنىنىڭ قىزىنىڭ سائەتلەپ غەيۋىتىنى قىلدى.

15. çalmak ئوغرىلىماق؛ ئۇرماق؛ يىقىتماق؛ چالماق؛ سۈرمەك

kılıç çalmak قىلىچ ئۇرماق، قىلىچ چاپماق

yere çalmak يەرگە يىقىتماق

Çorbaya un çalmak شورپىغا ئۇن چالماق

keman çalmak ئىسكىرىپكا چالماق

yaraya merhem çalmak
يارىغا مەلھەم (دورا) سۈرمەك

kapıyı çalmak دەرۋازىنى ئۇرماق، ئىشىكنى چەكمەك

16. denecek دىگۈدەك

Elinizi, yüzünüzü sıcak denecek suda yıkayın.
قولىڭىزنى، يۈزىڭىزنى ئىسسىق دىگۈدەك (يىلمان) سۇدا يۇيۇڭ

17. daldırmak تۈرغۈزماق

suya daldırmak سۇدا تۈرغۈزماق

18. eyalet ئۆلكە

19. eyer ئېگەر

eyer takımı ئېگەر - جابدۇق

eyer Vurmak = eyerlemek ئېگەرلىمەك

20. geleneksel ئەنئەنىۋى

21. gliserin گلىتسېرىن

22. itina دىققەت، ئېھتىيات، پەخەس

itina etmek دىققەت قىلماق، ئېھتىيات قىلماق

itina ile دىققەت بىلەن

itinalı ئېھتىياتچان

23· kültür مەدەنىيەت

kültürel مەدەنىي

kültürel hayat مەدەنىي تۇرمۇش

kültürlü مەدەنىيەتلىك

kültürsüz مەدەنىيەتسىز

24· kazık قوزۇق

hayvanı kazığa bağlamak

هايۋاننى قوزۇققا باغلىماق

Karşımda kazık gibi duruyor·

ئۇدۇلۇمدا قوزۇقتەك تۇرىدۇ.

kazık atmak ئالداپ زىيانغا ئۇچراتماق

kazık yemek ئالدانماق

kazıkçı

ئېلىش - بېرىشتا ئالدىغۇچى، قىممەت ساتقۇچى

kazıklamak قوزۇق قاقماق؛ سودىدا ئالدىماق

25· kapmak تارتىۋالماق؛ ئۈزۈۋەتمەك؛ تۇتۇۋالماق؛ يۇقماق

Makine parmağını kapmış·

ماشىنا بارمىقىنى ئۈزۈۋېتىپتۇ.

Tilki tavuğu kaptı تۈلكە توخۇنى تۇتۇۋالدى.

hastalık kapmak كېسەل يۇقماق

26· kireç tabakası هاك قاتلىمى؛ هاك قاتىمىسى

27· önlemek ئالدىنى ئالماق؛ توسالغۇ (توسقۇن) بولماق

Yangını Çabuk önlediler·

تېزدىن ئوت ئاپىتىنىڭ ئالدىنى ئالدى.

28· öteyanda يەنە بىر تەرەپتىن، يەنە بىر جەھەتتىن

29· özerk bölge ئاپتونوم رايون

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

30· örneğin مەسىلەن

31· Sabunlu su سوپۇن سۈيى

32· serpmek سەپمەك؛ پۈركۈمەك

kuşlara yem serpmek قۇشلارغا دان (يەم) سەپمەك

yüzüne su serpmek يۈزىگە سۇ پۈركۈمەك

33· soğan پىياز

34· soymak سويماق؛ يېشىندۈرمەك

patatesi soymak ياڭيۇنى سويماق

Çocuğu soy da yatır بالىنى يېشىندۈرۈپ ياتقۇز.

35· talk pudrası تالك ئۇپىسى

36· yaşarmak كۆزىگە ياش كەلمەك؛ نەم بولماق

Gözleri yaşardı كۆزىگە ياش كەلدى.

37· yerel يەرلىك، مەھەللىۋى

38· yayımlamak نەشر قىلماق؛ ئاڭلاتماق (رادىئودا)

eğitim bakanlığı yayımladığı kitaplar

مائارىپ مىنىستىرلىكى نەشر قىلغان كىتابلار

radyonun yayımladığı haberler

رادىئونىڭ ئاڭلاتقان خەۋەرلىرى

2· Tekst

Faydalı Bilgiler

1· Deri eldivenlerinizi evde kendiniz de yıkayabilirsiniz· Eldivenleri soğuk denecek sabunlu

www.uyghurkitap.com

bir su ile yıkayın. Derinin yumuşaklığını kaybetmemesi için çalkalanma suyuna biraz gliserin ilave edin, Eldivenler kurumaya yüz tutunca içlerine talk pudrası serpin. sonra yavaş çekiştirek itina ile elinize giyin. böylece yıkanıp biçimlerinin bozulmasını önlemiş olursunuz.

2. Gözleriniz yaşarmadan soğan soymak istiyorsunuz, soğanları beş dakika kadar çok sıcak bir su içinde bırakın. sonra sıcak sudan çıkarıp hemen soğu k su içinde daldırın.

3. Çaydanlıkların, tencerelerin dibindeki kireç tabakasını çıkarmak için ağzına kadar sirkeli su ile doldurun. iki gün böylece bırakın, kireç tabakası kendiliğinden çıkacaktır.

3. Aşağidaki Atalar sözünü okuyun:

Ak koyunun kara kuzusu da olur.
Alinin külahı Veliye, Velinin külahı Aliye.
Al elmaya taş atan çok olur.
Annesine bak kızını al, kenarına bak bezini al.
Armut piş ağzıma düş.
Arı bal alacak çiçeği bilir.
Ayaklar baş, başlar ayak oldu.

Adam ahbabından bellidir.
Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır.
Ata eyer gerek, eyere er gerek.

4. Aşağidaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

يېزىغا قاچان بارىسىز؟
ئۇيغۇرلاردا ئالتۇن ئاچقۇچ ھەرقانداق دەرۋازىنى ئاچالايدۇ، دېيىدىغان بىر ماقال بار.
پىياز تاماققا ياخشى تەم كىرگۈزىدۇ.
ھاراقنى كۆپ ئىچىش زىيانلىق.
تۈركچە ماقال - تەمسىل بىلەن ئۇيغۇرچە ماقال - تەمسىللەردە ئوخشاشلىق خېلى بار.

5. Gramer

بۇيرۇق پېئىلى

بۇيرۇق پېئىلى ئىش - ھەرىكەتكە بولغان بۇيرۇق ياكى چاقىرىقنى بىلدۈرىدۇ. بۇيرۇق پېئىلىنىڭ بىرلىك شەكلىدە 2 -، 3 - شەخسلا بولىدۇ. لوگىكا جەھەتتىن ئالغاندا، 1 - شەخس بولمايدۇ. 2 - شەخسنىڭ بىرلىك شەكلى پېئىل ئاساسىنىڭ ئۆزى شۇ. 3 - شەخسنىڭ بىرلىك شەكلى پېئىل ئاساسىغا -sin // -sın، -sün // -sun قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. 1 - شەخسنىڭ بىرلىك شەكلى پېئىل ئاساسىغا -elim // -alım، -yelim // -yalım قوشۇمچىلىرىنى قوشۇش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. 2 - شەخسنىڭ كۆپلۈك شەكلى پېئىل ئاساسىغا -in // -ın، -ün // -un، -yin // -yın

-yün // -yun؛ -iniz // -ınız، -ünüz // -unuz، -yiniz // -yınız، -yünüz // -yunuz قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. 3 - شەخسنىڭ كۆپلۈك شەكلى پېئىل ئاساسىغا -sınlar // -sinler، -sunlar // -sünler قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ.

	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	-(y)alım // -(y)elim
2 - شەخس	پېئىل ئاساسىغا ئوخشاش	-(y)ın // -(y)in, -(y)un // -(y)ün -(y)ınız // -(y) iniz, -(y) unuz // -(y)ünüz
3 - شەخس	-sın // -sin, -sun // -sün	-sınlar // -sinler, -sunlar -sünler

	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	yazalım
2 - شەخس	yaz	yazın yazınız
3 - شەخس	yazsın	yazsınlar

بولۇشسىز شەكلى

	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	gitmiyelim
2 - شەخس	gitme	gitmiyin gitmiyiniz
3 - شەخس	gitmesin	gitmesinler

www.uyghurkitap.com

ئىمكان شەكلى

شەخس	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	okuyabilim
2 - شەخس	okuyabil	okuyabilin okuyabiliniz
3 - شەخس	okuyabilsin	okuyabilsinler

ئىمكانسىز شەكلى

شەخس	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	atamıyalim
2 - شەخس	atama	atamıyın atamıyınız
3 - شەخس	atamasın	atamasınlar

سوئال شەكلى

شەخس	بىرلىك	كۆپلۈك
1 - شەخس	—	bulalım mı?
2 - شەخس	—	bulalın mı? bulalınız mı?
3 - شەخس	bulsun mu?	bulsunlar mı?

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

YEDİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. başkent — پايتەخت، مەركەز
2. dostluk kurumu — دوستلۇق جەمئىيىتى
3. dolanmak — ئايلانماق، چۆگىلىمەك، پىرقىرىماق؛ سەيلە قىلماق؛ پۇتلاشماق.

   Ahşama kadar evin etrafında dolandı.
   ئاخشامغىچە ئۆينىڭ ئەتراپىدا ئايلاندى.

   Bu haber bütün şehirde dolandı.
   بۇ خەۋەر پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى.

   dolandırmak — ئەتراپىنى قورشىماق؛ چۆگىلەتمەك؛ ئالدىماق

4. eşinmek — چاپچىماق (پۇتى بىلەن)
5. güç — قىيىن، تەس، مۇشكۇل

   Vapura güç yetişti — پاراخوتقا تەستە يېتىشتى.
   güçüne gitmek — ئېغىر كەلمەك. (سۆز)
   güç gelmek — قىيىن كەلمەك، تەس كەلمەك
   güçüne koşmak — قىينىلاشتۇرماق
   güç halle — تەسلىكتە

güçleşmek قىيىنلاشماق، تەسلەشمەك
güçleştirmek قىيىنلاشتۇرماق
6· ırmak = nehir دەريا
7· ilkyaz = ilkbahar ئەتىياز
8· işiter işitmez ئاڭلىنار ـ ئاڭلانماس
9· karıştırmak ئارىلاشتۇرماق، قالايمىقانلاشتۇرىۋەتمەك، قالايمىقان قىلماق.

topraği kumla karıştırmak
تۇپىنى قۇم بىلەن ئارىلاشتۇرماق
sirkeye su karıştırmak سىركىگە سۇ قوشماق
Ben kimseyi işime karıştırmam.
مەن ھېچ كىشىنى ئىشىمغا ئارىلاشتۇرمايمەن.

10· kirlangiç قارلىغاچ
kirlangiç balığı قارلىغاچ بېلىقى
kirlangiç fırtınasi ئاپرېلدا بولىدىغان قاتتىق بوران

11· minibüs يەڭگىل كىچىك ئاپتوبۇس
12· misafirhane مېھمانخانا، سارا‌ي، دەڭ
13· parmaklık رېشاتكا، سالاسۇن
14· seçmek تاللىماق، سايلىماق؛ پەرق ئەتمەك
Ben bu kitabı seçtim مەن بۇ كىتابنى تاللىدىم.
Biz sizi başkanlığa seçtik بىز سىزنى باشلىقلىققا سايلىدۇق
Bir karaltı gördüm, ama ne olbuğunu seçmedim.
قارا بىر نەرسە كۆردۈم، ئەمما ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمىدىم.

Yemek seçer, her şeyi yemez.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاماق ئىلغايدۇ، ھەممە نەرسىنى يېمەيدۇ.

seçememek پەرق ئېتەلمەسلىك

15· saçak پېشايۋان؛ نەقىش، ئويما؛ پۆپۈك؛ چۇچا، چىلتەك

saçaklı پېشايۋانلىق؛ پۆپۈكلۈك، چىلتەكلىك

saçaklı örtü چىلتەكلىك ياپقۇچ

perdenin saçağı پەردىنىڭ چۇچىسى

16· seğirtmek يول ئالماق

Birdenbire kalkıp eve doğru seğirtti·

ئۇشتۇمتۇت ئورنىدىن قوپۇپ، ئۆيگە قاراپ يول ئالدى.

17· sığışmak سىغدالماق

Biraz daha sıkışırsak, hepimiz sığışırız·

يەنە بىرئاز قىسىلساق ھەممىمىز سىغىمىز.

sıgıştirmak سىغدۇرماق

18· sıkışmak قىستالماق؛ قىسىلماق

Biz bu dar yerde pek sıkıştık·

بىز بۇ تار يەردە تولىمۇ قىستىلىپ كەتتۇق.

parmağı kapıya sıkışmış·

بارمىقى ئىشىككە قىسىلىپ قاپتۇ.

19· sıkmak سىقماق؛ بېسىم ئىشلەتمەك، قىسماق، قىستىماق

üzüm sıkmak ئۈزۈم سىقماق

Çocuğu çok sıkıyor· بالىغا بېسىم ئىشلىتىدۇ.

ayakkabı ayağı sıkmak ئاياغ كىيىمى پۇتنى قىسماق

20· sonuçlanmak ئاخىرلاشماق، نەتىجىلەنمەك

Bu ış çabuk sonuçlandı بۇ ئىش تېز ئاخىرلاشتى

Bütün işlerini iki güne Kadar sonuç layacak·

پۈتۈن ئىشلىرىنى ئىككى كۈنگىچە ئاخىرلاشتۇرغۇسى.

sonuçlandırmak = sonuçlamak.

sonuç نەتىجە؛ قىسقىچە مەزمۇن

sonuç olarak şunu söyleyebiliriz.

خۇلاسىلەپ شۇنى ئېيتالايمىز.

sınav sonuçu ئىمتىھان نەتىجىسى

21· şenlik خۇشاللىق؛ شاد - خۇرام؛ تەنتەنە

Bu adam gittiği yere şenlik götürür.

بۇ ئادەم بارغان يېرىگە شادلىق ئېلىپ بارىدۇ.

Bayramlarda her yerde şanlık yapılır.

بايراملاردا ھەممە يەردە تەنتەنە بولىدۇ.

şen خۇشال، شاد.

şenlenmek خۇشال بولماق، شادلانماق

22· şırıl şırıl شىر - شىر، شىلدىر - شىلدىر (سۇنىڭ ئاۋازى)

Musluk açık kalmış, şırıl şırıl akıyor.

جۈمەك ئوچۇق قاپتۇ، شىر شىر ئېقىۋاتىدۇ.

şırıldamak شىرىلدىماق، شىلدىرلىماق

23· yoklamak تەكشۈرۈپ كۆرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك

Evin her tarafını yokladılar.

ئۆينىڭ ھەممە تەرىپىنى تەكشۈردى.

Hastayı yokladınız mı?

كېسەلنى يوقلىدىڭمۇ؟

24· yola koyulmak يولغا چىقماق

25· yanıt جاۋاب

yanıtlamak جاۋاب قايتۇرماق

2. Tekst

Hoş Geldiniz

Ilkyaz ırmaklarışırıl şırıl akmaya başladı. kırlangıçlar geldi. Evvela saçak altında dönüp dolandılar. Eski yuvalarını yokladılar sevinçle ötüştüler. Neşeyle uçuştular. Akşam üzeriparmaklık üzerine kondular ve gagalarıyla tüylerınikarıştırmaya başladılar.

Ahırın önündeki saman içinde eşindiği için tüyleri birbirine karışmış serçe:

— Hoş geldiniz kiymetli misafirler, nereden geliyorsunuz? dedi.

Kırlangiçlar:

— Sıcak memleketlerden geliyoruz. çokyol geçtik, çok şeyler gördük. Bizimle beraber ilkyaz da geldi, diye cavap verdiler.

Serçe bu haberi işitir işitmez üç defa sıçradı ve şöyle ötmeye başladı:

— cik - cik - cirik, cik - cik - cirik - ilikyaz geldi.

www.uyghurkitap.com

3. Aşağıdaki parçayı uygurcaya çevirin:

Başkent

Urumçiye 200 kilometre uzaktaki Turfana Dostluk kurumunun Toyota minibüsü ile gidecektik. şoför arabanın bakımını yapmış, Urumçı misafirhanesine gelerek, sefere hazır olduğunu söylemış ve yola koyulmuştuk......

4. Aşagıdaki Cümleleri iyi okuyun:

Ben bu kitabı seçtim.

Bu habarı saklamışlar.

Bu sayfada önbeş satır var.

Birdenbire kalkıp eve doğru seğirtti.

Bir birlerini severek evlen diler.

Bu sıcakta çalşmak güç.

Böyle şeyler insanı sıkar.

Bu iş çabuk sonuçlandı.

Bu sorulara yanıt bulmak zordur.

Bu kent kısa zamanda çok şenlendi.

Bayramlarda her yerde şenlik yapılır.

Bu işten vaz geçmenizi tavsiye ederim.

Bunun için tek yol var.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

5. Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

بۇ يىل تەتىلدە ساياھەت ئۈچۈن قەشقەرگە بارىمەن.
سىز مېنى بەش مىنۇت كۈتۈڭ.
بىز تىنچلىقنى سۆيىمىز.
ئۇيغۇر خەلقى مېھماندوست خەلق.
بىز ئايروپىلاندىن تەڭرى تېغىنىڭ ئېگىز چوققىلىرىنى،
مۇزلۇقلىرىنى تاماشا قىلدۇق.

SEKİZİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. ayı — ئېيىق
   ayı gibi — ئېيىقتەك؛ بەستلىك
2. acıkmak — قورسىقى ئاچماق؛ ئارزۇ قىلماق
   çok acıkmışım, biraz şey yemeli.
   قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى، بىرئاز بىر نەرسە يەيلى.
3. adamak — سەدىقە قىلماق، ياغ يۇراتماق (نەزىر قىلماق)، بېغىشلىماق، ئاتىماق

   O kendisini Vatana adadı.
   ئۇ ئۆزىنى ۋەتەنگە بېغىشلىدى.

   Ada bana adayım sana.
   قول قولنى يۇسا، قول قوپۇپ يۈزنى يۇيار.
4. adım — قەدەم، چامدام
   adımlık yer — بىر چامدام يەر
   adım adım — قەدەممۇقەدەم؛ ئاستا ـ ئاستا
   adım atmak — قەدەم تاشلىماق
   adım atmamak — ئاياغ باسماسلىق
   adımlamak — قەدەملىمەك (ئۆلچىمەك)

www.uyghurkitap.com

5. alın — پېشانە، ماڭلاي

alın çatısı — قوشۇما (ئىككى قاشنىڭ ئوتتۇرىسى)

alın teri — پېشانە تەرى

alın yazısı — پېشانىگە پۈتۈلگەن (قىسمەت، تەقدىر)

alınlı — پېشانىسى كەڭ

6. bağlılık — مۇناسىۋەت، ئالاقە

çin komşu devletlerle olan bağlılığını sürdürecek.

جۇڭگو قوشنا دۆلەتلەر بىلەن بولغان ئالاقىسىنى داۋاملاشتۇرغۇسى.

7. cimri — پىخسىق، بېخىل

cimrilik — پىخسىقلىق، بېخىللىق

cimrileşmek — پىخسىقلاشماق، بېخىللاشماق

8. dönüm — يەر ئۆلچەم بىرلىكى (ئۇزۇنلۇقى، كەڭلىكى 40 مېتر)

9. görenek — ئۆرپ - ئادەت، قائىدە - يوسۇن

10. ıslah etmek — ياخشىلىماق، تۈزەتمەك، ئىسلاھ قىلماق

ıslah — تۈزەش، ياخشىلاش

ıclah evi — جىنايەت ئۆتكۈزگەن باللارنى تەربىيىلەش ئورنى

11. içten — سەممىي، چىن كۆڭۈلدىن

içten bir dilek — سەممىي بىر ئارزۇ

içtenlik — سەممىيلىك؛ سەممىيەت

12. içyüz — ماھىيەت

Bunun içyüzünü anlayamadım.

بۇنىڭ ماھىيىتىنى بىلەلمىدىم.

13. in — ئۇۋا

14. ingin — ئويمان، چوڭقۇر

15. kürk — تېرە (كىيىم قىلىشقا بولىدىغان)

16. kopmak — ئۈزۈلمەك؛ پارتلىماق؛ قاتتىق ئاغرىماق؛ قوپماق

Dügme koptu. — تۈگمە ئۈزۈلدى.

harb kopmak — ئۇرۇش پارتلىماق.

Belim kopuyor. — بېلىم ئاغرىۋاتىدۇ.

17. kültür devrimi — مەدەنىيەت ئىنقىلابى

18. meslektaş — كەسىپداش

meslek — كەسىپ

meslek okulu — كەسپىي مەكتەپ

meslek bilgisi — كەسپىي بىلىم

meslek eğitimi — كەسپىي تەربىيە

meslekli — كەسىپ ئەھلى

mesleksiz — كەسپى يوق، كەسىپسىز

19. ölü gibi — ئۆلۈكتەك

20. ölçü — مىقدار، ئۆلچەم

ölçülü — ئۆلچەنگەن

ölçüsüz — ئۆلچەنمىگەن

21. septanmak — كۆرسىتىپ بېرەلمەسلىك، نامايان قىلالماسلىق، ئىپادىلەپ بېرەلمەسلىك

22. ulus — مىللەت

ulusal — مىللىي

ulusallaştırmak — مىللىيلەشتۈرمەك

ulusçu — مىللەتچى

ulusçuluk — مىللەتچىلىك

uluslararası — خەلقئارا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

2. Tekst

Ayı İle Tilki

Bir kış günüydü. Tilkinin karnı acıkmıştı. Yolda bir araba gördü. Burnuna balık kokusu gelbi. Tilki yolun kenarına ölü gibiyattı Köylü onu görünce ölü sandi. Derisinden karısına bir kürk yaptırmayi düşündü. Tilkiyi arabaya atti.

Tilki arabadakı balıkları yere atmağa başladi. Sonra kendisi de yavaşça yere atladı. Balıkları inine götürdü.

Ayı onu görünce:

— Bu kadar balığı nereden aldın komşu? diye sordu.

Tilki:

— Orman kenarındakı gölden tuttum. İstersen sen de tutabilirsin. Kuyruğunu suya sokar, beklersin. Balıklar gelip yapışınca çekersin, onları tutarsın, dedi.

Ayi aldandı, göle gitti. Kuyruğunu suya sarkıttı. Hava soğuktu. Ayının kuyruğu dondu. Ayı

kuyruğunu hızla sudan çekince kuyruğu koptu.

İşte O günden beri ayı kuyruksuz kaldı.

3. Aşagidaki Cümleleri iyi okun:

Bu Çocuğu ancak okul ıslah eder.
Bizim dostluğumuz içtenbir.
Bu işin içyüzü anlaşılmadı.
Bu adam zengin ama cimri.
Ben bu işe karışfım ama, pişman oldum.
Ben kedimi Vatama adadım.
Ben bu işin sonunu değenmiyorum.
Bu ğünü anlamak için dünü bilmek gerek.
Bir çiçekle yaz olmaz (Atalar sözü).
Bizim köyümüz dağlık köydür.
Bir adım 75 santimetre kadardır.
Bu tarla elli dönüm kadardır.

4. Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

بۈگۈن دۈشەنبە ئەمەس، سەيشەنبە.
بۇ 12 - ئاي ئەمەس، 1 - ئاي.
قېرىلارنى ھۆرمەتلەش ئەڭ ياخشى ئادىتىمىز.
پەمىدۇر تاپتىم، لازا تاپالمىدىم.
ئاپتوبۇس بىلەن كەتمەيلى، پىيادە كېتەيلى.

5· Gramer

خالاش پېئىلى

بۇ خىل پېئىل سۆزلىگۈچىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمىنىنى، ئىستەك ـ ئىلىكىنى ياكى گۇمانىنى بىلدۈرىدۇ.

خالاش پېئىلى پېئىل ئاساسىغا ئۇزۇك تاۋۇشلاردىن كېيىن a، e قوشۇمچىسىنى، سوزۇق تاۋۇشلاردىن كېيىن ya، ye قوشۇمچىسىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ.

خالاش پېئىلى ھازىرقى زامان ۋە ئۆتكەن زامان بىلەنلا تۈرلىنىدۇ.

1. ھازىرقى زامان

خالاش پېئىلىنىڭ ھازىرقى زامان شەكلى پېئىل ئاساسىغا ئىككىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ.

1 ـ شەخسنىڭ كۆپلۈك شەكلىدىلا -lım، -lim قوشۇمچىلىرى قوشۇلىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
Varayım	Varalım
Varasın	Varasınız
Vara	Varalar
بىرلىك	**كۆپلۈك**
Vereyin	Verelim
Veresin	Veresiniz
Vere	Vereler

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
almıyayım	almıyalım
almıyasın	almıyasınız
almıya	almıyalar

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
geleyim mi?	gelelim mi?
gelesin mi?	gelesiniz mi?
gele mi?	geleler mi?

2. ئۆتكەن زامان

بۇ خىل زامان شەكلى پېئىل ئاساسىغا -dı // -di // -dü // -du قوشۇمچىلىرىنى يەنى بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ ھەممىدە يۇقىرىقى قوشۇمچىلار ئالدىدا y تاۋۇشى پەيدا بولىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
arayaydım	arayaydık
arayaydın	arayaydınız
arayaydı	arayaydılar

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
söylemiyeydim	söylemiyeydik
söylemiyeydin	söylemiyeydiniz
söylemiyeydi	söylemiyeydiler

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
oturaydım mı?	oturaydık mı?
oturaydın mı?	oturaydınız mı?
oturaydı mı	oturaydılar mı?

DOKUZUNCU DERS

1.Kelimeler

1. araştırma — تەكشۈرۈش، تەتقىقات
   araştırma yapmak — تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق
   araştırmalarda bulunmak — تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقات ئېلىپ بارماق
   sorunun aslını araştırmak — مەسىلىنىڭ تەكتىنى سۈرۈشتۈرمەك
2. azınlıklar — ئاز سانلىق، ئاز سانلىق مىللەتلەر
3. ağıl — ① قوتان، ئېغىل. ② ئاينىڭ ئەتراپىدىكى يورۇقلۇق
   ağıllamak — قوتانغا سولىماق
4. bakla — پۇرچاق
5. belirmek — كۆرۈلمەك، پەيدا بولماق
6. canı istemek — كۆڭلى تارتماق، خالىماق
7. çoban — پادىچى، چوپان
   çoban türküsü — پادىچى ناخشىسى
   çoban yıldızı — چولپان، زۆھرە (يۇلتۇز)
8. düzey — سەۋىيە
9. dokuma — توقۇما
   dokuma sanayii — توقۇمىچىلىق سانائىتى

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

dokuma sanatı — توقۇمىچىلىق ھۈنىرى
dokuma hammaddeleri — توقۇمىچىلىق خام ئەشياسى
dokumacı — توقۇمىچى
dokumacılık — توقۇمىچىلىق
10· gizlice — ئوغرىلىقچە، يوشۇرۇنچە
giz — سىر، مەخپىيەت
gizlemek — يوشۇرماق
gizlenmek — يوشۇرۇنماق
gizi yazı — مەخپىي خەت
gizli tutmak — مەخپىي تۇتماق، سىر ساقلىماق
gizli kuvvetler — يوشۇرۇن كۈچ
11· hoplamak — سەكرىمەك (خۇشاللىقتىن)
Çocuk hoplaya hoplaya geliyor·
بالا سەكرەپ ـ سەكرەپ كېلىۋاتىدۇ.
yüreği hoplamak — يۈرىكى ئويناپ كەتمەك
12· halı fabrıkası — گىلەمچىلىك فابرىكىسى
halıcı — گىلەم توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى
halıcılık — گىلەمچىلىك
13· kilo metre kare — كۋادرات كىلومېتىر
14· kontrol
كونترول؛ تەكشۈرمەك؛ نازارەت (فرانسۇزچە) قىلىماق؛
gümrük kontrolu — تەكشۈرمەك تاموژنا تەكشۈرۈشى
15· kalıte — ئالاھىدىلىك، ئەۋزەللىك، خۇسۇسىيەت
Bu kumaşın kalitesi çok iyidir
بۇ رەختنىڭ سۈپىتى بەك ياخشى.
16· katmak — قوشماق؛ قاتماق؛ سالماق

Sirkeye su katmak سركىگە سۇ قوشماق

On liraya iki lira katmak

ئون لىراغا ئىككى لىرا قوشماق

kuzuları sürüye katmak

قوزىلارنى پادىغا قوشماق

17· kıtır kıtır غىچىر - غىچىر

18· merhametsiz رەھىمسىز

merhametsizlik رەھىمسىزلىك

merhamet رەھىم، شەپقەت

merhamete gelmek ئىچ ئاغرىتماق

merhamet etmek رەھىم قىلماق

merhameten ئىچ ئاغرىتقان ھالدا

merhametli رەھىمدىللىك، شەپقەتلىك

20 nitekim ئەمەلىيەتتە، ھەقىقەتەن

Ben göremedim· nitekim siz de görmüş degilsiniz

مەن كۆرمىدىم. ئەمەلىيەتتە سىزمۇ كۆرمىدىڭىز.

21· ortaklaşa بىرلىشىپ؛ شېرىكلىشىپ؛ كوللېكتىپ

Bu işi ikisi ortaklaşa yaptılar·

بۇ ئىشنى ئىككىسى بىرلىشىپ قىلدى.

ortak ئورتاق، شېرىك، بىرلەشمە

ortak hakimiyet بىرلەشمە ھاكىمىيەت

ortakolmak ئورتاقلاشماق، شېرىكلەشمەك

ortak pazar ئىقتىسادىي بىرلىك

ortakçı ئورتاقچى

ortakçılık ئورتاقچىلىق

www.uyghurkitap.com

22. öksüz يېتىم
    öksüzlük يېتىملىك، يېتىمچىلىك
23. rahatlıkla ئاسانلا، ئوڭايلا، قىينالمايلا
24. rekor رېكورت
    rekor kırmak رېكورتنى بۇزماق
25. taramak تارىماق؛ تەكشۈرمەك؛ ئىزدىمەك
    saçını taramak چېچىنى تارىماق
    yün taramak تىۋىت تارىماق
    bütün ormanı taramak
    پۈتۈن ئورماننى تەكشۈرمەك
26. tarz ئۇسۇل؛ ئۇسلۇب؛ شەكىل
    çalışma tarzı ئىشلەش ئۇسۇلى
27. üretim ئىشلەپچىقىرىش
    üretim güçleri ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى
    üretim ilişkileri ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى
    üretim araçları ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى

2. Tekst

Söz Dinlemiyen Kuzu

Güneş kavuşuyor. Akşam oluyor. Çoban sürüsünü önüne katmış, ağıla götürüyor. Sürüde küçük, güzel, bir kuzucuk var. kırlardan ayrılmaya hiç canı istemiyor. Bütün gün oynadı, koştu, yine de oyuna doymadı. Biraz daha koşmak, dolaşmak is-

tiyor.

— Me - e - e, dedi ve annesine ormanın yolunu gösterdi.

Annesi bir baş işaretiyle onu yanına çağırdı. Yaramaz kuzu söz almadı, annesini dinemedi. Gizlice sürüden ayrıldı. ormanın yolunu tuttu. ormana Vardı. sevinçle hopladı, kuştu, yoruldu.

O böyle oynarken karanlık bastı. Saklanacak oldu. Bu arada karşıdan bir kurt belirdi. kuzuyu gördü. Yakaladı. Zavallı kuzu kurda Çok yalvardı. Fakat merhametsiz kurt kulak asar mı? Kuzucuğu kıtır kıtır yedi. Söz dinlemez kuzu hem kurda yem oldu, hem zavallı annesini unutulmaz dertlere attı.

3. Aşağıdaki Parçayı uygurcaya Çevirin:

250 kişinin çalışmakta olduğu Halı fabrikasında üretimle birlikte, araştırma Ve kontrol işleri de yapılmaktadır. Fabrikada Çalışan işçilerin Çoğu uyğur Ve Han, dır; ama, öteki azınlıklara mensup kişiler de bulunmaktadır,

4. Aşağidaki Cümleleri iyi okuyuu:

Bu ötekine nispeten çok iyi,

Ben göremedim, nitekim siz de görmüş değisiniz.

Bu evin numarası zo dir.

Bu salonda yerler numarasızdır.

Bu adamın çok nüfuzu Var.

Benim her derdime ortak oldun.

Buralarda öksüz kaldım.

Bu alanın ölçümü iki kilometre karedir.

Bir paket sigara satın alıyorum.

Bu işi rahatlıkla bir haftada bitire bilirsiniz.

Bütün mahalleyi taradık, hiç bir iz bulamadık.

Bu tarzde konuşmak doğru değil.

Ben bundan tat bulamadım

5· Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

سىزگە مېنىڭ بىر ئىلتىماسىم بار.
ئاتلار ئېغىلدا، سىرتتا ئەمەس.
گۇناھ ئۇنىڭدا ئەمەس، ئۆزۈڭدە.
مەن بىر جۈپ پەلەي ئالماقچىمەن.
بۈگۈن كەلمەيمەن، ئەتە كەلمەكچىمەن.

www.uyghurkitap.com

ONUNCU DERS

1· Kelimeler

1· avlanmak — ئوۋغا چىقماق، ئوۋ ئوۋلىماق

Kardeşim her yıl bu ormandan avlanır.

قېرىندىشىم ھەر يىلى بۇ ئورماندا ئوۋ ئوۋلايدۇ.

AVa giden avlanır.

ئوۋغا چىققان ئوۋ ئوۋلايدۇ.

2· ayırt etmek — پەرق ئەتمەك

Ne olduğunu ayırt edemedim

نېمە ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمىدىم.

ayırt — پەرق

ayırtmak — پەرقلەندۈرمەك

3· boylu boyunca — ئۇزۇنىسىغا

4· boncuk — مارجان، مونچاق

göz boncuğu — كۆز مونچاق

boncuk boncuk terlemek

مونچاقتەك تەرلىمەك

5· buluşmak — بىر يەرگە كەلمەك، جەم بولماق؛ كېلىشمەك

Saat sekizde restoranda buluşalım.

سائەت سەككىزدە رېستوراندا جەم بولايلى.

www.uyghurkitap.com

Bu konuda nihayet buluştuk.
بۇ مەسىلىدە ئاخىر كېلىشتۇق.

6. ceket — چاپان

7. çiftlik — فېرما؛ دېھقانچىلىق مەيدانى

Çift — جۈپ

bir çift ayakkabı — بىر جۈپ ئاياغ كىيىمى

bir çift çorap — بىر جۈپ پايپاق

çift sürmek — يەر ھەيدىمەك

Çiftçilik — تېرىقچىلىق، دېھقانچىلىق

8. döşemdk — ئېچىپ سالماق (كۆرپىنى)، يەرگە سالماق، ياتقۇزماق، يېيىتماق

hasır döşemek — بورا سالماق

yola taş döşemek — يولغا تاش ياتقۇزماق

9. doyurmak — تويغۇزماق؛ باقماق

Her gün bir kaç yoksulu doyurur.
كۈندە بىرقانچە كەمبەغەلنى تويغۇزىدۇ.

Beş nüfuslu aileyi doyurur.
بەش جانلىق بىر ئائىلىنى باقىدۇ.

10. eğitim — مائارىپ، تەربىيە

Bu eğitim yolu Verimli değildir.
بۇ تەربىيە ئۇسۇلى ئۈنۈملۈك ئەمەس.

beden eğitimi — تەنتەربىيە

eğitim araçları — ئوقۇتۇش قوراللىرى

eğitim metotları — ئوقۇتۇش مېتودى

eğitimci — تەربىيىچى

11. etkin — پائال، ئاكتىپ

etkinlik — ئاكتىپلىق

etkinleşmek — ئاكتىپلاشماق

12. emzirmek — ئېمىتمەك، ئەمگۈزمەك

13. kayvancılık — چارۋىچىلىق

14. icap etmek — لازىم بولماق، كېرەك بولماق

Misafiri ağırlamak icap eder. — مېھماننى ھۆرمەتلىمەك كېرەك.

15. kovuk — كامار، ئۆڭكۈر، غار، تۆشۈك؛ سۆڭگۈچ، كاۋاك، ئاراش

ağaç kovuğu — دەرەخ كامىرى

diş kovuğu — چىشنىڭ ئارىشى

16. kurtuluş ordusu — ئازادلىق ئارمىيە

Çin halk kurtuluş ordusu — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.

17. mini mini — كىچىك ۋە ئوماق

mini mini bir köpek — كىچىك بىر ئىت

18. moda — مودا؛ يېڭى پاسون

giysi modası — كىيىم مودىسى

saç modası — چاچ مودىسى

moda şapka — يېڭى پاسوندىكى قالپاق

moda olmak — مودا بولماق

19. pisi — (بالىلار تىلىدا) مۈشۈك

21. pençe — يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئالدىنقى ئاياغلىرى بىلەن بارماقلىرى

pençelemek — تۇتۇۋالماق

pençeleşmek — بىر - بىرى بىلەن ئېلىشماق؛ جېدەل قىلىشماق

21. rütbe — دەرىجە، ئۇنۋان؛ مەرتىۋە

www.uyghurkitap.com

rütbe almak	ئۇنۋان ئالماق
rütbe indirmek	دەرىجىسىنى چۈشۈرمەك
rütbe vermek	ئۇنۋان بەرمەك
22. savunma	مۇداپىئە
hava savunması	هاۋا مۇداپىئەسى
stratejik savunma	ستراتېگىيىلىك مۇداپىئە
23. subay	ئوفىتسېر
hava savunma subayı	هاۋا مۇداپىئەسى ئوفىتسېرى
levazım subayı	لاۋازىمەت ئوفىتسېرى
nöbetçi subayı	دېژورنى ئوفىتسېرى
24. sonunadek	ئاخىرغىچە
25. şurada burada	ئۇ يەردە - بۇ يەردە
26. tarım	دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق
tarımcı	دېھقان
27. temel	ئۇل؛ ئاساس
evin temeli	ئۆينىڭ ئۇلى
temel açmak	ئۇل قازماق
temel bilimler	ئاساسىي بىلىملەر
28. ters gelmek	زىت كەلمەك
ters	زىت، تەتۈر
kumaşın ters yüzü	رەختنىڭ تەتۈر تەرىپى
ayakkabını ters giymek	ئايىغىنى تەتۈر كىيمەك
İşi ters gidiyor.	ئىشى تەتۈر كېتىۋاتىدۇ.
Onun görüşü benimkine ters düşüyor.	ئۇنىڭ قاراشلىرى مېنىڭكىگە زىت كېلىۋاتىدۇ.

terslik — زىتلىق

29· tıka basa — تىقما تىقماق، لىقمۇلىق

30· toptan — ئۇلگۇچە

Bir yıllık yağı toptan aldılar.

بىر يىللىق ياغنى ئۇلگۇچە ئالدى.

toptan satış — ئۇلگۇكە سېتىش

toptancı — توپ ساتقۇچى، ئۇلگۇچە ساتقۇچى

31· tntmak — تۇتماق: قاراپ تۇرماق

Ateşi tutma elini yakar.

ئوتنى تۇتما، قولۇڭنى كۆيدۇرىدۇ.

Siz gelinceye kadar çocuğu ben tutarım.

سىز كەلگەنگە قەدەر بالىغا مەن قاراپ تۇرىمەن.

32· uzatır uzatmaz — ئۇزىتا - ئۇزاتماي

33· zira — چۈنكى، شۇنىڭ بىلەن بىللە

2· Tekst

«Boncuk»

«Boncuk» adlı kedinin mini mini pisileri Vardı çocuklar küçük sandığın içine yumuşak ot döşemişler, pisilere yatak yapmışlardı.

Boncuğun pisilerini emzirmesi çok görülecek bir şeydi. pisiler tatlı tatlı emiyorlardı. yere boylu boyunca uzanmış olan anne kedi de yavrularını dili ile yalıyordu.

Boncuk sanki şöyle diyordu:

— Eminiz yavrularım, hepiniz için südüm var. çocuklar kediye hergün yemek veriyorlardı.

Bundan başka boncuk da şurada burada avlanır fare ve kuş tutardı, kuşlar boncuğu görünce korkup uçarlardı. Boncuk acıktığı zaman mıyavlar. çocuklar onun sesini duyunca hemen yiyecek getirirlerdi. kimi süt, kimi et verirlerdi.

Boncuk karnını doyurduktan sonra pençelerini yalar ve yüzünü iyice temizlerdi. Temizliği çok severdi. Boncuk farelerin amansız düşmanı idi. onları kovuğun ağzında bekler, başlarını uzatır uzatmaz hemen yakalardı.

3. Aşağidaki parcayı uygurcaya çevirin:

Halk kurtuluş ordusu sadece savunma hizmetlerinde değil, üretim çalışmalarından da çalışıyorlar. Ayrıca halk arasında eğitim hizmetlerinde de görev yapıyor, askerler.

Birçok askeri birliklerde, çiftlikler kuruldu, tarım Ve hayvancılık konusunda etkin çalışmalar yapılmaktadır.

www.uyghurkitap.com

4. Aşağidaki Cümleleri İyi Okuyun!

Buluşmak için bir gün tayin ettik.

Bu iş sağlam temellere dayanmalı.

Bıyığı terlemeye başladı.

Burası bana ters geliyor.

Bu kent sonuna dek çarpıştı, teslim olmadı.

Bütün eşyasını bir sandığa tıktı.

Bavulu tıka basa doldurdu.

Bu sorunda siz beni hiç tutmadınız.

Bu modayı kimse tutmadı.

Burasını rüzgar tutmaz.

Bu iş iki saat tuttu.

Bir şey demeden mektubu elime tutuşturdu.

5. Aşağidaki Cümleleri Türkçeye çevirin:

دورا ئېلىش ئۈچۈن دورىخانىغا بارىمەن.

پوچتا ماركىسى ۋە كونۋېرت ئېلىش ئۈچۈن پوچتىخانىغا كېتىۋاتىمەن.

سەي ساتقۇچىلاردا پىياز بار ئىكەن، سەۋزە يوق ئىكەن.

بۇ ناۋاينىڭ نېنى ناھايىتى تەملىك.

بۇ گىلەمنىڭ باھاسى قانچە؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

6. Gramer

زۆرۈرىيەت پېئىلى

ھەرىكەتنىڭ زۆرۈر-لازىملىقىنى ھەمدە بەزىدە ئىچكى ھېس-تۇيغۇنى بىلدۈرىدىغان پېئىل زۆرۈرىيەت پېئىلى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل پېئىل پېئىل ئاساسىغا meli - malı قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ.

زۆرۈرىيەت پېئىلى ھازىرقى زامان ۋە ئۆتكەن زامان بىلەنلا تۈرلىنىدۇ.

ھازىرقى زامان

زۆرۈرىيەت پېئىلىنىڭ ھازىرقى زامان شەكلى پېئىل ئاساسىغا ئىككىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ.

بىرلىك	كۆپلۈك
okuma lıyım	okuma lıyız
okuma lısın	okuma lısınız
okumalı	okuma lılar

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
gitme meliyim	gimemeliyiz

gitmemelisin	gitmemelisiniz
gitmemeli	gitmemeliler

بۇ پېئىلنىڭ ئىمكان ۋە ئىمكانىسىز شەكلى بولمايدۇ.

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bilmeli miyim?	bilmeli miyiz?
bilmeli misin?	bilmeli misiniz?
bilmeli mi?	bilmeliler mi?

ئۆتكەن زامان

زۆرۈرىيەت پېئىلىنىڭ ئۆتكەن زامان شەكلى پېئىل ئاساسىغا di//dı – du – dü// – قوشۇمچىلىرىنى ۋە ئىككىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

görmeliydim	görmeliydik
görmeliydin	görmeliydiniz
görmeliydi	görmeliydiler

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
almamalıydım	almamalıydık

almamalıydın

almamalıydı

almamalıydınız

almamalıydılar

سوئال شەكلى

بىرلىك

Vermeli miydim?

Vermeli miydin?

Vermeli miydi?

كۆپلۈك

Vermeli miydik?

Vermeli miydiniz?

Vermeli miydiler?

www.uyghurkitap.com

ON BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. akın akın — توپ - توپ

Halk akın akın geçilyordu.

خەلق توپ - توپ ئۆتۈۋاتىدۇ.

2. azametli — زور، ئۇلۇغ؛ تەكەببۇر

3. bakanlık — مىنىستىرلىك

4. çam — قارىغاي

çam sakızı — دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى

5. çekici — جەلپ قىلغۇچى

6. çıkaramamak — تاپالماسلىق، چۈشىنەلمەسلىك

7. doğu çin oteli — شەرقىي جۇڭگو مېھمانخانىسى

8. efendi — تەربىيە كۆرگەن، ئوقۇمۇشلۇق؛ ئىگە، خوجايىن

Efendi bir abam — ئوقۇمۇشلۇق بىر ئادەم

çiftliğin efendisi

دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئىگىسى.

Halk, yurdun gerçek efendisidir.

خەلق — ۋەتەننىڭ ھەقىقىي ئىگىسى (خوجايىنى).

efendi gibi yaşamak — راھەتتە ياشىماق

9. elveda — خۇداغا ئامانەت، خۇداغا تاپشۇردۇم؛

ئەلۋىدا، خوش

10. fuar — يەرمەنكە (مەلۇم مۇددەتتە مەلۇم يەردە ئېچىلىدىغان).

11. gerçekleşmek — رېئاللىققا ئايلانماق، رېئاللاشماق

Düşlerimiz gerçekleşti.

چۈشلىرىمىز رېئاللىققا ئايلاندى.

12. gençleşmek — ياشلاشماق، ياشىرىپ قالماق

Bu elbiseyi giyince gençleştin.

بۇ كىيىمنى كىيىپ ياشىرىپ كەتتىڭ.

13. halk ordusu — خەلق ئارمىيىسى

14. hindi — تۈرۈش توخۇسى، كۈركە

hindi gibi kabarmak

مەغرۇرلانماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق

15. Hongkong — شاڭگاڭ

16. iriyari — زور، بەستلىك

iriyari bir adam — بەستلىك بىر ئادەم

17. iddia — ئىلگىرى سۈرۈلگەن پىكىر - چۈشەنچە؛ دېگىنىدە تۇرۇۋالىدىغان، جاھىل.

Bu adamın iddiası bana doğru göründü.

بۇ ئادەمنىڭ پىكرى ماڭا توغرا بىلىندى.

Bu kadar da iddia olur mu?

بۇ قەدەر جاھىللىق بولامدۇ؟

iddia etmek — جاھىللىق قىلماق

iddiacı — جاھىل

iddiacı çocuk — جاھىل بالا

iddiacılık — جاھىللىق

18. ilgilendirmek — قىزىقتۇرماق؛ ئالاقىدار

Bu mesele beni ilgilendirmez

بۇ مەسىلە مېنى قىزىقتۇرمايدۇ.

Sağlıgımızı ilgilendiren bir konu.

ساقلىقىمىز بىلەن ئالاقىدار بىر مەسىلە.

memurları ilgilendiren bir karar.

ھۆكۈمەت خادىملىرىغا ئالاقىدار بىر قارار.

19· iyi gelmek — ياراشماق

İlaç iyi geldi. — دورا ياراشتى.

Ayağı iyi gelmedi. — ئايىغى ياراشمىدى.

Potin ayağıma iyi geldi.

بەتىنكە پۇتۇمغا خوپ كەلدى.

20· kibirli — تەكەببۇر، مەغرۇر؛ ھاكاۋۇر؛ ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان.

kibir — كىبىر

kibirlenmek — مەغرۇرلانماق، ھاكاۋۇرلۇق قىلماق

21· kaz — غاز

22· kanton — گۇاڭدۇڭ

23· kadro — كادىر

24· kapsamlı — كەڭ دائىرىلىك، كەڭ كۆلەملىك

25· lakırdı — گەپ، پاراڭ؛ قۇرۇق گەپ؛ بىمەنە گەپ

26· metre kare — كۋادرات مېتىر

27· otel — مېھمانخانا

28· parmak — بارماق (قول).

baş barmak — باش بارماق

29· tarla kuşu — ئېتىز قۇشقىچى

30· tarla faresi — ئېتىز چاشقىنى

31· tüccar — سودىگەر

32. yönetimi — باشقۇرۇش، ئىدارە قىلىش
33. yönetici — باشقۇرغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى
34. zarfında — ... ئىچىدە

2. Tekst

Hindi İle Tarla Kuşu.

Köyün birinde, iriyari, azametli, şişman ve kibirli bir hindi yaşıyormuş. Bu hindi tavuk ve kazlarla arkadaşlık etmezmiş ve herşeye karşı kibirli davranırmış.

Bir gün tarla kuşunu görerek, ona şunları söylemiş:

— E, nasılsın bakalım?

— Sağol, gördüğün gibi, bahtiyarım ovada uçup, güzel tarlalar içinde yatıp kalkıyorum.

— Ovada mı uyuyorsun? öyleyse bahtiyar değilsin. Benim çamdan yapılmış güzel bir evceğim Var. içi çok hoş. Tarla faresinin ne olduğunu bilmem. beni işte hindi diye parmakla gösterir ve bütün tavuklar dünyasında güzel dilber olarak tanırlar.

Fakat bir bakmışsın ev sahibi başını kesmiş,

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

çabucak tüylerini yolmuş ve tencerede pişirmeğe başlamış

— Elveda güzelim, efendinin eğlenceli avı, elveda! Hüriyetin olmadan beşpara etmezsin, Haydi sözlerime cevap ver, cevap ver.

3. Aşağıdaki Cümleleri iyi okuyun:

Bu müddet zarfında gelmezse ....

Ben bu yazıdan bir şey çıkaramadım.

Bu işin yönetimini bana yükledi.

Bu iş gerek bizi, gerek onları ilgilendirmedi.

Bu bakanlığın kadrosu son yıllarda oldukça gençleşti.

Buranın havası hastalığıma iyi geldi.

Ben onunla geçen yıldan beri konuşmıyorum.

Bunların içinde iyisi de var, kötüsü de.

Bu adamın iddiası bana doğru göründü.

Bir halk ordusu olmadan halk hiç şeye sahip olamaz.

Ben bu lakırdıları kaldıramam.

Bir kibrit bir ormanı yakmaya yarar (Atalar sözü).

Benim ornumda olsan ne yaparsın?

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

4. Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye çevirin:

ئۇ ئادەم بىزنىڭ قوشنىمىز.

ئۇلار بىزنىڭ تۇغقانلىرىمىز.

مەن ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولغان، ئۈچ بالام بار.

ئۆزۈم شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا ئىشلەيمەن، يولدىشىم يەسلىدە ئىشلەيدۇ.

مەندە پارچە پۇل يوق، سەندە بارمۇ؟

ON İKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. aptal — ئەخمەق، دۆت، كالۋا
   aptal aptal — بەك ئەخمەق
   aptalca — ئەخمەقلەرچە
   Aptalcasına iş görür
   ئەخمەقلەرچە ئىش قىلىدۇ.
2. batmak — چۆكۈپ كەتمەك (غەرق بولماق)، ئۆلتۈرمەك؛ يوق بولماق؛ سانجىماق.
   Sandal battı. — قېيىق چۆكۈپ كەتتى.
   Güneş battı. — كۈن ئولتۇردى.
   Elime diken battı. — قولۇمغا تىكەن سانجىلدى.
3. başkan — رەئىس، باشلىق
   devlet başkanı — دۆلەت رەئىسى
   başkanlık — رەئىسلىك، باشلىقلىق
4. basma entari — كۆڭلۈك (ئاددىي رەختتىن تىكىلگەن) كۆڭلەك
5. bıkmak — تويۇپ كەتمەك، بىزار بولماق؛ زېرىكمەك
   Hergün pilav yense, ondan da bıkılır.
   ھەر كۈنى پولۇ يېيىلسە ئۇنىڭدىنمۇ زېرىكىدۇ.
6. besili — سېمىز، سەمرىتىلگەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

besili hayvan	سېمىز ھايۋان
besi	بورداش
besiye çekmek	سەمرىتىش ئۈچۈن ئامال قىلماق
7. cimrilik	بېخىللىق، پېخسىقلىق
cimri	بېخىل، پېخسىق
cimrileşmek	بېخىللاشماق
8. çıplak	يالىڭاچ؛ ئاۋداق؛ تاقىر باش
çıplak adam	يالىڭاچ ئادەم
çıplak at	ياۋداق ئات
çıplak oda	يالىڭاچ (قۇرۇق) ئۆي
çıplaklaşmak	يالىڭاچلانماق
çıplaklık	يالىڭاچلىق
9. fakir	يوقسۇل، كەمبەغەل؛ بىچارە

Hastalıktan fakirin yürümeye mecalı yok.
كېسەل سەۋەبىدىن بىچارىنىڭ مېڭىشقا ماغدۇرى يوق.

fakirler yurdu	دارىلئاجىزىن
fakirhane = fakirler yurdu.	
fakirleşmek	كەمبەغەللەشمەك
fakirlik	يوقسۇللۇق
10. dalmak	چۆكۈپ كەتمەك، پېتىپ كەتمەك؛ شۇڭغۇماق؛ كىرمەك؛ بېرىلمەك؛ ئۇخلىماق؛ ھوشىدىن كەتمەك
denize dalmak	دېڭىزغا شۇڭغۇماق
eve dalmak	ئۆيگە كىرمەك
biletsiz sinemaya dalmak	بېلەتسىز كىنوغا كىرمەك
eğlenceye dalmak	ئويۇنغا بېرىلمەك
diraz dalmak	بىرئاز ئۇخلىماق

Bazı kendine geliyor, bazı da dalıyor.
بەزىدە ئۆز گە كېلىدۇ، بەزىدە هوشىدىن كېتىدۇ.

11· dizi تىزىق، سەپ، قاتار
inci dizisi ئۈنچە تىزىقى

12· darmadağınık = darmadağın قالايمىقان، بىسەرەمەجان؛ ئاستىن - ئۈستۈن؛ چۇۋۇق.

Çocuk masanın üstünü darmadağın etmiş.
بالا ئۈستەلنىڭ ئۈستىنى قالايمىقان قىلىۋېتىدۇ.

13· geceleyin كېچە، كېچىچە

11· hıçkıra ئۆكسۈپ

Çocuk hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.
بالا ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى.

15· ıstırap ئازاب، دەرد؛ قىينىلىش؛ ئەندىشە، تەشۇيش

Kocaınsın ölümünden duyduğu ıstırap çok büyük oldu
ئېرىنىڭ ئۆلۈمىدىن تارتقان دەردى ناهايىتى چوڭ.
yaraların verdiği ıstırap يارىسىنىڭ ئازابى

16· inci ئۈنچە
inci gibi ئۈنچىدەك

17· kıvırcık بۈژۈغۈر، بۇدۇر؛ قايرىلىپ تۇرغان
kıvırcık saç بۈژۈغۈر چاچ

18· limoni ① يېشىلغا مايىل سېرىق، لىمون رەڭگىدە. ② بۇزۇق (ئارا)

Bu günlerde aramız limoni.
هازىر ئارىمىز بۇزۇق.

www.uyghurkitap.com

19· lacivert — خىل رەڭ، قېنىق كۆك

20· mama — بوۋاقلار يېمەكلىكىنىڭ ئومۇمىي نامى.

21· marifet (ئەرەبچە) — ئارتۇقچىلىق، ئالاھىدىلىك، ئالاھىدە، قابىلىيەت، خۇسۇسىيەت؛ ئىلىم

Bu makinenin bir marifeti de....

بۇ ماشىنىنىڭ بىر خۇسۇسىيىتى...

22· merak — قىزىقىش، ھەۋەس، زوق؛ ئارزۇ؛ قايغۇ – ھەسرەت؛ ئىشتىياق.

Bahçeye çiçeğe marakı olmak.

باغقا، گۈللەرگە زوقى كەلمەك

Onun yemeğe O kadar merakı yok.

ئۇنىڭ تاماققا ئۇ قەدەر زوقى يوق.

Meraktan çatlıyorum, bu çocuk nerede kaleı — ئەندىشىدە يېرىلغۇدەك بولۇۋاتىمەن، بۇ بالا نەگە كەتكەندۇ.

meraka düşmek — قايغۇرماق

merakta bırakmak — ئەندىشىگە سالماق

merak etmek — قايغۇرماق؛ ئەندىشىگە چۈشمەك

23· milliyet — مىللەت

24· öğüt — نەسىھەت، يولىيورۇق

öğüt almak — يولىيورۇق ئالماق

öğüt vermek — نەسىھەت قىلماق

öğütçü — نەسىھەت قىلغۇچى

öğütlemek — نەسىھەت قىلماق

2. Tekst

Eşek İle Köpek

Köpek her geçe sürüleri beklemekten bikmiş ve öğüt ıstemek için eşeğin yayına gitmiş.

Eşek ona:

— Bu çok kolay bir iş, demiş. Uykun geldimi, yat uyu, ben her zaman öyle yapıyorum.

Köpek sormuş:

— Ya kurt gelirse?

— Kurt senin uyuduğunu nereden bilecekti?

Köpek eşeğin öğütünü dinlemiş Ve avlunun bir kenarına yatarak uyumuş.

Geçeleyin sürülerin bulunduğu yerden kurt geçmiş. Etrafa bir göz atmış ve köpeğin orada olmadığını görünce sürünün içine dalarak, en besili koyunu kapmış vo ormana kaçmış.

Sabahleyin köpek uyanmış. Sürünün bulunduğu yere gitmiş. En güzel koyun kurt tarafından kaçırıldığını görmüş. hemen eşeğin yanına koşarak, ona şunları söylemiş.

— Aptalsın sen. aptal! Bana böyle bir öğüt

vermeye nasıl cesaret ettin!? ve büyük bir gürültü kaldırmışlar.

Onların gürültüsünü dinleyen at köpeğe:

— Mademki akıllısın, ne diye aptaldan öğüt alıyorsun, demiş.

3. Aşağıdaki parçayi uygurcaya çevirin:

Yavrucak, son derece fakirdi. Ayakları çıplak, saçlari darmadağınıktı. Arkasındakı rengi kaybolmuş basma entarının yırtıklarından beyaz, nazik teni görünüyordu.

Mini mini ellerini tuttum.

— yüzüme bak küçük, dedim.

Korka korka başını kaldırdı, kıvrıcık kirpiklerinin arasında iki lacivert göz kapladı.

Zeynilerde, çektiğim ıstırap beni ağlatmamıştı. Fakat, bu yarı çıplak çocuğun gözleri, kırmızı ağzının içinde iki incidizisi gibi gülen dişler o dakikada kendimi tutmasaydım, beni hıçkıra ağlatacaktı.

4·Aşağıdaki Cümleleri iyi Okuyun:

Beni görünce şaşırdı·

Ben düşencemi söyledim·

Bakarsan bağ olur, bakamazsan dağ olur (Atalar sözü)·

Bu cimrilik ona babasından geçmiş·

Bu yemeğin hiç lezzeti yok·

Bu günlerde aramız limoni·

Bu ev arkadaşımın malıdır·

Burası kimsenin malı değildir·

Bebeğe sebzeli mama veriyoruz·

Bu adamın bir çok marifedti var·

Bahçeye, çiçeğe merakı yok·

Bu adamın milliyeti nedir?

Başkan ziyaret çileri kabul ediyor·

Bu firma batmak üzere iken, yeni müdürün çabasıyla kalkındı

5· Aşağidaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

بالا ئۆز - ئۆزى بىلەن ئويناۋاتىدۇ، تەگمەڭ،
بالا تاتلىق ئۇخلاۋاتىدۇ، ئويغاتماڭ.

چامادانىنىڭ ئاچقۇچى چاپىنىمنىڭ يانچۇقىدا.
ئىشىكنىڭ ئاچقۇچىنى يوقىتىپ قويدۇم.
بۇ ئىشتىن ھېچ خەۋىرىم يوق.

6· Gramer

شەرت پېئىلى

شەرت پېئىلى، پېئىل ئاساسىغا sa، se قوشۇمچىسىنى ۋە بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ، شەرت پېئىل ئەمەلىيەتتە بولمىغان، لېكىن بولۇشى مۇمكىن بولغان ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. شەرت پېئىلى خالاش مەنىسىنىمۇ بىلدۈرىدۇ.

شەرت پېئىلىدا ھازىرقى زامان، ئۆتكەن زامان دېگەندەك ئىككى زامان بولىدۇ:

1. ھازىرقى زامان

پېئىل ئاساسىغا sa - // - se - قوشۇمچىلىرىنى ئاندىن بىرىنچى تۈرلۈك شەخس قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

كۆپلۈك	بىرلىك
baksak	baksam
baksanız	baksan
baksalar	baksa

بولۇشسىز شەكلى

كۆپلۈك	بىرلىك
bakmasak	bakmasam

bakmasan	bakmasanız
bakmasa	bakmasalar

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bakabilsem	bakabilsek
bakabilsen	bakabilseniz
bakabilse	bakabilseler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bakamasam	bakamasak
bakamasan	bakamasanız
bakamasa	bakamasalar

سوئال شەكلى

شەرت پېئىلىدا سوئال شەكلىنىڭ قوشۇمچىسى شەخس قوشۇمچىلىرىدىن كېيىن ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
b ksa mı?	baksak mı?
basan mı?	baksanız mı?
baksa mı?	baksalar mı?

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

2. ئۆتكەن زامان

پېئىل ئاساسىغا se – // – sa – قوشۇمچىسىنى، ئاندىن ياردەمچى پېئىل idi نى ئۇلاش بىلەن ئۆتكەن زامان شەرت پېئىلى ياسىلىدۇ. idi نىڭ ئالدىدا «y» تاۋۇشى پەيدا بولىدۇ:
مەسىلەن:

بىرلىك	كۆپلۈك
bölseydim	bölseydik
bölseydin	bölseydiniz
bölseydi	bölseydiler

بولۇشسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bölmeseydim	bölmeseydik
bölmeseydin	bölmeseydiniz
bölmeseydi	bölmeseydiler

ئىمكان شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bölebilseybim	bölebilseydik
bölebilseydin	bölebilseydiniz
bölebilseydi	bölebilseydiler

ئىمكانسىز شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bölemeseydim	bölemeseydik
bölemeseydin	bölemeseydiniz
bölemeseydi	bölemeseydiler

سوئال شەكلى

بىرلىك	كۆپلۈك
bölseydim mi?	bölseydik mı?
bölseydin mi?	bölseydiniz mi?
bölseydı mi?	bölseydiler mi?

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ON ÜÇÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. ayakta durmak — ئۆرە تۇرماق

2. ağ — تور؛ ئىشتاننىڭ ئېغى؛ تۇزاق

   balık ağı — بېلىق تورى

   örümçük ağı — ئۆمۈچۈك تورى

   ağ kurmak — تۇزاق قۇرماق

   ağa düşmek — تۇزاققا چۈشمەك

   ağ atmak — تور تاشلىماق (دەرياغا)

3. bohça — بوغچۇما

   bohçasını bağlamak

   نەرسە ـ كېرەكلىرىنى يىغماق

4. borç — قەرز، مەسئۇلىيەت؛ بۇرچ

   Çocukları yetiştirmek anne ve babanın borçudur.

   بالىلارنى تەربىيلەپ يېتىشتۈرۈش ئاتا ـ ئانىنىڭ قەرزى.

   Borcunuz bin liraya yükselbi

   قەرزىڭىز مىڭ لىراغا يەتتى.

   borctan kurtulmak — قەرزدىن قۇتۇلماق

   borc almak — قەرز ئالماق

5. bulanık — مانان؛ خۇنۇك
bulanık hava — مانان هاۋا
dulanık gözlü — خۇنۇك كۆز
6. boş — بوش، قۇرۇق؛ بىھۇدە؛ خىلۋەت؛ مەنىسىز، ئەقىلسىز.
boş sokak — خىلۋەت (تەنھا) كوچا
boş toprak — ھەيدەلمىگەن يەر
Bugün boşum — بۈگۈن بوش (بىكار) مەن
boş hayat — مەنىسىز تۇرمۇش
boş adam — ئەقىلسىز ئادەم
boş gezmek — بىھۇدە كەزمەك
boşa gitmek — بىھۇدە كەتمەك
doşluk — بوشلۇق
7. Alla belasını versin — خۇدا جازاسىنى بەرسۇن.
8. Cümle — ھەممە، بارلىق، پۈتۈن؛ جۈملە
cümle alem — پۈتۈن جاھان
9. çınçın — جاراڭلىق، چاڭىلداپ
10. çerçeve — ئەتراپ، ئۆپچۆرە؛ رامكا
çerçevelemek — رامكىغا ئالماق
çerçeveli — رامكىلىق
11. çuval — تاغار
çuval gibi — تاغاردەك (قوپال توقۇلغان رەخت ھەققىدە)
çuvallamak — تاغارغا قاچىلىماق
12. deli — ساراڭ، مەجنۇن
deli olmak — ساراڭ بولماق
Bir kız için deli oluyor. — بىر قىز ئۈچۈن مەجنۇن بوپتۇ.
delice — ساراڭلارچە

13. eskitmek كونىراتماق

14. fes قىزىل موۋۇتتىن تىكىلگەن، تۆپىسىدە پۆپۈكى بار بۆك

15. gecelemek تۈنىمەك، كېچىنى ئۆتكۈزمەك

16. gömlek كۆڭلەك

17. ıslanmak ھۆل بولماق

Yağmurdan ıslandım. يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتتىم.

18. ibik تاج (خورازنىڭ تاجى)

19. kırılmak سۇنماق، چېقىلماق، يېرىلماق، قىرىلىپ كەتمەك

Bardak kırıldı. ئىستاكان چېقىلدى.

Bayramda gidemediğim için banakırılmış.

بايرامدا بارالمىغانلىقىم ئۈچۈن ماڭا خاپا بوپتۇ.

Koleradan birçok insan kırılmış.

خولېرادىن نۇرغۇن ئادەم قىرىلىپ كېتىپتۇ.

20. kararmak قارايماق، قاراڭغۇ چۈشمەك

gönlü kararmak كۆڭلى قارايماق

sular kararmak قاراڭغۇ چۈشمەك

21. Kismetli تەلەيلىك، بەختلىك

kısmet تەلەي، بەخت

kısmeti açık تەلەيلىك

kısmeti açılmak تەلىيى كەلمەك

kısmeti çıkmak تەلىيى چىقماق

kısmet aramak پايدا ئىزدىمەك

kısmet bekmek ئۆزىگە لايىق ساقلىماق (قىزلار)

kısmetsız تەلەيسىز، بىتەلەي

22. lata (كۆچمە مەنىدە ئاددىي يامغۇرلۇق) راھىبلار كىيىمى

23. onulmak ئوڭشۇلماق

24. övmek مەدھىيىلىمەك، ماختىماق

25. rahat rahat	ئاسانلا، بەھۇزۇر
27. sağanak	قاتتىق ئۆتكۈنچى يامغۇر
27. şaşı	ئالىغاي، ئەلەس
şaşı bakmak	ئالىغاي قارىماق
şaşılaşmak	ئالىغاي بولۇپ قالماق
28. şemsiye	كۈنلۈك، يامغۇرلۇق
29. tutulmak	تۇتۇلماق، ئۇچرىماق، يولۇقماق
güneş tutulmak	كۈن تۇتۇلماق
hırsız tutulmak	ئوغرى تۇتۇلماق
dili tutulmak	تىلى تۇتۇلماق
fırtınaya tutulmaz	بورانغا يولۇقماق
30. top sakal	يۇمىلاق شەكىلدىكى ساقال
31. yollanmak	ئەۋەتمەك، يول ئالماق، ئۇزاقلاشماق
32. yanak	مەڭز، ياڭاق
Yanağından kan damlıyor	مەڭزىدىن قان تامىدۇ.
yanak zülfü	ياڭاق چاچ

2. Tekst

Horoz İle Köpek

Bir köpekle bir horoz arkadaş olmuşlar, köpek, bir gün horoza şöyle demiş:

— Haydi horoz kardeş, ormana gidelim, orada rahat rahat yaşarız.

ئۇيغۇر كىتاب تورى يىغىپ قويماقتا
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىڭى ئادرىسى
www.uyghurkitap.com

Horoz:

— Gidelim, demiş.ve gözleri nereyi gördüyse, oraya yollanmışlar, Bütün gün gezip dolaşmışlar, ortalık kararmağa başlamış. Gecelemek içinbüyük bir ağaç seçmişler. Horoz bir dala sıçrayıp tünemiş, Köpek ise ağaçın kovuğunasokularakuyumuş.

Sabahleyin horoz ötmeğe başlamış:

— Kuk - ku - ri - kuru!

Tilkinin biri horozun sesini duymuş, ağaça yaklaşarak, horozu övmeğe başlamış:

— İşte horoz dediğin budur, tüyleri de güzel, ibiği de güzel, sesi ne kadar da hoş, çınçınötüyor, insene yanıma, gülelim.

Horoz cevap vermiş:

—Pekiyiama,ben yalniz gelemem,arkadaşımdavar.

Tilki:

«Eh, ne de kısmetliyim» diye düşünmüş, «bir yerine iki horozum olacak».

— Nerede arkadaşın? diye tilki sormuş.

Horoz cevap vermiş:

— İşte şurada, kovuğun içinde uyuyor.

Tilki derhal kovuğa koşmuş, Fakat köpek üzerine atılıp, onu parçala vermiş.

3. Aşağıdaki Parçayı uygurcaya çevirin:

Nihayet geldi, yolda sağanağa tutulmuş latası fena halda ıslanmıştı.

Beni odada görünce:

— Hoş geldin kızım, idareden şimdi haber verdiler, Allah cümlemize mübarek etsin dedi.

Ağarmış top sakalının çerçevesi içinde yuvarlak yüzü, elma gibi kırmızı yanakları, her bir tarafa bakan şaşı gözleri vardı.

Ustünde akan sulara bakarak:

— Tu, Alla belasını versin, dedi, şemsiyeyı almayı unutacak olduk, başımızabu hal geldi,akılsız kafanın derdini ayaklar çeker, derler.

4 Aşağıdaki atalar sözlerini iyi okuyun:

Baş kırılır fes içinde, kol kırılır yen içinde

Bıçak yarası onulur, dil yarası onulmaz.

Baş nereye giderse, ayak da oraya gider.

Bir bardak suda fırtına koparmak.

Bohçasını koltuğuna Vermek.

Borç vermekle yol yürümekle tükenir.

Boş çuval ayakta durmaz.

Bulanık suda balık avlamak.
Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir.
Bilmemek ayıp değil, sorumamak ayıp.
Bin dost az, bir düşman çok.
Bir adama kırk gün deli dersen deli olur.
Bugün bana ise, yarın sana.

5. Aşagıdaki Cümleleri türkçeye çevirin:

ئانا بالىسىنىڭ مەڭزىگە سۆيۈپ قويدى.
بالا يىغلاۋاتىدۇ. نېمە بولغاندۇ ئۇنىڭغا؟
ئۇنىڭ قاچان كېلىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.
ئۇ تاغامنىڭ ئوغلى؛ ھاممامنىڭ ئوغلى ئەمەس.
ئىشىڭىزغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

www.uyghurkitap.com

ON DÖRDÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. aldırmamazlık — ئەھمىيەت بەرمەسلىك. جىددىي قارىماسلىق
2. asma çardağı — باراڭ
3. bükmek — پۈكمەك. ئەگمەك، قاتلىماق. تولغىماق
   kağıdın bır köşesını bükmek
   قەغەزنىڭ بىر بۇرجىكىنى پۈكمەك (قاتلىماق).
   Boynunu bir tarafa büktü.
   بوينىنى بىر تەرەپكە تولغىدى.
   belini bükmek — بېلىنى ئەگمەك
4. benek = ben — مەڭ، خال، سەپكۈن
   Siyah benekler — قارا خاللار
   benek benek — چېكىت - چېكىت
   beneklenmek — سەپكۈن پەيدا بولماق
5. baktırmak — باقتۇرماق. قاراتماق، داۋالاتماق
   kendisine baktırmak — ئۆزىگە قاراتماق
6. çan çekişmek — جان تالاشماق، سەكراتقا چۈشمەك
7. çekirge — چېكەتكە
8. çone — ئېڭەك، تولا گەپ قىلىدىغان

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

çene kemiği — ئېڭەك سۆڭىكى

çenesi düşük — كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋالاقتەككۇر

çenesi kuvvetli — سۆزگە ماھىر

9. çiftci — دېھقان

çiftcilik — دېھقانچىلىق. تېرىقچىلىق

10. dokunmak — تەگمەك. تۇتماق. تەسىرلەندۈرمەك

Sobaya dokunma, elin yanar.

مەشنى تۇتما، قولۇڭ كۆيىدۇ.

Vazoya dokunup kırmış.

گۈل قاچىسىنى تۇتۇپ، سۇندۇرۇۋېتىپتۇ.

Çocuğa dokunmayın!

بالىغا تەگمەڭ!

Bu şarkı bana dokunur.

بۇ ناخشا ماڭا تەسىر قىلدى.

11. didiklemek — چوقۇلاپ رىخدە قىلىۋەتمەك

Kuşlar incirleri didiklemiş.

قۇشقاچلار ئەنجۈرنى چوقۇلاپ رىخدە قىلىۋېتىپتۇ.

12. emzik: ئېمىزگە؛ سوسكا؛ جوغا (چۈگۈن قاتارلىقلارنىڭ) مۇشتەك (تاماكىنىڭ). چىلىم.

emzikçi — سۈت ئانىسى

13. haklı — توغرا، ئورۇنلۇق. يوللۇق. ھەقلىق

haklı söz — ئورۇنلۇق گەپ

haklı bir ceza — ئورۇنلۇق جازا

ikisindanhangisininhaklı olduğu anlaşilmadı.

ئىككىسىدىن قايسىسىنىڭ يوللۇق ئىكەنلىكى ئايرىلمىدى.

Böyle demeye tamamen haklıyım.

شۇنداق دېيىشكە تامامەن ھەقلىقمەن.

14· istedikleri gibi خالىغانچە؛ ئۆز ئارزۇسى بويىچە

15· kusur ئەيىب، كەمچىلىك، ئىللەت، نۇقسان، ئىۋەن

Bu evin birçok kusuru var.

بۇ ئۆينىڭ بىرمۇنچە كەمچىلىكى بار.

16· kol oyuntusu قولتۇق ئويمىسى (كىيىمنىڭ)

17· katılmak تېلىقىپ قالماق (يىغلاپ ياكى كۈلۈپ)؛ قوشۇلماق

Düşüncenize ben de katılıyorum.

پىكرىڭىزگە مەنمۇ قوشۇلىمەن.

18· limon لىمون

limon gibi ساپسېرىق (يۈز)

19· seyrek شالاڭ؛ ئاندا - ساندا؛ ئاز ئۇچرايدىغان

ağaçları seyrek bir bahçe

دەرەخلىرى شالاڭ بىر باغچە

seyrekkumaş شالاڭ توقۇلغان رەخت

seyrek saç شالاڭ چاچ

fidanları seyrek seyrek dikmek

كۆچەتنى شالاڭ تىكمەك

20· sopa كالتەك، توقماق، كۆتەك

sopa atmak كالتەك بىلەن ئۇرماق

sopa yemek تاياق يېمەك

sopalamak تاياق بىلەن ئۇرماق

21· serpilmek سېپىلمەك؛ چوڭايماق

kuşlara yem serpildi. قۇشلارغا دان سېپىلدى.

yere su serpildi. يەرگە سۇ سېپىلدى.

22· şıkırdamak شاراقشىماق، شاراقلىماق

şıkır şıkır شاراق - شاراق

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

23· tırtıl ﻟﯧﭽﯩﻨﻜﺎ

24· tıkanmak ﺋﯧﺘﯩﻠﯩﭗ ﻗﺎﻟﻤﺎﻕ، ﺗﯩﻘﯩﻠﯩﭗ ﻗﺎﻟﻤﺎﻕ؛ ﺋﯩﺸﺘﯩﻬﺎ ﺗﯘﺗﯘﻟﻤﺎﻕ؛ ﻧﻪﭘﻪﺱ ﺳﯩﻘﯩﻠﻤﺎﻕ

25· telkin etmek ﺗﻪﺭﺑﯩﻴﯩﻠﻪﻣﻪﻙ؛ ﺳﯩﯖﺪﯗﺭﻣﻪﻙ

26· tomar ﻳﯚﮔﻪﻡ (ﻛﯚﭖ، ﺟﯩﻖ)

27· üşüşmek ﺗﻮﭘﻼﻧﻤﺎﻕ، ﻳﯩﻐﯩﻠﻤﺎﻕ

Halk olay yerine üşüştü.

ﺧﻪﻟﻖ ﻫﺎﺩﯨﺴﻪ ﻳﯜﺯ ﺑﻪﺭﮔﻪﻥ ﻳﻪﺭﮔﻪ ﺗﻮﭘﻼﻧﺪﻯ.

28· Vakfetmek ﺑﯧﻐﯩﺸﻠﯩﻤﺎﻕ، ﺗﻪﻗﺪﯨﻢ ﻗﯩﻠﻤﺎﻕ، ﺋﺎﺗﯩﻤﺎﻕ

Hayatını bilime vakfetti.

ﻫﺎﻳﺎﺗﯩﻨﻰ ﺑﯩﻠﯩﻤﮕﻪ ﺋﺎﺗﯩﺪﻯ.

2· Tekst

Küçük Kusurlar

Küçük kusurlarınız varsa küçüktür diye aldırmamazlık etmemeli, çünkü en ufak bir düşmanın bile zararı dokunur, hele vakit geçtikçe ... ovalarda ekinleri bozup çiftçilerin boyunlarını büken filler değil, daha ot halinde iken buğdaylara dadanıp üşüşen tırtıllarla çekirgeler; ekinler olgunlaştıkları vakit bile göze görünmiyen böcceklerdir.

Asma çardağını hırsızlardan korusanız bile serçeler gene istedikleri gibi onların yeşil, taze

yapraklarını gagalarıyla didiklerler.

Küçük bir kusur her zaman büyük bir kusurun başlangıçıdır. Büyük suçlar da küçük kusurların yavrularıdır, babalarından deha kötü oğullar, seyrek görülür şeylerden değildir.

Küçük bir kusurdan daha çabuk büyüyüp çoğala bilen başka birşey yoktur, bir dişin üstünde ufak bir kara benek pek ehemmiyetsizdir, fakat onu dişçiye göstermiyecek olursanız bütün diş bozulur, gider: bir defa diş bozulur da siz gene baktırmıyacak olursanız bu sefer yanındakiler de sıra ile bozulur, sonra onların yanindakiler, en sonra bütün çene kemikleriniz çürür.

3-Aşağıdaki parçayı uygurcaya çevirin:

Feride hanım, bu hastanin hiç bir şey söylemeden bana nasıl darıldığını, başını öte tarafa çevirerek nasıl ümitsizlikle gözlerini kapadığını görseydiniz! Anlatmak mümkün degilki ... bugün akşama doğru büsbütün gözlerini kapadı. onların bir daha açılmıyacağını biliyordum. uğruna ömrümü, saadetimi vakfetmiş, onuhiç bir şeyden mahrum etmemiştim, en istediği şeyi bir kere göstermeden

hasret içinde gözlerini kapadığını görmek ... bu acıyı size anlatmak mümkün değil. Feride hanım, mümkün değil, bu öyle bir sevapki, can çekişenlerin dudaklarına verilmiş bir damla su gibi.

4. Aşağıdaki cümleleri iyice okuyun:

Ceze ol rak elli sopa attılar.

Ceketin koloyuntusu iyi açılmamış.

Cebinden bir tomar para çıkardı.

Çocuk çabuk serpildi.

Çocuğu çok sıkıyorlar.

Çocuklara söyleyin gürültü etmesinler.

Çantanın içinde bir şeyler şıkırdadı.

Çocuklara iyi düşünceler telkin etmeye çalışmalı.

Çiftçi yağmur bekliyor.

Çaydanlığın emziği tıkanmış.

Çocuk ağla maktan katıldı.

Çocukların hangisi haklı anlayamadım.

5. Aşağıdaki Cümleleri türkçeye çevirin:

تاماق بەك ياغلىق بولۇپ كېتىپتۇ. يېيەلمەيۋاتىمەن.
ئايالىم ئوقۇتقۇچى، ئۆزۈم گىلەمچىلىك فابرىكىسىدا ئىشچى.

www.uyghurkitap.com

بىر بالام باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى، ئىككى بالام ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

باللار تېپىشماق تېپىپ ئويناۋاتىدۇ.

پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، يىقىلىپ چۈشۈپ پۇتۇم سۇنۇپ كەتتى.

6· Gramer

رەۋىشداش توغرىسىدا — 1

رەۋىشداش تۈرلەنمەيدۇ، يەنى ھېچقانداق سۆز تۈرلىگۈچى قوشۇمچىلارنى قوبۇل قىلمايدۇ. رەۋىشداش قوشۇمچە ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ.

رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا قوشۇمچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ.

تۈرك تىلىدا رەۋىشداشلارنىڭ شەكىللىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. -ıp، -ip، -up، -üp قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسىلىدىغان رەۋىشداشلار. بۇلار مۇنداق ياسىلىدۇ:

ئۈزۈك تاۋۇشلاردىن كېيىن -ıp، -ip، -up، -üp، سوزۇق تاۋۇشلاردىن كېيىن -(y)ıp، -(y)ip، -(y)up، -(y)üp قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

Derslerimi bitirip gezmeğe gittim.

دەرسلىرىمنى تۈگىتىپ، ئويناشقا كەتتىم.

Arkasından koşup yakaladım.

ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ تۇتۇۋالدىم.

Üniversite rek törü odasında oturup fakülte dekanlarına emrediyor.

ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ فاكۇلتېت مۇدىرلىرىغا بۇيرۇق بېرىۋاتىدۇ.

2. ‑arak، ‑erek قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا ‑(y)arak، ‑(y)erek قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

Öğrenciler kütüphanede toplanarak derse hazırlanıyorlar.

ئوقۇغۇچىلار كۇتۇپخانىغا يىغىلىپ دەرس تەييارلىنىشىۋاتىدۇ.

Sizin yardımınıza güvenerek bu işe başladım.

سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە ئىشىنىپ بۇ ئىشنى باشلىدىم.

Öğrenciler bütün kuvvetini toplıyarak imtihana hazırlandi

ئوقۇغۇچىلار پۈتۈن كۈچىنى توپلاپ ئىمتىھانغا ھازىرلاندى.

3. ‑a، ‑e قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا ‑(y)a، ‑(y)e قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

İki arkadaş güle güle buraya geldi.

ئىككى دوست كۈلە ـ كۈلە بۇ يەرگە كەلدى.

Çayı üfüre üfüre içiyordu.

چاينى پۈۋدەپ ـ پۈۋدەپ ئىچىۋاتاتتى.

Uçak bulutlar arasında yüksele alçala gidiyor.

ئايروپىلان بۇلۇتلار ئارىسىدا بىردەم ئېگىزلەپ، بىردەم پەسلەپ ئۇچۇۋاتاتتى.

www.uyghurkitap.com

Tre? dörde çeyrek kala hareket edecek.

پويىز سائەت تۆتكە چارەك قالغاندا قوزغىلىدۇ.

4. -alı، -eli- قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسىلىدىغان رەۋىشداشلار.

بۇ خىل رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا -(y)alı، -(y)eli- قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

Kız kardeşım başka şehre gideli üçay oldu.

سىڭلىم باشقا شەھەرگە كەتكىلى ئۈچ ئاي بولدى.

Sizi görmıyeli çok zaman oldu.

سىزنى كۆرمىگىلى ئۇزۇن زامان بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ON BEŞİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. atmaca — قارىچۇغا
2. ayrıntı — پەرق؛ بىر پۈتۈن نەرسىنىڭ پارچىسى؛ رېئال (ئەدەبىياتتا).
   ayrıntılı — پەرقلىق
3. basım evi — باسمىخانا؛ باسما زاۋۇتى
4. baykuş — مۈشۈكياپىلاق
   baykbş gibi — بىچارە
5. bitmek — تۈگىمەك، تامام بولماق؛ ھالىدىن كەتمەك؛ ئۈنمەك
   Para bitti. — پۇل تۈگىدى.
   Zavallı adam bitti. — بىچارە ئادەم تۈگەشتى.
6. başaşağı — تىك موللاق
7. çizer — رەسسام
8. çorak — قاقاس، ئۈنۈمسىز (يەر)؛ تېتىر يەر؛ شورلۇق
   çoraklık — قاقاسلىق
   çoraklaşmak — شورلاشماق، قاقاسلىققا ئايلانماق
9. çirkef — سېسىق، پاسكىنا، يىرگىنچلىك
   çirkef suyu — پاسكىنا سۇ

10· Çivi **مىخ**

çivi çıkar ama yeri kalır·

مىخ يۇلۇنۇپ چىقىدۇ، ئەمما ئورنى قالىدۇ.

çivilemek مىخلىماق

11· dikilmek تىكىلمەك، دىڭ بولماق (قۇلاق).

Karşımda ne dikilip duruyorsun!

ئالدىمدا نېمە ئۈچۈن تىكىلىپ تۇرىسەن!

13· dış bilemek

چىش بىلىمەك؛ ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن ھازىرلانماق

13· esirgemek قوغدىماق، ھمايە قىلماق؛ ئايىماق؛ پىداكار-لىقتىن باش تارتماسلىق

Tanrı esirgesin! خۇدا ساقلىسۇن!

İnsan yurdu için canını esirgemez.

ئىنسان ئۆز ۋەتىنى ئۈچۈن جېنىنى ئايىمايدۇ.

14· erinmek ئېرىنمەك

15· gizlenmek يوشۇرۇنماق؛ مۆكمەك

çalıların arasına gizlenmek

چاتقاللارنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنماق

gizlemek يوشۇرماق

Bu sözü sizden niye gizliyor?

بۇ گەپنى سىزدىن نېمىشكە يوشۇرىدۇ؟

giz سىر. مەخپىيەت

gizli مەخپىي. يوشۇرۇن

gizli belge مەخپىي بەلگە

gizli kuvvetler يوشۇرۇن كۈچ

gizli tutmak مەخپىي تۇتماق

gizlice مەخپىي ھالدا، يوشۇرۇنچە

www.uyghurkitap.com

Gizlice eve girdi. يوشۇرۇنچە ئۆيگە كىردى.

16. gidip gelen بېرىپ كەلگەن

17. gerektiği ئەينەن؛ لازىم بولۇشىچە

18. gerçekten ئەمەلىيەتتە، ھەقىقەتەن

19. gerekmek لازىم بولماق، كېرەك بولماق

20. ilginç قىزىقارلىق، دىققەتنى تارتىدىغان

ilginç bir kitap دىققەتنى تارتىدىغان بىر كىتاب

ilginç bir konu قىزىقارلىق بىر تېما

21. itiraf etmek ئېتىراپ قىلماق، قوبۇل قىلماق

22. kelbi atmak ھاياجانلانماق؛ يۈرەك سوقماق

23. mesut etmek بەختىيار قىلماق

24. özen göstermek تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك؛ ئىنچىكىلىمەك

25. peşine düşmek ئارقىسىغا چۈشمەك، پېيىغا چۈشمەك؛ تەقىپ قىلماق

26. serinletmek تەسەللى بولماق

serin سۆرۈن، سالقىن، ئىلمان

serin hava سالقىن ھاۋا

serin su ئىلمان سۇ

serin kanla سوغۇققانلىق بىلەن

Serinlenmek için soğuk bir şey içilir.
سەگىدەش ئۈچۈن سوغۇق بىر نەرسە ئىچىلىدۇ.

27. sefa=safa كۆڭۈل شادلىقى، لەززەت؛ ئويۇن - تاماشا؛ بەخت؛ قىزىقىش

28. tırmanmak ياماشماق

Kedi ağaça tırmandı. مۈشۈك دەرەخكە ياماشتى.

Çocuklar kayanın tepesine tırmandılar.

بالىلار قىيانىڭ تۆپىسىگە ياماشتى.

29. üzüntü   قايغۇ، ئەلەم، ھەسرەت؛ غەم

Hasta iyileşinceye kadar çok üzüntü çektik.

كېسەل ياخشى بولغۇچە ناھايىتى غەم قىلدۇق (قايغۇردۇق)

30. yayınevi   نەشرىيات

Urumçide Halk yayınevi, Tip yayınevi, eğitim yayınevi gibi yayınevleri var.

ئۈرۈمچىدە خەلق نەشرىياتى، سەھىيە نەشرىياتى، مائارىپ نەشرىياتى قاتارلىق نەشرىيات ئورۇنلىرى بار.

31. yazar   يازغۇچى، ئاپتور.

2. Tekst

Tavşanın Üzüntüsü

Boz tavşan üzülmüş, ağlıyordu. Ağlarken şöyle diyordu:

— Dünyada benim hayatımdan daha ağır hayat yoktur. Beni herkes kovalar, bana herkes diş biler, Avcılar ve köpekler peşime düşerler, kurt ve tilki yolumu keserler, kıvrık gagalı atmaca ve koca gözlü baykuş üzerime hücum ederler ... her taraftan başıma bela gelir, Ne ağaçlara tırmanabilirim, nede delik oyup yeraltına girebilirim.

www.uyghurkitap.com

Dişlerimin lahanayı ve kökleri iyi kestiği doğrudur ... bak, koşmasına koşabilirim, fakat düz yerde veya bayır yukarı koşarım. Eğer bayır aşağı koşarsam başaşağı yuvarlanırım. Çünkü ön ayaklarım arka ayaklarımdan kısadır. Bir gürültü olunca kulaklarım dikilir, kalbim atmaya başlar, gözlerim kararır ve koşmaya başlarım ... ve hop doğruca ya her hangi bir tuzağa düşerim veya avcının ayağına koşarım.

Oh, ben çok bahtsızım!

Yalnız içimi bir şey serinletiyor, o da kuyruğumun çok kısa olmasıdır, Köpek ler kuyruğumdan yakalamazlar. Eğer tilki gibi uzun kuyruklu olsaydım nereye gizlenebilirdim.

3. Aşağıdaki Cümleleri iyice okuyun:

Çorak yerde ot bitmez.

Çetin erken kalkar, elini, yüzünü yıkar, çayını içer, çantasını alıp okula gider.

Çocuğu soyduktan sonra kendi yatağına yatırdım.

Çirkin bir ses, kıba bir davranış, kapalı bir hava insana sıkıntı verir.

Çağırılan yere erinme, çağırılmayan yere görünme (Atalar sözü).

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar (Atalar sözü).

Çivi çıkar ama yeri kalır (Atalar sözü).

Çok yaşayan bilmez, ok gezen bilir (Atalar sözü).

4. Aşağidaki cümleleri türkçeye cevirin:

بېكەتكە كەلدۇق، چۈشەيلى.
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدايلى.
ئىت ھاۋشىۋاتىدۇ، پادىغا بۆرە (ئوغرى) كەلدىمۇ نېمە؟
بۇ ناھايىتى قىممەت ئىكەن، ئەرزىنى يوقمۇ؟
بېيجىڭدىن ئايروپىلان بىلەن ئۈچ يېرىم سائەتتە كەلدۇق.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ON ALTINCI DERS

1. Kelimeler

1. ameliyat — ئوپېراتسىيە
   kalp ameliyâti — يۈرەك ئوپېراتسىيىسى
   ameliyât masası — ئوپېراتسىيە ئۈستىلى
   ameliyâthane — ئوپېراتسىيە ئۆيى
2. baş hekim — باش دوختۇر
   baş hekimlik — باش دوختۇرلۇق
3. başarılı — مۇۋەپپەقىيەتلىك
   başarılı denetim — مۇۋەپپەقىيەتلىك سىناق
   başarı — مۇۋەپپەقىيەت، ئۇتۇق
4. çit avlu — ئەتراپى چىتلانغان هويلا
5. düşünce — پىكىر؛ مۇلاھىزە؛ ئوي؛ قايغۇ، ئەندىشە

   Sizin bu konudaki düşenceniz nedir?
   سىزنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى پىكرىڭىز نېمە؟
   O haberi duyunca beni birı düşünceald.
   بۇ خەۋەرنى ئالغاندىن كېيىن مېنى غەم باستى.
6. dana — سۈتتىدىن ئايرىلغان بىر ياشلىق موزاي
7. ecza kutusu — دورا قۇتۇسى
8. gayri — باشقا، يات، غەيرى

gayri ihtiyari ئىختىيارسىز
gayri ilmi ئىلمگە يات
gayri kabil ئىمكانسىز، بولمايدىغان
gayri kanuni قانۇنغا خىلاپ، قانۇنسىز
gayri mantiki مەنتىقىگە خىلاپ
gayri meşru يولسىز
gayri muntazam رەتسىز، بىسەرەمجان
gayri resmi غەيرىي رەسمىي

9. güven ئىشەنچ، ئېتىقاد، ئەقىدە؛ يۈرەكلىك
yarına güvenle bakabilirsiniz
ئەتىگە ئىشەنچ بىلەن نەزەر سېلىڭ.
Bu yalan karşısında ona karşı güveni sarıldı.
بۇ يالغان ئالدىدا ئىشەنچى تەۋرەپ قالدى.
Güveni kayboldu ئىشەنچى يوقالدى.
güvenini kazanmak ئىشەنچ قازانماق
güven beslemek ئىشەنمەك

10. halk yığınları خەلق ئاممىسى
11. hoşa gitmek ياخشى كۆرمەك، ياقتۇرماق، ۋوقلانماق؛ ھۇزۇر ئالماق، لەززەت ئالماق
12. hasta bakıcı كېسەل باققۇچى، سېستىرا
13. inleye of aya ئىنجىقلاپ - ۋۇشۇلداپ
14. küsmek ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق؛ خۇش ياقماسلىق
15. karışıklık قالايمىقانچىلىق، بىسەرەمجانلىق
karışıklık çıkamak قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلماق
karışak ئارىلاشما، بىردەكمە، قالايمىقان
karışık saç چۇۋۇق (قالايمىقان) چاچ

16· saya — ئاياغ كىيىمىنىڭ باشلىقى؛ (كۆچمە مەنىدە قوتان)

17· sargı — تېڭىق لاتىسى

sargılarmak — تاڭماق

18· sıvalı — تۇرۇكلۇك؛ سۇۋاقلىق (سۇۋالغان)

sıvalı duvar — سۇۋاقلىق تام

kolları sıvalı — يەڭلىرى تۇرۇكلۇك

19· saygısızlık — ھۆرمەتسىزلىك

20· sarsmak — قىمىرلاتماق؛ زىيانغا ئۇچراتماق

Bu ziyan onu epey sarstı.

بۇ زىيان ئۇنى خېلىلا چىقىمغا ئۇچراتتى.

Hastalık çocuğu pek sasmadı.

كېسەل بالىنى ئۇ قەدەر ھالسىزلاندۇرمىدى.

21· şişe — بوتۇلكا، شىشە (لامپىنىڭ)

iki şişe bira — ئىككى بوتۇلكا پىۋا

22· tatsızlaşmak — تەمى كەتمەك، لاۋزىلاشماق

tat — تەم، لەززەت

Bu helvanın tadı az. — بۇ ھالۋىنىڭ لەززىتى يوق.

Ben bundan tat alamadım.

مەن بۇنىڭدىن لەززەت ئالالمىدىم.

Tadı damağında kaldı. — تەمى تامىقىدا قالدى.

tat almak — لەززەت ئالماق

tatlı — تاتلىق، تەملىك، لەززەتلىك

Can tatlıdır. — جان تاتلىق

tatlı dil — شېرىن سۆز

Tatlı dsl yılanı deliğinden çıkarır .

تاتلىق گەپ يىلاننى تۆشۈكىدىن چىقىرار.

23· **ulumak** — هۇلىماق (ئىت، بۆرە)
24· uyabilmek = uymak — ئۇيغۇنلاشماق، ماسلاشماق

Bu şapka bu elbiseye uymamış·

بۇ قالپاق بۇ كىيىمگە ماسلاشماپتۇ.

25· yağma etmek — بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلماق، بۇلىماق

Düşman çekilirken birçok yerleri yağma etmiş·

دۈشمەن چېكىنگىنىدە بىرمۇنچە يەرلەرنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىپتۇ.

yağmacı — بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلغۇچى، بۇلاڭچى

2· Tekst

Kurt ile Kedi

Kış mevsimi idi· Her yeri kar kaplamıştı· Bir kurt çok acıkmıştı· Gidip köyde bir saya girmek ve kouny kuzu bulup yemek istedi· köpekler duyup uludular· Köylüler uykudan uyandılar· insanlar bir birine kaıştı· Her taraftan kurdun yolunu kestiler·

Kurt bunu görünce kendi kendine şöyle dedi:

— Artık işim bitti· derime saman doldur acaklar· Bu sıra da çit avlu üzerinde yürüyen bir kediyi gördü:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

—Kedi kardeş, bana yardım et, her yandan yolumu kestiler, diye yalvarmağa başladı.
Kedi:

— Ahmet ustaya yalvar, O çok iyi insandır, dedi.

—Bu yazın onun koyunu yedim, yalvarmağa yüzüm yok.

—öyle ise, Hasan amcanın yanına git.

—Geçen yazın da onun danasını parçaladım.

Kedi çöyle dedi:

—Bu hareketn hiç hoçueu gitmedi, hiç olmazsa güzel annenin ynına git, O çok merhametli bir kadındır.

Kurt dediki:

—Onun da yanrna gitmeye yüzüm yok.
geçen yıl keçisini yedım, yalnız boynuzları kalmıştı.

Bunu işiten kedi şu cevabı verdi:

—öyle ise, kendine küs. Sen bu köyde her kesin canını yakmışsın, şimdi böyle gününde sana kım yardim eder?

3. Aşağıdakl parçayı uygurcaya çevitin:

Bugün, mektepte kalan birkaç kitabi almya gitmiştim. öyle bir karışıklıkkı, insan, kitabını değil,

kendini kaybetse bulamıyacak, çaresiz geri dönüyordum. Bir hasta bakıcı kadın, kapılardan birini açarak:

—Bir kere de baş hekim beye soralım, O, galiba birkaç kitap kaldırmıştı!... dedi.

Odanın içi şişeler, sargılar, ecza kutularıyla doluydu. Baş hekim, sırtında ceketini atmış, inleye oflaya bu karışık şeyleri düzeltmeğe çalışıyordu. Arkasını döndüğü için, yalnız ak saçlarını ve sıvalı bileklerini görüyordum. Bu halda bir adamdan kitap sormak saygısızlıktı.

4. Aşağıdaki cümleleri iyi okuyun:

Doktorlar başarılı bir ameliyatla hastayı yaşattılar.

Düşünü kötüye yordular.

Doğrusu bu, gayrısı yalan.

Düşman birçok yeri yağma etmiş.

Dolabın içerisini mavıya boyadık.

Dedikodu insanların bir birine olan güvenini sarsar.

www.uyghurkitap.com

5. Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye çevirin:

بالىلار دېرىزىنىڭ ئەينىكىنى چېقىۋېتىپتۇ.
سوغۇق سۇ ئىچمە، يۆتەل بولۇپ قالىسەن.
مەھمۇد قەشقەرىنىڭ ئانا يۇرتى قەشقەرنى زىيارەت قىلىشنى ئارزۇ قىلىمەن.
بالىلار ئارغامچا سەكرەپ ئويناشنى ياخشى كۆرىدۇ.
بالىلار تاغ باغرىدا چانا ئويناۋاتىدۇ.

6. Gramer

رەۋىشداش توغرىسىدا — 2

5. ‑ınca، ince قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا (y)ınca، (y)ince، (y)unca، (y)ünce قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىش بىلەن ياسىلىدۇ. بۇنداق رەۋىشداشلار ئۆزى بىلەن باغلىنىپ كەلگەن سۆز بىلەن بىللە كېلىپ، قوشۇمچە ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

Arkadaşım eve gelincehemençalıçmağa başlar.
ئاغىنەم ئۆيگە كېلىپلا تاپشۇرۇق ئىشلەشكە باشلايدۇ.

Kış bitinceye kadar köyde kalırız.
قىش چىققۇچە يېزىدا بولىمىز.

6. ‑madan، meden قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداش پېئىل ئاساسىغا ‑madan، ‑meden قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

Elindeki kağıda bakmadan söyliyordu.

قولىدىكى قەغەزگە قارىماستىن سۆزلەۋاتاتتى.

Yağmura tutmadan evvel gidelim.

يامغۇرغا قالماستىن بۇرۇن كېتەيلى.

7. -dıkça، -dikçe قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداشلار پېئىل ئاساسىغا -dıkça، -dikçe، -dukça، -dükçe قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. (جاراڭسىز ئاساسلاردىن كېيىن d تاۋۇش t غا ئۆزگىرىدۇ) مەسىلەن:

Memleketimizde sanayi ve köy ekonomisi ilerledikçe sanayi ve iktisadi vazıyetimiz iyileşmektedir.

مەملىكىتىمىزنىڭ سانائەت ۋە يېزا ئىگىلىكى راۋاج تاپقانلىقتىن سانائەت ۋە ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز بارغانسېرى ياخشىلانماقتا.

8. ken (iken) قوشۇمچىسى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداش بايان رايىنىڭ بەزەن زامان ئاساسلىرىغا (بولۇپمۇ ئېنىق ئۆتكەن زامان كىرمەيدۇ) ken قوشۇمچىسىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. بۇ قوشۇمچىنىڭ تولۇق شەكلى «iken» بولۇپ، ئايرىم يېزىلىدۇ. مەسىلەن:

Bizde yeni üniversite binaları kurulurken (kurulur iken burjuva memleketlerinde bir çok mektepler kapanıyor.

بىزدە يېڭى ئۇنىۋېرسىتېتلەر قۇرۇلۇۋاتقان بىر چاغدا، بۇرژۇئازىيە مەملىكەتلىرىدە كۆپلىگەن مەكتەپلەر يېپىلماقتا.

9. -casına، -cesine قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

رەۋىشداشلار، بۇ خىل رەۋىشداشلار بايان رايىنىڭ بەزى زامان ئاساسلىرىغا cesine ، -casına قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاش بىلەن ياسىلىدۇ. بۇ خىل رەۋىشداش «خۇددى... -دەك، -تەك، ئوخشاش» دېگەندەك مەنىلەرنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

O yalvarırcasına rica ediyor.

ئۇ خۇددى يالۋۇرغاندەك ئىلتىماس قىلىۋاتىدۇ.

Rūzğar būtūh gece kudurmuş casına esti.

شامال كېچىچە خۇددى ساراڭ بولۇپ قالغاندەك چىقتى.

10. -maksızın، meksizin قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسىلىدىغان رەۋىشداشلار. بۇ خىل رەۋىشداش ئىش - ھەرىكەتنىڭ ھالىتىنى بىلدۈرۈپ، «ماستىن، مەستىن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

Kimseye görünmeksizin buraya geldim.

مەن بۇ يەرگە ھېچكىمگە كۆرۈنمەستىن كەلدىم.

Öğrenciler notlrına bakmaksızın güzelce cevap verdi.

ئوقۇغۇچىلار دەپتەرلىرىگە قارىماستىن ياخشى جاۋاب بەردى.

ON YEDİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· alaylı alaylı — مەسخىرىلىك

alay — ① مەسخىرە، زاڭلىق، مازاق، چاقچاق

alay etmek — چاقچاق قىلماق

② پولك، تۈەن

alay komutanı — تۈەنجاڭ

alay alay — توپ - توپ، گۇرۇھ - گۇرۇھ

Halk alay alay geçiyor·

خەلق توپ - توپ ئۆتۈۋاتىدۇ.

2· attırmak — ئاتتۇرماق؛ سالدۇرماق

3· acılaşmak — ئاچچىق كىرمەك

4· ağustos — ئاۋغۇست، 8 - ئاي

5· akrobasi — جانبازلىق، سىرك

6· biber — لازا

biber gibi — بەك ئاچچىق، لازىدەك ئاچچىق

biberlemek — لازا تېرىماق، لازا قوشماق

yemeği biberlemek — تاماققا لازا قوشماق

biberlik — لازا قاچىسى

www.uyghurkitap.com

7. bölge	رايون
kuzey sincan bölgesi	شىمالىي شىنجاڭ رايونى
özerk bölgesi	ئاپتونوم رايون
8. bir öteden bir beriden	بىر ئۇيانىدىن، بىر بۇ ياندىن
9. boşuna	بىھۇدە، بىكاردىن ـ بىكارغا
10. baka kalmak	ھەيران قالماق، تېڭىرقاپ قالماق، گاڭگىراپ قالماق، تاڭ قالماق
11. Cumhur başkanı	جۇمھۇرىيەت باشلىقى (دۆلەت رەئىسى)
12. Çıkartmak	سالدۇرماق
13. Çözmek	يەشمەك؛ ھەل قىلماق
hayvanın ipini Cözmek	ھايۋاننىڭ ئارغامچىسىنى يەشمەك
14. danslar topluluğu	ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى
15. eğitim bakanlığı	مائارىپ مىنىستىرلىكى
eğitim	مائارىپ، تەربىيە
Bu eğitim yolu Çok Verimli oldu.	بۇ تەربىيە يولى ناھايىتى ئۈنۈملۈك بولدى.
eğitimci	پېداگوك، تەربىيىچى
16. et fiyati	گۆش باھاسى
17. ekonomik ilişkiler	ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلەر
18. ekonomik bitki	ئىقتىسادىي زىرائەت
19. gocuk	جۇۋا
20. giderek	بارغانسېرى، ئاستا ـ ئاستا، تەدرىجىي
21. gelişme	گۈللىنىش، راۋاجلىنىش، تەرەققىي قىلىش، زورىيىش

kültürün gelişme Çağları

مەدەنىيەتنىڭ گۈللەنگەن چاغلىرى

22· genişleşmek كېڭەيمەك

23· gösteri ئويۇن؛ نامايىش

24· hepten ھەممە بىرلىكتە، پۈتۈنلەي؛ بىرلىكتە.

25· ilişmek تېگىپ كەتمەك، تەگمەك، ئولتۇرماق، ئارام ئالماق

Şu kağıtlara kimse ilişmesin·

بۇ قەغەزلەرگە ھېچكىم تەگمىسۇن.

Çok yoruldum· şuraya biraz ilişeyim·

بەك ھاردىم، شۇ يەردە بىر ئاز ئولتۇراي.

26· koskoca زور، يوغان، بەستلىك

27· kültürel مەدەنىي

28· mubadele ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك

29· orgeneral شائجاڭ، گېنېرال، پولكوۋنىك

30· özellikle بولۇپمۇ، ئالدى بىلەن

Onun Çalişma arzusunu özellikle belirtmeliyiz· ئۇنىڭ ئىشلەش ئارزۇ سىنى ئالدى بىلەن كۆرسىتىپ ئۆتۈشىمىز لازىم.

31· savurmak سورىماق؛ ئۇچۇرماق؛ يالغان سۆزلىمەك؛ ئىسراپ قىلماق (پۇلنى)

paralari savurmak

پۇلنى ئىسراپ قىلماق (شامالغا سورۇماق)

32· sergi كۆرگەزمە

resım sergisi رەسىم كۆرگەزمىسى

uluslararasi sergiler خەلقئارا كۆرگەزمىلەر

sergilemek كۆرگەزمە قىلماق

www.uyghurkitap.com

33. sayın — مۆھتەرەم، ھۆرمەتلىك
sayin öğretmenim. — ھۆرمەتلىك مۇئەللىم
34. sarsılmak — تەۋرىمەك؛ سىلكىنمەك؛ ھالسىزلانماق
Ev rüzgardan sarsılıyor.
ئۆي بوراندا سىلكىنىۋاتىدۇ.
Hastalıktan sarsıdı — كېسەلدىن ھالسىزلاندى.
35. tesisetmek — قۇرماق، تەشكىل قىلماق
36. T.C. — «تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى» دېگەن سۆزنىڭ قىسقارتىلمىسى
37. uzun elyaflı pamuk — ئۇزۇن تالالىق پاختا
38. zangır zangır — غاراس - غۇرۇس
Evzangr zangır sarsıldı — ئۆي غاراس-غۇرۇس تەۋرىدى(سىلكىندى)

2. Tekst

Güneş İle Rüzgar

Bir gün güneşle rüzgar hangisi daha kuvvetli diye iddiay başlamişlar. Rüzgar eserek:

— Benimle kuvvet ölçmezsin sen, istersem koskoca evleri havaya kaldirir, ağaçları kökuüden Çıkarır, gemileri batırırım, demiş.

Güneş şu Cevabı Vermiş:

— Ben ise bütün dünyaya ışık saçar, aydınıatır, ısıtırım.

Rüzgar alayı gülerek:

— Bu da kuvvet miya? yolda yürüyen şu adamı

gürüyormusun, şimdi sırtından gocuğunu çıkartacağım, demiş. Esmeye başlamiş, adamin gocuğunu bir öteden, bir beriden savurmuş, fakat boşuna...

— Bir şey yapamayacağın anlaşıldı. Bak, ben adama gocuğunu nasıl attıracağım.

Rüzgar dinmiş. Güneş bir gülümsemiş Ve etrafıni ısıtmaya başlamış. Adam gocuğunun dügmelerini Çöz~üş, gögsünü açmış, sonrada hepten çıkarmıs.

Rüzgar baka kalmış, şaşarak:

— Acayıp sey,adama gocuğunu nasıl çıkartabildin, diye sormuş.

— İyilikle, cevabını vermiş güneş Ve daha fazla ışık saçarak yer yüzünü aydınlatmış, ısıtmış, yer ise sevinçle gülümsemiş.

Rüzgar utanarak kaçmış, gitmiş.

3. Aşağidaki Cümleleri iyi okun:

Ev firtınadan sarsılıyor.

Elinizi oraya sürmeyiniz.

Elim çiçeklere ilişince Vazo devrildi.

Eğlence tatsızlaştı.

Ekvator çevresi yağışli bölgelerdendir.

www.uyghurkitap.com

Et fiyatları yükseldi.

Ev zangır zangır sarsıldı.

Ekonomik bitkiler, özellikle uzun elyaflı pamuk üretimi yapılmaktadır.

Biberler kızardıkça acılaştı.

iki ülke arasındaki diplomatık ilişkiler kurulduktan sonra, munasibetlerimi gelişmeye başladı.

4. Aşağıdaki Cümleleri Türkçeye Çevirin:

بالىلىرىمىنىڭ ھەممىسى يېزىدا.

بالا تاماكا چېكىشنى ئادەت قىلىۋاپتۇ.

ھەر خىل كېسەللەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

پېتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سېلىش ياخشى ئەمەس.

مەن مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يېزا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلدىم.

ON SEKİZİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. ağlıya ağlıya — يىغلا ـ يىغلا
2. avurt — ئېغىز بوشلۇقى، قوۋۇز
   Avurtlarını doldurmuş. قوۋزىنى تولدۇرۇپتۇ.
   Avurtları Çö kmüş.
   قوۋزى ئولتۇرۇشۇپ كېتىپتۇ.
   avurtlu — مەغرۇر، تەكەببۇر
3. ale lacele — ئىنتايىن ئالدىراش، ئالدىراشلىق بىلەن
4. avrat — ① ئايال. ② ئەۋرەت.
   avrat pazari — تۇل ئاياللار سېتىلىدىغان بەر.
5. Çalı kuşu — چاتقاللىقلاردا ياشايدىغان، يېقىملىق سايرايدىغان قۇشقاچ.
6. çeşme — ① بۇلاق. ② كۆز
7. çeviklik — چاققانلىق چەبدەسلىك
   çeʌik — چەبدەسلىك
8. çığ'ık — پەرياد، پىغان
   çığlık atmak = çığlık koparmak
   ئاچچىق ۋارقىرىماق

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

çığlıkçı — يىغىچى؛ ئۆلۈملەردە يىغلاپ بەرگۈچى

9. evrak — «ۋاراق» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى، ئىسپات قەغەزلىرى

10. emniyet — ئىشەنچ، خەۋپسىزلىك

Bu ülkede bir emniyet vardır.
بۇ مەملىكەتتە خەۋپسىزلىك بار.

Benim bu adama emniyetim Var.
مېنىڭ بۇ ئادەمگە ئىشەنچىم بار.

emniyet altına almak
خەۋپسىزلەندۈرمەك، قوغدىماق

emniyet kemeri — بىخەتەرلىك بەلبېغى

emniyet sandiğı — بىخەتەر ساندۇق (بانكىلاردا)

11. eceli gelmek — ئەجىلى توشماق

ecel — ئۆمۈرنىڭ ئاخىرى

Adamcağızın eceli geldi, öldü.
بىچارە ئادەمنىڭ ئەجىلى توشۇپ ئۆلدى.

ecelden aman olursa
ئۆمۈر يار بەرسە

ecelıyle ölmek — ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلمەك.

ecelsız ölmek — ۋاقىتسىز ئۆلمەك

12. fışkırmak — بۇركۇمەك، ئېتىلىپ چىقماق؛

Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyor.
يېڭى قېزىلغان قۇدۇقلاردىن نېفىت ئېتىلىپ چىقماقتا.

13. hademe — ئىدارىلەردە چاي توشۇغۇچى

تازىلىق قىلغۇچى.

14. ihmal — كارى بولماسلىق، ئېتىبار بەرمەسلىك

15. için için için — ئىچ ـ ئىچىدىن، ئۇن چىقارماي ئۆكسۈپ يىغلىماق

16. kah — بەزى ۋاقىت، گاھ، گاھى

kah orada, kah burada

گاھى ئۇ يەردە گاھى بۇ يەردە

17. küçültmek — كىچىكلەتمەك؛ كەمسىتمەك

Kitap rafları odayı küçülttü.

كىتاب جازىسى ئۆينى كىچىكلىتىۋەتتى.

18. leş katga — تاپ يېگۈچى قارغا

leş — تاپ

leşini Çıkarmak. ئۇرۇپ ئۆلەر ھالغا كەلتۈرمەك.

leş gibi — ھورۇن، ئۆلۈكتەك

Bütün gün leş gibi yatıyor.

پۈتۈن كۈن ئۆلۈكتەك ياتىدۇ.

leşçi — تاپ يېگۈچىلەر

19. maarif müdürlüğü — مائارىپ ئىدارىسى

20. mahmur — ئۇيقۇ بېسىش

سۈزۈلۈپ قاراش.

mahmur bakış — سۈزۈلۈپ قاراش.

mahmurluk — ئۇيقۇ بېسىش

mahmurlasmak — ئۇيقۇ باسماق

21. nargıle — چىلىم

nargile suyu — بەك تەمسىز ئىچىملىك

nargilenin suyunu değiştirmek.

www.uyghurkitap.com

ماتورنىڭ سۈيىنى يەڭگۈشلىمەك.

22. örselenmek — نابۇت بولماق، كاردىن چىقماق ئاجىزلاشماق

Rūzgar çiçekleri örseledi.
شامال گۈللەرنى نابۇت قىلىۋەتتى.

Hastalık onu epey örselemiş.
كېسەل ئۇنى خېلىلا زەئىپلەشتۈرۈپتۇ.

23. püskürtmek — پۈركۈمەك، پۈركۈپ چىقارماق

Ağzındaki suyu püskürttü.
ئاغزىدىكى سۇنى پۈركۈدى.

Yanardağ ateş Ve duman püskürttü
يانار تاغ ئوت ۋە ئىس پۈركۈپ چىقاردى.

24. semer — ئىگەر

semeri devirmek
ھېچ ئىش قىلماستىن بىكار يۈرمەك.

semerini yere Vurmak
ۋەزىپىدىن چېكىنمەك

25. şişirmek — كۆپتۈرمەك، سۆزىنى ئورۇنسىز ئۇزاتماق چوڭايتىپ كۆرسەتمەك.

26. talebe — ئوقۇغۇچى

27. tektük — شالاڭ، ئاندا ـ ساندا، بەزىدە تۇرۇپ ـ تۇرۇپ

28. zaval — (كۆچمە مەنىدە) گۇناھ

29. zambak — گۈلى چىرايلىق، خۇش پۇراقلىق زىننەت گىياسى، زامباق.

30. kuşak — بەلباغ (رەخت)، چەمبەر

yun kuşak
يۇڭ بەلباغ.

2. Tekst

«Çali Kuşu» Romanindan Parca

Bir gün Munisenin mektep bahçesinde ağladiğini; «Ne yapiyorum bensize, yapmay in!» diye yalvardığını duydum ve kendimi göstetmeden pence redn baktim. Kızlar, çeşmeden ağızlarına su dolduruyorlar, Muniseyi kovalıyarak bu suyu üstüne püskürtüyorlardı. çocuk ağlıya ağlıya köşeden köşeye kacıyor, elleriyle yüzünü, gözünü, boynunu, saklamağa çalışıyordu, kara bacaklarının üstünde sert bir çeviklikle sıçrıyorlar, leş kargaları gibi Vahşi çığlıklar koparak etrafında dönüyorlardı. Küçük kızı kah köşede sıkıştırarak, kah toprakta yuvarlıyarak avurtlarını şişirerek suyu yüzüne, yirtık entarisinin yarı açık bıraktığı göğsüne fışkırtıyorlardı.

Taledelerimi, o gün biraz ihmal ederek Munise ile meşgul oldum. Fırtınalarla örselenmiş zambaklara benziyen, güzel Vucudunu, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarını temizledim.

Biçare, hemen on dakika, içiniçin ağlamakta

devam etti. Ag. bu göz yaşlari. bana öyle geliyorduki. Onlardan dokülen damlalar. kızın küçük yüzüne değil.benim kalbimin içine sızıyor.

Çoğuğun yavaş yavaş emniyetini kazanıyordum. beu.onaeski entarilerimden birini alelacele küçültüpdikerken o. bir kedi yavrusu gibi. etek lerime sokuluyor. ıslak gözleriyle derin dern yüzüme bakiyordu.

3. **Aşağidaki Parçayı uygurcaya çevirin:**

Bu sabah. zeyniler köyünden getirdiğim evrakı çantama doldurarak Maarif Müdürlüğüne gittim. Muniseyi uykuda birakmıştım. vakit erkendi. daire yeni açılıyordu. tektük gelen memurlar mahmur kahve. nargile içiyorlardi.

Kırmızı kuşaklı baş katibin yerinde şimdi. kıvrıcık kara sakallı. yağlı yakalı efendi oturuyordu. Hademelerden birine sordum. maarif müdürü ile beraber baş katibin de değiştiğini. iş için bu sakalli efendi ile konuşmak lazim geldiğini söyledi.

Yanina yaklaşarak selam verdim. maarif müdürü beyin emriyle kapanan zeyniler mektebi

www.uyghurkitap.com

muallimi

olduğumu, mektebin evrakını teslime geldiğimi söyledim.

4. Aşağıdaki atalar sözünü iyi okun:

Eceli gelen köpek cami duvarına sıyer.

Elçiye zaval yok.

Eşeğe güçü yetmiyen semeri döver.

Ev alma, komçu al.

Evdeki hesap çarşıya uymaz.

Eğilen baş kesilmez.

El eli yıkar, elde yüzü.

El için kuyu kazan, evvela kendi düşer.

Eşeğe altın semer vur salar yine eşektir.

5. Aşağıdaki cümeleri türkçeye çevirin:

سىزگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.
ئەھۋال (ۋەزىيەت) ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.
يامغۇرلۇقنى ئېلىۋال، يامغۇر ياغىدىغاندەك تۇرىدۇ.
ئۈرۈمچى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەركىزى.
ئۇ نېمىسچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

6. Gramer

سۇپەتداش توغرىسىدا — 1

ھەم پېئىل، ھەم سۇپەت خۇسۇسىيىتىگە ئىگە پېئىللار سۇپەتداش دېيىلىدۇ. سۇپەتداشلار زامان بىلەن تۈرلىنىدۇ.

1. ھازىرقى زامان سۇپەتداش

ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىل ئاساسلىرىغا en-an قوشۇمچىسى؛ سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىل ئاساسلىرىغا ‎-yan، -yen‏ قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

بولۇشلۇق ئاساسلاردىن

ئېلىۋاتقان	alan
ئوقۇۋاتقان	okuyan
خالاۋاتقان	istiyen

بولۇشسىز ئاساسلاردىن

ئالمايۋاتقان	almıyan
بەرمەيۋاتقان	vermiyen

ھازىرقى زامان سۇپەتداشنىڭ ئىمكانىيەت شەكلى ۋە ئىمكانىيەتسىز شەكلى ئومۇمەن قائىدە بويىچە ياسىلىدۇ.

مەسىلەن:

ئالالىغان alabilen

يازالمىغان yazamıyan

ھازىرقى زامان سۈپەتداش جۈملىدە، كۆپىنچە ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

كېلىۋاتقان ئادەم gelen adam

يېزىۋاتقان ئوقۇغۇچى yazan öğrenci

ئوقۇۋاتقان كىتاب okuyan kitap

ھازىرقى زامان سۈپەتداش ئىسىملاشقاندا ئىسىمغا ئوخشاش تۈرلىنىدۇ ۋە جۈملىنىڭ ھەر خىل سۆلىكى بولالايدۇ. مەسىلەن:

İşliyenler yorulmuşlar.

ئىشلەۋاتقانلار چارچاپتۇ.

Çidenlere dedim: nereye gidiyorsunuz?

كېتىۋاتقانلارغا: نەگە كېتىۋاتىسىلەر، دېدىم.

2. ھازىرقى كەلگۈسى زامان سۈپەتداش

ھازىرقى كەلگۈسى زامان سۈپەتداش تۆۋەندىكىدەك ياسىلىدۇ:

سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا r، ئۇزۇك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا ar-، er-، ئۇزۇك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان كۆپ بوغۇملۇق پېئىللارغا ır، ir، ur، ür قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىدۇ.

ھازىرقى كەلگۈسى زامان سۈپەتداش سۆز قىلىنىۋاتقان ۋاقىتتا مۇناسىۋەتسىز ھەرىكەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

ئۇچار قۇش uçar kuş

يانار تاغ yanar dağ

هازىرقى كەلگۈسى زامان سۈپەتداشنىڭ بولۇشسىز شەكلى مۇشۇ زامانىنىڭ بولۇشلۇق شەكلىگە ئوخشاش ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

يارىماس yaramaz

ئىچمەس içmez

هازىرقى كەلگۈسى زامان سۈپەتداش ئىنىقلىغۇچى ھەمدە بىرىككەن سۆز بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن

ۋەتەنپەرۋەر vatansever

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ ئادرېسى

ON DOKUZUNCU DERS

1. Kelimeler

1. alçak gönüllülük — كەمتەرلىك، كىچىك پېئىللىق

alçak — پاكار، تۆۋەن، پەس؛ ئاخلاقسىزلىق

alçak dağ — پاكار تاغ

alçak bina — پاكار بىنا

alçak uçmak — پەس ئۇچماق

alçak basınç — تۆۋەن بېسىم

Alçak eşeğe herkes biner.

پاكار ئېشەككە ھەركىم مىنىدۇ.

Alçak eşek binmeğe kolay, öksüz Çocuk dövmeğe kolay.

پاكار ئېشەكنى مىنمەك ئاسان، يېتىم بالىنى ئۇرماق ئاسان.

alçak ses — تۆۋەن (پەس) ئاۋاز

Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır.

پەس يەردە ياتما سەل ئېلىپ كېتىدۇ، ئېگىز يەردە ياتما شامال ئېلىپ كېتىدۇ.

alçaklık — پەسلىك، پەسكەشلىك

www.uyghurkitap.com

alçaklaşmak پەسەيمەك، چۈشكۈنلەشمەك

2. acelecilik ئالدىراقسانلىق، يېنىكلىك، تاقەتسىزلىك

acele تېنەش، ئالدىراش؛ تاقەتسىز

Acelesi vardi, bekleyemedi.
ئالدىراش ئىدى، ساقلىيالمىدى.

Aceleden çantasını almadan gitti.
ئالدىراشلىقتىن سومكىسىنى ئالماي كەتتى.

acele etmek ئالدىرىماق، تېنىمەك

Acele etmezsen treni kaçırır sın.
ئالدىرىمساڭ پويىزنى قاچۇرۇپ قويىسەن.

Acele etme, daha vaktımız çok var.
ئالدىرىما، ۋاقتىمىز خېلى بار.

Acele işe şeytan karışır.
ئالدىرىغان ئىشقا شەيتان ئارىلىشىۋالىدۇ.

aceleacele ئالدىراپ - تېنەپ

aceleci ئالدىراقسان.

3. belirtilmek نامايان بولماق، ئاشكارا بولماق، مەلۇم بولۇنماق

4. çiçek bahçesi گۈل باغچىسى، گۈللۈك

5. çimento سېمونت

6. genel parek ئاممىۋى باغچە

genel ئومۇمىي، ئاممىۋى

genel seçim ئومۇمىي سايلام

genel kadın پاھىشە، جالاپ

genel ev پاھىشىخانا

genelıeştirmek ئومۇمىيلاشتۇرماق

7. görüşme ئۇچرىشىش

8· gözlenmek	① ئىنتىزار بولماق. ② تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق. ③ ئوغرىلىقچە قارىماق
9· ig	يىك (توقۇمىچىلىقتا).
10· imalethane	كارخانا، مانا فاكتورا
11· kilitli	قۇلۇپلاقلىق
kilitli kapı	ئېتىلگەن ئىشىك، قۇلۇپلانغان ئىشىك
dişleri kilitli	چىشلىرى كىرىشىپ كەتكەن
kilit	قۇلۇپ
kilitlemek	قۇلۇپلىماق
12· kadım	قەدىمىي
13· konserve	كونسېرۋا
meyva konservesi	مېۋە كونسېرۋاسى
balık konservesi	بېلىق كونسېرۋاسى
14· kazı	قېزىش
kazı bilim	ئارخېئولوگىيە
15· manizm	مانى دىنى
16· öreke	ئۈرچۈق
17· pusula	كومپاس
18· rahat etmek	پەيز سۈرمەك؛ ھۇزۇرلانماق؛ مەزە قىلماق
19· sayesinde	سايىسىدە؛ سەۋەبى بىلەن
20· sonuç	نەتىجە
21· sürme çekmek	سۈرمە تارتماق
sürme mili	سۈرمە قەلىمى
sürmedan	سۈرمە قۇتىسى
22· sakınmak	ساقلانماق

soğuktan sakınmak.	سوغۇقتىن ساقلانماق
23. şamanizm	شامان دىنى
24. tesbit etmek	ئىسپاتلىماق، ئېنىقلىماق
25. tarım ürünleri	دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى
26. teçis (ئەرەبچە)	قۇرۇلۇش
tesis etmek	قۇرماق، تەسىس قىلماق
tesis olunmak	قۇرۇلماق
27. tnrizm	ساياھەت ئىشلىرى
turizm bürosu	ساياھەت ئىدارىسى
28. tarım aletleri	دېھقانچىلىق سايمانلىرى
29. yapı	قۇرۇلۇش، ئىنشائات، بىنا
Urumçi kentide güzel yapılar çogaldı.	ئۈرۈمچى شەھرىدە چىرايلىق قۇرۇلۇشلار كۆپەيدى.
vücudun yapısı	بەدەن قۇرۇلۇشى
30. yerleşim merkez	مۇقىم ئولتۇراق نۇقتىسى

2. Tekst

En iyi şey

Vaktiyle çok akıllı adam varmış. Onun yalnız biz kızı varmış. Adamın evi çok güzelmiş: yüksek, aydın, çokodaları ve çiçek bahçesi de varmış, küçük kızcağız bahçede kendi kendine oynuyor, evde odadan odaya koşuyormuş, yalnız odanın birine girmiyormuş, bu oda daima kilitli imiş,

bır gün kızcağız babasına:

— Baba, sai beni de kilitli odaya, gireyim, O harhalde odaların en güzeli, rica etmiş, baba:

— Hakikaten orada en iyi şey kilitlidir, fakat sen henüz küçüksün, Büyüdüğün zaman O senin olacak vebütün ömür boyunca rahat edeceksin, diye cevap vermiş.

Kız büyümüş, adam kilitli odanın anahtarını kıza vermiş, kız sevinmiş, sıçrayarak gidip kapıyı açmış, Fakat ne görsün: bir öreke, bir ig, ve bir de açık kitap, başka hiç bir şey yokmuş.

Kız babasının yanına gitmiş ve göz yaşlarını tutamıyarak sormuş:

Baba, sen bana kilitli odada en iyi şeyin bulunduğunu söylüyordun, Fakat ben orada yalnız bir öreke, bir ig ve de açık kitap buldum.

Baba:

— Zaten en iyi dediğim şey de bu ya, demiş, öreke ile ig emek, kitap ise okumak demektir, bu dünyada onlardan daha iyi şey mi var? iyi gördüğümüz her şey emek ve bilgi sayesinde mümkündür.

www.uyghurkitap.com

3- Aşağıdaki Cümleleri iyi okuyun:

Gönülsüz yapılan işten hayır gelmez (Atalar sözü).

Güneş vurunca camlar parıldıyor.

Gemiciler yollarını pusula ile tayın ederler.

Göz vücudun üyelerinden biridir.

Gerek ben gideyim, gerek O gitsin, işin sonucu değişmez.

Genel parklar halka açık gezi yerleridir.

Görmemiş insanlarla anlaşmak kadar güç hiç bir şey olmaz.

Gözüne sürme çekmiş.

Alçak gönüllü ve ihtiyatlı olmalıyız, kendini beğen mişlikten ve acelecilikten sakınmalıyız ve halka bütün kalbimizle hizmet etmeliyiz.

4- Aşağıdaki Cümleleri türkçeye Çevirin:

ئىشتانغا دەزمال سالدىم، كۆڭلەككە سالمىدىم.

تۇرپانغا پويىز بىلەن ئەمەس، ئاپتوبۇس بىلەن باردىم.

ئۇلار چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن كېلىدۇ.

چۈشتە ئۇخلاش پايدىلىق.

كونا دوستلارنى ئۇنتۇلماسلىق لازىم.

YİRMİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. bulmak — تاپماق

   Bahçede güzel bir çicek buldum.

   باغدا چىرايلىق بىر گۈل تاپتىم.

   Kaybettiğim parayı buldum

   يىتتۈرۈپ قويغان پۇلۇمنى تاپتىم.

2. böylesine — بۇ شەكىلدە، مۇشۇنداق

   Böylesine dayak atılırmı?

   مۇشۇنداقمۇ ئۇرغان بارمۇ؟

3. batı — غەرب

   batı yeli — غەرب شامىلى

   batı hekimligi — غەرب تىبابەتچىلىكى

   batı ülkeler — غەرب دۆلەتلىرى

4. erbab — ئەھل؛ مۇتەخەسسىس؛ ئۇستا

5. emek kahramanı — ئەمگەك قەھرىمانى

6. göz önüne almak — كۆزدە تۇتماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك

7. gagalamak — چوقۇلىماق

Kargalar kavunu gagalamış.

قاغىلار قوغۇننى چوقۇلاپتۇ.

gagalaşmak

بىر - بىرىنى چوقۇلۇشۇپ ئويناشماق② سۆيۈشمەك

8. hırpalamak

نابۇت قىلماق، كاردىن چىقارماق؛ زىيان يەتكۈزمەك،
خارلىماق، خورلىماق؛ ئۇرماق

Hırsızı karakolda hırpalamışlar.

ئوغرىنى پەيچۇسودا ئۇرۇپتۇ.

9. hiçdeğilse — ھېچبولمىغاندا

Hiçdeğilse oraları gōrmüş olduk.

ھېچبولمىغاندا ئۇ يەرلەرنى كۆرگەن بولدۇق.

Hicdeğilse sabahları gazete okuya biliriz.

ھېچبولمىغاندا ئەتىگەنلىرى گېزىت ئوقۇيالايمىز.

10. herne kadar — ھەرقانچە بولسىمۇ

11. kabarmak — كۆپمەك؛ ئۆرلىمەك؛ كۆپچىمەك؛ تۈكلىرى تەتۈر
ئۆرۈلمەك؛ ئاينىماق (كۆڭۈل)

Hamur kabardı — خېمىر ئۆرلىدى (كۆپتى).

Kedi kabardi — مۈشۈكنىڭ تۈكلىرى تەتۈر ئۆرلىدى

Pislikleri gōrünce birden midesi kabardı.

پاسكىنىچىلىقنى كۆرۈپ بىردىنلا ئىچى ئېلىشتى.

12. kımıldamak — قىمىرلىماق، تەۋرىمەك

13. kaya — قىيا

14. milyar — مىليارد

15. mali güç — مالىيە كۈچى

16. nihayet — ئاقىۋەت، ئاخىر، نەتىجىدە

Nihayet gele bildiniz. — ئاخىر كېلەلىدىڭىز.

nihayet derecede ئەڭ ئاخىرىدا
nihayet vermek ئاخىرىغا يەتكۈزمەك
nihayetlenmek تۈگىمەك، نەتىجىگە ئېرىشمەك
nihayetsiz بىپايان، چەكسىز
17· ölmüş sanmak ئۆلدى دەپ بىلمەك
18· ödemek تۆلىمەك، بەرمەك، ئۆتىمەك

Insan ödeyemiyeceği bir burç altına girmemeli.

ئىنسان تۆلىيەلمەيدىغان قەرزگە بوغۇلماسلىقى كېرەك.

19· suç üstü جىنايەت ئۈستىدە، نەق مەيداندا

Hırsız suç üstü yakalandı.

ئوغرى نەق مەيداندا تۇتۇلدى.

20· sekmek سەكرىمەك، قاڭقىماق

Serçeler seke seke yürüyor.

ئاق قۇشقاچلار سەكرەپ - سەكرەپ ماڭىدۇ.

Taş seke seke gözden kayboldu.

تاش قاڭقىپ - قاڭقىپ بېرىپ كۆزدىن يوقالدى.

21· sarkıtmak ساڭگىلاتماق
dilini sarkıtmak تىلىنى ساڭگىلاتماق
22· yüreği yanmak ئىچى سىيرىلماق، ئېچىنماق
23· yüreği rahatlanmak ئارام تاپماق
24· yenilik يېڭىلىق؛ ئىسلاھات
25· yükümlü مەجبۇر
yüküm مەجبۇرىيەت، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت

Çalişmak herkes için bir yükümdür.

ئىشلەش ھەممە كىشى ئۈچۈن ۋەزىپىدۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى www.uyghurkitap.com

2. Tekst

Karga ile Tilki

Karga bir tilki yavrusunun gözünü gagalayıp çıkarmıştı. Bu, tilkiyi çok kederlendirdi. Kargayı çok aradı, ondan öç almak istiyordu. En nihayet kargayı buldu.

Tilki, karganın geldiğini görerek yere uzandı, karga tilkiyi ölmüş sandı. Yanına kondu. Tilkinin dışarı sarkıttığı dilini gagalamak istedi, lakin korktu. ilkten tilkinin kuyruğunu gagalayıp kaçtı, tilki hiç kımıldanmadı. karga dilini gagalamak için tilkinin karşısına geçti. Tilki ozaman sıçrayıp kargayı tuttu.

Yüreği çok yanmış olan tilki şöyle dedi:

— Karga, sen benim yavrumun gözünü çıkarmışsın, şimdi seni çok hırpalayıp öldüreceğim.

Karga yalvarmağa başladı:

— Tilki kardeş, beni nasıl öldürecek sen öldür, yalnız denize atma, yüzmek bilmediğim için sudan çok korkuyorum.

Tilki sevinerek:

— Daha iya ya! tam benim aradığım şey, seni denize atayım da yüreğim biraz rahatlansın, dedi.

Tilki koşa koşa kargayı deniz kenarına götürdü, yüksek bir dağın üzerine çıktı.

Karga yalvarmağa başladı:

— Aman, tilki kardeş, yalvarırım beni suya atma.

Tilki karganın yalvarmasına bakmadı, onu kayadan başaşağı saldı. Karga:

— Gak, gak!... diyerek uçtu ve karşıkı kayaya kondu.

Tilki pişmanlıkla baka kaldı.

Him... karga benden de hilekarmış,, dedi.

3. **Aşağıdaki cümleleri iyi okuyun:**

Her işi erbabından sormalı.

Hava oldukça soğuk.

Herkes mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Hakikatı anlamak kolay değildir

Hamdının halası Halide abla emek kahramanıdir.

Hastatanın ateşi bir gün bile sekmedi.

www.uyghurkitap.com

Her iş yoluyla yapılmalı.

Halk yenılığe ve bilgiye susamış.

Hiçdeğilse bir tane alınız.

Hasta öyle zayıflamışkı, ilk görüşte durumundan ürktüm

Hangi otele ineceksiniz?

Her işin daşı sağlıktır.

4· Aşağıdaki cümleleri türkçeye çevirin:

ئۇ بەدىنى سېمىز بىر قوي سويۇپ مېھمان قىلدى.

جەنۇبىي شىنجاڭدا پاختا (ئۇزۇن تالالىق پاختا) كۆپ ئىشلەپ چىقىرىلىدۇ.

ئانام سافادا ئولتۇرۇپ گېزىت ئوقۇۋاتىدۇ.

تۇرپان ئۈزۈمى دۇنياغا مەشھۇر.

شىمالىي شىنجاڭدا چارۋىچىلىق خېلى تەرەققىي قىلغان.

5· Gramer

سۆپەتداش توغرىسىدا — 2

3: سۇبيېكتىپ ئۆتكەن زامان سۆپەتداش:

بۇ خىل سۆپەتداش mış -، miş -، muş -، mūş - قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

almış	ئالغان
okumuş	ئوقۇغان

كەلگەن gelmiş

كۆرگەن görmüş

بۇ خىل سۈپەتداشنىڭ بولۇشسىز، ئىمكان ۋە ئىمكانسىز شەكىللىرى ئومۇمىي قائىدە بويىچە ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

يازمىغان yazma ış

كۆرەلمىگەن görebilmiş

سۆزلىيەلمىگەن söyliyememiş

بۇ خىل سۈپەتداش جۈملىدە ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

كەلگەن پويىز gelmiş tren

ئوقۇغان ئادەم okumuş adam

ئوقۇلغان كىتاب okulmuş kitap

4. ئېنىق كەلگۈسى زامان سۈپەتداش

بۇ خىل سۈپەتداش ئۇزۇك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا acek -، acak - سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللارغا (y)acak -، (y)ecek قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

ئالىدىغان alacak

يازىدىغان yazacak

ئىشلەيدىغان işliyecek

ئېنىق كەلگۈسى زامان سۈپەتداشنىڭ بولۇشسىز، ئىمكان ۋە ئىمكانسىز شەكىللىرى ئومۇمىي قائىدە بويىچە ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

ئالمايدىغان almıyacak

يازالايدىغان yazabilecek

كەلمەيدىغان gelmıyecek

www.uyghurkitap.com

YİRMİ BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1· alışkanlık=alışkın — ئادەت

2· alışmak — ئادەتلەنمەك؛ ئادەت قىلماق، كۆنۈپ قالماق

erken kalkmaya alışmak

ئەتىگەن قوپۇشقا ئادەتلەنمەك.

Tütüne alişmış — تاماكىغا ئادەتلىنىپ قاپتۇ

3· acı duymak — ئاغرىق ھېس قىلماق

acı duyurmadan diş çekmek

ئاغرىتماستىن چىش تارتماق

4· ağaçlandırmak — ئورمانلاشتۇرماق

5· asılı — ئېسىقلىق، ئېسىلغان

duvara asılı resim — تامغا ئېسىلغان رەسىم

tavana asılı lamba — تورۇسقا ئېسىقلىق لامپا

6· aydınlanmak — يورۇماق

Oda aydınlandı. — ئۆي يورۇدى.

Kafam iyice aydınlandı. — مېڭەم ئېچىلدى.

içim aydınlandı — كۆڭلۈم يورۇپ قالدى.

7· buyezden — بۇ سەۋەبتىن

8· çiğ — خام؛ پىشمىغان؛ تەجرىبىسىز

çiğ et — خام گۆش
çığ adam — تەجرىبىسىز ئادەم
çığ toprak — بوز يەر (ئېچىلمىغان)
9. çokça — كۆپىنچە
10. direk — خادا، موما، تۈۋرۈك
çadır direği — چېدىر خادىسى
evin direği — ئۆينىڭ تۈۋرۈكى
11. devlet başkanı — دۆلەت رەئىسى؛ دۆلەت باشلىقى
12. düzgün — تۈز، رەتلىك، تەرتىپلىك
düzgün yol — تۈز يول
13. gittikçe — ۋاقىت ئۆتكەنچە
14. hava alanı — ئايرودروم
15. hareket etmek — يولغا چىقماق؛ قوزغالماق
16. hoşlanmamak — خۇشال بولماسلىق؛ روقلانماسلىق
17. ışıklı — يورۇق، نۇرلۇق؛ جۇلالىق
18. ısmarlamak
بۇيرۇماق (تاپىلىماق)؛ بۇيرۇتماق (زاكاز قىلماق)، ئېسىگە سېلىپ قويماق؛ ۋەدىلەشمەك

terziye elbise ısmarlamak
سەيپۇڭغا كىيىم بۇيرۇتماق

Çarşıya gidiyorum, bir şey ısmarlayacak- mısınız?
بازارغا كېتىۋاتىمەن، بىر نەرسە بۇيرۇمسىز؟

19. iğne — يىڭنە؛ ئوكۇل يىڭنىسى
Iğneden korkarım. — ئوكۇلدىن قورقىمەن.
iğne vurmak — ئوكۇل سالماق
20. kompres — داكا، تېڭىق لاتىسى

www.uyghurkitap.com

21. kaplamalı — ياتقۇزۇلغان

22. karşılayıcı — قارشى ئالغۇچى؛ ئالدىنى ئالغۇچى

hastalığı karşılayıcı ilaç — كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالغۇچى دورا

23. kuzey kore — شىمالىي چاۋشيەن

24 memeli hayvan — سۈت ئەمگۈچى هايۋان

25. marka — مارى

Toyota markalı — تويوتا ماركىلىق

26. mesafe (ئەرەبچە) — ئارىلىق، مۇساپە

27. ötürü — سەۋەبلىك، سەۋەبتىن،... تۈپەيلى

Doğrulugundan ötürü onu herkes sever.

ئۇ توغرا ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن ھەممە ئادەم ياخشى كۆرىدۇ.

28. pasaport — پاسپورت

29. polis — ساقچى؛ ساقچى ئىدارىسى

30. cıçmak — چاچماق؛ بۇزماق

Adam işime sıçti. — ئۇ ئادەم ئىشىمنى بۇزدى.

31. sömestir — مەۋسۇم (ئوقۇش مەۋسۇمى)

ikinci sömestire kadar.

ئىككىنچى مەۋسۇمگە قەدەر

32. takaza etmek — دوق قىلماق

33. tedirgin — ھۇزۇرسىزلىق، بىئاراملىق

Gürültüden tedirgin oldum.

ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن بىئارام بولدۇم.

34. uzak olmak — يىراقلاشماق، ئايرىلماق

uzak — يىراق

Orası uzaktır, yayan gidilmez.

ئۇ يەر يىراق، پىيادە بارغىلى بولمايدۇ.

O bōyle işlerden pek uzaktır.

ئۇ بۇنداق ئىشلاردىن بەك يىراق.

uzak doğu	يىراق شەرق
uzaklaşmak	يىراقلاشماق

2: Tekst

Fena Alıskanlık

Çocukların fena alışkanlıklarından bırı de, parmaklarıyla burunlarını karıştırmaktır. Bu alışkanlık hem çok ayip, hemde sağliğa zararlıdır, bakınız buyūzden Şūkrūnūn basına neler geldi.

Şūkrū uslu ve çalışkan bir çocuktu, yalnız bir kusuru vardı, parmağıyla burnunu karıştırmaya alışmıdı, Annesi ve babası bu adetinden otūrū ona hep darılırlar, takaza ederlerdi, ama çocuk bu kōtū alışkanlıktan bir tūrlū kurtulamıyordu. burnun karıstırmaya davam ediq duruyordu.

Bu sabah burnunda hafif bir acı duydu. Ertesi gūn burnu şişti, kırmızı bir domates gibi oldu. Ağrılar gitikça çoğaldı. hareketi yūkseldi, babası bir sabah doktur çağırdı. Doktur muayene

www.uyghurkitap.com

ettive:

— Kızıl anlaşılan, parmagıyle burnunu çokça karıştırıyor. Çünkü bu hastalık çokcası bundan olur, dedi.

Doktur hastanın evde bakılmasına dair bazi öğütler verdikten sonra, şükrünün bir kaç gün evden çıkma masını ısmarlıyarak gitti.

Evde yatmak, mektepten, arkadaşlarından uzak olmak Şükrüye çok ağır geldi. Fakat ne çare? Dokturun dediğini yapmak lazım. Şükrüya ilaçlar koymaya, burnuna kompresler yapmaya başlandılar, bu iyice düzelinceye kadar daram etti.

Yeniden mektebe başladığı zaman Şükrü burnunu karıştıran birini görünce ona daha uzaktan haykırmaya başlardı:

— Mendille, arkadaş cığım, mendille, parmagınla burnunu karıştırma, bağm abela getirirsin.

3: Aşağıdaki cümle ve atalar sözünü iyi okuyun:

Işıklı, aydın odalarda okumak ne iyi.

ikinci sömestire kadar derslerine iyi çalıştı.

insan geleceği için her sıkıntıya katlanmalıdır.

insan yalnız nefsini düşünmemeli.
insanı insan yapan iyi ahlaktır.
insan memeli hayvanl rdandır.
iki yıl içinde çok şeyler yapıldı.
ileride ne olacağı bilinmez.
insan oğlu çiğ süt emmiş (Atalar sözü).
Ben bu günde dostluğumuzun ilerliye ceğine inanıyoruz.

4. Aşağidaki cumleleri turkçeye çevirin:

سائىتىم يىگىرمە مىنۇت كېيىن قاپتۇ.
ئۈرۈمچى شەھرىدە كىنوخانىلار ناھايىتى كۆپ.
ئۈرۈمچى شەھرىدە «ياشلار باغچىسى» مۇ بار.
بۇ كېسەلنىڭ داۋاسى ناھايىتى ئوڭاي.
ئاخشام «دوستلۇق كىنوخانىسى» دا «ئازادلىق» دېگەن فىلىمنى كۆردۇق.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

YİRMİ İKİNCİ DERS

1· Kelimeler

1· acem ئىرانلىقلارغا بېرىلگەن نام

① بىرەر ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس. ② ناتونۇش

Mutfak işlerinin acemisiyim.

ئاشخانا ئىشلىرىنىڭ ئەھلى ئەمەسمەن.

O zamanpekininacemisiydim, sıksıkşaşırırcım.

ئۇ ۋاقىتلاردا بېيجىڭ ماڭا ناتونۇش ئىدى. پات - پات ئېزىپ قالاتتىم.

2· azar işitmek, دەشنام يېمەك؛ دەككە يېمەك

Ben senin için azar işittim

مەن سەن ئۈچۈن دەشنام يېدىم.

3· ayağa gelmek ئۆزى كەلمەك، تەييار بولماق

4· boya kalem بوياق قەلەم

5· bir alay بىر مۈنچە

6· cambaz ① سېركىچى ② ھىيلىگەر ③ ئات ئېلىپ ساتقۇچى

iki cambaz bir ipte oynamaz.

ئىككى دارۋاز بىر يىپتا ئوينىيالمايدۇ.

onunla işyapılırmı? cambazın biri.

ئۇنىڭ بىلەن بىر ئىش قىلغىلى بولامدۇ؟ ئۇ ھىيلىگەرنىڭ بىرى.

7. ceza çekmek جازالانماق؛ جازاغا ئۇچرىماق، جازاغا تارتىلماق

Hırsızlık üç ay ceza çekti.

ئوغرىلىقتىن ئۈچ ئاي جازاغا ئۇچرىدى.

8. çağlayan شارقىراتما

9. çuvaldız جوۋالدۇز

10. etki تەسىر

etkili تەسىرلىك

etkili bir konuşma تەسىرلىك سۆھبەت

etkilemek تەسىر قىلماق

etkilenmek تەسىرلەنمەك

11. halik ئاللا، ياراتقۇچى

12. hekim تېۋىپ؛ دوختۇر

Hekimden sorma, çekenden sor.

دوختۇردىن سورىما، كېسەلنىڭ ئۆزىدىن سورا.

13. ip atlamak ئارغامچا سەكرىمەك

14. koşınaca قوغلاشماق (بالىلار ئويۇنى)

15. köşk ① داچا ② شىپاڭ ③ سايىۋەن پەردە؛ يوپۇق

16. kaide قائىدە؛ تەرتىپ؛ قانۇن قانۇنىيەت؛ ئۆلچەم (ئەرەبچە)

dil bilgisi kaideleri گرامماتىكا قائىدىلىرى

17. kurşun kalem قېرىنداش

18. karagün ئېغىر كۈنلەر

19. kar پايدا، مەنپەئەت

saf kar ساپ پايدا

www.uyghurkitap.com

20. mazlum	بىچارە؛ مەزلۇم
21. minare	پەشتاق (مەزىن ئەزان ئوقۇيدىغان)
22. not	ئىمتىھان نەتىجىسى
iyi not	ياخشى نومۇر
not almak	نومۇر ئالماق
23. önlük	پەرتۇق، پەشتامال، ئىش كىيىمى
24. pos biyik	شاپ بۇرۇت (قويۇق ۋە ئۇزۇن بۇرۇت)
25. neyse	نېمە بولسا بولسۇن
26. pabuç	قونجىسىز ئاياغ، پۇپۇش
27. renk renk	خىلمۇ خىل رەڭدىكى
renk renk çiçekler	خىلمۇ خىل گۈللەر.
28. resim yapmak	رەسىم سىزماق
29. sarmasık	يۆگىمەچ ئوت
30. sulu boya	سۇ بوياق
31. sokturmak = sokmak	تىقماق؛ چاقماق
çocuğu arı sokmuş.	بالىنى ھەر چېقىۋاپتۇ.
32. taşlık	تاشلىق يەر
33. tertemiz	پاك - پاكىز
34. züannetmek	... دەپ بىلمەك، ... دەپ ھېسابلىماق
35. zümrüt	زۇمرەت، يېشىل رەڭلىك تاش.

2. Tekst

«Çalıkuşu» Romanından parça

Biçare Munise, gözlerine inanmıyor, kendisini saraya girmiş zan ediyor. sade Mazlum çoban

Mehmetin verdiği keçinin ismini Mazlum koyduk, bizi epeyce korkuttu, bu yaramaz, acık kalan mutfak kapısından bahçeye, oradan dereye, inen bayıra kaçmış, aşağısı minareboyu var. Allah esirgesin,hafifçeayağıkaysadoğrudereyedüşecek·Hoş, bu şeytan, mahluklar ayaklarını basacakları yeri benden iyi bilirler ya! neyse, içeri alıncaya kadar epeyce yürek üzüntüsü çektik·

Evet, erimizden çok memnunuz· Munise taşlıktakı mavi çinilere ayağını sürüyor, durarda çiçek resimlerini elleriyle seriyor·

Bu memliketin öyle güzel bir baharı varkı...... Har taraf yemyeşil· Bahçemde renk renk çiçekler açıyor· odamın pencerelerine sarmaşıklar tırmanıyor· Bahçemizin önündeki dik bayır, adete bir zümrüt çağlayanı· Bütün boş günlerimi bu bahçede Munise ile koşmaca oynamak, ip atlamakla geçiriyorum·Yorulduğumuz vakitben, resim yapmağa başlıyorum, Munise keçisiyle beraber çimenlerin üstüne uzanıyor, resim merakı bende yeniden uyandı birkaç günden beri Munisenin suluboya bir resimiyle uğraşıyordum· yaramaz kız, uslu dursa çabuçak bitecek, fakat pozdan pek sıkılıyor·

3. Aşağıdakı parçayi uygurcaya cevirin:

Küçükten beri resim yapmayı çok severim, mektepte tam not aldığım hemen tek ders o idi, köşkte tertemiz oda duvarlarına, mektepte heykellerin mermer kaidelerine kurşun, yahut boya kalemleriyle yaptığım resimler için ne kadar azar işitmiş, ceza çekmiştim, İstanbuldan gelirken çantama bir alay resim kağıdı ve boya kalemleri almıştım.

Oteldeki yalnız günlerimde yazıdan sıkıldıkça resim yapıdum ve bu, benim için hoş bir teselli oluyordu, hatta Hacı Kalfanın da biri kara kalem, diğeri sulu boya iki resmini yapmağa çalişmistim.

Resimlerin ne dereceye kadar benzediğini bilemiyorum. Fakat, o burnunun, gözünün hususiyetlerinden değilse bile, yuvarlak ve çıplak başında, pos biyiklarından, beyaz önlüğünden kendini tanıdı ve ustadlığıma heyran oldu.

4. Aşağıdaki atalar sözünü iyi okuyun

iki dinle bir söyle.

iyi dost kara günde belli olur.

www.uyghurkitap.com

iyi olacak hastanın hekimi ayağına gelir.
iyiliğe iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı.
Isıracak it dişini göstermez.

5. Aşagıdaki cümleleri türkçeye çevirin:

خەنزۇچە يېزىلغان بۇ روماننى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىۋاتىمەن.

تۈلكە – ھىيلىگەردۇر. بەزى ئادەملەر تۈلكىدىنمۇ ھىيلىگەر بولىدۇ.

قەشقەرگە بارغاندا يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرىنى زىيارەت قىلدىم.

ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ ئۈرۈمچىنىڭ ھەممە يوللىرىنى كۆردۈم.

بۇ روماننىڭ تەرجىمانى ئۇيغۇر ئەمەس، خەنزۇ.

6. Gramer

رەۋىش توغرىسىدا — 1

تۈرك تىلىدا رەۋىشلەر تۆۋەندىكىدەك ياسىلىدۇ:

1. سوزۇق تاۋۇش ۋە جاراڭلىق ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە ca-، ce- قوشۇمچىسى؛ جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان سۆزلەرگە ça-، çe- قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

www.uyghurkitap.com

Ben + ce مېنىڭچە, siz + ce سىزچە
Bence o doğru söylüyor.
مېنىڭچە ئۇ توغرا سۆزلەۋاتىدۇ.

Bizi askerce selamladı.
ئۇ بىزگە ھەربىيچە سالام قىلدى.

2. –cesine –casına قوشۇمچىلىرى ئىسىمغا قوشۇلۇپ رەۋىش ياسايدۇ. مەسىلەن:

adam + casına	ئادەملەرچە
fedakar + casına	پىداكارانە
çocuk + casına	باللارچە

çocukcasına söyliyor
باللارچە سۆزلەيدۇ.

3. ئۆزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا –ın، –in، –un، ün قوشۇمچىلىرى، سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان ئىسىملارغا –yın، –yin، –yun، yün قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن زامان رەۋىشلىرى ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

yaz + ın	يازدا	kış + ın	قىشتا
ilk + in	دەسلەپ	gündüz + ün	كۈندۈزدە
öğle + yin	چۈشتە		

4. leyin قوشۇمچىسى بىلەن ياسىلىدىغان رەۋىشلەر بۇنداق رەۋىشلەر –(y)ın، –(y)in قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان رەۋىشلەر بىلەن مەنە جەھەتتىن ئوخشايدۇ. مەسىلەن:

sabah + leyin	ئەتىگەندە
gece + leyin	كېچىدە
akşam + leyin	ئاخشامدا

YİRMİ ÜÇÜNCÜ DERS

1. Kelimeler

1. arzetmek	كۆرسىتىپ تۇرماق، ئىپادىلەپ تۇرماق
2. başlıbaşına	ئۆز ئالدىغا، مۇستەقىل
3. bir neri	بىر تۈرلۈك، بىر خىل
4. baca	تۇرخۇن
mutfak bacası	ئاشخانا تۇرخۇنى
vapur bacası	پاراخوت تۇرخۇنى
5. bok	پوق
bokunu temizlemek	پوقنى تازىلىماق
karga bokunu yemeden	قاغا پوق يېمەستە
6. bodrum	گەمە
bodrum gibi	قاراڭغۇ
budrum mezarı	چېركاۋلاردا ئۆلۈك ساقلىنىدىغان يەر ئاستى ئۆيى
7. ciğer	ئۆپكە ۋە جىگەرنىڭ ئومۇمىي نامى
ciğerci	زاسۇيپەز
ciğeri parça parça olmak	جىگىرى پارە - پارە بولماق
kediye ciğer emanet koymak	مۈشۈككە جىگەر ئامانەت قويماق
8. çesitli	تۈرلۈك، ھەرخىل
çeşit	تۈر، خىل

çeşitlemek تۈرگە ئايرىماق

9. çarpmak سوقۇلۇپ كەتمەك

göze çarpmak دىققەتنى تارتماق

koşarken durara çarptı يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ تامغا سوقۇلۇپ كەتتى

otomobıl ağaca çarptı. ئاپتوموبىل دەرەخكە ئۈرۈلۈپ كەتتى.

10. çakmak چاقماق؛ مىخلىماق؛ ئاسماق؛ باغلىماق

çakmağı çakmak چاقماقنى چاقماق

şimşek çakmak چاقماق چاقماق

çivi çakmak مىخ مىخلىماق

halıyı duvara çakmak گىلەمنى تامغا ئاسماق

atı çayıra çakmak ئاتنى ئوتلاقتا باغلىماق

11. çukur ئويمان، ئورەك

çukur mahelle ئويمان مەھەللە

çukur kazmak ئورەك قازماق

bir ayağı çukurda بىر پۇتى گۆردە

12. ders aletleri ئوقۇتۇش قوراللىرى

13. ense پاتاك، گەجگە

ense yapmak بىكار تەلەتلىك قىلماق

enselemek تۇتۇۋالماق

14. fısıldamak پىچىرلىماق (قۇلاققا)

kulağıma bir şey fısıldadı, ama ne dediğini anlamadım. قۇلىقىمغا بىر نېمىلەرنى پىچىرلىدى، ئەمما نېمە دېگىنىنى بىلەلمىدىم.

fısıldaşmak پىچىرلاشماق

15. gıcırdamak غىچىرلىماق غۇچۇرلىماق

Kapı gıcırdıyor ئىشىك غىچىرلاۋاتىدۇ.
gıcırdatmak غۇچۇرلاتماق
öfkesinden dişlerini gıcırdatıyor.
ئاچچىقىدىن چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىۋاتىدۇ.
16· görkemli كۆركەم، چىرايلىق. ھەشەمەتلىك
17· görünüm كۆرۈنۈش، مەنزىرە
18· izbe كەپە، گەمە
19· iskelet ئىسكىلىت
iskelet gibi بەك زەئىپ
20· kaplama تامنىڭ سۇۋىقى
21· kafa باش، كاللا
kafası çalışmaz كاللىسى ئىشلىمەيدىغان
kafasını kaşıyacak vaktı olmamak
باشنى تاتىلىغۇدەك ۋاقىت بولماسلىق
kalın kafalı ئەقىلسىز
kafa sallamak باشنى لىڭشىتماق
22· kalbur غەلۋىر
kalburdan geçirmek غەلۋىردىن ئۆتكۈزمەك
kalburla su taşımak غەلۋىر بىلەن سۇ توشۇماق
kalburlamak تاسقىماق
23· kapak قاپقاق
24· kimi = kimisi بەزىسى
Bu evlerin kimisi küçük, kimisi büyük.
بۇ ئۆيلەرنىڭ بەزىسى كىچىك، بەزىسى چوڭ.
25· levha لوزۇنكا، پىلاكات، ئىلان تاختىسى، ۋىۋىسكا، رەسىم
26· lüzüm görmek لايىق كۆرمەك
27· mağaza دۇكان، ماگىزىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

28. «pekin oteli» — بېيجىڭ مېھمانخانىسى

30. restoran — رېستوران

31. sallaya sallaya — شىپاڭلاتماق

sallamak — پۇلاڭلاتماق، ساڭگىلاتماق، تەۋرەتمەك

kuyruk sallamak — قۇيرۇق شىپاڭشىتماق

mendil sallamak — ياغلىق پۇلاڭلاتماق

el sallamak — قول پۇلاڭلاتماق

beşik sallamak — بۆشۈك تەۋرەتمەك

32. taktırmak — قادىماق

takmak — سالماق، ئورناتماق، ئاسماق، تاقىماق

camı çerçevreye takmak — ئەينەكنى رامغا سالماق

yüzük takmak — ئۈزۈك سالماق

beline kılıç takmak — بېلىگە قىلىچ ئاسماق

gözlük takmak — كۆزەينەك تاقىماق

düğme takmak — تۈگمە قادىماق

33. tavan — تورۇس

tavan penceresi — تۈڭلۈك

34. tepe aşağı — يۇقىرىدىن پەسكە

35. tıkırtı — تىرىقلاش

36. üşüme — توڭلاش، مۇزلاش

37. yenileştirmek — يېڭىلىماق

38. yenilik — ① ئوقۇر ② پارا ③ قىمـاردا ئۇتتـۇرغـۇچى ④ قەپەستە قۇشلارغا دان بېرىدىغان قاچا

39. yekpare — ئايرىم، بۆلەك

2· Tekst

«Çalı kuşu» Romanından parça

Odamda yalnızım. Hatice hanım, erkenden beni bıraktı. Mektebin alt katındakı bodrum gibi izbesine çekildi. Orada gece yarısına kadar ibadet eder, tesbih çekermiş.

İki saattan beri lambanın ışığında bu satırları yazıyorum. Dışarından uzak bir su sesi geliyor, arasıra tavanda tıkırtılar oluyor. Ensemde hafif bir üşüme hissi ile kulak veriyorum. O vakitharap binanin içinde, daha başka sesler duymağa başlıyorum, merdiven tahtalari yavaşça gıçırdıyor. Sofada insanlar fısıldaşıyor gibi gizli sesler uyanıyor.

Çali kuşu, haydı, yat artık. Gecenin içinde gizli gizli söyleşenbu seslerden korkma.

× × ×

Geldiğim ertesi sabahi derse başlamiştım. Bu iki gün hayatımın en unutulmaz bir günü olarak yaşiyacaktır.

Maarif müdürünün, büyük fedakarlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi sabahleyin, daha iyi gördüm. Burasi herhalde eski bir ahır olacaktı. Yaşnız altına tahta döşemişler. Pencereleri genişleterek, cam çercevre takıtmışlardı.

Ocak bacları gibi kapkara görünen duvar kaplamalarında tepe aşaaı takilmış bır harıta ile bir iskelet lerhası, bir çiftlik ve bir yılan resmi sarkıyordu. Bunlarda her halde yeni ders aletleri olacaktı,

Dershanenin bahçe tarafındakıduvarın dibinde ahır zamanından kalma bir hayvan yemliği vardikı kaldırmağa lüzüm görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak bir nevi ddap haline getirmişlerdi.

3. **Aşağidakı Atalar sözünü iyice okuyum.**

Kazan kaynamıyan yerde maymun oynamaz.

Keçiye can kaygısı,kasaba yağ kaygısı.

Kedi yetişmediği cigere piş dermiş.

Kimi köprü bulamaz geçmeye. kimi su bulamaz içmeye.

www.uyghurkitap.com

4. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

ئەتە ئات بەيگىسى ۋە ۋېلىسىپىت مۇسابىقىسى بولىدۇ.

مېنىڭ ئىككى ئوغۇل نەۋرەم، ئۈچ قىز نەۋرەم بار.

بىرمۇنچە دۆلەتلەر بىلەن سودا مۇناسىۋىتىمىز بار.

سىزدە تۈركچە ئۈنئالغۇ لېنتىسى بارمۇ؟

ئۆگىنىشتە ھۇرۇنلۇق قىلماسلىق لازىم.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

YİRMİ DÖRDÜNCÜ DERS

1·Kelimeler

1· avuç — ئالغان، ئوچۇم، سىقىم
bir avuç pirinç — بىر ئوچۇم گۈرۈچ
avuçu kaşinmak — ئالقىنى قىچىشماق
avuçunun içine almak — ئالقىنىغا كىرگۈزۈۋالماق
avuç açmak — تىلەمچىلىك (دىۋانە)
avuçlamak — سىقىمدىماق، ئوچۇملىماق
avuç içi kadar — ئالقانچىلىك (يەر)

2· ayrıca — بۇنىڭدىن باشقا، ئايرىم هالدا
Bu bitki oralarda ayrıca yetiştirilir.
بۇ زىرائەت ئۇ يەرلەردە ئايرىم هالدا يېتىشتۈرۈلىدۇ.

3· binici — ئات مىنىش ماھىرى، چەۋەنداز

4· canı yanmak — جېنى قىينالماق

5· çıldırmak
① ساراڭ بولماق، ئالجىپ قالماق؛ ئەقلىدىن ئازماق
② هاياجانلانماق

6· gifte atmak — تەپمەك

7. değin — ـ غىچە ـ قىچە؛ قەدەر

  buraya değin — بۇ يەرگە قەدەر

  akşama değin — ئاخشامغىچە

8. delilik

  ① ساراڭلىق، سەۋدايىلىق. ② ئارتۇقچە ھاياجانلىنىش

  delilik etmek — ساراڭلىق قىلماق

  deli — ساراڭ، سەۋدايى

  dedi olmak — ساراڭ بولماق

  delice — ساراڭلارچە

9. etnik grup — ئېتنىك تەركىب، مىللەت

10. herneyse — نېمە بولسا بولسۇن

11. hayvan eğitimi — ھايۋان يېتىشتۈرۈش، كۆندۈرۈش

12. ikide birde — پات ـ پات، ھەر ۋاقىت

13. ilgilenmek — كۆڭۈل بۆلمەك. دىققەت قىلماق

14. kuzgun — قارا قارغا

  kuzguni — قاغا رەڭگىدە، قاپقارا

15. kırbaç — قامچا

  kırbaç yemek — قامچا يېمەك

  kırbaç cezası — قامچا بىلەن ئۇرۇش جازاسى

  kırbaçlamak — قامچىلىماق

16. olanak — ئىمكان، ئىمكانىيەت

  olanaklı — ئىمكانىيەتلىك، مۇمكىنچىلىك

  olanaksız — ئىمكانسىز

17. onur — شان ـ شەرەپ؛ ئىززەت ـ ھۆرمەت

  onuruna dokunmak — ئىززەت ـ نەپسىگە تەگمەك

  onurlanmak — شەرەپكە ئىگە بولماق

  onurlu — شەرەپلىك

onursal پەخرى

Kurumun onursal başkanı

جەمئىيەتنىڭ پەخرى باشلىقى

18· sŭre مۇددەت

19· şaha kalkmak

ئاتنىڭ ئالدى پۇتىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ كىشنىشى

20· şahin قارچىغا قاتارلىق ئوۋچى قۇشلارغا بېرىلگەن نام

Şahin ile deve avlanmaz.

قارچىغا بىلەن تۆگە ئوۋلىغىلى بولماس

Şahin kūçūktūr ama, koca turnayı havadan indirir

قارچىغا كىچىك، ئەمما چوڭ تۇرنىنى ئاسماندىن چۈشۈرەلەيدۇ.

21· şōyle dursun ...تۇرسۇن...

Uyumak şōyle dursun, biraz dinlemek bile mūmkūn olmadı·

ئۇخلاش ئۇياقتا تۇرسۇن، بىرئاز ئارام ئېلىشمۇ مۇمكىن بولمىدى.

22· tatlılık شىرنىلىك، تاتلىقلىق

23· uzayan ئۇزارغان، سوزۇلغان

24· yaramazlık

كارغا كەلمەسلىك، گەپ ئاڭلىماسلىق، ئەسكىلىك

yaramazlık etmek ئەسكىلىك قىلماق

yaramaz بەڭباش، ئەسكى، گەپ ئاڭلىمايدىغان

yaramaz çocuk گەپ ئاڭلىمايدىغان بالا

25· yaratık مەخلۇق، مەخلۇقات

26 yorucu هاردۇرغۇچى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

2.Tekst

Tatlılık

Bir adamın sert huylu bır atı vardı. Bu hayvanın bir tek kusuru şu idiki ne zaman bir tren düdüğü işitse çıldırmış gibi olur, sıçrar, şaha kalkar, üstündekini yere atardı.

Atın sahibi onu bu kötü huyundan vaz geçtirmek için kırbaçla döver, vücudunu kan içinde birakırdı. Fakat at bir türlü bu deliliğini bırakmaz, tren geçtiği zaman gene yapaçağını yapardı. En sonu adamcağız onunla başa çıkamayacağını anladı. Ve bir binici subaya satti.

Subay hayran eğitimi ile çok uğraşmiş bir insandı. Atı alınca ilk işi çebine bir avuç şeker doldurmak oldu. Sonra hayvanı tren yoluna götürdü. Düdük sesi işitince at her zamankı gibi ürktü, şaha kalkmağa, çifte atmağa başladı. Fakat subay onu kamçısıyla dörmedi, ağzına bir avuç seker attı. Trenler ikide birde geçiyor, at yaramazlığını yapıyor; Fakat her defasında eskı dayak yerine ağzında bir şeker tadı duyuyordu.

Hayvanlar būsbūtūn akılsız yaratıklar değildir. Onların kendilerine göre bir akılları var.

Bizim ürkek at, yavaş yavaş düşündüki trenin sesini işittikce artık kırbaç yemek, canı yanmak söyle dursun şeker yıyor, ağzı tatlılanıyor. Kim bilir kendi aklınca: «Trenden haksız yere korkmuşum. Bana dayak değil. Şeker getiriyor!» demeyi düşündü. Herneyse az zaman sonra huyunu değiştirdi. Atların en iyisi oldu.

Her zaman öyledir: Kırbaçla yapamadığımızı şekerle, yahut tatlı dille yaparız.

3·Aşağıdakı atalar Sözünüve iyice okuyun:

Her koyun kendi bacagından asılır
Hasta olmayan sağlığin kadrını bilmez
Her güzelin bir kusuru vardır
Kendi düşen ağlamaz
Köpek sahibini ısırmaz
Kulaktan burunyakın. kardaştan karın yakın

4·Aşağıdakı cümleleri Türkçeye çevirin.

بالىلارنىڭ ئەدەبلىك چوڭ بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

uyghurkitap.com

مېنىڭ دېگىنىمدەك قىل.
ئاكام ئېتىزدا ئىشلەۋاتىدۇ.
ئايالىم تاماقخانىدا تاماق قىلىۋاتىدۇ.

5. Gramer

رەۋىش توغرىسىدا — 2

تۈرك تىلىدا تۆۋەندىكىدەك رەۋىش تۈرلىرى بار:

1. ئورۇن رەۋىشلىرى

كۆرسىتىش ئالماش bu، şu ۋە o لارغا ara، ra، re قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئورۇن رەۋىشلىرى ياسىلىدۇ. مەسىلەن: ئۇ يەر ora، شۇ يەر şura، بۇ يەر bura، نە يەر، قەيەر nere

بۇلارغا سۆز تۈرلىگۈچى قوشۇمچىلارنى قوشۇشقا بولىدۇ، مەسىلەن:

şura + ya   ora + ya   bura + ya   nere + ye
bura + da   şura + da   ora + da   nere + de
şura + dan   ora + dan   bura + dan   nere + den

جانلىق تىلدا تۆۋەندىكى شەكىللەرمۇ قوللىنىلىدۇ:

burda   orda   burdan   ordan
buralara   buralarda   buralardan

bura، şura، ora، nere لەرگە شەخس قوشۇمچىسىنى قوشۇشقا بولىدۇ. مەسىلەن:

ora + m   ora + n   nere + niz
bura + si   şura + sı   ora + sı   nere + si

تۈرك تىلىدا يۆنىلىش كېلىش، ئورۇن كېلىش ۋە چىقىش

كېلىش بىلەن كەلگەن ئىسىملار ئورۇن رەۋىشى بولالايدۇ. مەسىلەن:

sağ + a	ئوڭغا	sol + a	سولغا
sağ + da	ئوڭدا	sol + da	سولدا
sağ + dan	ئوڭدىن	sol + dan	سولدىن

2. ۋاقىت رەۋىشلىرى

ۋاقىت رەۋىشلىرىگە كونكرېت ۋاقىت مەزمۇنىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىملار كىرىدۇ. مەسىلەن:

erken	ئەتىگەن	geç	كەچ
şimdi	ئەمدى	sonra	كېيىن
yakında	يېقىندا	dün	تۈنۈگۈن
yarın	ئەتە		
öğle	چۈش، چۈش ۋاقتى	sabah	ئەتىگەن
gece	كېچە	akşam	ئاخشام

بۇ سۆزلەر كۆپىنچە bu o دېگەن ئالماشلار بىلەن بىللە كېلىدۇ. مەسىلەن:

bugün	ogün	bu gece
o gese	bu akşam	o akşam
bu sabah	o sabah	

ئىككى سۆزنىڭ بىرىكىشى بىلەن ۋاقىت رەۋىشلىرى ياسىلىدۇ، مەسىلەن:

geçen sene	ئۆتكەن يىل
ertesi gün	كېلەر كۈن
geçen gün	ئۆتكەن كۈن
öbür gün	باشقا بىر كۈن
ara sıra	ئاندا ـ مۇندا

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

YİRMİ BEŞİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. acı — ئاچچىق، ئەلەم
2. arayıcı — تەكشۈرگۈچى، ئىزدىگۈچى
   gümrük arayıcısı — تاموژنا تەكشۈرگۈچىسى
3. baş vurmak — مۇراجىئەت قىلماق، يالۋۇرماق
4. bozmak — بۇزماق؛ پارچىلىماق
   makineyi bozmak — ماشىنىنى بۇزۇپ قويماق
   Bu yemek mideyi bozar
   بۇ تاماق ئاشقازاننى بۇزىدۇ
   Beş lira bozarmısınız?
   بەش لىرانى پارچىلىۋەتسىڭىز؟
5. boyalı — ① بوياقلىق (بويالغان) ② ئارتۇقچە گىرىم قىلغان
   O kadar boyalı olmasa böyle çirkin görünmezdi.
   ئۇ قەدەر گىرىم قىلمىغان بولسا بۇنچىلىك سەتلىشىپ كەتمەس ئىدى.
   kırmızı boyalı — قىزىل بويالغان
6. basın — مەتبۇئات

www.uyghurkitap.com

basın ve yayın hukuku
مەتبۇئات ۋە نەشرىيات ھوقۇقى

7. çete — گۇرۇھ؛ پارتىزان

silahlı çete — قوراللىق پارتىزان

çete savaşı — پارتىزان ئۇرۇشى

8. derbeder — قالايمىقان، تەرتىپسىز، بىسەرەمجان

Odası ve kitaplar hiç muntazam durmaz. Pek derbederdir

ئۆي ۋە كىتابلىرى زادى رەتلىك تورمايدۇ. تولىمۇ قالايمىقان.

9. evlatlık — ئاسراندى بېقىۋالغان (بالا)

10. eski — قەدىم، كونا، سابىق

eski çağ — قەدىمكى زامان

eski moda — كونا مودا

eski devletler — قەدىمكى دۆلەتلەر

eski yapı — قەدىمكى قۇرۇلۇش

Okulun eski müdürü

مەكتەپنىڭ سابىق مۇدىرى

11. ele geçirmek — قولغا كەلتۈرمەك؛ قولغا كىرگۈزۈۋالماق

12. eleştirilmek — تەنقىدلەنمەك

eleştir — تەنقىد

13. eks etmek — ئەكس ئەتمەك

14. göze almak — كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك؛ قىياس قىلماق

Durumdaki değişikleri göze almak.

ئەھۋالدىكى ئۆزگىرىشلەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك

15. gerek — مەيلى

Gerek ben gideyim, gerek sengit bu işin

sonu değişmez.

مەيلى مەن باراي، مەيلى سەن بارغىن، ئىشنىڭ نەتىجىسى ئۆزگەرمەيدۇ.

16· kurdela لېنتا

17· küpe ھالقا، زىرە

18· kol ① بەدەن ② تارماق ③ پاترول

Buceketin kolları dar.

بۇ چاپاننىڭ يەڭلىرى تار

Bu ırmak iki kola ayrılır.

بۇ دەريا ئىككى تارماققا ئايرىلىدۇ.

kola çıkmak پاترولغا چىقماق

kol kol تەرەپ ـ تەرەپ

19· keşfetmek تاپماق، كەشپ قىلماق

20· kasa

① پولات ئىشكاپ ② كاسا (مەتبەئەدە) ③ساندۇق

Kasayı açıp para çıkardı

ساندۇقنى ئېچىپ پۇل ئالدى.

21· Kamuoyu جامائەت پىكرى

22· kıyamet koparmak

غوۋغا كۆتۈرمەك. قىيامەت بولۇپ كەتمەك

23· Kendine gelmek ھوشىغا كەلمەك، ئۆزىگە كەلمەك

24· mücevher زىننەت بۇيۇملىرى

25· müphem نائېنىق

müphem konuşma نائېنىق سۆھبەت

26· meteoroloji ھاۋارايى بىلىم

27· müebbet مۇددەتسىز

müebbet sürgün cezası

مۇددەتسىز سۈرگۈن جازاسى

28. muhakkak (ئەرەبچە) چوقۇم، جەزمەن؛ شۈبھىسىز

Yarın muhakkak geleceğim.

ئەتە چوقۇم كېلىمەن

29. maalesef ئەپسۇس، ئىسىت

30. ne çareki نېمە چارە

31. okuyucu مۇشتىرى، كىتابخان

Bu derginin okuyucuları çok.

بۇ ژۇرنالنىڭ مۇشتىرىلىرى كۆپ.

32. rezalet

نومۇسسىزلىق، شەرمەندىلىك؛ سەتچىلىك

33. sığınmak سىغىنماق

34. sayı سان، رەقەم

35. şımark يولسىز، بەڭباش

36. tasarlamak پىلانلانماق

37. tehlikeli خەتەرلىك

38. valiz قول سومكىسى

39. vapur پاراخوت

40. zihin پىكىر؛ ئەقىل - ئىدراك؛ ئەس - ياد؛

zihinde tutmak ئەستە تۇتماق

zihinden çikmak ئەستىن كۆتۈرۈلمەك

zihni açık پىكرى ئوچۇق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

2. Tekst

«Çalı kuşu» Romanından parça

Odam darmadağınık, iskemlelerin üstünde elbesiler atılmıştı, Açık dolap gözlerinden çamaşırlar sarkıyordu. Benim cesaret ettiğim şeyi yapacak insanın, arkasında derbeder bir mektep çocuğu odası bırakması ayıptl. Fakat ne çarekı, vakıt çok dardı.

Penceremde ışık görülüp gelmelerinden korkarak karanlıkta hemen el yardamıyle, ona bırakılacak birkaç satırı yazdım.

Sonra, dolabımı açtım. Kırmızı bir kurdele ile bağlı dıplomamı, yadıgar kıymetınde bir kaç parça eşyayı, annemden kalma küpe, yüzük gibi bir - iki fakir mücevheri mektep valizime doldurdum.

Kapılardan kaçan evlatlıkların da böyle yaptıklarını hatırlıyor, acı acı gülüyordum.

Nereye gideceğimi, ancak sokağa çıktıktan sonra düşündüm. Evet, ben nereye gidecektim? Yarın olsa kolay. Zihnimde müphem sürette

tasarlanmış bir şeyim vardı. Asıl mesele bu geceyi geçirmekte idi. Gecenin bu saatinde nereye sığına bilirdim? Her şeyi gōez almamış olmama rağmen elimde valizimle sabaha kadar tarlalarda dolaşamazdım ya. Biraz sonra köşkte bir kıyamet kopacaktı. Rezalet korkusuyle belki polise başvurmazlardı. Fakat, etrafa kol kol arayıcılar çıkacağı muhakkaktı. Tren, vapur hatta araba yolculuğu tehlikeliydi. İzimi çabuçak keşfederlerdi Gerçi hayatını kendi istediği gibiyaşamak isteyen bir insanı zorla bu köşke dönmeğe mecbur edecek bir kuvvet yoktu. Fakat kararımı bir çocuk deliliği şımark bir kız sananaklar, benide kendilerinide boş yere üzeceklerdi.

3. Aşağıdaki atalar sözü ve cümleleri iyice okun:

Lambanın ışığı karşı eve eks ediyor.

Munise kendine gelir gelmez ilk sözü «bir parca ekmek» diye yalvurmak oldu.

Meteoroloji havanın ne zaman bozacağını tayın edebilir.

Nereden hatırınıza geldi de bu işi ortaya

kuydunuz?

Ne şış yansın ne kebab (Atalar sözü).

Nerde hareket orada bereket (Atalar sözü).

Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli (Atalar sözü).

Ne ekersen onu biçersin (Atalar sözü).

Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına (Atalar sözü).

4· Aşağıdakı cümleleri Türkçeye çevirin:

ساناۇەتتە ئارقىدا قالغان رايونلارغا ئىقتىسادىي ياردەم
بېرىش لازىم.

كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش كېرەككى، يامانلىق قىلـ
ماسلىق لازىم.

مۇنچىنىڭ تازىلىقى ياخشى ئەمەسكەن.

ئۇ دەرەخلەر ئارىسىغا مۆكۈۋاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

YİRMİ ALTINCI DERS

1· Kelimeler

1· acımak — ئېچىشماق؛ ئىچ ئاغرىتماق؛ ئېچىنماق

Yaram acıyor — يارام ئېچىشىۋاتىدۇ

Zavallıya çok acıdım

بىچارىگە تولىمۇ ئىچىم ئاغرىدى،

Çantamı kaybettiğime acımam, ama içinde evraklar vardı.

سومكامنى يىتتۈرۈپ قويغىنىمغا ئېچىنمايمەن، ئەمما ئىچىدە خەت - چەكلەر بار ئىدى.

2· akşamsı — كەچقۇرۇن

3· birkere — بىر قېتىم

4· Çorap — پايپاق

5· donatmak — زىننەتلىمەك، پەردازلىماق

Şehir baştan başa donatılmışlar.

پۈتۈن شەھەر زىننەتلىنىپتۇ.

6· deve — تۆگە

7· donmak — توڭلىماق، قاتماق

Çimento çabuk donar — سېمونت تېز قاتىدۇ.

Yağ dondu — ياغ توڭلىدى

Geçen kış dağ yollarinda epeyce adam dondu.

ئۆتكەن يىل قىش تاغ يوللىرىدا خېلى ئادەم توڭلاپ قالدى.

8· elbezi — لۆڭگە

9· habire — توختىماستىن، ئارقا - ئارقىدىن

10· hadi=haydi — قېنى، قېنى ئەمىسە

Hadi gilelim! — قېنى ئەمىسە، كېلەيلى!

Haydi senin dediğin olsun.

قېنى ئەمىسە، سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسۇن.

11· iplik — يىپ

ipek ipliği — يىپەك يىپ

iplik yumaği — يىپ كاللىكى

12· kırpıştırmak — چىمچىقلاتماق (كۆزىنى)

13· koku sūrmek — ئەتىر چاچماق

14· kızmak — خاپا بولماق؛ قىزىماق

Annem bana çok kızdı,

ئانام ماڭا ناھايىتى ئاچچىقلاندى.

Yağ iyice kızdı — ياغ ئوبدان قىزىدى

15· konuklamak — مېھمان قىلماق

konuk — مېھمان

konuk sever — مېھماندوست

16· öyleyse=öyle ise — ئۇنداق بولسا

öyle — ئۇنداق

öyle bir şey yok — ئۇنداق ئىش يوق

öylelikle — شۇنداق قىلىپ

17· pire — بۈرگە

18· paça — پۇچقاق

www.uyghurkitap.com

paçasını sıvamak پۇچقىقىنى تۈرمەك

19· pamuklu ① پاختىلىق ② پاختا يىپتىن توقۇلغان

20· rahmet مەرھەمەت؛ يامغۇر

Allah rahmet eylesin.

ئاللا مەرھەمەت قىلسۇن.

21· serviş yapmak خىزمەت قىلماق، ئىشلىمەك

22· sorumlu مەسئۇل

Bu işin sorumlusu benim, siz konuşmayın.

بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلى مەن، سىز سۆزلىمەڭ.

sorumluluk مەسئۇلىيەت

Bu işin sorumluluğunu ben üzerime alırım.

بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتى مېنىڭ ئۈستۈمدە.

23· şış kebab كاۋاپ

24· tane دانە

2· Tekst

Kuşların dileği

Kış, Heryer kar. Hava soğuk, yerler donmuş, Hüsnü pencereden dışarı bakıyor. Kuşlar ağaçların dallarına konmuş titreşiyorlar.

Hüsnü habire soruyor:

— Nine, bu kuşlar üşümuyormu?

— Biz içeride donuyoruz da, onlar dışarıdamı üşümiyecek, üşüyorlar.

Hüsnü gözlerini kırpıştırdı. Acıdı kuşlara. Deram etti:

— Onların paltoları yok. Çorapları yok...

Bir entari yamamakla meşgul ninecik kısadan kesiyor;

— Yok.

Hüsnü bir kere daha baktı kuşlara.

— Ama onların ayakları da çıplak.

— Çıplak.

— üşümüyor mu?

— üşüyor.

— Ee, hastalanırsa kim bakacak onlara?

Bu sırada kuşladan biri yere düştü?

— Nine, düştü, düştü...

Saçak altında beklemekte olan kara kedi, kuşun üzerine atılarak kaptı, Hüsnü feryat ediyordu. İhtiyar ninecik pencereden bakarak:

— Bak hınzırı, dedi, dünde bir tane kapmıştı.

Hüsnü gene sordu:

— Niçin düştü okuş? Hasta mı?

Kadın düşündü:

— Hasta değil, aç.

— Öyleyse, hadi onlara yem verelim.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بىلگىلى
www.uyghurkitap.com

— Verelim, yavrum.

Bir parça ekmek doğrayıp attılar. Kuşlar inip yediler. Akşamsı yemi Hüsnü verdi. Açliktanyere düşmaz olduler.

Bu sırada Hüsnünün dedesi geldi. Torununu övdü:

— Afırın evladım, kuşlar yurdumuzun güzelliğidir. Bağ bahçelerimizin şenligidir, koru, doyur onları. Kuşların dileği de bu...

3. Aşağıdaki cümleleri iyice okuyun:

Paranın yüzü sıcaktır. (Atalar sözü)

Para dediğin el kiri. (Atalar sözü)

Rüzgar esmeyince yaprak oynamaz. (Atalar sözü)

Rahmet yağarsa çiftcinin yüzü gülecek.

Komünistler oğrenimde örnek olmalıdırlar. Her gün

Halk yığınlarının öğretmeni, aynı zamanda halk yığınlarının öğrencisi olmalıdırlar

4. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

ئۇيغۇر تىلى ماقال ـ تەمسىللەرگە ناھايىتى باي تىلدۇر.
بۇ يىل ھۆل ـ يېغىن كۆپ بولدى. بۇنىڭ پايدىسى جىق.

شىنجاڭدا ياغلىق دان كۆپ تېرىلىدۇ. شۇڭا ياغنىڭ باھاسى ناھايىتى ئەرزان.

ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆز تىل - يېزىقىنى قوللىنىلىدۇ.

ئۇ بىر مەزگىل يامان يولغا ماڭغانىدى، ھازىر ياخشى بولۇپ كەتتى.

5· Gramer

رەۋىش توغرىسىدا — 3

.3 ھال رەۋىشلىرى

① بۇ خىل رەۋىشلەرگە öyle، şöyle، böyle دېگەندەك سۆزلەر كىرىدۇ. مەسىلەن:

şöyle yaz	شۇنداق ياز
öyle yap	مۇشۇنداق قىل

② surette، halde، şekilde دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

elverişli şekilde مۇۋاپىق شەكىلدە

O adam fena halde şaşaladı

ئۇ ئادەم ئۇسال ھالدا تېڭىرقاپ قالدى.

Fazılasız suretre kar yağıyor.

قار تىنماي يېغىۋاتىدۇ.

③ ile، la - le - قاتارلىق سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى ئىسىملار بىلەن قوشۇلۇپ كەلگەندە ھال رەۋىش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

kıra ile ئىجارە بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۇمۇمىيلىق بىلەن — umumiyetle

ھەۋەس بىلەن — hevesle

4. مىقدار رەۋىشلىرى

مىقدار رەۋىشلىرىگە تۆۋەندىكىدەك سۆزلەر كىرىدۇ:

،ziyade ،az ،çok ،fazla ،gayet ،ancak ،yalnız
biraz ،bir çok ،okadar ،bukadar ،birkaç

5. ئېنىقلاش رەۋىشلىرى

بۇ خىل رەۋىشلەرگە تۆۋەندىكىدەك سۆزلەر كىرىدۇ:

elbet = elbette ،evet ،sahi

6. سوراق رەۋىشلىرى

بۇنىڭغا تۆۋەندىكىدەك سۆزلەر كىرىدۇ:

değil ،yok ،nekadar ،nasıl ،aceba

YİRMİ YEDİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. akşam gezintisi — كەچلىك سەيلە

Dün iyi bir akşam gezintisi yaptık.

تۈنۈگۈن ناھايىتى كۆڭۈللۈك كەچلىك سەيلە قىلدۇق.

2. akıl edemez — ئويلىماسلىق؛ يادىغا كەلتۈرمەسلىك

3. az çok — ئاز - تولا

4. acınmak — ئىچىنماق

Zavallının halnle acındım.

بىچارىنىڭ ھالىغا ئىچىندىم.

5. asker talımı — ھەربىي تەلىم

6. başarılmak — مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك

başarı — مۇۋەپپەقىيەت

başarılı — مۇۋەپپەقىيەتلىك

Bu iş başarııdı — بۇ ئىش مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى

7. dinlenmek — ئارام ئالماق

Bir kaç gün dinleneceğim.

بىرقانچە كۈن ئارام ئالماقچىمەن.

8. bir gececik olsun — بىر كېچىلىك (بىر كېچە) بولسىمۇ

9. güçüme gitmek — ئېغىر كەلمەك

www.uyghurkitap.com

Bu söz **güçümegitti** بۇ سۆز ماڭا ئېغىر كەلدى

10· inat تەرسا، كاج، جاھىل

inadi tutmak جاھىللىقى تۇتماق

inat etmek تەرسالىق قىلماق

inadı inat دېگىنى دېگەن

inatçı جاھىل، تەرسا (ئادەم)

inatçılık جاھىللىق، تەرسالىق

11· muhacir كۆچمەن

muhacir arabası كۆچمەنلەرنىڭ ھارۋىسى

12· müjde خۇش خەۋەر، سۆيۈنچە

müjdemi isterim سۆيۈنچەمنى بېرىڭ

müjde vermek خۇش خەۋەر يەتكۈزمەك

13· sapmak بۇرالماق، يولنى ئۆزگەرتمەك

satıcı yan sokağa saptı.

سودىگەر يان كوچىغا بۇرۇلدى.

amacından sapmak نىشاننى ئۆزگەرتمەك

14· süt ninesi = süt ana ئىنىكئانا، سۈت ئانىسى

15· sebat etmek چىداشلىق بەرمەك، بەرداشلىق بەرمەك

sebatkar چىداملىق (ئادەم)

sebatlı چىداملىق، غەيرەتلىك

16· sevda olmak ئاشىق بولماق

17· süklüm püklüm خىجىل بولغان ھالدا، خىجىللىقتا

18· süreğen ئۇزۇنغا سوزۇلىدىغان

süreğenbirhastalık ئۇزۇنغا سوزۇلىدىغان كېسەل

19· sivil غەيرىي ھەربىي، پۇقرا

sivil elbise پۇقراچە كىيىم

sivil hizmetler مەمۇرىي خىزمەتلەر

20· sivrisinek — پاشا (هاشارات)

21· şarıl şarıl — شلدىر ـ شلدىر

Sular şarıl şarıl akıyor.

سۇلار شلدىر ـ شلدىر ئاقماقتا.

22· tuhaf — ئاجايىپ، غەلىتە، ھەيران قالارلىق

ئەجەبلىنەرلىك، كۈلكىلىك

Tuhaf adı vardı. Hatırıma gelmiyor.

غەلىتە بىر ئىسمى بار ئىدى. ئېسىمگە كەلمەيۋاتىدۇ.

23· tahliye etmek — قويۇپ بەرمەك

24· velev — خاھلىساڭ... سا، سە

2· Tekst

«Çalı kuşu» Romanından parça

Evvela, aklıma, civar köşklerde oturan bazı arkadaşlarım geldi. Beni muhakkak ki, iyi karşılayacaklardı. Fakat, yaptığım azçok bir rezaletti. Bu vaziyette bir kızı veler biv gececik olsun. evlerine kabul etmek belki tuhaflarına gidecekti, sonra bu fevkaladeliği izah için onlara bir şey söylemek lazım gelecekti. Yabancılara hesap vermenin ve onlardan nasihat dinlemenin gücüme gideceğini

hissediyordum. Beni aramağa en evvel onlardan başllyacaklardı. Arkadaşlarımın aileleri geceyarısı teldş içinae beni sormağa gelenaileme, benim hatırım için «burada yok» demeğe cesaret edebileceklermıydı?

Istasyona giden caddeyi tehlikeli bularak aradaki içeren kōy yollarına sapmıştım. Karanlık gittikçe artıyordu. aşırmağa. cesaritimi kaybetmeğe başladığım bir zamanda aklıma birden bire bir şeygeldi. Sekiz on sene evvel akrabalarımızdan birinin evinde sütninelik etmiş bir muhacir kadını vardıki şahrayıcedette oturur ve sıksık köşke gelirdi.

Geçen sene bir gün, uzunca bir akşam gezintisinden dönerken onun evine uğramış, yarımsaat kadar bahçesinde dinlenmiştik. Eskilerimi daima ona verdiğim için benimle arası gayet iyi idi. Geceyi onun evinde geçirirdim ve kimse, benim orada olacağımı akıl edemezdi.

Sokaktan bir muhacir arabası geçiyordu. Evvela onu çevirmek istedim fakat bu, hem tehlikeliydi, hemde üstümde bozuk param yoktu.

3. Aşağldakı parçayı iyi okuyun:

Hoca olduğumdan beri ikinci defadırki telabelerimin gelin olduğunu görüyordum. Fakat bu sefero zavallı zehranınki gibi değil, Bu gece bu saatta cemile artık kırpıklerında kurumamış ğöz yaşı damlalarıyle yatağında uyumuyor, Cemilenin ğüzel başına bu gece, bu saatte sevdiği gencin göğsüyastıkoldu.Buçocuklarınikisidebirbirlerineolan sevdalarında öyle sebat ettilerki nihayet anneleri, babalırı da baş eğmek mecburiyetinde kaldı.

Cemileyi de zhaar gibi, kendi elimlesüsledim. Bir zamandan beri hiçbir kalabalık yere gitmemek için inat ediyordum. Fakat Cemile, mahsus evime geldi. ellerimi öperek yalvardı. Bir ğece karanlıkta kendisine ettiğim hizmeti acaba anladr mı? Bilmiyorum. Fakat anneini babasını razı ettiği gün müjdeyi bana gitirmişti, ihtimalki şüphe ediyor.

4. Aşağıdakl cümleleri Uygurcaya çevirin:

Sınıfta kalmasına çok acındım.

Sizin sıranız daha gelmedi.

www.uyghurkitap.com

Saygılarımı sunamk istiyordum.
Subay asker talimiyle uğraşıyor.
Soframız herkese açıktır.
Sızın yardımınız olmasaydı, bu iş başarılmazdı.

5. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

سېمىز بىر قوينى ئوغرى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ.
ئىككى خوراز سوقۇشۇۋاتىدۇ.
شىنجاڭدا «شىنجاڭ ياشلىرى» دېگەن ژۇرنال نەشىر قىلىنىدۇ.
نىلون پايپاقتىن يىپ پايپاق ياخشى.

YİRMİ SEKİZİNCİ DERS

1. Kelimeler.

1. bulanmak — مىلەنمەك؛ بۇلغانماق؛ ئاينىماق؛ ئىلەشمەك

Hava bulandı. — ھاۋا بۇلغاندى.

Su bulandı. — سۇ بۇلغاندى.

Uçak ve gemi yolculuğu gönül bulandırır.

ئايروپىلان ياكى پاراخوت سەپىرى كۆڭۈلنى ئىلەشتۈرىدۇ.

Çocuğun üstü toza bulanmış.

بالىنىڭ ئۈستى توپىغا مىلىنىپ كېتىپتۇ.

2. birikinti — يىغىندى، توپلام، دۆۋە

su birikintisi — سۇ يىغىندىسى

3. can sıkılmak — ئىچى پۇشماق، كەيپى بۇزۇلماق

4. cumba — بالكون

5. cılız — زەئىپ ۋە ماغدۇرسىز؛ ئىنچىكە

O kadar cılızkı, üflesen düşecek.

شۇ قەدەر زەئىپ ئىدىكى، پۇدىسە يىقىلىپ چۈشىدۇ.

cılızlaşmak — زەئىپلەشمەك

6. çentmek — يونۇماق

7. çırpınmak — تولغانماق

Mide sancısından çırpınıyor.

www.uyghurkitap.com

ئاشقازان ئاغرىقىدىن تولغانماقتا.

8· çehre — يۈز، چىراي، قىياپەت

Bu şehrin çehrisi değişti.
بۇ شەھەرنىڭ قىياپىتى ئۆزگەردى.

çehresi atmak — چىرايى سارغايماق

9· fidan — كۆچەت، جىرىم

doma tes fidanı — پەمىدۇر كۆچىتى

fidan boylu — زىلۋا (بويى)

10· fener — كوچىلارغا ئېسىلىدىغان گازۋاي لامپا ماياك

sokak feneri — كوچا چىرىغى

11· götürmek — ئاپىرىپ قويماق: بىللە ئېلىپ ماڭماق

Çocuğu okula götürdüm.
بالىنى مەكتەپكە ئاپىرىپ قويدۇم.

Onu evine kadar götürdüm.
ئۇنى ئۆيىگىچىلىك ئاپىرىپ قويدۇم.

Salgın çok kişiyi götürdü.
يۇقۇملۇق كېسەل نۇرغۇن ئادەمنى ئېلىپ كەتتى

12· gürbüz — ساغلام، قاۋۇل، كۈچلۈك

gürbüzlük — ساغلاملىق

13· hayalet — خىيالىي نەرسىلەر

14· incecik — ئىنچىكە

15· kiraz — گىلاس

kiraz gibi — قىپقىزىل

kıraz dudak (كالپۇك) — كىچىك ھەم قىزىل لەۋ

kiraz ayı — بەشىنچى ئاي

16· kavruk — قورۇلماق، يىگىلەپ قالماق.

kavruk mısır — قورۇلغان كۆممىقوناق

Bu çocuk kavruk kaldı

بۇ بالا يىگىلەپ قالدى.

17. kapanmak سولانماق، ئېتىلمەك

okullar yazın kapanıyor. مەكتەپلەر يازدا ئېتىلىدۇ.

eve kapanmak ئۆيگە سولانماق (بېكىنمەك)

yollar kapandı يوللار ئېتىلدى.

zavallının bir gözü kapandı.

بىچارىنىڭ بىر كۆزى ئېتىلىپ قالدى

18. koruk غورا؛ چېكىلمىگەن ئۈزۈم

Dedesi korukyemiş, torununun dişi kamamiş.

دادىسى غورا يېسە، نەۋرىسىنىڭ چىشى قاماپتۇ.

koruk suyu غورا ئۈزۈم سۈيى (سىقىلغان)

19. mide مەيدە، ئاشقازان

şarap midemi bozdu

شاراب ئاشقازىنىمنى بۇزۇپ قويدى.

m ide bulanmak كۆڭۈل ئايىنماق

midesikaldırmamak = midesikabul etmemek

ئاشقازىنى كۆتۈرەلمەسلىك

20. muşamba بېرېزېنت

21. mükedder غەمكىن؛ قايغۇلۇق

mükedder olmak غەم قىلماق

mükedderane غەمكىن هالدا

22. oluk نو تومۇر يوللارنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئېرىق.

يامغۇر سۈيى ئاقىدىغان نو

değirmen oluğu تۈگمەننىڭ نوسى

oluksu نوسىمان

23. sanmak ... دەپ بىلمەك، ... دەپ هېسابلىماق؛ پەرەز قىلماق

www.uyghurkitap.com

24. sinek چىۋىن

25. sızmak تامچىلىماق؛ تامماق؛ ئاشكارىلاپ قويماق

küpten su sızıyor. كۈپتىن سۇ تېمىۋاتىدۇ

Ağızları sıkı tuttular,hiç bir şey sızmadi.

ئاغزىنى چىڭ تۇتتى، ھېچنەرسىنى ئاشكارىلاپ قويمىدى.

26. sızlamak ئاغرىماق، سىرقىرىماق

raram sızlıyor يارام ئاغرىۋاتىدۇ.

kemiklerim sızlıyor ئۇستىخانلىرىم سىرقىراۋاتىدۇ

27. saymak سانىماق؛ ھېسابلىماق؛ ھۆرمەت قىلماق

Gençler daima yaşlıları saymalı.

ياشلار ياشانغانلارنى ھەر دائىم ھۆرمەت قىلىشى لازىم.

28. sakat مېيىپ، مەجرۇھ؛ ئېۋەن، قۇسۇر

Ben gördüğünüz gibi, bir sakat askerim.

مەن كۆرگىنىڭىزدەك، مەجرۇھ ئەسكەرمەن.

sakatlamak مېيىپ قىلماق، بۇزماق

sakatlanmak مېيىپ بولماق

29. sedir كارىۋاتلىق سافا

30. sıska ئورۇق، جۇدەڭ، ياداڭ، زەئىپ

sıska bir genç ياداڭ بىر ياش

sıskalaşmak = sıska olmak ئورۇقلىماق

31. solgun سۇلغۇن، سۇنۇق (چىراي)

32. uyutmak ئۇخلاتماق

Çocuğu uyutmalı. بالىنى ئۇخلىتىش كېرەك.

33. uzanmak سوزۇلۇپ ياتماق؛ كىيىمنى سالماي ياتماق

34. yakışmak ياراشماق

Bu şapka size yakışmadı.

بۇ قالپاق سىزگە ياراشمىدى.

35· yoğurt قېتىق

36· yılmak ئەيمەنمەك، قورۇنماق

2· Tekst

Ağaçlarin kanl

Babam bahçeyi çok sever. Boş zamanlarını çiçeklere, ağaçlara bakmak, onları sulamakla geçirir. Bizim bahçede olan kiraz. armut, elma ağaçları çok kimsenin bahçesinde yoktur. Yazın onların gölgesinde otururuz, yemişleri olgunlaşınca toplarız. Bizim evimizde yemişe hiç para verilmez.

Bahçemizin gürbüz taze ağaçları arasında kavruk. sıska bir kiraz ağacı vardı. Ben onu hiç sevmem. Bir gün babama dedimki:

— Bu sıska ağaç bizim bahçemize hiç yakışmıyor. Ne gölgesi var. ne yemişi. Ben senin yerinde olsam onu kesip yakarım.

Babam beni ağacın yanına götürdü ve:

— Bu zavallı kirazda ötekiler gibi büyücekti. Benim yüzümden böyle sıska, hastalıklı kaldı, dedi. Bir çok yil önce. ben senin yaşında bir çocuktum. Babam bu kirazları yeni dikmişti. Onlar

www.uyghurkitap.com

mektebe yeni başlamış çocuklar boyunda, incecik fidanlardı, Bir gün canim sıkılıyordu. Bir ekmek bıçağı aldım. Yapacak başka iş yokmuş gibi. Bu zavallıfıdanıngögsünü çentmeğe başladım. Açtığım taze yaralardan ince su damlaları sızıyordu. Bunu gören annem yetişti ve bana dediki:

— Yazık değil mi bu fidana?! Oda senin gibi çocuk. Bu damlıyan su onun kanıdır.

Annemin bu sözleri üzerine yüreğim öyle sızladıki, anlatamam, Kardeşini yaralamış bir kötü adam gibi oradan uzaklaştım.

Kiraz ağacı ölmedi. Açtığım yaralar yavaş yavaş kapandı. Yalnız. yıllar geçtikçe onun izleride büyüyor, derinleşıyordu. öteki ağaçlar dinç gürbüz adamlar gibi büyüyorlar, bizi gölgeye ve yemişe boğuyorlar. Bu zavallı, böyle cılız, sakat yaşıyor.

Canlı bir ağaca dokunmak, bir adama, bir hayvana dokunmak kadar büyük bir suçtur oğlum.

3. Aşağıdaki parçayı uygurcaya çevirin:

Bu gece, hiç uykum yoktu. Muniseyi uyuttuktan sonra elime bir kitap alarak sedire uzandım.

Yağmurun saçaklarda, su oluklarında çıkardığı sesleri, on beş günden beri bitmiyen bu matemi dinlemeğe başladım. Ne kadar vakit geçmişti bilmiyorum, Birdenbire hızlı hızlı kapı çalındı. Bu saatta kim olabilir.

Kapıyı açmaya cesaret edemedim. Misafir odasının cumbasından uzandım. Karanlığın içinde uzun boylu bir kadın hayaleti cumbanın altında yağmurdan korunmağa çalışıyor, elindeki muşamba fenerden çıkan ışıkla sokaktaki su birikintileri içinde çirpınıyordu.

Kapıyı açtığım vakit titriyordum, O akşamdan beri yabancı kadınlardan gözüm yılmıştı. Ne vakit böyle birinin, beni aradığını görsem, fena bir haber alacağımı sanıyorum. Bu vakitsiz misafir, yüzümü görmek için feneri kaldırmıştı. Solgun bir çehre, iki mükedder mavi göz farkettim

4. Aşağıdaki Atalar sözünü okuyun:

Sürüden ayrılanı kurt kapar.

Serçeden korkan darı ekmez.

Su uyur, düşman uyumaz.

Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin.

Sel gider, kum kalır.
Sütten ağzı yanan yoğurdu üfliyerek yer.
Sana taşla vurana sen aşla vur.
Say beni, sayayım seni.
Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa.
Sinek küçüktür, ama mide bulandırır.

5. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

پاختا، قىزىلچا، ياغلىق دان قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى كۆپ تېرىدۇق.
دەرۋازا ئالدىدا بىر ئادەم ئايلىنىپ يۈرىدۇ.
ياغۇر ئاخىر مۆلدۈرگە ئايلاندى.
بالا ئالدى بىلەن قورساقنى تويغۇزسۇن، ئاندىن ئوخلىسۇن.

6. Gramer

سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى — 1

ئىسىملارنىڭ ئاخىرىدا كېلىپ كېلىشلەرنى بېكىندۈرىدىغان ۋە تۈرلەنمەيدىغان سۆز تۈركۈمى سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى دېيىلىدۇ. سۆز ئارقا ياردەمچىلىرىنىڭ مەنىسى باشقا سۆزلەر بىلەن بىرىكىپ كەلگەندىلا ئاندىن مەلۇم بولىدۇ.

سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى ئۆزىنىڭ بېكىندۈرۈش خاراكتېرىگە قاراپ تۆۋەندىكىدەك تۈرلەرگە بۆلۈنىدۇ:

① باش كېلىشتىكى ئىسىملار بىلەن ئىگىلىك كېلىشتىكى ئالماشلارنى بېقىندۇرىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى.
② يۆنىلىش كېلىشنى بېقىندۇرىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى.
③ چىقىش كېلىشنى بېقىندۇرىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى.

بىرىنچى، باش كېلىشتىكى ئىسىملار بىلەن ئىگىلىك كېلىشتىكى ئالماشلارنى بېقىندۇرىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرىگە تۆۋەندىكىلەر كىرىدۇ:

ile ،la ،le .1

بۇنىڭ تولۇق ۋارىيانتى ile سۆزلەرگە قوشۇلماي ئايرىم يېزىلىدۇ. قىسقارغان ۋارىيانتى le، la بېقىنغۇچى سۆزلەر بىلەن قوشۇلۇپ يېزىلىدۇ.

ile ھەم باغلىغۇچى، ھەم سۆز ئارقا ياردەمچىسى رولىنى ئوينايدۇ. مەسىلەن:

Benim ile geldi	مېنىڭ بىلەن كەلدى
uçak ile geldim	ئايروپىلان بىلەن كەلدىم.

ile سوزۇق تاۋۇشى بىلەن ئاخىرلاشقان سۆزلەر بىلەن بىرىكىپ كەلگەندە، ile نىڭ «i» سى «y» گە ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن:

باغچە بىلەن bahçeyle، ئىشىك بىلەن kapıyla ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاخىرلاشقان سۆزلەر بىلەن بىرىكىپ كەلگەندە، ile نىڭ «i» سى چۈشۈپ قالىدۇ. مەسىلەن:

adamla	ئادەم بىلەن	ateşle	ئوت بىلەن

ئاخىردا 3 - شەخس قوشۇمچىسى كەلگەن سۆزلەرگە «ile» قوشۇلغاندا «yle» شەكلىنى ئالىدۇ. مەسىلەن:

atıyle	ئېتى بىلەن	babasıyle	ئاتىسى بىلەن

ile ئىسىم، سۈپەت، سان ۋە كۆپ ساندىكى ئالماشلار بىلەن بىللە كەلسە، باش كېلىشنى بېقىندۇرىدۇ. ئەگەر بېقىنغۇچى سۆزلەر بىرلىك ساندىكى كېلىشلىك ئالماش ۋە كۆرسىتىش ئالماشلار بولسا، ile ئىگىلىك كېلىشنى بېقىندۇرىدۇ. مەسىلەن:

Annem benim ile (benimle) geldi.

seninle	سېنىڭ بىلەن
bizinle	بىز بىلەن
sizinle	سىز بىلەن
onunla	ئۇنىڭ بىلەن

2. için

بۇنىڭ قىسقارغان شەكلى çin مۇ ئۇچرايدۇ. قىسقارغان شەكلى سۆزلەرگە قوشۇلۇپ يېزىلىدۇ. için ھەم مەقسەتنى، ھەم سەۋەبنى بىلدۈرىدۇ. için نىڭ بېقىندۇرىدىغان سۆزلىرى ile نىڭ بېقىندۇرىدىغان سۆزلىرىگە ئوخشاش.

için ئىسىملار بىلەن بىللە كەلگەندە مەقسەتنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

gezinti için	ساياھەت ئۈچۈن

ئالماشلار بىلەن كەلگەندە ھەم مەقسەتنى، ھەم سەۋەبنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

Ne için geldin?	نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟
bunun için	بۇنىڭ ئۈچۈن
sen için	سېنىڭ ئۈچۈن

YİRMİ DOKUZUNCU DERS

1. Kelimeler

1. böylelikle — شۇنداق قىلىپ؛ شۇ ئۇسۇلدا

Böylelikle iş görülmez.

بۇ ئۇسۇلدا ئىش قىلغىلى بولماس.

2. birtakım — بىر مۇنچە، بىر قىسىم

Gelenlerden bir takımı gitti.

كەلگەنلەرنىڭ بىر قىسمى كەتتى.

bir takım kitaplar — بىر مۇنچە كىتابلار

3. çürümek — چىرىماق، سېسىماق كۆكەرمەك

Baka diye çimdikledi kolum çürüdü.

چاقچاق قىلىپ چىمدىۋىدى، قولۇم كۆكىرىپ قالدى.

4. dikkatı çekmek — دىققەتنى تارتماق

5. gitgide — تەدرىجىي، ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي

6. gargara — دورىلىق سۇيۇقلۇق

Doktur bir gargara yazdı.

دوختۇر دورىلىق سۇيۇقلۇق يازدى.

Gargara etmek — دورىلىق سۇيۇقلۇق بىلەن غار غار قىلماق

7. gebe — ھامىلىدار، بوغاز

gebe kadın — ئېغىر ئاياغ ئايال

www.uyghurkitap.com

gebe kısrak	بوغاز بايتال
8. kahırlı	قايغۇ، پەرىشان، مەيۇسانە
kahırlanmak	قايغۇرماق، مەيۇسلەنمەك
9. kor söndürmek	ئىسرىق سالماق
kor	① قىزىل ② چوغ
kor dudak	قىزىل لەۋ
10. koğmak=kormak	قوغلىماق
11. kuru	قۇرغاق، قۇرۇق
kuru yaprak	قۇرۇق يوپۇرماق
kuru üzüm	قۇرۇق ئۈزۈم
kuru öksürük	قۇرۇق يۆتەل
Kurunun yanında yaş da yanır.	قۇرۇقنىڭ يېنىدا ھۆلمۇ كۆيىدۇ.
12. nazar	كۆز تېگىش
nazar değmek	كۆز تەگمەك
nazar boncuğu	كۆز مونچىقى
13. seke seke	سەكرە ـ سەكرە، قاڭقا ـ قاڭقا
Serçeler seke seke yürür.	قۇشقاچلار سەكرەپ ـ سەكرەپ ماڭىدۇ.
14. savulup gitmek	كۆزدىن يوقالماق
15. şöyle böyle	شۇنداق قىلىپ، بىپەرۋا، بىخەستە
şöyle böyle bir adam	بىپەرۋا ئادەم
16. şayet	ئەگەردە، مۇبادا
17. tenbellik	ھۇرۇنلۇق
tenbel	ھۇرۇن
18. tenbih	ئاگاھلاندۇرۇش
tenbih etmek	ئاگاھلاندۇرماق

19· tıkana tıkana بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ: سىقىلىپ - سىقىلىپ
20· tütütmek پۇراتماق
tütmek ئىس يانماق
Soba tütüyor مەشتىن ئىس يېنىۋاتىدۇ.
21· uzman مۇتەخەسسىس
22· üfürmek سۈپكۈچ قىلماق

2· Tekst

İyi İlaç

Adnan akşamdan beri hastaydı. Bütün gece uyuyamadı Sabahleyin annesi babası işe gittiler. Evde büyük annesiyle yalnız kaldı

Büyük annesi sık sık Adnanın alanını okşıyor. Ateşini yokluyor ve onu nasıl düzelteceğini düşünüyordu.

Bu sırada içeriye komşuları Ayşe nine girdi. Hasta yatan Adnanı ve yanında kahırlı kahırlı duran büyük annesini gördü·

— Hiç kahlrlanma, komşu, dedi çocuk nazar olmuştur. Şimdi düzeltirim.

Adnanın büyük annesi bir şey demedi. Su suyordu· Ayşe nine hemen işe girişti. Bir şeyler fısıldayarak çocuğun yüzüne üfürüyordu· Hastanın

üstünde kor söndürdü. Soğan kabuğu yakarakburnuna tütüttü. Böylelikle güya Adnanın hastalığını koğmağa çalışıyordu. Burnuna giren dumanin tesiriyle Adnan boğuluyor, tıkana tıkana öksürüyordu. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Büyük annesi pencereyi açtı. Adnan kendisini gitgide daha fena duyuyordu. Büyük anne artık ne yapacağını bilmiyordu.

Bu sırada ayak sesleri duyuldu, kapı çalındı. içeriye genç bir adam girdi. Dokturdu. Hastaneden geliyordu. Sabahleyin işe giderken Adnanın annesiyle babası habar vermişlerdi.

Doktur Adnana:

— Neren ağrıyor oğlum? diye sordu.

Çocuk:

— Başım ve boğazım ağrıyor. dedi.

Doktor çocuğu dikkatle muayene etti; ilaç yazdı. Tavsiyelerde bulundu. Giderken de:

—Bu hapları dediğim gibi alırsın ve sık sık gargara yaparsın, boğazın hemen geçecek, diyerek bir takım haplar bıraktı.

Doktor tatlı tatlı konuşuyordu. Adnan onun sözlerini dikkatle dinledi ve verdiği ilaçları ten-

bih ettiği gibi aldı.

Büyük anne sevinçle bir doktora, bir çocuğa bakıyor. Ayşe ninenin hilesine neden aldandım diye üzülüyordu.

Ayşe nine ise çoktan savulup gitmişti. En iyi ilacın hangisi olduğunu o da anlamıştı.

3. Aşağıdakı cümleleri iyi okun:

Şimdi yapılan okulların odaları ısıklı, aydındır,

Şekerin ham maddalarından biri pancardır.

Tarihte bu gibi sayılı olaylar vardır.

Telgraf aldım hemen gidiyorum.

Taşlar katı olur. mermer bir taştır, şu halda mermer de katıdır.

T. C Harfleri Türkiye cumhuriyetinin simgesidir.

Taşseke seke gözden kayboldu.

Tenbellik etmesin, sonra sınıfta kalır.

4. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

ئايروپىلان سەپىرى پويىز سەپىرىدىن بىخەتەر بولىدۇ.

شائخەيدىن گۇائدۇڭغا پاراخوت بىلەن كەتتىم.

گۇائجۇ سودا يەرمەنكىسى ھەر يىلى ئەتىيازدا، كۈزدە بولۇپ ئىككى قېتىم ئېچىلىدۇ.

بۇ رېستوراننىڭ كۈتكۈچىلىرى ناھايىتى ياخشى ئىشلەيدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

OTUZUNCU DERS

1. Kelimeler

1. acıtmak — ئاغرىتماق
2. alet — قورال، سايمان، ۋاستە، ئويۇنچۇق
   Orak bir tarım aletidır.
   ئورغاق – دېھقانچىلىق سايمىنى.
   Ben bu işe alet olmak istemem.
   مەن بۇ ئىش ئۈچۈن ۋاستە بولۇشنى خالىمايمەن.
   Onun elinde alet olmam.
   ئۇنىڭ قولىدا ئويۇنچۇق بولمايمەن.
3. az daha — يەنە بىر ئاز
4. beş garantı — بەشتە كاپالەتلەندۈرۈلىدىغان
5. bilimsel — ئىلمىي، پەننىي
   bilimsel sosyalizm — ئىلمىي سوتسىيالىزم
   bilimsel sinema — پەننىي فىلىم
6. bilinç — مەقسەت؛ ئاڭ؛ ئارزۇ؛ ئەخلاق؛ ۋىجدان؛ ئىنساب
7. boy ölçüşmek — ئۆزئارا سوقۇشتۇرماق، بەسلەشمەك
8. böbürlü — مەغرۇر؛ تەكەببۇر
   böbürlenmek — مەغرۇرلانماق

يېرىق؛ چېقىق؛ دەز
9. çatlak
چېقىق ئەينەك
çatlak cam
Bardağın burasında bir çatlak var.
ئىستاكاننىڭ بۇ تەرىپىدە بىر دەز بار.
ئۆسمۈرلەر سارىيى
10. çocuk sarayı
دولقۇنلانماق؛ داۋالغۇماق
11. dalgalanmak
Piyasa dalgalanmaya başladı.
بازار باھاسى داۋالغۇشقا باشلىدى.
تۇغۇتنى چەكلەش
12. doğum kontrolu
دەپنە قىلماق
13. defnetmek
تەربىيىلىمەك
14. eğitmek
Çocukları iyi eğitmeli.
بالىلارنى ياخشى تەربىيىلەش لازىم.
ئەمگەكچى
15. emekçi
ۋۇجۇد، بەدەن؛ بەدەن قۇرۇلۇشى
16. fizik
17. hani «قېنى، نەدە، نېمە بولدى، نەدە قالدى» دېگەندەك
مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

Hani, arkadaşınız gelmedi mi?
قېنى، دوستىڭىز كەلمىدىمۇ؟

Hani geçengünvapurda yanımda oturuyordu,
işte o adam.
ئۆتكەن كۈنى پاراخوتتا يېنىمدا ئولتۇرغان ئۇ ئادەم نەدە؟
ئىڭرىماق
18. inlemek
Acısından gece çok inledi.
ئاغرىقتىن كېچە كۆپ ئىڭرىدى.
تەرەپ، نىشان
19. istikamet
Şu istikamete doğru gitti.

www.uyghurkitap.com

شۇ تەرەپكە قاراپ كەتتى.

20. içtenlik — سەمىمىيلىك، سەمىمىيەت بىلەن

Sözlerime inanın, içtenlikle söylüyorum.

گېپىمگە ئىشىنىڭ، سەمىمىيەت بىلەن سۆزلەۋاتىمەن.

21. kabahat — گۇناھ؛ ئەيىب

Kabahat etmek — جىنايەت ئۆتكۈزمەك

Kabahat öldürende değil, ölendedir.

گۇناھ ئۆلتۈرگۈچىدە ئەمەس، ئۆلگۈچىدە.

22. kahkaha — قاقاقلاپ كۈلمەك؛ يۇقىرى ئاۋازدا كۈلمەك

23. kalın — توم؛ قېلىن

kalın iplik — توم يىپ

kalin duvar — قېلىن تام

24. kreş — يەسلى

25. kültürlü — مەدەنىيەتلىك

26. manda — سۇ كالىسى

27. mermi — ئوق

28. proje — پىلان

29. süt tozu — سۈت پاراشوكى

30. tekerlek = teker — چاق

31. tedavi — داۋالاش

tedavi etmek — داۋالىماق

32. tırpan — ① چالغا ② چىرماق (چېلىشتا)

33. toy — ئەخمەق، ھاماقەت

34. toz — توپا، چاڭ؛ ئۇۋاق

toz biber — ئۇۋاق لازا

kömürtozu — كۆمۈر ئۇۋىقى

tozla buz etmek — كۇكۇم - تالقان قىلماق

35. üflemek — پۈلىمەك

ney üflemek — پۈلىمەك

mumu üflemek — شامنى (ئۆچۈرمەك)

36. kahni — قورداق

37. zeka — ئەقلى؛ ئەقىل

2. Tekst

Darı tanesiyle manda

Hafif sıcak bir rüzgar esti. Darı tarlasının olgun — laşan başaklarını dalgalandırmaya başladı. Başını aşağıya egmış olan dolgun bir başaktan küçücük sarı bir tane düştü. içini çekerek inledi, araba yoluna yuvarlandı ve toprağa şöyle dedi:

— Bir yerini acıttım mi? Affedersin! Kabahat bende değil, rüzgarda. Esti ve beni yere düşürdü.

Toprak:

— Ziyanı yok, dedi. Savaşta benim üzerime bomba da düşüyordu.

Darı tanesi, durdu durdu, tekrar derin derin içine çekti.

Toprak ona sordu:

— Ne diye bu kadar derinden içine çekiyor-

sun?

Darı tanesi:

— Kanatlarım yok da ondan, dedi.

— Ne yapacaksın kanadı?

— Havalanarak buradan gideceğim. Sana ağırlık vermek istemiyorum.

Toprak kahkaha ile gülmeye başladı. üzülen darı tanesi sordu:

— Ne diye gülüyorsun?

— Senin aklına gülüyorum. şu karşıdan gelen mandayı görürmüsün? Ban o bile ağırlık vermiyor da, sen mi vereceksin? Eh budala tanecik! ihtiyarlıkta beni ne kadar güldürdün.

Darı tanesi başını kaldırdı ve mandayı gördü. Kocaman boynuzlu büyük mandaydı bu. Ağır yürüyordu.

Darı tanesi böbürlenerek mırıldandı:

— Bu manda benden daha ağır görünmüyor!

Toprak dayanamıyarak tekrar gülmeye başladı:

— Senden ağır değilmi? Ah toy yavrum benim!

Bunu gören manda toprağa sordu:

— Ne gülüyorsun? Devireceksin beni.

www.uyghurkitap.com

— Bir darı tanecegine gülüyorum, seninle boy ölçüşmeye kalkmış.

Manda merakla sordu:

— Hanı nerede darı tanesi, onu görmek istiyorum.

— işte şurada, araba yolunda.

Manda başını egdi. Kalın boynunu uzattı ve tanecigi aramaya başladı.

Burnunu yere yaklaştırarak:

— Neredesin tanecik? diye sordu:

Tanecik incecik sesiyle cevap verdi:

— Buradayım. Körmüsün de, beni görmüyorsun! Dağ kadar büyük bir taneyim!

Sesi sivrisineğin sesinden bile inceydi. Manda gözünü çevirdi... sonra üfledi... Darl tanecigi mandanın sulumasından uçtu ve bir çatlağa düştü Orada sesini kesti ve kendi kendine şöyle düşündü:

«iyi oldu da rüzgar esti ve beni uzaklara uçurdu. O kadar öfkelendimki, az daha yuvarlanacak ve böbürlü mandayı ezip tozla buz edecektim.»

3. Aşağıdaki parçaları uygurcaya çevirin:

Eğitim istikametimiz, eğitilen herkesi ahlak, zeka ve fizik yönünden geliştirmeli, sos-

yalist bilince sahip kültürlü bir emekçi haline getirmelidir.

× × ×

Bilgi meselesi bilimsel bir meseledir. Bu meselede en ufak Aamimiyetsizliğe ve böbürlenmeye yer yoktur. asıl gerekli olan, tersine, içtenlik ve alçakgönüllülüktür.

4. Aşağıdakı cümleleri iyi okuyun:

Tırpan bir tarım aletidir.

Tekerlek kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur (Atalar sözü).

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (Atalar sözü)

Taş yerinde ağırdır, (Atalar sözü)

Tembele iş buyursan, sana akil ögretir. (Atalar sözü)

uzak bir gelecekte neler olacağı bilinmez.

usta yapıya beş ton demır harcadı.

ucuz etin yahnisi tatsız olur. (Atalar sözü)

üzümünü yede bağını sorma. (Atalar sözü)

www.uyghurkitap.com

üç, beş, yedi tek sayılardır.

üstümüze mermi yağıyordu.

5. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin:

مېنىڭ ئىككى بالام يەسلىدە، يەسلىنىڭ ئالىدىغان پۇلى كۆپمۇ ئەمەس.

ئۇ ماڭا ئوغرىلىقچە قاراۋاتىدۇ.

يا سەن بارغىن، يا مەن باراي.

ئىككى دۆلەت باشلىقلىرىنىڭ ئۇچرىشىشى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى.

ئۈرۈمچىدە «خەلق باغچىسى»، «ياشلار باغچىسى» ۋە «هايۋانات باغچىسى» دېگەندەك باغچىلار بار.

6. Gramer

سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى — 2

3· üzere = üzre

بۇ سۆز ئارقا ياردەمچىسى «بويىچە» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

adet üzre — ئادەت بويىچە

isteği üzre — تەلەپ بويىچە

üzere = üzre دائىم ile بىلەن ئالمىشىپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

umumiyet üzere = umumiyetle — ئومۇمەن

ekseriyet üzere=ekseriyetle كۆپىنچە

4. gibi

بۇ سېلىشتۇرۇش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭ بېقىن دۈرىدىغان سۆزلىرى ile ۋە için لەرنىڭكىگە ئوخشايدۇ. مەسىلەن:

demir gibi sağlam تۆمۈردەك چىڭ

ustura gibi keskin ئۇستۇرىدەك ئىتتىك

kar gibi beyaz قاردەك ئاپپاق

benim gibi ماڭا ئوخشاش (مەندەك)

gibi كۆپلۈك ۋە كېلىش بىلەن تۈرلىنىپ، ئىسىم ئورنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

sen gibiler ساڭا ئوخشاشلار (سەندەكلەر)

onun gibilere ئۇنىڭغا ئوخشاشلارغا

gibi پېئىللار بىلەنمۇ بىرلىكتە كېلىدۇ. مەسىلەن:

yağmur yağacak gibi يامغۇر ياغىدىغاندەك

(يامغۇر ياغىدىغان ئوخشايدۇ)

gōrmüş gibi sōylüyor

كۆرگەندەك سۆزلەۋاتىدۇ.

كىشىلىك ئالماشلار gibi بىلەن بىللە كەلگەندە باش كېلىشتە كېلىدۇ. مەسىلەن:

Sen gibi adam az bulunur.

ساڭا ئوخشاش ئادەم ئاز تېپىلىدۇ.

5. kadar

kadar سان بىلەن تۈرلەنگەن ئىسىملار بىلەن بىللە كېلىپ، تەخمىننى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

Yüz sahife kadar okudum.

يۈز بەتچە ئوقۇدۇم.

Orada üçyüz kadar kitap var.

ئۇ يەردە ئۈچيۈزگىچە كىتاب بار.

üç ay kadar çalıştım.

ئۈچ ئايچە ئىشلىدىم.

6. mucibince

بۇ ئاساسەن «بويىچە» دېگەن مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

muahede mucibince — توختام بويىچە

karar mucibince — قارار بويىچە (قارارغا ئاساسەن)

onun tavsiyesi mucibince

ئۇنىڭ تەۋسىيەسى بويىچە، ئۇنىڭ تەۋسىيەسى بىلەن.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

OTUZ BİRİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. aşçı — ئاشپەز
   aşçılık — ئاشپەزلىك
   aşçı dükkanı — ئاشپۇزۇل
2. azgınlaşmak — مۇدھىشلاشماق
3. aklından geçirmemek — يادىدىن چىقارماسلىق
4. akıntı — ئېقىن، ئاقما
5. bastırmak — بېسىپ كەتمەك (سۇ) باستۇرماق (ئىسيانىنى)
6. bereket versin — خۇداغا شۈكۈر
7. bayan — خانىم
   bayan Ayşe — ئايشە خانىم
8. çoğalmak — كۆپەيمەك
9. çagıltı — سۇنىڭ قىرغاق ۋە تاشلارغا ئۇرۇلغاندا چىقارغان ئاۋازى؛ سۇنىڭ شاۋقۇنى
10. çaba göstermek — غەيرەت قىلماق، كۈچ چىقارماق.
11. dolu — مۆلدۈر

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak

يامغۇردىن قېچىپ، مۆلدۈرگە يولۇقماق

12. doğal kapı   تەبىئىي دەرۋازا

13. eğitsel   تەربىيىۋى

14. elyazma   قول يازما

15. garson   كۈتكۈچى (مېھمانخانا، ئاشخانىلاردا)

16. harıl harıl   توختىماستىن؛ ئۈزۈلدۈرمەستىن (سىجىل)

harıl harıl çalışıyor.

ئۈزۈلدۈرمەستىن ئىشلەيدۇ.

harıl harıl bir şeyler yazıyor.

توختىماستىن بىر نەرسىلەر يازىدۇ.

17. hızlanmak   تېزلەشمەك

18. işlem yapmak   ئىشلىمەك (ئالاھىدە، مەخسۇس)

19. ilkin   دەسلەپ، ئاۋۋال، باشتا

Meseleyi ilkin anlamamıştım.

مەسىلىنى باشتا چۈشەنمىگەنىدىم.

20. köpürmek   كۆپۈكلەنمەك؛ (كۆچمە مەنىدە) غەزەپلەنمەك

Bu sözü duyunca öyle bir köpürdüki, ...

بۇ سۆزنى ئۇققاندىن كېيىن شۇنداق غەزەپلەندىكى،....

21. kasaba   ناھىيە بازىرى

22. kulak vermek   دىققەت بىلەن تىڭشىماق.

23. kuzey doğu   شەرقىي شىمال

24. karşı karşıya   ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل

25. makinalaşmak   ماشىنىلاشماق

26. okullu   مەكتەپ يالىسى، ئوقۇغۇچى

27. öbürgün   باشقا بىر كۈن

28. potin   بەتىنكە

29. sıra sıra   قاتار - قاتار، رەت - رەت

30. söğüt   سۆگەت

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

31. sanat — سەنئەت؛ ھۈنەر

Onun sanatı terziliktir. — ئۇنىڭ ھۈنىرى سەيپۇڭچىلىقتۇر.

konuşma sanatı — نۇتۇق سەنئەت

32. saz — قومۇش

33. set — ① سېپىل ② قاش، توسما، توغان

34. sırsıklam — سۇدىن سۇزۇۋالغاندەك چۆپ - چۆپ (بولۇپ كەتمەك)

35. şeytan şeytan gülmek — مۇغەمبەرلەرچە كۈلمەك

36. teknolojik — تېخنىكىلىق

37. verimli — ① ئۈنۈملۈك ② مۇنبەت

verimli bir tedbir — ئۈنۈملۈك تەدبىر

38. yamaç — تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى

39. yeğ — ئەۋزەل

40. yemin etmek — قەسەم قىلماق

41. zıngırdamak = zangırdamak — ① غىچىرلىماق، لىڭشىماق ② دىر - دىر تىترىمەك

2. Tekst

Küçük Kahraman

Kasabanın kenarından incecik bir dere akar. İki kıyısında sıra sıra söğüt ağaçları vardır. Suyu o kadar azdır ki, yazın üç yaşında bir bebek bile, mini mini potinlerini eline aldığı gibi, hiç

korkmadan bir kıyısından öteki kıyısına geçe 'bilir; Fakat bahar yağmurları gelince sular çogalmağa, hızlanmağa köpürmeğe başlar. O vakit ayakların altından eski tahta köprünün zıngırdadığı duyuluriște suların böyle çoğaldığı, azgınlaştığı bir güzel son bahar gününde üç yaşlarında bir köylü çocuğu köprünün ta ortasından dereye düşüvermişti.

Suların çağıltısı yavrucuğun ince sesini bastırdığı için onun bağırdığını kimse işitmedi. Bereket versin yedi sekiz yaşlarında bir küçük okullu, kıyıdaki sazların arasında düdük yapmak için kamış kesiyordu. Küçük çocuğun derede çırpındığını görünce ilkin uzaktan gelen bir kaç kişiye «yetişin bir çocuk boğuluyor» diye bağırdı. Fakat onların gelmesini beklemeden kendini köprünün ortasından suya attı.

Yavrucuğu kollarının üzerinde kaldırmıştı. Fakat akıntı onu sürüklüyor, derenin daha derin yerlerine doğru götürüyordu. Biraz sonra ayakları yerden kesildi, çocukla beraber suların içinde yuvarlanmağa başladı. Sular küçük okulluların ağzına giriyor, güçünü kesiyor, fakat o, mini

www.uyghurkitap.com

mini çocuğu bırakmayı aklından geçirmiyor, kendi gittikçe batarken onu suyun dışında tutmaga çalışıyordu.

Çocukları dereden çıkardıkları zaman kıyıya kırk, elli kişi toplanmıştı. Çocuğun annesi küçük okulluyu kollarının arasına alarak yanaklarına öptü. Herkes ona «çok yaşayın küçük yığıt!» diyordu. Fakat o, bu sözlere kulak vermiyor, harıl harıl telaş içinde nereye attığını bilmediği okul çantasını arıyordu. En sonra çantayı sazların arasında bularak getirdiler. Kasabanın büyüklerinden yaşlı bir bey:

— Çocuğum, sen kimin oğlusun, adın ne? dedi. Küçük okullu şeytan şeytan güldü:

— Olmaz, dedi, söylersem babama haber verirsiniz, o da beni «okuldan çıktıktan sonra sen eve gelmezsin de dere boyunda gezmeğe gidersin na» diye azarlar.

3. Aşağıdaki parçayı uygurçaya çevirn:

Dört tarafı dağlarla çevrili bulunan Urumçide kızıl dağ ve şeytan dağı karşı karşıydır. Bu iki dağ şehrin adete doğal kapısı gibidir.

× × ×

İki katlı evin alt katı mutfaktı, üst kattaki geniş odada ise, yatak, televizyon masası, bir kaç iskemle bulunuyordu.

× × ×

Burada bir yandan bilimsel ve teknolojik, öte yandan güzel sanatlar alanında eğitsel çalışmalar yapılmaktadır.

4. Aşağıdaki cümleleri iyi okuyun:

Vazoyu ortadan kaldıralım, çocuğun eline geçmesin.

Vatanımın yeşil ovaları, şırıl şırıl akan ırmakları, verimli toprakları vardır.

Yalnızlıktan sıkıldım.

Yarın öbürgün ne olacağını kimse bilmez.

Yağmurun yardımiyle yangın söndürüldü.

Yemin etse bile inanmam.

Yazık, ben böyle olmasını istemezdim.

Yorganına göre ayağını uzat. (Atalar sözü)

www.uyghurkitap.com

Verip pişman olduktan, vermeyip düşman olmak yeğdir. (Atalar sözü)

Vardığın yer körse, bir gözünü kapa. (Atalar sözü)

5. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çevirin.

ھالقا ئاياللارنىڭ زىننىتىدۇر.

دادام شوريا بويىدا بېلىق تۇتۇۋاتىدۇ.

مائارىپ مىنىستىرلىكىنىڭ كادىرلىرى ياشلاشتى.

ئاچام كىمىيەچىلىك كارخانىسىدا ئىشلەيدۇ.

يەرگە سېلىش ئۈچۈن كىگىزدىن گىلەم ياخشى.

OTUZ İKİNCİ DERS

1. Kelimeler

1. bayındırlık — تەرەققىيات؛ گۈللىنىش، قۇرۇلۇش
   - bayındırlık bakanlığı — قۇرۇلۇش مىنىستىرلىكى
2. beyaz maden kömürü — ئاق مەدەن كۆمۈرى
3. buhar — ① پار، ھور؛ ② تۇمان
   - su buharı — سۇ پارى
   - buharlaşmak — پارلاشماق
4. büyük elçilik — ① باش ئەلچىلىك؛ باش ئەلچىخانا
5. değirmen — تۈگمەن؛ يارغۇنچاق
   - su değirmeni — سۇ تۈگمىنى
   - değirmenci — تۈگمەنچى
6. durgun — تۇرغۇن؛ ھەرىكەتسىز
   - durgun hava — تۇرغۇن ھاۋا
7. esenlik — ئېسەنلىك؛ ئامانلىق
   - esen — ئېسەن
   - Şen ve esen kalınız! — خۇشال ۋە سالامەت بولۇڭ!
   - esenleşmek — سالاملاشماق
8. felaket — ئاپەت؛ ئېچىنىشلىق ھال؛ بالا ـ قازا

www.uyghurkitap.com

Yer sarsıntısı felaket oldu.

يەر تەۋرەش بىر ئاپەت بولدى،

Yağmur yağmaması yurt için felakettir.

يامغۇر ياغماسلىق يۇرت ئۈچۈن بىر ئاپەتتۇر.

9. hava tabakası — ھاۋا قاتلىمى

10. nizar (پارسچە) — سۇ كۆچى بىلەن ئىشلەيدىغان چوڭ ھەرە

11. ilişkin — ئالاقىدار، مۇناسىۋەتلىك؛ ئائىت؛ دائىر

edebiyata ilişkin bir konu

ئەدەبىياتقا دائىر تېما

Yurdun esenliğine ilişken bir karar

يۇرتنىڭ ئامانلىقىغا ئالاقىدار قارار

12. karışık — ئارىلاشما؛ ئارىلاش؛ بىرىكمە؛ قالايمىقان؛ چۇۋۇق

Çok karışık bir şehir, her çeşit insan var.

ناھايىتى قالايمىقان بىر شەھەر، ھەرتۈرلۈك ئادەملەر بار.

karışık saçlı — چۇۋۇق چاچلىق

13. kar tabakası — قار قاتلىمى

14. kar yığını — قار دۆۋىسى

15. kaynak — مەنبە

16. kerpiç — كېسەك

kerpiç duvar — كېسەك تام

kerpiç kalıbı — كېسەك قېلىپى

kerpiç kömür — كېسەك كۆمۈر

17. lokomotif — پاراۋوز

18. orkestra — ئوركېستىر

19. önü kesilmek — ئالدى توسۇلماق

.20 rasgelmek = rastgelmek — دۇچ كەلمەك، يولۇقماق؛ ئۇچرىماق.

Yolda arkadaşınıza rast geldim.
يولدا ئاغىنىڭىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.
Kumaşın iyisi bana rast geldi.
رەختنىڭ ياخشىسى ماڭا بولۇقتى.

21. sinmek — سىڭمەك؛ مۆكمەك

Yağmur toprağa sine sine yağıyor.
يامغۇر تۇپىغا سىڭىپ - سىڭىپ يېغىۋاتىدۇ.
Tavşan kayanın dibine sinmişti.
توشقان يارنىڭ تۈۋىگە مۆككەنىدى.

22. sıhhat — ساقلىق، سالامەتلىك

sıhhatım yerinde — سالامەتلىكىم جايىدا

23. sarsıntı — تەۋرەش، تىترەش؛ داۋالغۇش، چايقىلىش

yer sarsıntısı — يەر تەۋرەش

beyin sarsıntısı — مېڭە چايقىلىش

sarsıntı bölgeleri — يەر تەۋرەش رايونلىرى

24. su damlası — سۇ تامچىسى

25. ticari ilişki — سودا مۇناسىۋىتى

26. tükenmek — تۈگىمەك

27. uymak — ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق

28. yapma kar — سۈنئىي قار

2. Tekst

Kar nedir?

Kar, gökte beyaz parçalar haline gelen su damlalarıdır. Sıcak ve nemli bir hava, çok soğuk

bir havaya rasgelince içindeki su buharı donar. Çok bir soğuk bir havada yürüyen bir lokomotif bacasından çıkan beyaz su buharlarının hava içerisinde kar taneleri halenı alması da bunu gösterir.

Bir salona makine ile püskürtülen bir soğuk hava akımı içerisine başka bir makine su buharı püskürtülse ve her iki makina işletilmekte devam edilse, salonda lapa lapa kar yağdığını görürüz. Bu usulü kullanarak tiyatrolarda sanneye yapma kar yağdırırlar.

Karın rengini bilmiyen yoktur. Kar beyazdir. O kadar beyazdırkı, bir şeyin çok beyaz ve temiz olduğunu anlatmak istersek kara benzetiriz: «Kar gibi çamaşır, kargibi yüz» deriz.

Su damlalarının birleşmesinden meydane gelen bulutlardakı kar taneleri yer yüzüne inerken bazan biraz daha sıcak hava tabakalarından geçer.

Bu halde kar, biraz eridikten sonra yağmurla karışık olarak yağar. Buna «sulu sepken» denir.

Kar durgun bir havada yağarsa her parçası altı koşeli yıldızlar şeklınde tüşer. Bazıda kar parçaları bulutlardan inerken bir birlerine çarparak

www.uyghurkitap.com

ve eriyerek şekilleri bozulur.

Kar, kışın yüksekce bulutlarda kolayca meydana gelir. Yüksekçe yerlerin havası, alçak yerlere nisbetle daha soğuk olduğundan bulutlardan düşen karların erimediği de görülür. Bunun için, kiş gelince ilk karlar yüksek dağlara yağar.

Yerde toplanan kar tabakasının üstü güneşin sıcaklığiyle erir. Meydane gelen sular karın alt tabakarına indikçe tekrar donar. Bu süretle soğuk memleketlerde karın üst kısmında sert bir tabaka olur. Böyle bir kar tabakasının üstünde batmadan gezilebilir. Bu sertleşmiş kar düzlüğü epey ağır yükleri bile çeker.

Kar, bir kuvvet kaynağıdır. Güneşin kuvvetini dağ tepelerinde toplamağa yarar. Bazı yüksek dağlara yağan karlar eridikçe husulegetirdikleri su akımları değirmenleri çevirir, hızarları işletir. Bunun için bir türlü kar yığınlarına «Beyaz maden kömürü» derler.

Kar, ziraate de faydalıdır. Ekinlerin üzerinde bir yorgan hızmeti gördüğü için sert donların zararlarından bunları korur.

www.uyghurkitap.com

kar yavaş yavaş edidiği için tarlalara lazım olan suyu bol bol ve sine sine verir. Ekinlere zararlı olan bir çok böcekleri de öldürür.

Kar, sıhhatimize de yarar, çünkü kar yağarken havayı temizler, sıhhate zararlı bir çok mikropları soğukluğu ile yok eder.

3. Aşağıdakı cümleleri iyi okuyun:

Yurdun bayındırlığı yolunda hergün yeni adımlar atılıyor.

Yer sarsıntısı bir felaket oldu.

Yıldız büyüdükten sonra terzi olmak istiyor.

Yağmur olsa, kimsenin tarlasına düşmez. (Atalar sözü)

Yarınki kazdan, bugünkü tavuk yeğdir. (Atalar sözü)

Yol yürümekle, borç ödemekle tükenir. (Atalar sözü)

Yürük ata kamça olmaz. (Atalar sözü)

Zaman sana uyumazsa, sen zamana uy. (Atalar sözü)

4. Aşağıdakı cümleleri Türkçeye çevirin:

ئۈرۈمچىدە «دوستلۇق كىنوخانىسى»، «ئىتتىپاق كىنوخانى-سى»، «ياشلار كىنوخانىسى» قاتارلىق كىنوخانىلار بار.

ئۇ ئادەم قېرىپ قالغان بولسىمۇ، سالامەتلىكى جايىدا.

تەڭرىتېغى شىنجاڭنى شىمالىي شىنجاڭ ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ دەپ ئىككىگە ئايرىپ تۇرىدۇ.

5. Gramer

سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى — 3

ئىككىنچى يۆنىلىش كېلىشنى تەلەپ قىلىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرىگە تۆۋەندىكىلەر كىرىدۇ:

1· duğru بۇ، ھەرىكەتنىڭ يۆنىلىشىنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن:

akşama duğru	كەچقۇرۇن
okula kuğru	مەكتەپكە قاراپ
evine doğru	ئۆيىگە قاراپ

1· göre بۇ ئۇيغۇرچىغا «ئاساسەن، قارىغاندا» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن:

anayasaya göre	ئاساسىي قانۇنغا ئاساسەن
duruma göre	ۋەزىيەتكە قارىغاندا
gazete haberlerine göre	گېزىت خەۋەرلىرىگە قارىغاندا

3· kadar بۇ ۋاقىت ياكى ئورۇننىڭ چېكىنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مەسىلەن:

bir aya kadar بىر ئايغا قەدەر، بىر ئايغىچە

Evden bahçeye kadar gittim.

ئۆيدىن باغچىغا قەدەر كەتتىم.

Sabahtan akşama kadar bekledim.

ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە ساقلىدىم.

4. rağen بۇ ئۆيغۇرچىدا «...بولسىمۇ...»، «قارىماستىن» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن:

yaslı nimasına rağmen

ياشىنىپ قالغىنىغا قارىماستىن.

Söz vermesine ragmen gelmedi

ئۇ ۋەدە قىلغان بولسىمۇ، كەلمىدى.

ئۈچىنچى، چېقىش كېلىشىنى تەلەپ قىلىدىغان سۆز ئارقا ياردەمچىلىرىگە تۆۋەندىكىلەر كىرىدۇ:

1. dolayı سەۋەبنى كۆرسىتىدۇ.

مەسىلەن:

bundan dolayı بۇ سەۋەبلىك

2. beri بۇ، ۋاقىتنىڭ باشلىنىش چېكىنى كۆرسىتىدۇ.

مەسىلەن:

dünden beri تۈنۈگۈندىن بۇيان

akşamdan beri ئاخشامدىن بۇيان

3. itibaren «باشلاپ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن:

Geçen günden itibaren ئۆتكەن كۈندىن باشلاپ

Şubatın birinden itibaren

فېۋرالنىڭ بىرىدىن باشلاپ

Sözlük

A

acele	ئالدىراش، تېنەش
acelecilik	ئالدىراقسانلىق
acem	①بىرەر ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس ② ناتونۇش
acı acı	ئاچچىق ـ ئاچچىق
acı duymak	ئاغرىق ھېس قىلماق
acıkmak	قورساق ئاچماق
acılaşmak	ئاچچىق كىرمەك
acımak	ئىچ ئاغرىماق؛ ئېچىنماق
acınmak	ئېچىنماق
acıtmak	ئاغرىتماق
aşıklamak	چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك
açılmak	ئېچىلماق، ھوشىغا كەلمەك؛ ئۇزاقلاشماق
adale	مۇسكۇل
adamak	بېغىشلىماق؛ تەقدىم قىلماق؛ ئاتا قىلماق
adeta	پات ـ پات
adım	قەدەم
aeroflot	ئايرودروم

ağ	بېلىقچىلار تورى
ağacıçlandırmak	ئورمانلاشتۇرماق
ağıl	قوتان
ağırlanmak	ھۆرمەتكە سازاۋەر بولماق
ağıya ağıyü	يىغلا - يىغلا
ağustus	ئاۋغۇست، 8 - ئاي
ahbab	دوست، ئاغىنە
akardeon	ئاكاردىيون
akılda tutmak	ئەستە ساقلىماق
akıl edemez	ئەقىل يەتمەسلىك
akın akın	توپ - توپ، سانجاق - سانجاق
akıncı	تاجاۋۇزچى، ھۇجۇم قىلغۇچى
akıntı	ئېقىن (سۇ)
aklından geçirmek	كۆڭلىدىن كەچۈرمەك
akpak	ئاپئاق
ükraba	تۇرۇق - تۇغقان
aksi hareket	زىت ھەرىكەت
akşam gezintisi	كەچلىك سەيلە
akşamsı	كەچقۇرۇن
aı	① قىزىل ② ھىيلە، ئالدام
ala bildiğine	ئەڭ يۇقىرى سۈرئەت بىلەن
alaylı alaylı	مەسخىرىلىك
alay etmek	مەسخىرە قىلماق، زاڭلىق قىلماق
alçak gönüllülük	كەمتەرلىك، كىچىك پېئىللىق
alçı taşı	گەج، گىپس
aldırmalık	ئەھمىيەت بەرمەسلىك
alelacele	ئىنتايىن ئالدىراش

alet	قورال، سايمان، جابدۇق، ۋاسىتە
alın	ماڭلاي، پېشانە
alışkanlık	ئادەت
alışmak	ئادەت قىلماق
alla belasını versin	خۇدا جازايىنى بەرسۇن
alt - üst ermek	ئاستىن - ئۈستۈن (ئوڭتەي - توڭتەي) قىلماق
amaç	مەقسەت، نىشان
ameliyat	ئوپېراتسىيە
amir	باشلىق، بۇيرۇق قىلغۇچى
ana yasa	ئاساسىي قانۇن
anı	ئىز، خاتىرە
anlaşılmak	بىلىنمەك، مەلۇم بولماق
anlı şanlı	گۈزەل
apartman	قەۋەتلىك بىنا
aptal	ئەخمەق، ھاماقەت
araba yapımı	ھارۋا ياساش
ayaç	ۋاستە، قورال، توسالغۇ
ara sıra	بەزىدە، تۇرۇپ - تۇرۇپ، گاھىدا
araştırma	تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش
arayıcı	ئىزدىگۈچى
arz etmek	كۆرسىتىپ تۇرماق
asary atıka	ئاسار ئەتىقە
asılı	ئىسسىقلىق
asker ralımı	ھەربىي تەلىم
asma çardak	باراڭ، بېرىش
aşağı yukarı	تەخمىنەن

www.uyghurkitap.com

aşçı	ئاشپەز
aşık	ئوشۇق
aşırı	كۆپ، ئىنتايىن؛ ھەددىدىن تاشقىرى
aşk olmak	ئاشىق بولماق، كۆيۈپ قالماق
atalar sözü	ماقال - تەمسىل
atmaca	قارچىغا
attırmak	سالدۇرماق (ئۆچەيدىكى كىيىمنى)
avlanmak	ئوۋغا چىقماق
avrat	ئايال، ئەۋرەت
avuç	ئوچ، ئوچۇم
avurt	ئېغىز بوشلۇقى، قوۋۇز
ayağa gelmek	ئۆزى كەلمەك؛ تەييار بولماق
ayakta durmak	ئۆرە تۇرماق
ayak uydurmak	ئۇيغۇنلاشماق؛ ماسلاشماق
ay çiçeği	ئاپتاپپەرەس
ayı	ئېيىق
ayırt etmek	پەرقلەندۈرمەك
aydınlanmek	روشەنلەشمەك، ئېنىقلانماق
aykırı	خىلاپ، زىت
ayran	قېتىق
ayrıca	بۇنىڭدىن باشقا، ئايرىم ھالدا
ayrıntı	پەرق؛ پۈتۈن بىر دەرسلىكنىڭ پارچىسى
azametli	يوغان، زور، ئۇلۇغ
azar işitmek	دەشنام (ئازار) يېمەك؛ دەككە يېمەك
azçok	ئاز - تولا
azdaha	يەنە سىرئاز

azgınlaşak	ئاشقۇنلاشماق، كۆۋەجمەك
azınlıkar	ئاز سانلىقلار

B

baca	تۇرخۇن، مورا
bağlı	مۇناسىۋەتلىك، قاراشلىق، تەۋە
baka kalmak	ھەيران قالماق
bakan	مىنىستىر
bakanlık	مىنىستىرلىك
bakım	بېقىش
bakış	قاراش
bakla	دادۇر (پۇرچاق)
bakma	بېقىش ھالىدىن خەۋەر ئېلىش، قاراش
batırmak	داۋالاتماق
bal	ھەسەل
balçık	پاتقاق، لاي
basamak	پەلەمپەي، باسقۇچ
basımevi	باسما زاۋۇتى
basın	مەتبۇئات
basit	ئاددىي، ئادەتتىكى
basketbol takımı	ۋاسكېتبول كوماندىسى
baskı	بېسىم
basma entari	كۆڭلەك
bastırmak	بېسىپ كەتمەك، باستۇرماق
başarılı	مۇۋەپپەقىيەتلىك

www.uyghurkitap.com

başarılmak	مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك
başaçağı	تىك موللاق
baş bakan	باش مىنىستىر، زۇڭلى
baş hekim	باش دوختۇر
başkan	باشلىق، رەئىس
başkent	مەركەز، پايتەخت
başlı başına	ئۆز ئالدىغا
başlıca	ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان
başlık	بۆك، دوپپا؛ رەھبەر
baş örtüsü	باش ياغلىقى
baş vurmak	مۇراجىئەت قىلماق؛ يالۋۇرماق
batı	غەرب، كۈن پېتىش
batı helimliği	غەرب تىبابەتچىلىكى
batmak	چۆكۈپ كەتمەك؛ سانجىماق
bayağı	ئادەتتىكىدەك
bayan	خانىم (ئاياللار ئىسمىنىڭ ئالدىدا قوللىنىلىدۇ)
bayındırlık	گۈللىنىش، تەرەققىيات، قۇرۇلۇش
baykuş	مۈشۈكياپىلاق، ھۇقۇش
belirmek	پەيدا بولماق
belirtilmek	نامايان بولماق
benek	مەڭ، خال
bereket versin	خۇداغا شۈكۈر
besili	سېمىز (ھايۋان)
beşik	بۆشۈك
beyaz maden kömürü	ئاق مەدەن كۆمۈرى
beyenmek	ياخشى كۆرۈپ قالماق
bez	رەخت

bıkmak	زېرىكمەك، بىزار بولماق
biber	لازا (سەي)
biçim	شەكىل، تەرز
biçmek	پىچماق، كەسمەك؛ ئورماق (بۇغداينى)
bilgi	ساۋات، مەلۇمات
bilhassa	بولۇپمۇ
bilimsel	ئىلمىي
bilinç	ئاڭ
binici	ئات مىنىش ماھىرى، چەۋەنداز
bir alay	بىرمۇنچە
bir ara	ئارىلىقتا، ئارىدا
birey	تەك، بىر، سىڭار، يالغۇز
birikinti	توپلام، يىغىندى، دۆۋە
bir kere	(يەنە) بىر قېتىم
birleşme	بىرلىشىش
birnefeste	بىر يولىلا، تىنماستىن
bir nevi	بىر خىل، بىر تۈرلۈك
bir öteden bir beriden	بىر ئۇياندىن، بىر بۇياندىن
bir süre	بىر مۇددەت، بىر مەزگىل
bir takım	بىرمۇنچە
bir türlü	ھېچ، ھېچبىر
bisiklet	ۋېلىسىپىت
bitmek	تۈگىمەك، ئۈنمەك
bodrum	گەمە، گېرەم
bohça	بوغچۇما
bok	پوق، نىجاسەت

borç — قەرز
boş — بوش، قۇرۇق، بىكار
boşuna — بىھۇدە، بىكاردىن بىكار
boya kalem — بوياقلىق قەلەم، رەڭدار قەلەم
boyalı — بوياقلىق، ئارتۇقچە گىرىم قىلغان
boya sürmek — بويىماق
boyatmak — بوي تارتماق، ئۆسمەك، زورايماق
boylu boyunca — ئۇزۇنىسىغا
boy ölçüşmek — پەسلەشمەك؛ ئۇزەڭگۈ سوقۇشتۇرماق
bozmak — بۇزماق؛ پارچىلىماق
böbürlü — مەغرۇر، تەكەببۇر
bölge — رايون (مەمۇرىي بىرلىك)
böylelikle — شۇ ئۇسۇلدا، شۇ شەكىلدە
böylesine — شۇ شەكىلدە
buhar — هور، پار
bulanık — مانان، خۇنۇك
bulanmak — ئايىنىماق (كۆڭۈل)
bulmak — ئىزدەپ تاپماق
buluşmak — بىر يەرگە جەم بولماق
bu yüzden — بۇ (مۇشۇ) سەۋەبتىن
bükmek — ئەگمەك، مۈكچەيتمەك

C

cadde — يول (غالىبىيەت يولى دېگەندەك)
cahil — نادان؛ تەجرىبىسىز
cambaz — هىيلىگەر؛ سېھرىكچى

can çekişmek	جان تالاشماق
canı istemek	كۆڭلى تارتماق، خالىماق
canı yanmak	جېنى قىينالماق
canı sıkılmak	ئىچى پۇشماق، كەيپى بۇزۇلماق
ceket	چاپان
ceza çekmek	جازالانماق
cılız	ئاجىز ۋە زەئىپ
cger	جىگەر ۋە ئۆپكىنىڭ ئومۇمىي نامى
cihaz	ئۈسكۈنە، جاھاز؛ قۇرۇلما
cimri	بېخىل، پىخسىق
cimrilik	بېخىللىق، پىخسىقلىق
cirit atmak	تۇرپىلىشىپ يۈرمەك
coşkun	جۇشقۇن؛ دولقۇن، ئۆركەش
cumba	بالكون
cübbe	تون (موللىلار كىيىدىغان)
cümle	ھەممە بارلىق

Ç

çaba	تىرىشچانلىق
çaba göstermek	تىرىشماق، كۈچ چىقارماق
çağdaş	زامانداش، زامانىۋى
çağlayan	شارقىراتما (سۇ)
çağıltı	سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى
çalı kuşu	چالىقۇشى
çalkalamak	چايقىماق (كىرنى)
çalmak	ئوغرىلىماق

www.uyghurkitap.com

çam	قارىغاي
çap	دىئامېتر، دائىرە، چوڭلۇق
çardak	باراڭ، شىپاڭ، سايىۋەن
çarpışmak	سوقۇشماق، ئېلىشماق، سوقۇلۇپ كەتمەك
çarpmak	سوقۇلۇپ كەتمەك
çatlak	يېرىق، دەز؛ سۇنۇق
çayırlık	ئوتلاق
çehre	يۈز، چىراي؛ قىياپەت
çeki	ئۆلچەم، تارازا
çekici	جەلپ قىلىدىغان، جازىبىلىك
çekirdek	مېغىز، ئۇچكە، ئۇرۇقچا؛ يادرو
çekirge	چېكەتكە
çekiştirmek	سىلكىمەك؛ غەيۋەت قىلماق
çene	ئېڭەك
çentmek	يونىماق (پىچاق بىلەن)
çerçeve	ئەتراپ، ئۆپچۆرە، رام
çeşitli	تۈرلۈك، ھەر خىل
çeşme	بۇلاق؛ كۆز
çeviklik	چەبدەسلىك، چاققانلىق
çıkaramamak	چۈشەنمەسلىك
çıldırmak	ساراڭلىقى تۇتماق
çın çın	چاڭىلداق
çınlamak	جاراڭلىماق
çıplak	يالىڭاچ
çırpınmak	تولغانماق
çiçek bahçesi	گۈل باغچىسى
çiftçi	دېھقان

çifte atmak	تەپمەك
çiftlik	دېھقانچىلىق مەيدانى
çiğ	خام، پىشمىغان
çimento	سېمونت
çirkef	پاسكىنا، سېسىق
çit avlu	ئەتراپى چىتلانغان ھويلا
çivi	مىخ
çizerlar	رەسساملار
çoban	پادىچى
çoğalmak	ئاۋۇماق، كۆپەيمەك
çokça	كۆپىنچە
çorak	ئۈنۈمسىز (يەر)
çorap	پايپاق
çözmek	يەشمەك، ھەل قىلماق
çekur	ئويمان، ئورەك
çuval	تاغار
çuvaldız	جۇۋالدۇرۇز
çürümek	چىرىمەك، سېسىماق

D

dağınık	تارقاق
daldırmak	تۇرغۇزماق
dalğalanmak	دولقۇنلىماق
dalmak	كىرمەك
damlamak	تامماق
dana	موزاي
dans etmek	تانسا ئوينىماق، تانسا قىلماق
darı	تېرىق

darmadağınık	چۇۋۇق، قالايمىقان
davetliler	مېھمانلار
davul	ناغرا، دۇمباق، بارابان
değer	باھا؛ قىممەت
defnetmek	دەپنە قىلماق
değin	قەدەر، ...گىچە
değinmek	بىر يەرگە توپلانماق
değirmen	تۈگمەن؛ يارغۇنچاق
değişik	ئۆزگىرىشچان، خىلمۇ خىل
değiştirmek	ئۆزگەرتمەك
deli	ساراڭ، سەۋدايى
delilik	ساراڭلىق، سەۋدايىلىق
denecek	دېگۈدەك
denetim	سىناق
derbeder	قالايمىقان، بىسەرەمجان
derebeyi	فېئودال
derin derin	ئىچ - ئىچىدىن
ders aletler	ئوقۇتۇش سايمانلىرى
desteklemek	قوللىماق، يار - يۆلەك بولماق
deterjan	سوپۇن پاراشوكى، سۇيۇق سوپۇن
dev	زور، گىگانت؛ بەستلىك؛ دىۋە
deve	تۆگە
didiklemek	چوقىلاپ بىزەپ قىلىۋەتمەك
dikilmek	دىڭ بولماق (قۇلاق)
dikkatlı dikkatlı	پۈتۈن دىققەت بىلەن؛ پۈتۈن زېھنى بىلەن
dikkatı çekmek	دىققەتنى تارتماق
dinlenmek	ئارام ئالماق

dinmek	توختىماق (شامال، يامغۇر)
direk	تۈۋرۈك
diş bilemek	چىش بىلىمەك
dizi	تىزىق
doğa	تەبىئەت
doğal kapı	تەبىئىي دارۋازى
dokuma	توقۇش، توقۇلما
dokunmak	تەگمەك (زىيىنى)
dolanmak	ئايلانماق، چۆگىلىمەك
dolu	مۆلدۈر
dolu dolu	قىقىلىپ، چىڭقىلىپ
dona tılmak	بېزەلمەك، زىننەتلەنمەك
donmak	توڭلىماق
doruk	چوققا
dostluk kurumu	دوستلۇق جەمئىيىتى
doyurmak	تويغۇزماق
doymak	تويماق؛ قانماق
döşemek	ياتقۇزماق؛ سېلىپ بەرمەك (ئاستىغا)
dövmek	ئۇرماق، سوقماق، يانجىماق
durgun	تۇرغۇن
duyğuya kapılmak	ھېسسىياتقا پاتماق
dügün	توي، توي - تۈكۈن
dürüm	تۈزۈم
düşünce	پىكىر
düzen	تەرتىپ، تەكشى
düzenlemek	ئورۇنلاشتۇرماق

www.uyghurkitap.com

düzey	سەۋىيە
düzgün	رەتلىك. تۈز

E

eceli gelmek	ئەجلى توشماق
ecze kutusu	دورا قۇتىسى
efendi	خوجايىن
eğitim	خۇشتارلىق
eğitim	تەلىم - تەربىيە
eğitmek	تەربىيىلىمەك
eğitse	تەربىيىۋى
eglendirmek	ئويناتماق، تاماشا قىلدۇرماق
egrilmek	ئېگىلمەك، پۈكۈلمەك
ekim	10 - ئاي، ئوكتەبر
ekonomik	ئىقتىسادىي
ekonomik bitkiler	ئىقتىسادىي زىرائەتلەر
ekonomik ilişki	ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت
eksetmek	ئەكس ئەتمەك
elbezi	ئىسسىق سۇدا ھۆللەنگەن قول سۈرتكۈچ
eide etmek	قولغا كەلتۈرمەك، ئىگە بولماق
elegeçirmek	قولغا كىرگۈزمەك
eleştir	تەنقىد
eleştirilmak	تەنقىدلەنمەك، تەنقىدكە ئۇچرىماق
elmas	ئالماس
elveda	خوش، ئەلۋىدا
elyazma	قولىيازما
emece	ھەمكارلىق، لاپقۇت
emekçi	ئەمگەكچى

emek kahramani	ئەمگەك قەھرىمانى
emniyet	بىخەتەرلىك؛ ئىشەنچ
empoze	مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇرماق
emzik	جوغا (چۆگۈنىنىڭ)
emzirmek	ئېمىتمەك
endüsteri	سانائەت
engel	توسالغۇ، توسۇق
engellemek	توسقۇن بولماق، ئالدىنى ئالماق
ense	پاتاق، گەجگە
erbab	ئەھل (ئەھلى)
erinmek	ئېرىنمەك
esenlik	ئامانلىق، سالامەتلىك
esirgemek	ئايىماق
eski	كونا، سابىق؛ قەدىم
eskitmek	كونىراتماق
eş	ھەمراھ، يولداش (رەپىقە)
Eşarp	شارپ شارپا
eşinmek	چاپچىماق
etek	ئېتەك
etfiyati	گۆش باھاسى
etki	تەسىر
etkin	ئاكتىپ، پائال
etnik grup	ئېتنىك تەركىب
etnik topluluk	ئېتنىك تەركىب
evcil hayvanlar	ئۆي ھايۋانلىرى
evlatlik	ئاسراندى، بېقىۋالغان
evrak	ئىسپات قەغەزلىرى

www.uyghurkitap.com

eyalet ئۆلكە
eyer ئېگەر
eylül 9 - ئاي، سېنتەبىر

F

fahiş قىممەت
fakir كەمبەغەل
fasulya پۇرچاق
felaket پالاكەت، بالا - قازا
felek (كۆچمە مەنىدە) تەقدىر
fener پەنەر (چىراغ)؛ ماياك
fes تۈركلەرنىڭ قەدىمكى بۆكى
fevkalade پەۋقۇلئاددە؛ ئالاھىدە، ئىنتايىن
fısıldamak پىچىرلىماق
fışkırmak پۈركىمەك (سۇنى)
fidan كۆچەت، جىرىم
fizik جىسمانىي؛ بەدەن، تەن قۇرۇلۇشى
fuar سودا يەرمەنكىسى

S

gağalamak چوقۇلىماق
gargara غارغار (قىلماق)
gayrı باشقا، يات، غەيرىي
gebe ئىككى قات، ئېغىر ئاياغ
gececik olsun بىر كېچە بولسىمۇ، بىر كېچىلىك بولسىمۇ
gecelemek قونىمەك، كېچىنى ئۆتكۈزمەك
geceleyin كېچىچە
geleneksel ئەنئەنىۋى
gelene geçene ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە، كەلدى - كەتتىلەرگە

gelin	كېلىن
gelişemez	ۋىجىك، يىگىلەپ قالغان، چوڭىيالمىغان
gelişme	تەرەققىيات، ئىلگىرىلەش، چوڭىيىش
gelişme	گۈللىنىش، راۋاجلىنىش تەرەققىي قىلىش، زورىيىش
gençleşmnk	ياشلاشماق
genel park	ئاممىۋى باغچە
genişleşmek	كېڭەيمەك
gerçekleşmek	رېئاللاشماق، رېئاللىققا ئايلانماق
gerçekten	ئەمەلىيەتتە
gereğince	ئاساسەن، بىنائەن
gerek	مەيلى، ياكى
gereken	لازىم بولغاندا، زۆرۈر تېپىلغاندا
gerekmek	لازىم بولماق، كېرەك بولماق
geri kalmak	ئارقىدا قالماق
gezdirmek	ئايلاندۇرۇپ تاماشا قىلدۇرماق
glclrdamak	غىچىرلىماق
gide gide	ماڭغانچە؛ بارغانچە، بارغانسېرى
giderek	تەدرىجىي
gidipgelen	بېرىپ كەلگەن
gitkide	تەدرىجىي، ئاستا - ئاستا
gittikçe	بارغانسېرى
giyim sanayi	كىيىم - كېچەك سانائىتى
gizlenmek	يوشۇرۇنماق، مۆكمەك
gizlice	يوشۇرۇنچە، ئوغرىلىقچە
gizli gizli	يوشۇرۇنچە، ئوغرىلىقچە
gocuk	جۇۋا
gömlek	كۆڭلەك

www.uyghurkitap.com

görenek	ئۆرپ ـ ئادەت
görev yapmak	ۋەزىپە ئۆتىمەك
görkemli	كۆركەم؛ ھەشەمەتلىك
görünüm	كۆرۈنۈش
görüşme	ئۇچرىشىش
gösteri	ئويۇن، تاماشا
göz atmak	كۆز تاشلىماق، نەزەر سالماق
göze almak	كۆزگە ئالدىغا كەلتۈرمەك؛ مۆلچەرلىمەك
gözleme	تاۋىدا قىزارتىپ پىشۇرىدىغان بىر خىل نان
gözlenmek	تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق
göz önüne almak	كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك
gliserin	گلىتسىرىن
grup	گۇرۇپپا
güçüme gitmek	ئېغىر كەلمەك
güç	قىيىن، تەس
güle güle	خۇشال ھالدا
güney	جەنۇب
gürbüz	ساغلام، قاۋۇل
güven	ئىشەنچ

H

habire	ئارقا ـ ئارقىدىن
hademe	تازىلىق ئىشچىسى
hadi	قېنى، قېنى ئەمسە
hafıza	ئەستە ساقلاش كۈچى، خاتىرە
haklı	توغرا، ھەق
hal	ئەھۋال، ۋەزىيەت؛ ئىپادە
halıcılık	گىلەمچىلىك

halı fabrikasi	گىلەمچىلىك فابرىكىسى
halik	ياراتقۇچى، ئاللاھ
halk kitlesi	خەلق ئاممىسى
halk ordusu	خەلق ئارمىيىسى
halk yığınları	خەلق ئاممىسى
hamam	مۇنچا
hammadde	خام ئەشيا
hap	تابلېتكا (دورا)
hareket etmek	يولغا چىقماق
harıl harıl	توختىماستىن، داۋاملىق
hasta bakıcı	كېسەلگە قارىغۇچى، سېستىرا
hastalık	كېسەللىك
hava alanı	ئايرودروم
hava almak	ھاۋا يېمەك
hava tabakası	ھاۋا قاتلىمى
hava yolculuğu	ئايروپىلان سەپىرى
hava yolları	ھاۋا يولى
hayalet	كۆزگە كۆرۈنگەن خىيالىي نەرسىلەر
hayli	خېلى، خېلىلا
hayvancılık	چارۋىچىلىق
hayvan eğitimi	ھايۋان كۆندۈرۈش
hayvan kesmek	مال ئۆلتۈرمەك
hekim	دوختۇر، تېۋىپ
hendek	خەندەك
henüz	ھېلىلا، تېخى
hapten	پۈتۈنلەي، ھەممە
herne kadar	ھەر قانچە بولسىمۇ

www.uyghurkitap.com

herneyse	نېمە بولسا بولسۇن
herze	خىلمۇ خىل، تۈرلۈك
hırpalamak	نابۇت قىلماق
hırsızlık	ئوغرىلىق
hızar	سۇ كۈچى بىلەن ئىشلەيدىغان ھەرە
hızlanmak	تېزلەشمەك
hiç değilse	ھېچ بولمىغاندا
hindi	ئۇرۇس توخۇسى، كۈركە
hoca	مۇئەللىم، ئۇستاز
hoplamak	قىيغاتماق، سەكرىمەك
hoşa gitmek	زوقلانماق، ياخشى كۆرمەك
hoşlanmamak	خۇشال بولماسلىق
husus	خىزمەت؛ جەھەت، ساھە

I

ırak	يىراق
ırmak	دەريا
ısı	ئىسسىق
ısah etmek	تۈزىمەك، ياخشىلىماق
ıslanmak	ھۆل بولۇپ كەتمەك، نەم بولۇپ كەتمەك
ısmarlamak	جېكىمەك؛ تاپشۇرماق
ıstırap	روھىي ئازاب، ئىزتىراپ
ışıklandırmak	يورۇتۇلماق
ışıklı	يورۇق
ışıl	يوپيورۇق

İ

ibik	تاج (خورازنىڭ)
icap etmek	لازىم بولماق
içini çekmek	ئاھ ئۇرماق
için için	ئىچ ئىچىدىن
içten	سەممىي
içtenlik	سەممىيلىك
içyüz	ماھىيەت
iddia	ئىلگىرى سۈرۈلگەن چۈشەنچە، پىكىر
ig	يىگ
igne	يىڭنە
ihmal etmek	كارى بولماسلىق
ikide birde	پات - پات
ikmal etmek	تاماملىماق
ikram etmek	تەقدىم قىلماق
ilaç maddesi	دورا ماتېرىياللىرى
ileri gitmek	تەرەققىي قىلماق، ئىلگىرى كەتمەك
ilgi	مۇناسىۋەت، ئالاقە
ilgi çekmek	دىققەتنى تارتماق
igilendirmek	دىققەتنى تارتماق، قىزىقتۇرماق
ilgilenmek	دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك
ilginç	قىزىقارلىق؛ دىققەتنى جەلپ قىلىدىغان
ilişmek	تېگىپ كەتمەك
ilk akşam	ئاۋال ئاخشام
ilkin	ئاۋۋال، دەسلەپ

www.uyghurkitap.com

ilk okul	باشلانغۇچ مەكتەپ
ilk yaz	ئەتىياز
in	ئىن (هايۋانلارنىڭ)
inanç	ئىتىقاد. ئىشەنچ
inat	جاھىل، تەرسا، كاج
incecik	ئىنچىكە (ئاۋاز)
inceleme	تەتقىق قىلماق
inci	ئۈنچە
ingin	ئويمان
inlemek	ئىڭرىماق
inleye oflaya	ئىڭرىماق
ip	ئارغامچا، تانا، شوينا
ip atlamak (25)	ئارغامچا سەكرىمەك (تەنھەرىكەت تۈرى)
ipek kurdele	يىپەك لېنتا
iplik	يىپ
iri yarı	بەستلىك، زور
iskelet	ئىسكىلىت
istedikleri gibi	خالىسىچە
istek duymak	زوق قىلماق، روقلانماق
istikamet	تەرەپ، نىشان
işite bilmek	ئاڭلىيالايدىغان دەرىجىدە
işiter işitmez	ئاڭلىنا ـ ئاڭلانماس
işlem yapmak	ئالاھىدە ئىشلىمەك
itina	دىققەت؛ ئېھتىيات
iyi gelmek	ياراشماق، ياخشى كەلمەك
iyi kalblı	قەلبى گۈزەل
izbe	قاراڭغۇ، زەي ئۆي

K

kabahat	گۇناھ، ئەيىب
kabarmak	كۆپمەك، ئۆرلىمەك، كۆپچىمەك
kabine	كابىنىت
kadim	قەدىمىي، قەدىمكى
kadru	كادىر
kafa	باش، كاللا
kah	گاھى، بەزى ۋاقىت
kahırlı	مەيۈسانە، پەرىشان، قايغۇ بىلەن
kahkaha	قاقاقلاپ كۈلمەك
kaide	قائىدە
kalbi atmek	يۈرىكى دۈپۈلدىمەك
kalbur	غەلۋىر
kalça	ساغرا
kalın	توم، يوغان، قېلىن
kalınlık	قېلىنلىق، چوڭلۇق
kalıntı	ئىز، قالدۇق، خارابە
kalite	ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت
kalkınmak	تەرەققىي قىلماق، ئىلگىرىلىمەك
kamuoyu	جامائەت پىكرى
kapanmak	سولانماق، ئېتىلمەك
kaplama	سۇۋاق (تامنىڭ)
kapsamlı	دائىرە، كۆكەم
kar	پايدا، مەنپەئەت
karagün	ئېغىر كۈن

www.uyghurkitap.com

kararmak	قارايماق، قاراڭغۇ چۈشمەك
karı	خوتۇن، ئايال
karışık	ئارىلاشما، بىرىكمە؛ قالايمىقان
karışıklık	قالايمىقانلىق، بىسەرەمجانلىق
karıştırmak	قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتمەك، ئارىلاشتۇرۇۋەتمەك
karides	راك، قىسقۇچپاقا
karşı karşıya	ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل
karşılamak	ئالدىنى ئالماق؛ قارشى ئالماق
kartabakası	قار قاتلىمى
kar yığını	قار دۆۋىسى
kasa	كاسسا، پولات ساندۇق
kasaba	شەھەر (ناھىيە بازىرى)
kaset	ئۈنئالغۇ لېنتىسى
kat	ھەسسە، قەۋەت
katı	قاتتىق
katılmak	تېلىقىپ قالماق
katlanmak	چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك
katmak	سالماق، قوشماق، قاتماق
kavak	تېرەك
kavruk	يىگىلەپ قالغان، قورۇلۇپ قالغان
kaya	قىيا، ھاڭ
kaynak	مەنبە
kaz	غاز
kazı	قېزىلما، ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈش
kazık	قوزۇق
keçe	كىگىز
kendine gelmek	ھوشىغا كەلمەك

kefe	نۆۋەت، قېتىم
kerpiç	كېسەك
kesin	كەسكىن، قەتئىي
kesinlikle	كەسكىن ھالدا
keşfetmek	كەشپ قىلماق
kımıldamak	مىدىرلىماق، قىمىرلىماق، تەۋرىمەك
kırbaç	قامچا
kırılmak	سۇنماق، چېقىلماق، يېرىلماق
kırlangıç	قارلىغاچ
kırpıştırmak	چىمچىقلاتماق
kısmetli	تەلەيلىك، بەختلىك
kıtır kıtır	غىچىر - غىچىر
kıtlık	ئاچارچىلىق
kıvrıcık	قايرىلىپ تۇرغان (كىرپىك)
kıvrılmak	تۈگۈلمەك، تولغانماق
kıyamet koparmak	قىيامەت بولۇپ كەتمەك
kıyı	قىرغاق (دەريانىڭ)
kızmak	ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق
kibirli	تەكەببۇر، مەغرۇر
kilitli	قۇلۇپلاقلىق، سولاقلىق
kilo metrekare	كۋادرات كىلومېتر
kimi	بەزى
kimya	خىمىيە
kiraz	گىلاس
kismetli	بەختلىك، تەلەيلىك
koğmak	قوغلىماق
koklamak	پۇرىماق

koku sürmek	ئەتىر چاچماق، پۇراقلىق نەرسىلەرنى سۈرمەك
kol	پاترول؛ يەڭ
kol kala	قولغا قول تۇتۇشۇپ
koltuk	قولتۇق؛ سافا، دىۋان
kompres	داكا، تېڭىق
konserve	كونسېرۋا
kontrol	تەكشۈرمەك
konuk	مېهمان
konuklamak	مېهمان بولماق
kopmak	يۇلۇنۇپ چىقماق
koruk	چېكىلمىگەن ئۈزۈم؛ غورا
koskoca	زور، يوغان
koşmaca	قوغلاشماق (بالىلار ئويۇنى)
kovuk	دەرەخ كامېرى
köpürmek	تاشماق (سۇ)؛ غەزەپلەنمەك
kor söndürmek	ئىسرىق سالماق
köşk	داچا
kreş	يەسلى
kulan vermek	تىڭشىماق، قۇلاق سالماق
kum fırtınası	قۇم بورىنى
kum yığını	قۇم بارخىنى
kurdele	لېنتا
kurtuluş	ئازادلىق
kurtuluş ordusu	ئازادلىق ئارمىيە
kurşun kalem	قېرىنداش (قەلەم)
kuru	قۇرغاق؛ قۇدۇق

kusur	ئەيىب
kuşak	بەلباغ، چەمبەر
kuşkusuz	شۈبھىسىز
kutlamak	مۇبارەكلىمەك، تەبرىكلىمەك
kuzey	شىمال
kuzgun	قارغا
küfe	سېۋەت
küçültmek	كىچىكلەتمەك
kültür	مەدەنىيەت
kültürel	مەدەنىي
kültürlü	مەدەنىيەتلىك
küpe	هالقا
küsmek	ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق

L

lacivert	قاراكۆك، نىل رەڭ
lakırdı	ئورۇنسىز (ئاساسسىز) گەپ - سۆز
lapa lapa	لەپ - لەپ
lastik tekerlek	رېزىنكە چاق
lata	ئاددىي يامغۇرلۇق
leş karğa	تاپ يېگۈچى قارغا
levha	رەسىم، لوزۇنكا
limon	لىمون (مېۋە)
lise	تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ
lokomotif	پاراۋوز
lüzum görmek	لايىق كۆرمەك

www.uyghurkitap.com

M

maalesef	ئىسىت، ئەپسۇس
maarif müdürlügü	مائارىپ ئىدارىسى
madenci	كان ئىشچىسى
mağaza	ماگىزىن، دۇكان
makine	ماشىنا
makinalaşmak	ماشىنىلاشماق
maligüç	مالىيە كۈچى
maliyet	تەننەرخ
manda	كالا، ئۆكۈز (سۇ كالىسى)
manevi gelişme	مەنىۋى جەھەتتىن يېتىلىش
marifet	ئۇستىلىق، ھۈنەر
marka	ماركا
masraf	چىقىم راسخوت، خىراجەت
mazlum	بىچارە مەزلۇم
mecal	ماغدۇر، قۇۋۋەت
melemek	مەرىمەك
melodi	مېلودىيە
meme	ئەمچەك، يېلىن
memeli hayvanlar	سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار
merak	ھەۋەس، ئىشتىياق، قىزىقىش
merhemetsiz	رەھىمسىز
merkep	ئېشەك
mesafe	مۇساپە
mesela	مەسىلەن

meslektaş	كەسىپداش
mesut etmek	بەختىيار قىلماق
metroloji	مېتېرولوگىيە
metre kare	كۋادرات مېتىر
mezun olmak	پۈتتۈرمەك (مەكتەپنى)
mide	ئاشقازان، مەيدە
milliyet	مىللەت
milyar	مىليارد
minare	مۇنار، پەشتاق
minibüs	مىنىبۇس
mini mini	ئوماق، كىچىك
misafirhana	مېھمانخانا
moda	مودا
modern	زامانىۋى
mubadele	ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش
mucip	سەۋەب؛ لازىم بولۇش
muhabir	مۇخبىر
muhacir	مۇھاجىر، كۆچمەن
muhafaza etmek	مۇھاپىزەت قىلماق، قوغدىماق
muhakkak	چوقۇم، جەزمەن، شۈبھىسىز
muşamba	يامغۇرلۇق (چاپان)
mutluluk	بەخت سائادەت
mücadele	جەڭ، ئۇرۇش، كۈرەش
mücevher	قىممەت باھالىق تاشلارنىڭ ئومۇمىي نامى
müebbet	مۇددەتسىز (قاماق)
müjde	خۇش خەۋەر
mükedder	قايغۇلۇق، غەمكىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

müphem	مۈجمەل، نائېنىق
müsaade	رۇخسەت، ئىجازەت

N

nara	نەرە، سۈرەن - چۇقان
nargile	چىلىم
naylon	نىلون (رەخت)
nazar	نەزەر، قاراش، كۆز تېگىش
nazarıyla	... كۆز بىلەن
nazik olmak	نازاكەتلىك بولماق ئەدەپلىك بولماق
neçareki	نېمە چارە
nahir	دەريا
nayse	ئىش قىلىپ، نېمە بولسا بولسۇن
nihayet	ئاقىۋەت، ئاخىر
nitekim	ئەمەلىيەتتە
not	نومۇر، باھا (ئىمتىھان نەتىجىسى)
nota	نوتا

O

okullu	مەكتەپ بالىسى، ئوقۇغۇچى
okuyucu	مۇشتىرى، كىتابخان
olanak	ئىمكان، ئىمكانىيەت، مۇمكىنچىلىك
oluk	نو، نوكەش
oluşmak	تەركىب تاپماق، بارلىققا كەلمەك
onulmak	ئۈنتۈلماق

onur	ئىززەت، ھۆرمەت، شان ـ شەرەپ
okestra	ئوركېستىر
ortaklaşa	ھەمكارلىشىپ، ئورتاقلىشىپ
otel	مېھمانخانا
oto	«ئاپتوموبىل» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى
ova	تۈزلەڭلىك
oyuncu	ئارتىست

Ö

öbürgün	باشقا بىر كۈن
ödemek	تۆلىمەك، بەرمەك
ödünç	قەرز
öğrenim	ئۆگىنىش
öğüt	نەسىھەت
öksüz	يېتىم
ölçmek	ئۆلچىمەك
ölçü	مىقدار، ئۆلچەم
ölügibi	ئۆلۈكتەك، ئۆلۈپ قالغاندەك
önem	ئەھمىيەت
önemsemek	ئەھمىيەت بەرمەك
önermek	تەكلىپ قىلماق
öngürmek	قارارلاشتۇرماق؛ يىراقنى كۆرمەك
önlemek	ئالدىنى ئالماق
önlük	پەشتاما، پەرتۇق
önü kesilmek	ئالدى توسۇلماق
öreke	ئۇرچۇق

www.uyghurkitap.com
كىتاب تورى

örneğin	مەسىلەن
örselenmek	زىدە بولماق، بۇزۇلماق
örtbas etmek	يوشۇرماق
öte beri	ئۇنى - بۇنى
öte yandan	يەنە بىر تەرەپتىن
ötürü	... تۈپەيلى، ... سەۋەبتىن
övmek	ماختىماق، مەدھىيىلىمەك
öyleyse	ئۇنداق بولسا
özellikle	بولۇپمۇ، خۇسۇسەن
özen	دىققەت
özen göstermek	تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك

P

pabuç	پوپۇش (ئاياغ كىيىمى)
paça	پۇشقاق (ئىشتاننىڭ)
pamuklu	پاختا يىپتىن توقۇلغان
pancar	قىزىلچا
pankart	پلاكات
papaz	پوپ
parmak	بارماق (قولنىڭ)
parmaklık	ۋادەك، سالاسۇن، رىشاتكا
pasaport	پاسپورت
patates	ياڭيۇ
pekmez	شىرنا (ئۈزۈم ياكى ئۈجمىنىڭ)
pençe	ئالىقان، پەنچە
peşine düşmek	ئارقىسىغا چۈشمەك

petrol	نېفىت
pırıl pırıl	نۇرلۇق، پارلاق، پاك ـ پاكىز
pire	بۈرگە
pirinç	شال، گۈرۈچ
pisi	ئاسلان (مۈشۈكنىڭ بالىسى)
polis	ساقچى
portre	رەسىم، سۈرەت
pos bıyık	شاپ بۇرۇت
potin	بەتىنكە
program	پروگرامما (ئويۇننىڭ)
proje	پىلان
pusula	كومپاس
püskül	پۆپۈك
püskürtmek	پۈركىمەك

R

rağmen	... قارىماستىن؛ بىنائەن، ئاساسەن
rahat etmek	ھۇزۇرلانماق، راھەتلەنمەك
rahatlıkla	ئوڭايلىقچە
rahat rahat	ھۇزۇرلىنىپ
rahmet	يامغۇر
rakı	ھاراق
rakam	سان، رەقەم
reklam	ئېلان
rekor	رېكورد
renk renk	رەڭمۇرەڭ، خىلمۇ خىل

www.uyghurkitap.com

resim yapmak	رەسىم سىزماق
restoran	رېستوران، ئاشپۇزۇل
reva görmek	مۇناسىپ (راۋا) كۆرمەك
rezalet	خۇش كۆرۈلمەيدىغان ئىش، ئەھۋال
römork	چاتما كوزۇپ

S

sabunlu su	سوپۇن سۈيى
saçak	پېشايۋان
sağanak	شىددەتلىك ئۆتكۈنچى يامغۇر
sağlam	پۇختا، چىدامىلىق؛ ساغلام
sağlanmak	تەمىن ئەتمەك؛ ئېرىشمەك
sahi	ھەقىقەتەن، راست
sakat	مېيىپ، يارىدار
sakınmak	ساقلانماق
salğin	يۇقۇملۇق
sanat	سەنئەت
sanayi	سانائەت
sanayi üretimi	سانائەت مەھسۇلاتلىرى
sanki	خۇددى... دەك
sapmak	يولىنى ئۆزگەرتمەك، بۇزۇلماق
saptanamak	كۆرسىتىپ بېرەلمەسلىك
sargı	تېڭىق لاتىسى (داكا)
sarıklı	سەللىلىك
sarsılmak	سىلكىنمەك، تەۋرىمەك
sarkıtmak	ساڭگىلاتماق

sarsıntı	سىلكىنىش، تەۋرىنىش
sarmaşık	يۆگىمەچ ئوت
sarsmak	بۇزماق
savaş	جەڭ، ئۇرۇش
savulup gitmek	كۆزدىن يوقالماق
savunma	مۇداپىئە
savurmak	ئۇچۇرماق
saya	قوتان
sayasinde	سەۋەبى بىلەن
saygı	ھۆرمەت
saygı göstermek	ھۆرمەت بىلدۈرمەك
saygısızlık	ھۆرمەتسىزلىك
sayı	سان، رەقەم
sayılı	ساناقلىق
sayın	مۆھتەرەم، ھۆرمەتلىك
saymak	سانىماق، ھۆرمەت قىلماق
saz	قومۇش
sebat etmek	بەرداشلىق بەرمەك
seçememek	پەرق ئېتەلمەسلىك
seçmek	تاللىماق؛ سايلىماق؛ پەرق ئەتمەك
sedir	كارىۋاتلىق سافا
sefa	بەخت، لەززەت
sağirtmek	يول ئالماق
seke seke	سەكرە - سەكرە، قاڭقىپ - قاڭقىپ
sekmek	پەسەيمەك؛ قاڭقىماق، سەكرىمەك
sel	كەلكۈن، سەل
semer	ئېگەر

www.uyghurkitap.com

senfoni	سىمپونىيە
sergi	كۆرگەزمە
sergilemek	كۆرگەزمە قىلماق
serinletmek	تەسەللى بولماق
serpilmek	چوڭايماق
serpmek	سەپمەك، پۈركىمەك
servisyapmak	خىزمەت قىلماق
ser	سىپىل
sevda (olmak)	ئاشىق بولماق، سۆيگۈ، مۇھەببەت
seyir	سەيلە، تاماشا
seyrek	ئاندا - ساندا، شالاڭ
sıçma	چىچماق
sıfat	تۇرق
sığınmak	سىغىنماق
sığışmak	سىغدالماق
sıhhat	سالامەتلىك
sıhhatsız	كېسەلچان
sıkışmak	قىستالماق، قىسىلماق
sıklaşmak	زىچلاشماق، تىقما - تىقما بولۇپ كەتمەك
sıkmak	سىقماق، قىسماق
sıra sıra	رەت - رەت، قاتار - قاتار
sır sıklam	سۇدىن سۇزۇۋالغاندەك
sıska	ئورۇق، جۇدەڭ، ياداڭ
sıtma	بەزگەك
sıvalı	تۈرۈكلۈك، شىمايلانماق (پەڭ، پۇشقاق)
sıvı	سۇيۇقلۇق
sızlamak	ئاغرىماق

sızmak	تامچىلىماق، سىزماق (سۇ)
silah	قورال
simge	سىمۋول
sinek	چىۋىن
sinir	ئەسەب، نېرۋا
sinmek	سىڭمەك (سۇنىڭ يەرگە سىڭىشى)
sivil	پۇقراچە كىيىنگەن پۇقرا قىياپىتىدە
sivrisinek	پاشا
soğan	پىياز
soğumak	سوۋۇماق
sokturmak	تىقماق، چاقماق
solgun	سولغۇن، سۇنۇق (چىراي)
sonuç	نەتىجە
sonuçlanmak	نەتىجىلەنمەك، ئاخىرلاشماق
sonunadek	ئاخىرىغا قەدەر
sopa	كالتەك، توقماق
sorumlu	مەسئۇل
soya	سېرىق پۇرچاق
soymak	يېشىندۇرمەك؛ ئاقلىماق، سويماق
söğüt	سۆگەت
sömestir	ئوقۇش مەۋسۇمى
sözlü	سۆز بىلەن، ئېغىزچە
subay	ئوفىتسېر
suçlamak	سوتلىماق
suç üstü	جىنايەت ئۈستىدە
su damlası	سۇ تامچىسى
sulu boya	سۇ بوياق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

sulu sepken — قار ئارىلاش يامغۇر
surat — يۈز
süklüm püklüm — ئىزا تارتىپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ
sürdürmek — يۈرگۈزمەك
süre — مەزگىل، مۇددەت
süregen — ئۇزۇنغا سوزۇلىدىغان
sürme çekmek — سۈرمە تارتماق
sürücü — هارۋىكەش
süslü — زىننەتلەنگەن، بېزەلگەن
süt ninesi — ئىنىكئانا
süt tozu — سۈت پاراشوكى

Ş

şaha kalkmak
ئاتنىڭ ئالدىنقى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ كىشنىشى
şahane — شاھلارغا خاس، گۈزەل
şahin — قارچىغا، قۇرغۇي
şampuan — چاچ سوپۇنى
şarap — شاراب
şarıl şarıl — شار - شار
şaşı — ئالىغاي، ئەلەس
şayet — ئەگەر
şekerleme — كەمپۈت
şemsiye — يامغۇرلۇق، كۈنلۈك
şenlenmek — خۇشال بولماق، خۇشاللىققا چۆممەك
şenlik — خۇشاللىق، تەنتەنە

şeyten şeytan gülmek	شەيتانلارچە كۈلمەك
şıkırdamak	شاراقلىماق
şımarık	ئارسىز، نومۇسسىز
şırıl şırıl	شىلدىر - شىلدىر
şişe	بوتۇلكا
şişirmek	كۆپتۈرمەك (يەل بىلەن)
şiş kebap	زىخ كاۋىپى
şölen	زىياپەت
şöyle böyle	ئۇنداق، بۇنداق، ئۇنداق قىلىپ بۇنداق قىلىپ
şöyle dursun	... ئۇ ياقتا تۇرسۇن
şurada burada	ئۇ يەر، بۇ يەر

T

tahliye etmek	قويۇپ بەرمەك
takaza etmek	تەقەززا قىلماق؛ دوق قىلماق
taktırmak	ئورنىتىلماق
talebe	ئوقۇغۇچى
talk pudrasi	تالك ئۇپىسى
tane tane	دانە - دانە
tanıtılmak	تونۇشتۇرۇلماق
tanıtmalık	چۈشەندۈرۈش (قەغىزى)
taramak	ئاختۇرماق
tarım	دېھقانچىلىق
tarım aletleri	دېھقانچىلىق سايمانلىرى
tarım ürünleri	دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى
tarla faresi	ئېتىز چاشقىنى

www.uyghurkitap.com

tarla kuşu	ئېتىز قۇشقاچى
tartışma	مۇنازىرە، تالاش - تارتىش
tarz	ئۇسۇل، شەكىل
tasarlamak	ئىدىيىدە هازىرلانماق
taşımacılık	توشۇش ئىشلىرى، قاتناش - ترانسپورت
taşlık	تاش ياتقۇزۇلغان يەر؛ تاشلىق
tatlılar	تاتلىق نەرسە - كېرەكلەر
tatlılık	شىرنىلىك، تاتلىقلىق
tatsızlaşmak	لاۋزىلاشماق، تېتىقسىزلاشماق
tav	قىزىقلىق، ئىسسىقلىق
tavan	تورۇس
T·C	«تۈركىيە جۇمهۇرىيىتى» نىڭ قىسقارتىلمىسى
tedavi	داۋالاش
tedirgin	هۇزۇرسىزلىق
tef	داپ
tehlikeli	خەتەرلىك
teker	چاق (هارۋىنىڭ)
tekerlek	چاق (هارۋىنىڭ)
teknolojik	تېخنىكىلىق
tektük	ئاندا - مۇندا
tekzip etmek	ئىنكار (رەت) قىلماق
telkin etmek	سىڭدۈرمەك
temas	ئالاقە، مۇناسىۋەت
temel	ئاساس؛ ئۇل
tenbellik	هۇرۇنلۇق
tenbih	ئاگاھلاندۇرۇش
tepe aşağı	يۇقىرىدىن پەسكە قەدەر

ters	تەتۈر، زىت، ئەكسى
ters gelmek	زىت كەلمەك
terslik	زىتلىق، زىددىيەت
rersyüz	تەتۈر ئۆرۈلگەن
tertemiz	پاك - پاكىز
tesbit etmek	ئىسپاتلانماق
tesis	قۇرۇلۇش
tesis etmek	قۇرماق؛ تەشكىل قىلماق
tıkabasa	لىقمۇ لىق؛ تىممۇ تىقماق
tıkana tıkana	چىڭقىلىپ - چىڭقىلىپ، بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ
tıkırtı	كىتىر - كىتىر قىلغان ئاۋاز
tıklım tıklım	تىقما - تىقماق
tırmanmak	ياماشماق (دەرەخ ۋە تامغا)
tırtıl	لىچىنكا
titizlik	ئىنچىكىلىك بىلەن
ticari ilişki	سودا مۇناسىۋىتى
tomar	تۈرغۈن؛ يۆگەم
toplu	كوللىكتىپ
toplum	جەمئىيەت
top sakal	بومبۇر ساقال
toptan	ئۇلگۈجە
torun	نەۋرە
toy	ھاماقەت، ئەخمەق
toz	توزان، چاڭ - توزان
töre	ئۆرپ - ئادەت، قائىدە - يوسۇن
trafik	قاتناش
tuhaf	كۈلكىلىك، ھەيران قالارلىق

www.uyghurkitap.com

tutmak	تۇتماق، قاراپ تۇرماق
tutulmak	دۇچ كەلمەك، يولۇقماق
tüccar	سودىگەر
tükenmek	تۈگىمەك
tüm	پۈتۈنلەي، تامامەن
tütütmek	پۇراتماق (بۇرۇنغا)

U

uçak pisti	ئايروپىلان ئۇچۇپ چۈشىدىغان يول
uçsuz bucaksız	بىپايان، چەكسىز
uğartmak	ئۇچراتماق
uğur	مەقسەت، نىشان
ufacık	ئۇششاق، كىچىك
ulaşmak	يېتىپ بارماق، ئېرىشمەك
ulumak	ھۇلىماق (ئىت، بۆرە)
ulus	مىللەت
uya bilmek	ئۇيغۇنلاشماق
uyanık	ئويغاق، بىدار
uygarlik	مەدەنىيەتلىك
uygulamak	تەتبىق قىلماق
uymak	ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق
uyulmak	ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق
uyutmak	ئۇخلاتماق
uzak olmak	ئايرىلماق، يىراقلاشماق
uzanmak	سوزۇلۇپ ياتماق؛ قولنى ئۇزاتماق
uzatır uzatmaz	ئۇزۇتا ئۇزاتماستىن

uzayan	ئۆزارغان؛ سوزۇلغان
uzun elyaflı pamuk	ئۇزۇن تالالىق پاختا

Ü

üflemek	پۈۋلىمەك
üfürmek	سۈپكۈچ قىلماق
ülke	مەملىكەت
ün	شۆھرەت، ئاتاق
ünlü	داڭلىق، ئاتاقلىق
üretim	ئىشلەپچىقىرىش
üretmek	ئىشلەپ چىقارماق
üşüme	توڭلاش، مۇزلاش
üşüşmek	بىر بەرگە توپلانماق
üzüntü	غەم، قايغۇ

V

vakfetmek	ئاتىماق، بېغىشلىماق
valiz	سومكا، بوغچا
vapur	پاراخوت
varda varda	پوش پوش
verimli	مۇنبەت؛ ئۈنۈملۈك

Y

yağma etmek	بۇلىماق، بۇلاڭ - تالاڭ قىلماق
yağış	ھۆل - يېغىن، يامغۇر - يېشىن

yahut	ياكى
yakapaça	زورلۇق بىلەن
yakışmak	ياراشماق
yamaç	تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى
yanak	مەڭىز
yanısıra	يانمۇ يان، يان (يېنى)
yanıt	جاۋاب
yanlış	خاتا
yansıtmak	قايتۇرۇش، ئەكس ئەتمەك
yapı	قۇرۇلۇش؛ بىنا
yapma kar	سۈنئى قار
yaramazlık	بەتقىلىقلىق، بولمىغۇرلۇق، ئەسكىلىك
yaratık	مەخلۇق
yarılamak	يېرىم قىلماق، يېرىملاتماق
yarım ada	يېرىم ئارال
yarış	مۇسابىقە، بەيگە
yasaklamak	مەنئى قىلماق
yasal	قانۇنىي
yaşam	ئۆمۈر، ھايات؛ تۇرمۇش
yaşarmak	كۆزىگە ياش ئالماق
yaşlı	ياشانغان، قېرى
yayın evi	نەشرىيات
yayımlamak	نەشر قىلماق، ئاڭلاتماق (رادىئودا)
yazar	ئاپتور، يازغۇچى
yazılı	يېزىقلىق؛ يېزىق بىلەن
yağ	ئەۋزەل، ئەلا
yekpare	ئايرىم - ئايرىم

yelpaze	يەلپۈگۈچ
yemin etmek	قەسەم قىلماق (ئىچمەك)
yemlik	ئوقۇر
yenilik	يېڭىلىق
yenileştirmek	يېڭىلانماق
yer almak	ئورۇن ئالماق، ئورۇن تۇتماق
yerel	يەرلىك، مەھەللىۋى
yerine getirmek	ئورۇندىماق، ئادا قىلماق
yerleşmek	ئورۇنلاشماق، ئورۇن ئالماق
yetişmek	ئۆلگۈرمەك، يەتمەك، تەييار بولماق
yıkmak	بۇزماق، بۇزۇپ تاشلىماق، ئاغدۇرماق
yılmak	قورقۇش؛ قورۇنۇش، ئەيمىنىش
yılan balığı	يىلان بېلىقى
yoğun	زىچ كۆچۈم، توپلىشىپ (ئولتۇراقلاشقان)
yoklamak	كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرۈپ كۆرمەك
yokuş	ئۆرە، يۇقىرى، ئېتەك، باغىر (تاغنىڭ)
yola koyulmak	يولغا چىقماق
yolculuk	سەپەر
yollanmak	يول ئالماق
yorucu	هاردۇرغۇچى
yön	تەرەپ
yönetici	رەھبەرلىك قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى، رەھبەر
yönetim	باشقۇرۇش، ئىدارە قىلىش
yufka	تاۋىدا پىشۇرۇلغان يۇققا نان
yurkunmak	يۇتماق؛ ئىككىلىنىپ دۇدۇقلىماق
yüce	ئۇلۇغ، ئېگىز
yükümlü	مەجبۇر

www.uyghurkitap.com

yüzlemece	يۈزمۇ يـۈز، يۈزتۇرانە
yüzleşmek	يۈزلەشمەك

Z

zaman zaman	هەر ۋاقىت
zambak	گۈلى چىرايلىق زىننەت گىياھسى، زامباق
zangır zangır	غاراس - غۇرۇس
zannetmek	... دەپ بىلمەك
zarfında	ئىچىدە
zaval	گۇناھ (كۆچمە مەنىدە)
zeka	ئەقلىي
zıngırdamak	غىچىرلىماق
zihin	پىكىر، ئەقىل - ئىدراك
zihniyet	پىكىر، خىيال، چۈشەنچە، ئىدىيە
zira	چۈنكى ...... لىقتىن
zirve	تاغ چوققىسى
zorunlu	زۆرۈرى
zümrüt	زۇمرەت

مەسئۇل مۇھەررىرى: ھاجى قۇتلۇق قادىرى
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: زېنۇ دويۈەن

تۈرك تىلى

تۈزگۈچى: رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق كوچىسى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلىدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 ـ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 18.375
1996 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى
1996 - يىل 7 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 3000 — 1
ISBN7—228—02071—5/H·36
باھاسى: 15.80 يۈەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

责任编辑：库提鲁克·卡德尔
封面设计：曾多元

土耳其语　（维吾尔文）
热外都拉·艾买都拉　著

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放南路348号　邮政编码830001）
新疆新华书店发行　新疆新华印刷二厂印刷
850×1168毫米　32开本　18.375印张　2插页
1996年7月第1版　1996年7月第1次印刷
印数：1——3000

ISBN7—228—02071—5/H·36　　定价：15.80元